

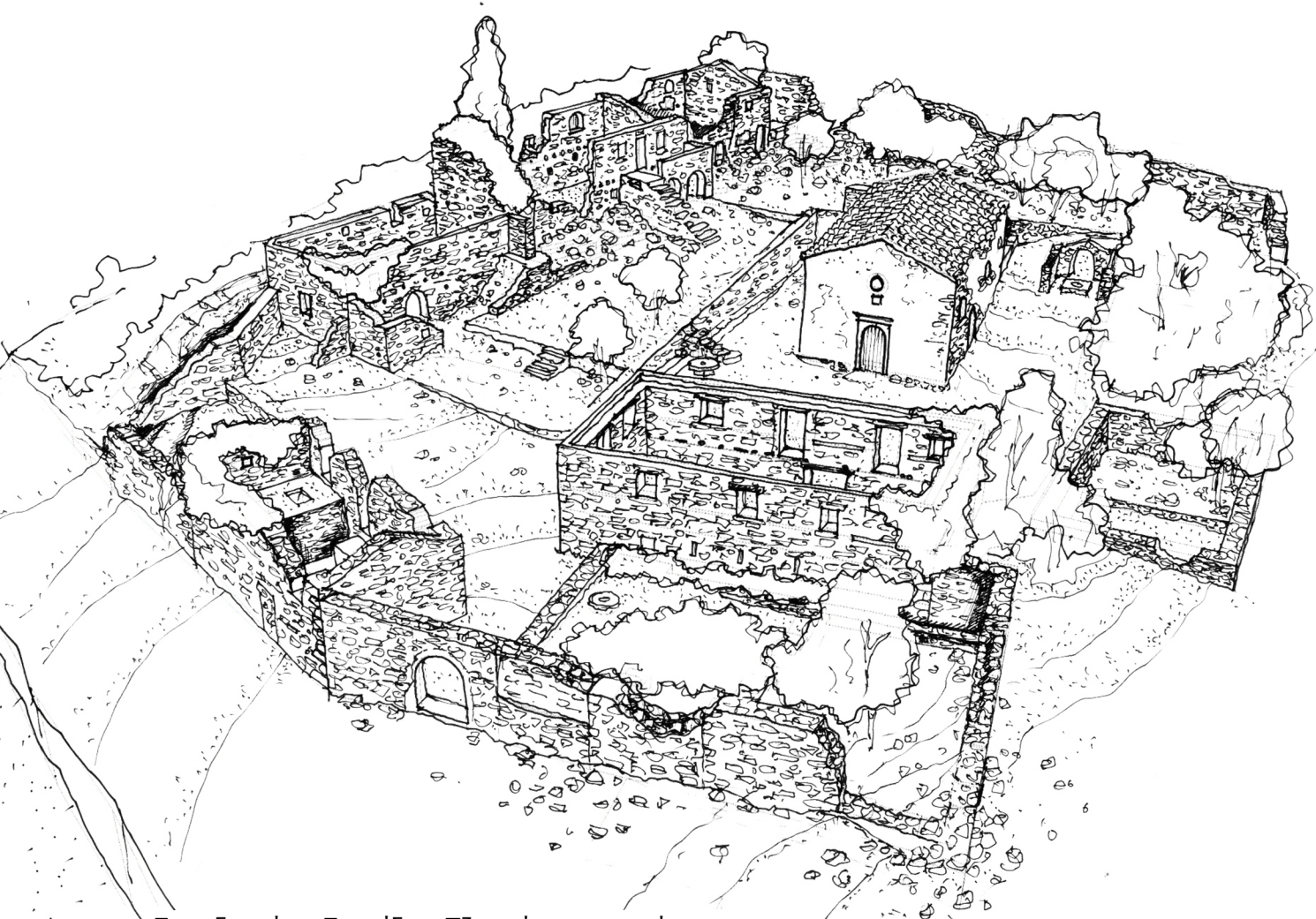
ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΩΝ
ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ

Α' Κατεύθυνση:
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΙΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΑΓΙΟΥ ΓΕΩΡΓΙΟΥ
ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ**

Σπουδαστής : Σπυρίδων Τζεφρώνης, αρχιτέκτων.
Επιβλέπων καθηγητής : Ιωάννης Κίζης, αρχιτέκτων.
Ακαδ. Έτος : 2011-12.
Ημ. Παράδοσης : Φεβρουάριος 2014.

Πίνακας περιεχομένων.

Πρόλογος - ευχαριστίες	1
Κεφ.1 Λευκάδα – Ιστορικά στοιχεία	3
Κεφ.1_1 Γεωμορφολογικά στοιχεία.....	3
Κεφ.1_2 Η Λευκάδα κατά την αρχαιότητα.....	5
Κεφ.1_3 Η Λευκάδα τα προεπαναστατικά χρόνια.	11
Κεφ.1_4 Λευκάδα 1897-1947	18
Κεφ.1_5 Οικονομικά στοιχεία.....	20
Κεφ.1_6 Κοινωνικά-εθνολογικά στοιχεία	27
Κεφ.1_7 Σεισμολογικά δεδομένα	36
Κεφ.2 Αρχιτεκτονική – ιστορική οικιστική ανάπτυξη	39
Κεφ.2_1 Αρχιτεκτονική – οι οικισμοί	39
Κεφ.2_2 Αρχιτεκτονική – υλικά και τρόποι δομής	40
Κεφ.2_3 Αρχιτεκτονική – επιρροές	45
Κεφ.2_4 Αρχιτεκτονική – το αντισεισμικό σύστημα της Λευκάδος.....	47
Κεφ.2_5 Αρχιτεκτονική – εκκλησίες.....	52
Κεφ.3 Μοναστήρια της Λευκάδος	62
Κεφ.3_1 Μοναστηριακή οικονομία	67
Κεφ.3_2 Μοναστηριακή οικονομική διάρθρωση-ελεγκτικοί μηχανισμοί.....	69
Κεφ.3_3 Μοναστηριακή αρχιτεκτονική	76
Κεφ.4 Μονή Αγίου Γεωργίου Σκάρων	83
Κεφ.4_1 Το δάσος των Σκάρων.....	83
Κεφ.4_2 Ιστορικά Μονής.....	86
Κεφ.4_3 Το Μοναστήρι - αναφορές	93
Κεφ.4_4 Οικονομική διαχείριση - παραγωγή	95
Κεφ.4_5 Τοιχογραφίες – τέμπλο στο εσωτερικό του ναού.	99
Κεφ.4_6 Σήμερα	104
Κεφ.5 Τεχνική περιγραφή	107
Κεφ.5_1 Εισαγωγικά.....	107
Κεφ.5_1.1 Αντικείμενο της εργασίας.....	107
Κεφ.5_1.2 Αρχές και μέθοδοι αποτύπωσης.....	108
Κεφ.5_1.3 Σημείωμα για τις σχεδιάσεις.....	109
Κεφ.5_2 Υπάρχουσα κατάσταση.....	112
Κεφ.5_2.1 Συνοπτική περιγραφή.....	112
Κεφ.5_2.2 Αναλυτική περιγραφή – κτήριο Α.	113
Κεφ.5_2.3 Αναλυτική περιγραφή – κτήριο Β.	115
Κεφ.5_2.4 Αναλυτική περιγραφή – κτήριο Γ.....	120
Κεφ.5_2.4 Αναλυτική περιγραφή – Καθολικό.	128
Κεφ.5_2.5 Αναλυτική περιγραφή – Περιβάλλον χώρος.	136
Κεφ.5_3 Οικοδομικές φάσεις.	138
Κεφ.5_3.1 Πρώτη οικοδομική φάση (16 ^{ος} αιώνας).....	139
Κεφ.5_3.2 Δεύτερη οικοδομική φάση (1700-1800).	140
Κεφ.5_3.3 Τρίτη οικοδομική φάση (1800-1850).	141
Κεφ.5_3.4 Τέταρτη οικοδομική φάση (1850-1900).	142

Κεφ.5_3.5 Πέμπτη οικοδομική φάση (1900-1960).	143
Κεφ.5_3.6 Σήμερα (1960- 2014).	144
Κεφ.5_4 Διάγνωση.	145
Κεφ.5_4.1 Δομικά προβλήματα.	145
Κεφ.5_4.2 Οικοδομικά προβλήματα.	147
Κεφ.5_4.3 Αισθητικά προβλήματα.	148
Κεφ.5_4.4 Λειτουργικά προβλήματα.	149
Κεφ.5_4.5 Αναλυτική παρουσίαση της παθολογίας.	149
Κεφ.5_5 Πρόταση.	157
Κεφ.5_5.1 Στόχοι και αρχές.	157
Κεφ.5_5.2 Πρόταση επανάχρησης.	158
Κεφ.5_5.3 Προτεινόμενες επεμβάσεις.	163
Κεφ.5_5.4 Αναλυτικές επεμβάσεις.	165
Κεφ.6 Φωτογραφική τεκμηρίωση	178
Κεφ.7 Κατάλογος εικόνων	189
Κεφ.8 Σεισμολόγιο	208
Κεφ.9 Χρονολόγιο	209
Κεφ.10 Παράρτημα κειμένου	211
Κεφ.11 Βιβλιογραφία	211
Κεφ.12 Κατάλογος σχεδίων	224

Εικόνα 1

«... Τ' άγια μοναστήρια, όπου τρώγαν ψωμί οι δυστυχισμένοι, αφού αυτά, όπου ζούσαν πολλοί αδύνατοι από την ευλογία του θεού και από τους κόπους των Πατέρων, των καλογέρων – δεν ήταν καπιτσίνιοι δυτικοί, ήταν υπηρέτες των μοναστηριών της Ορθοδοξίας· δεν ήταν τεμπέληδες, δούλευαν και προσκυνούσαν· και εις το όνομα της πατρίδος σ'αυτά τα μοναστήρια γινόταν τα μυστικοσυμβούλια, συναγόταν τα ολίγα αναγκαία του πολέμου και εις τον πόλεμον θυσίαζαν και σκοτωνόταν αυτείνοι οι 'περέτες των μοναστηριών και των Εκκλησιών»

Ιωάννης Μακρυγιάννης.

Πρόλογος - ευχαριστίες.

Το παρόν τεύχος συντάχθηκε στο πλαίσιο της Διπλωματικής εργασίας του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών του Ε.Μ.Π, για το ακαδημαϊκό έτος 2011-2012 και παραδόθηκε τον Φεβρουάριο του 2014.

Αποτελεί το αποτέλεσμα ενδελεχής βιβλιογραφικής έρευνας του μνημείου και της ιστορικής εξέλιξης της περιοχής, που στη συνέχεια ολοκληρώθηκε με την λεπτομερή αποτύπωση, ερμηνεία της παθολογίας και πρότασης στερέωσης και τελικής επανάχρησής του.

Ευχαριστίες εκφράζονται στον επιβλέποντα καθηγητή Ι. Κίζη για την υπομονή, τις παρατηρήσεις και γνώσεις που μοιράστηκε στη διάρκεια αυτής της εργασίας. Στο προσωπικό του Φωτογραφικού Αρχείου Μπενάκη για την εξυπηρέτηση και παροχή ιστορικού φωτογραφικού υλικού αλλά και στο προσωπικό του τομέα Ιστορίας Αρχιτεκτονικής του Ε.Μ.Π για τον ίδιο λόγο. Στο προσωπικό της Χαραμογλείου Λευκαδικής Βιβλιοθήκης, που παράλληλα αγωνίζεται να την κρατήσει ανοικτή, για την πολύτιμη βιβλιογραφική συνεισφορά. Στο προσωπικό του Ιστορικού Αρχείου Λευκάδος για την εξυπηρέτηση και διάθεση μελέτης σπάνιου αρχειακού υλικού. Στους κατοίκους των γύρω χωριών του Μοναστηριού για τον ενθουσιασμό που τους διακατέχει γύρω από το μέλλον του μνημείου.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες εκφράζονται στον Πρωτοπρεσβύτερο Π. Γεράσιμο Ζαμπέλη για τη συζήτηση που είχαμε αλλά και την διάθεση, προς μελέτη, μέρους του ανέκδοτου (μέχρι εκείνη την περίοδο) έργου του για τα Μοναστήρια της Λευκάδας.

Κλείνοντας θα ήθελα να αποδώσω ένα μεγάλο ευχαριστώ στους γονείς μου για όλη την υποστήριξη αλλά και ενεργή συνεισφορά που επέδειξαν σε αυτό το εγχείρημα.

Κεφ.1 Λευκάδα – Ιστορικά στοιχεία

Κεφ.1_1 Γεωμορφολογικά στοιχεία.

Η Λευκάδα, ανήκει στην ενότητα των Ιονίων νήσων (είναι το τέταρτο μεγαλύτερο σε μέγεθος νησί), ενώ ταυτόχρονα λειτουργεί και ως προέκταση της Στερεάς, από την οποία χωρίζεται με τεχνητό δίαυλο. Ο πορθμός της Λευκάδας είναι ο αβαθής θαλάσσιος χώρος που εκτείνεται απέναντι από τις ακτές της Ακαρνανίας. Το βορειοανατολικότερο άκρο του νησιού απέχει από την Πρέβεζα 9 μίλια και από την πόλη της Κέρκυρας 62. Το νοτιότερο άκρο (ακρωτ. Λευκάτας) απέχει από το βορειότερο ακρωτήριο της Κεφαλληνίας 5 μίλια. Το νησί έχει μέγιστο μήκος 34,2 χλμ και μέγιστο πλάτος 14,5 χλμ με συνολική επιφάνεια 325.000 στρέμματα και μήκος ακτών 116,7 χλμ.

Είναι ένα ορεινό νησί, (εικ.2) με μέσο υψόμετρο στα 500 μ. και ψηλότερο σημείο την κορυφή «Σταυρωτά» με υψόμετρο 1097 μ. και σχήμα επίμηκες, με κατεύθυνση βορρά-νότο. Από τον κεντρικό ορεινό πυρήνα ξεκινούν χαμηλότερες προεκτάσεις και διακλαδώσεις, που απλώνονται σε όλες τις κατευθύνσεις. Σημαντικές ομαλές εκτάσεις περικλείονται από ορεινούς όγκους, όπως το Λιβάδι της Καρυάς (350 μ) (εικ.165) και ο "Κάμπος" στη θέση Βουνί της Εγκλουβής (περί τα 900 μ).(εικ.3) Το περίγραμμα του νησιού διαμορφώνεται από τις ψηλές και απόκρημνες προεκτάσεις των ορεινών όγκων προς τα δυτικά με χαρακτηριστική απόληξη το ακρωτήριο Λευκάτα και με μοναδικό όρμο εκείνον του Αγίου Νικήτα που καταλήγει σε αμμώδεις παραλίες.

Οι πεδινές περιοχές του νησιού περιλαμβάνουν, την πεδιάδα της πόλης «κάμπος της Χώρας» που αρχίζει από το βορειοδυτικότερο άκρο του νησιού και φτάνει ως τον κάμπο των Καρυωτών και Κατούνας, την κοιλάδα του Νυδριού με συνέχεια την αντίστοιχη του Εγκλιμένου και τέλος την κοιλάδα της Βασιλικής.

Τέσσερα ασβεστολιθικά οροπέδια ανεβαίνουν κλιμακωτά ως την κεντρική οροσειρά, εκείνο των Τσουκαλάδων με υψόμετρο 175 μ. , των Σφακιωτών με υψόμετρο 400 μ. , νοτιότερα του Αλέξανδρου και Πλατυστόμων με υψόμετρο 450 μ. και τέλος του Καλοκαιρινού ανάμεσα στο Μέγαν όρος - επάνω Πύργο με υψόμετρο 800 μ.

Από την κεντρική οροσειρά πηγάζουν χειμαρροι με απότομες κοίτες που διατηρούν λιγοστό νερό και το καλοκαίρι. Μεγάλα δάση πλέον δεν υπάρχουν στη Λευκάδα, πλην τριών μικρότερων, εκείνων των Σκάρων, των Τσουκαλάδων και του Αθανίου, συνολικής έκτασης 6.800 στρεμμάτων

Οι παρυφές των ορεινών όγκων στην βορειοανατολική και νότια Λευκάδα προσέφεραν παραδοσιακά, μεγαλύτερη δυνατότητα μετακινήσεων σε σχέση με τις απόκρημνες δυτικές ακτές του νησιού. Σε αυτές τις περιοχές της ανατολικής ακτής, επισημαίνεται η σημασία του συνόλου, με τους περιβάλλοντες ορεινούς όγκους και τους φυσικούς όρμους, όπου και εμφανίζονται από την αρχαιότητα,

προϊστορικά λείψανα (Νυδρί¹) αλλά και η κλασική και έπειτα ρωμαϊκή πόλη στο Καλλιγόνι.

Το κλίμα της Λευκάδας είναι Μεσογειακό, γενικά υγρό στα πεδινά κατά τη διάρκεια του χειμώνα και στα ορεινά λόγω των βροχοπτώσεων. Ο πιο ζεστός μήνας είναι ο Ιούλιος και οι ψυχρότεροι ο Ιανουάριος και ο Φεβρουάριος. Τα νερά είναι περισσότερα στο Νότο και λιγοστεύουν προς βορρά, έτσι ώστε τα περισσότερα χωριά να υδρεύονται παραδοσιακά από πηγάδια².

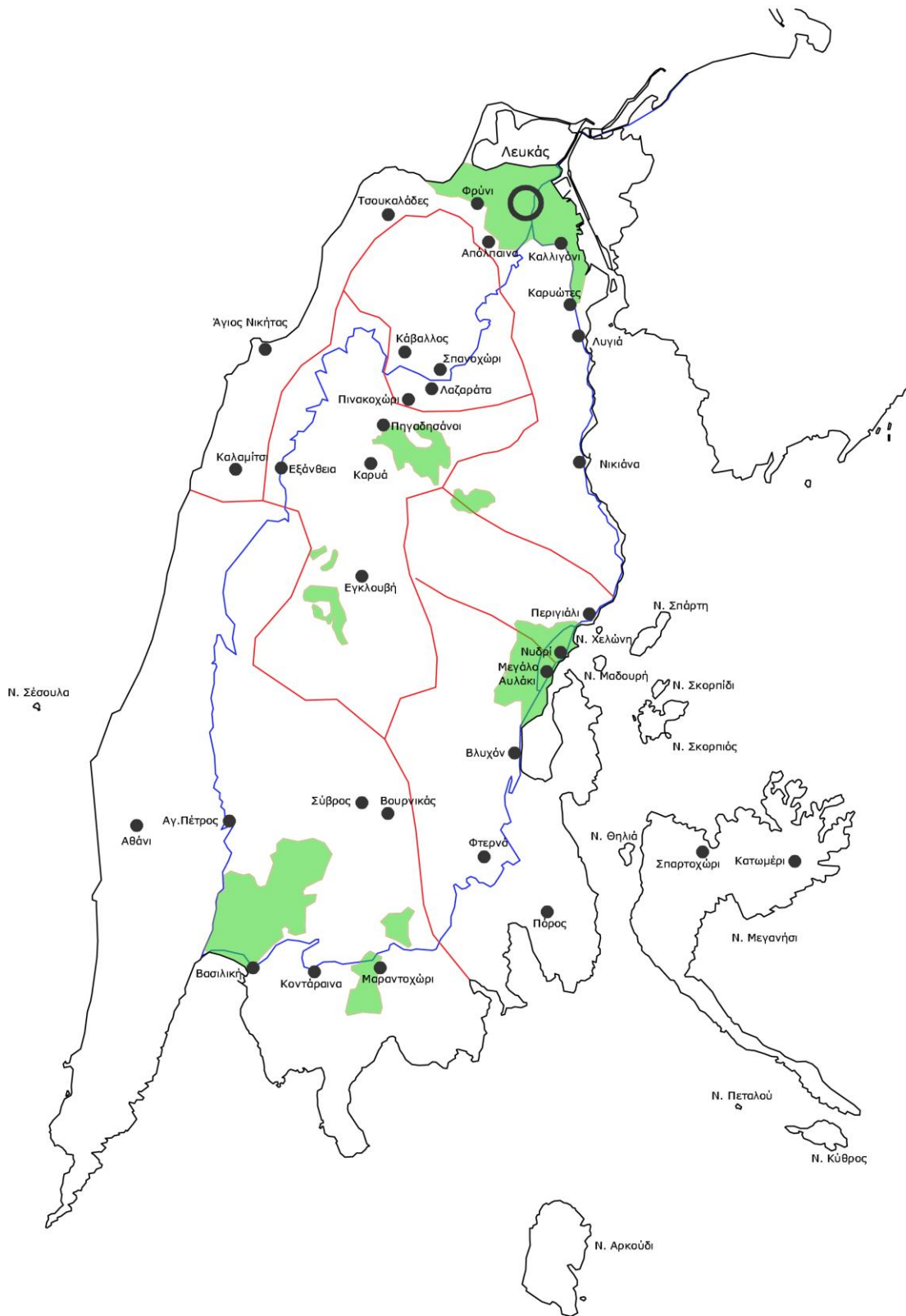
Οι κάτοικοι ασχολούνταν παλαιότερα με την καλλιέργεια της αμπέλου και των σιτηρών και λιγότερο με τα εσπεριδοειδή, ενώ σήμερα ασχολούνται περισσότερο με την καλλιέργεια της ελιάς, που αντικατέστησε σε μεγάλη έκταση τους αμπελώνες του περασμένου αιώνα. Το νησί καλύπτεται από πλούσιο πράσινο, φυσικό και καλλιεργημένο, με αυξητικές, ωστόσο, τάσεις ανάπτυξης του πρώτου εις βάρους του δευτέρου καθώς η καλλιέργεια της γης συνεχώς μειώνεται.

Εικόνα 2 – Εικόνα της Λευκάδας από δορυφόρο

¹ Παλαιότερη ονομασία “Ελλόμενον”, βλ. **Παράρτημα Π1**.

² Εκτός των χωριών «Καρυάς» και «Βαυκερής».

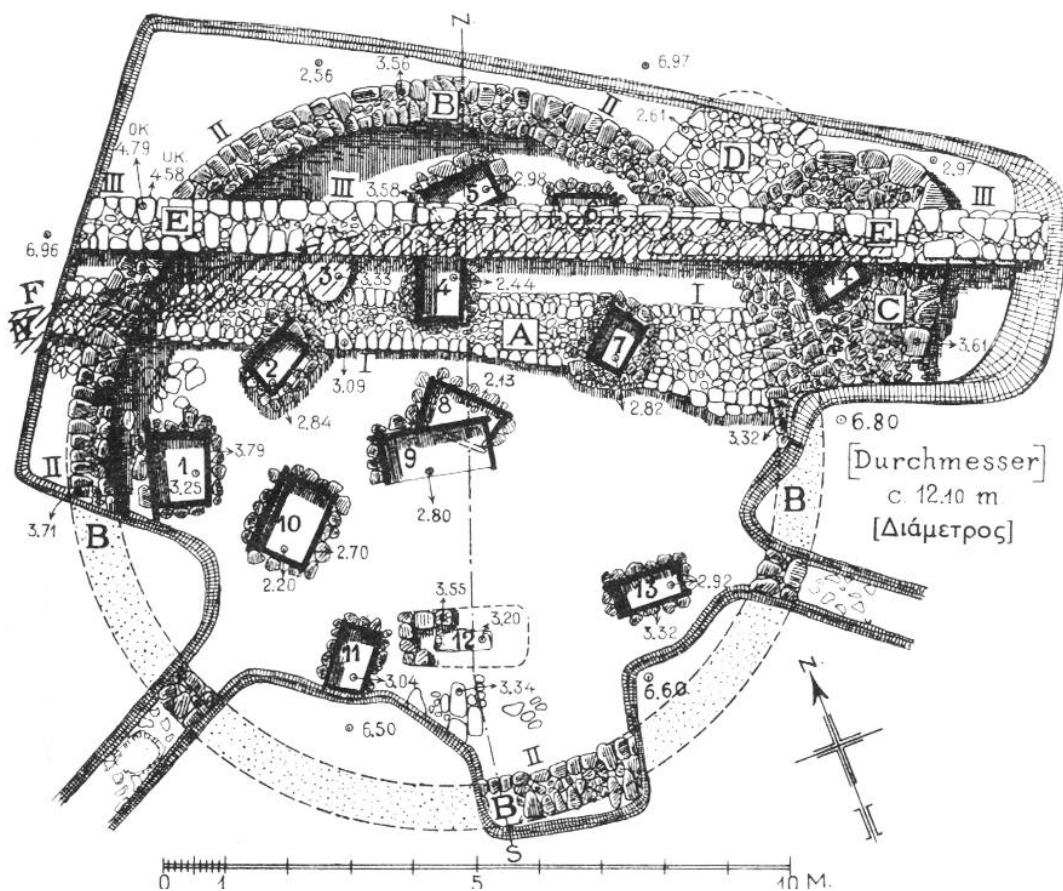

Εικόνα 3 - Χάρτης με τις πεδινές εκτάσεις, το κύριο οδικό δίκτυο και τους σημαντικότερους οικισμούς.

Κεφ.1_2 Η Λευκάδα κατά την αρχαιότητα.

Από τις ανασκαφές που διενήργησε στις αρχές του αιώνα (1900-1910) ο Γερμανός αρχαιολόγος Wilhelm Doerpfeld³, αποδεικνύεται η εγκατάσταση αχαιικών φύλων κατά την 2^η χιλιετία π.Χ. Επίσης από τα ευρήματα της κλασικής και ρωμαϊκής περιόδου τεκμηριώνεται η συνεχή χρήση της περιοχής και κατά την περίοδο αυτή. Πρώτοι αυτόχθονες κάτοικοι της φέρονται οι Λέλεγες, τον οποίον η εγκατάσταση θεωρείται ότι έγινε τον 15^ο π.Χ. αιώνα. Αρχαία πρωτεύουσα του νησιού ήταν ο Νήρικος στα βορειοανατολικά.

Ο Όμηρος αποκαλεί την Λευκάδα «Λευκάδα πέτρην», «ακτὴν ἠπειροιο» ἢ «ἠπειρον».

Εικόνα 4 - Σχεδιάγραμμα τάφου από τις ανασκαφές του 1903-1910.

Στα μέσα του 7^{ου} π.Χ. αιώνα η Λευκάδα γίνεται Κορινθιακή αποικία, οπότε και διανοίγεται για πρώτη φορά ο διαυλος. Η σημασία του νησιού ενισχύεται μετά και την διάνοιξη περίπου, το 650 π.Χ., προσφέροντας ένα ασφαλέστερο πέρασμα από τον Κορινθιακό προς το βόρειο Ιόνιο και σε σχέση

³ Παράρτημα Π2.

με το δυτικό ανοικτό πέλαγος⁴. Το νησί ακμάζει και οι κάτοικοι φτάνουν τους 20.000, ενώ τον 5^ο αιώνα συμμετέχει στον πόλεμο των Ελλήνων κατά των Περσών, όπως και στον Πελοποννησιακό στο πλευρό της μητρόπολεως της Σπάρτης. Η αρχαία Λευκάδα φαίνεται να είχε κτιστεί στο νότιο τμήμα της λιμνοθάλασσας και σε απόσταση 4 χλμ. Νοτιοανατολικά του Κάστρου.

Το νησί συμμετείχε στον αντιμακεδονικό συνασπισμό των Ελληνικών πόλεων και το 383 π.Χ. καταλαμβάνεται από τον βασιλιά Φίλιππο της Μακεδονίας. Στους στίχους του ποιητή Καλλίμαχου του Κυρηναίου⁵ και μάλιστα στο γνωστότερο συγγραφικό του έργο τα «Αίτια», γίνεται λόγος περί της «Λευκαδίας Αρτέμιδος» το οποίο αναφέρεται σε ένα περιστατικό λεηλασίας της Λευκάδας και ατίμωσης του αγάλματος της θεάς⁶.

Μετά τον θάνατο του Αλεξάνδρου περνάει από τον ένα διάδοχο στον άλλο για να καταλήξει στα χέρια του Αλεξάνδρου του Β' γιό του Πύρρου έως το 260 π.Χ. Από το 260 έως το 225 π.Χ η Λευκάδα είναι το κέντρο της ομοσπονδίας των Ακαρνανικών πόλεων τελώντας υπό την προστασία των Μακεδόνων. Θα αγωνιστεί στο πλευρό των τελευταίων ενάντια στους Ρωμαίους οι οποίοι θα την καταλάβουν το 197 π.Χ ύστερα από πολιορκία. Κάτω από τους νέους κατακτητές το νησί διένυσε μια κάποια ακμή, όπως μαρτυρούν τα ρωμαϊκά λείψανα τειχών και κατασκευών στην περιοχή Καλλιγόνι και Κούλουμος, αλλά και από επιγραφές και επιτύμβιες στήλες, τουλάχιστον μέχρι το 31 π.Χ όπου μετά και την ναυμαχία του Ακτίου μεγάλο μέρος του πληθυσμού υποχρεώθηκε να μετοικήσει στη Νικόπολη, που ίδρυσε ο νικητής Οκτάβιος.

Στους μεταχριστιανικούς αιώνες και σε συνδυασμό με την γενικότερη παρακμή της αυτοκρατορίας, τους συνεχείς σεισμούς, θεομηνίες αλλά και τις βαρβαρικές επιδρομές, η Λευκάδα ξέπεσε και για πολλούς αιώνες σε ιστορική αφάνεια χωρίς να διασώζει ιστορικά στοιχεία.

Αναφέρεται ξανά το έτος 968 μ.Χ από τον επίσκοπο Κρεμώνας Λουϊτπράνδο σε έκθεσή του προς τον βασιλιά Όθωνα της Γερμανίας. Άλλες αναφορές που έχουμε για το νησί αφορούν τις Νορμανδικές επιδρομές του 1085, τις λεηλασίες από τους Πισάτες (1103). Τον Ρογήρο Α' της Νεαπόλεως (1145) και σύντομες μνημονεύσεις από διάφορους περιηγητές.

⁴ Ο λιμνοθαλάσσιος χώρος έχει επιφάνεια 30.000 στρεμμάτων, πλάτος από 200 έως 2.600 μ. και βάθος που δεν υπερβαίνει τα 2,00 μ., εξασφαλίζοντας και υπό δυσμενείς συνθήκες την απρόσκοπτη διέλευση μικρών πλοίων.

⁵ Ο οποίος και θεωρείται ως ο μεγαλύτερος ποιητής των Ελληνιστικών χρόνων και έγραψε στις αρχές του 3^{ου} π.Χ αιώνα. Τα έργα του έχουν διασωθεί από τον R. Pfeiffer.

⁶ Ηπειρώτες ληστές φαίνεται να έκαμαν επιδρομή στη Λευκάδα και εισερχόμενοι στο ιερό της θεάς Αρτέμιδος, αφαίρεσαν το χρυσό στεφάνι του αγάλματος, το οποίο και αντικατέστησαν με ένα γουδί. Ο μύθος ήταν εντελώς άγνωστος προ του Καλλίμαχου με μοναδική μαρτυρία το κείμενο αυτό, αποκλείοντας όμως και το ενδεχόμενο να είναι εύρημα του τελευταίου. Δεν υπάρχει άλλη αναφορά περί Λευκαδίας Αρτέμιδος, πλην του ότι παρίσταται σε νομίσματα της Αλεξανδρινής εποχής που βρέθηκαν στη Λευκάδα. Παραπέμπουμε στην μετάφραση Αριστοξένου Δ. Σκιαδά, επί του αρχικού κειμένου. **Παράρτημα Π3**.

Εικόνα 5 - Ελληνικός πύργος κοντά το χωριό Πόρος

Εικόνα 6 - Τοπογραφική διαμόρφωση της Λευκάδας, 1886

Κεφ.1_3 Η Λευκάδα τα προεπαναστατικά χρόνια.

Το νησί άνηκε, μετά και το 1204, στο Δεσποτάτο της Ηπείρου, έως ότου περιήλθε στην Κομιτεία Κεφαλληνίας και Ζακύνθου το 1300, οπότε και συνδέει τις τύχες του με τα υπόλοιπα Ιόνια νησιά. Το 1293 δόθηκε από τον Δεσπότη της Ηπείρου Νικηφόρο Α΄ προίκα στην κόρη του Μαρία που παντρεύτηκε τον Ιωάννη Ορσίνι, γιό του Ριχάρδου Ορσίνι και ξαναπέρασε σε Ελληνικά χέρια σε περισσότερα από 500 χρόνια (1864). Σημαντικό γεγονός ήταν η μεταφορά της πρωτεύουσας από την περιοχή του Νήρικου στο ανεγερθέν κάστρο, ενώ την ίδια περίοδο έγινε και η μεταφορά της Αρχιεπισκοπικής έδρας Λευκάδος στη θέση επισκοπή του χωριού Σφακιώτες, στα υψώματα της Βόρειας Λευκάδας⁷.

Το 1331 καταλαμβάνουν την Λευκάδα οι Ανδεγαυοί με τον Βάλτερο Βρυέννιο, κυβερνούν σκληρά και την κρατούν έως το 1362, έτος θανάτου του Γρατιανού Τζώρτζη. Στους Ανδεγαυούς οφείλεται και το όνομα της Αγίας Μαύρας (εικ.7) που πήρε το κάστρο, από τον ναό που ίδρυσαν εκεί και στη συνέχεια, υιοθέτησε η πόλη γύρω από αυτό αλλά και ολόκληρο το νησί. Η περίοδος αυτή προκάλεσε μεγάλη δυστυχία στους Λευκαδίτες⁸ και πρόθυμα υποδέχτηκαν το νέο αφέντη τους, Λεονάρδο Α΄ τον Τόκκο. Ο τελευταίος έδωσε τον Αρχιεπίσκοπο από το νησί και ίδρυσε Καθολική Επισκοπή⁹.

Εικόνα 7 - Θέσεις πρωτευουσών κατά χρονολογική σειρά :

1. Ομηρική Ιθάκη
2. Νήρικος
3. Νήρικος – Λευκάς – Κάστρο
4. Αγία Μαύρα
5. Αμαξική – Αγία Μαύρα - Λευκάς

⁷ Στην ίδια περιοχή χαμηλότερα βρίσκεται το μοναστήρι της Οδηγήτριας αλλά και άλλες εκκλησίες της περιοχής με καταβολές που ανάγονται στη Βυζαντινή εποχή. [Μ.Φίλιππα Αποστόλου, Ο ναός Οδηγήτριας στη Λευκάδα (ανέκδοτη εργασία), Σπουδαστήριο Ιστορίας Αρχιτεκτονικής Ε.Μ.Π, 1979]. Η αποτοίχιση του ναού που απεκάλυψε την πλινθοπερίκλειστη τοιχοποιία πραγματοποιήθηκε το 1969.

⁸ Το γνωστότερο γεγονός της περιόδου υπήρξε η επανάσταση των κατοίκων κατά του Γρατιανού Τζώρτζη («Επανάσταση της Βουκέντρας»), περιστατικό που έκανε υπόθεση στον «Φωτεινό» του ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης. Με τον Φωτεινό, ο ποιητής θα ολοκλήρωνε το ποιητικό του έργο, αλλά το έργο έμεινε ασυμπλήρωτο. Ακόμα και έτσι ασυμπλήρωτο και ανεπεξέργαστο αποτελεί ότι αρτιότερο, για τη γλώσσα, τη σύνθεση και την ποιότητα του στίχου, μας άφησε ο Βαλαωρίτης.

⁹ Αργότερα ο Κάρολος ο Α΄ θα επανασυστήσει τον κατηργημένο Αρχιεπισκοπικό θρόνο.

Η κατάσταση δεν μεταβάλλεται και τον καιρό της ηγεμονίας του Ιταλικού Οίκου των Τόκκων¹⁰, διάστημα κατά το οποίο (1362-1479) η Λευκάδα υπήρξε και πρωτεύουσα της επικράτειας τους, λόγω της γειτνίασης με την Ηπειρωτική χώρα. Όπως εξιστορείται στο «Χρονικό των Τόκκων¹¹», ο Κάρολος Α' (Δούκας της Λευκάδος) μετέτρεψε το νησί σε βάση για να αντιμετωπίσει τους Αλβανούς και Τούρκους (1395-1415) με πολλές «γαλιότες» (τύπος караβιού).

Εικόνα 8 - Γραφική αναπαράσταση της εικόνας του κάστρου κατά την πρώτη φάση οικοδόμησής του περί τα 1300

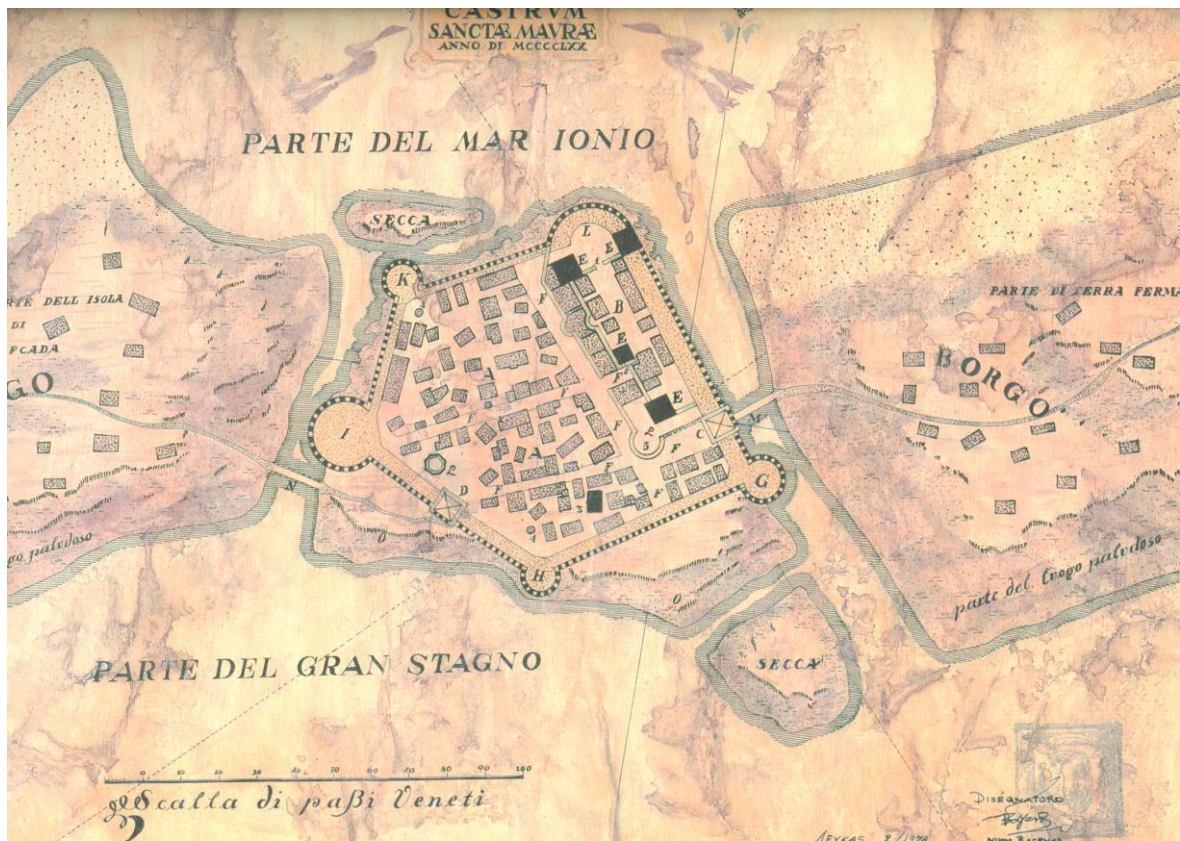
Το 1479 η Λευκάδα καταλαμβάνεται αμαχητί από τους Οθωμανούς¹², μετά και την αποχώρηση από το Κάστρο του Leonardo II και της αυλής του (εικ.9) και θα παραμείνει κάτω από την Οθωμανική σκλαβιά για πάνω από δύο αιώνες έως το 1684. Την εποχή εκείνη το νησί είχε περίπου 25.000 κατοίκους ενώ μέχρι το τέλος της Οθωμανικής κυριαρχίας αριθμούσε μόλις 9.000. Η δραματική αυτή μείωση του πληθυσμού ερμηνεύεται από την κακοδιοίκηση των Οθωμανών, τις απελάσεις και δημεύσεις περιουσιών, τους σεισμούς, την πανώλη του 1644-1646 αλλά και τις πειρατικές επιδρομές από τις οποίες υπέφερε τόσο το νησί, όσο και τα διερχόμενα πλοία, καθώς η ίδια η Λευκάδα

¹⁰ Η απόδοση του νησιού έγινε το 1362. Ο Οίκος εμφανίζεται ως «Κόμιτες της Κεφαλλονιάς, Δούκες της Λευκάδας και αυθέντες της Βόνιτσας («Βοστίτσας»).

¹¹ Είναι έμμετρο χρονικό στη μεσαιωνική Ελληνική γλώσσα που εξιστορεί τη δράση της οικογένειας τη χρονική περίοδο 1375-1425 από άγνωστο συγγραφέα, δημοσιευμένο το 1975 από τον Giuseppe Shiro [Cronaca dei Tocco di Cephalonia di anonimo, Accademia nazionale dei Lincei, Rome 1975].

¹² Την κατάκτηση ακολούθησε μεγάλη σφαγή και αιχμαλωσία των κατοίκων.

είχε γίνει ορμητήριο πειρατών¹³ και το κάστρο της γνωστό σκλαβοπάζαρο¹⁴. Παράλληλα, οι αντιδράσεις των Λευκαδιτών απέναντι στο Οθωμανικό παιδομάζωμα¹⁵ κατέληγε συχνά σε αιματοχυσίες και θανατώσεις των αδυνάτων. Οι Οθωμανοί, τέλος, όπως έκαναν στις υπόλοιπες κτήσεις τους, συνδέσανε την Εκκλησία της Λευκάδος με το Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως ενώ προκάλεσαν και την προαγωγή του επισκοπικού θρόνου Λευκάδος σε αρχιεπισκοπικό (επί Σελήμ του Α' 1512-1520). Ο πόλεμος μεταξύ Οθωμανών και Ενετών στα 1499-1503 ανέδειξε την Οθωμανική αυτοκρατορία ως ισχυρή ναυτική δύναμη και διαμόρφωσε τη μορφή μεθορίου του Ιονίου¹⁶, μέχρι το 1684.

Εικόνα 9 - Γραφική αναπαράσταση της εικόνας του κάστρου προ της Οθωμανικής κατάκτησης.

¹³ Η Οθωμανική διοίκηση όχι μόνο δεν αντιδρούσε αλλά φαίνεται ότι συνεργαζόταν με τους πειρατές. Ο Sebastiani το 1666 χαρακτηρίζει την Αγία Μαύρα «επαίσχυντη φωλιά Μωαμεθανών πειρατών». Ο Εβλιά Τσελεμπί από την άλλη αισθάνεται υπερήφανος για τους πειρατές που λεηλατούν τα Ενετικά πλοία, ενώ αναφέρει ότι δεν ήταν όλοι Αλγερινοί και Τυνήσιοι καθώς μιλούσαν με ευφράδεια τόσο την Ελληνική όσο και τη Φράγκικη γλώσσα.

¹⁴ Όταν οι Ενετοί κατέλαβαν την Λευκάδα, βρήκαν μέσα στο κάστρο μεγάλο αριθμό μαύρων ανδρών, γυναικών και παιδιών.

¹⁵ Ενώ η διαταγή της πύλης απαγόρευε την αιματοχυσία κατά την στρατολόγηση των «ατζαμί (άπειρος – προπαίδευση των γενιτσάρων) ογλάν», από φερμάνι του 1601 του Σουλτάνου προς τον Μπευλέρμπεη της Ρουμελίας, τουε Καδήδες και διοικητές του σώματος των γενιτσάρων, ζητά τον διορισμό ικανού προσωπικού για τη στρατολόγηση, ενώ προσδιορίζει ότι η τιμωρία σε περίπτωση αντίστασης των απίστων γονέων στην αρπαγή του υιού τους θα είναι ο απαγχονισμός στο ανώφλι της θύρας του σπιτιού του.

¹⁶ Ήδη στον χώρο αυτόν συντελέστηκαν οι δύο μεγαλύτερες ναυτικές συγκρούσεις της εποχής μεταξύ Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και των συνασπισμένων δυνάμεων της Χριστιανικής Δύσης (Ναυμαχία της Πρέβεζας το 1538 και εκείνη της Ναυπάκτου το 1571).

Η Λευκάδα αποτέλεσε το μοναδικό νησί του Ιονίου με μακρά Οθωμανική κυριαρχία, πράγμα που λειτουργούσε ως τροχοπέδη στην ανάπτυξη της Βενετίας στον ζωτικό, για τα συμφέροντα της, αυτόν χώρο¹⁷. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι η προωθημένη θέση του νησιού είχε ενισχυμένο ρόλο στον σχεδιασμό επέκτασης της αυτοκρατορίας ως ορμητήριο του Μουσουλμανικού πειρατικού στόλου, που δρούσε εναντίον των ευρωπαϊκών νηοπομπών στο Ιόνιο, ενώ το φρούριο της Αγία Μαύρας αποτελούσε το «αγκάθι στο μάτι της Φραγκιάς¹⁸».

Από την έκθεση του Στάθη Μαρίνου¹⁹ το 1623 παρέχονται πληροφορίες στους Δυτικούς σχετικά με την γεωγραφική θέση της Λευκάδας, το ανθρώπινο δυναμικό της, τις πλουτοπαραγωγικές πηγές της αλλά και τη στρατιωτική ισχύ του κάστρου. Το 1572 οι Ενετοί θα καταλάβουν την Αγία Μαύρα επωφελούμενοι της αποχώρησης του στόλου, αλλά θα αποχωρήσουν μπροστά στην επερχόμενη ενίσχυση του στρατού από την Ακαρνανία. Κατά τη διάρκεια του Κρητικού πολέμου (1645-1669) και με τη συνδρομή του Πάπα και των Ιπποτών της Μάλτας, θα καταλάβουν και πάλι το φρούριο από το οποίο θα αποχωρήσουν και πάλι άπρακτοι.

Στα 1684, και έπειτα από πολυήμερο βομβαρδισμό που ισοπέδωσε τα εντός των τειχών και προαστίων σπίτια, η Λευκάδα περνά μαζί με τα υπόλοιπα Επτάνησα στα χέρια των Ενετών²⁰, που δραστηριοποιούνταν ήδη στο χώρο από το 1383, και διήρκησε, με μικρή διακοπή ενός χρόνου(1715-1716²¹), μέχρι και ο 1797. Κάτω από την εξουσία των ενετών η Λευκάδα συνδέθηκε με τα άλλα νησιά αλλά πάντοτε, κυρίως η ενδοχώρα, στρεφόταν προς την Στερεά. Το 1770, κατά την επανάσταση της Πελοποννήσου που υποκίνησε ο Ορλώφ, ο λαός της Λευκάδας εκδήλωσε τη συμπάραστασή του, με πολλούς να περνούν

¹⁷ Οι Ενετοί είχαν κατακτήσει προσωρινά τη Λευκάδα την περίοδο 1502-1503 και αλλά επεστράφη στους Οθωμανούς ως απaráβατος όρος για τη συνθήκη ειρήνης μεταξύ τους.

¹⁸ Π. Γ. Ροντογιάννης, Ιστορία της Νήσου Λευκάδος, τ. Α', Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1980, σελ. 497. Σε έγγραφο του Μοροζίνι στις 13 Ιουλίου του 1684 συμμάχους του Παπικού Κράτους αναφέρει : «Όλες μου οι προθέσεις στρέφονται προς την νήσο Λευκάδα, ήτις σήμερα είναι φωλέα των αγριότερων εχθρών των ημερών τούτων, διότι, αν αλωθή το μισητόν τούτον άσυλον, θέλει εξασφαλισθή εις μεν τα πλοία μας η ελευθέρα ναυσιπλοΐα, εις δε τας νήσους η ζωή και η περιουσία των υπηκόων μας...»

¹⁹ Ντόπιος από καλή οικογένεια [Gentilhuomo αποκαλείται στην αρχή της αναφοράς του] Ολόκληρη η αναφορά δημοσιεύεται στο Π. Γ. Ροντογιάννης, Ιστορία της Νήσου Λευκάδος, τ. Α', Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1980 (ανατύπωση 2005), Κεφάλαιο Γ', σελ. 483.

²⁰ Αναφέρεται και ως «Γαληνοτάτη Δημοκρατία της Βενετίας».

²¹ Στο διάστημα του Ενετο - Οθωμανικού πολέμου οι τελευταίοι κατέλαβαν την Λευκάδα μετά την αποχώρηση των Ενετικών δυνάμεων, εφόσον μάχονταν σε δύο μέτωπα (Λευκάδα - Κέρκυρα), κατά την υποχώρησή τους ανατίναξαν μέρος του Κάστρου καθιστώντας το άχρηστο. Οι Οθωμανοί προέβησαν σε σφαγές και βιαιότητες. Μετά την επιτυχή λύση της πολιορκίας της Κέρκυρας και την ήττα των Οθωμανών στην Αυστρία, εγκατέλειψαν εσπευσμένα και τη Λευκάδα. Οι Ενετοί την επανακατέβαλαν χωρίς μάχη και επισκεύασαν τα τείχη. Λίγο αργότερα ο Αβδής Πασάς του Αγρινίου κινήθηκε ξανά εναντίον της Λευκάδας, όμως στις εχθροπραξίες σκοτώθηκε ο στρατηγός του, Μπεκέρ Πασάς της Βόνιτσας που είχε καταλάβει ένα χρόνο νωρίτερα το Κάστρο. Στη συνέχεια την πρωτοβουλία των κινήσεων ανέλαβε ο Ενετός Ναύαρχος Πιζάνι και ο νικητής της Κέρκυρας, στρατηγός Σούλεμπουργκ που κατέλαβαν την Πρέβεζα και τη Βόνιτσα, τερματίζοντας τον πόλεμο.

στην Ακαρνανία και να αγωνίζονται κατά των Οθωμανών. Οι Ενετοί φοβήθηκαν περιπλοκές στις σχέσεις τους με τον ισχυρό γείτονα και πήραν αυστηρά μέτρα²² για να εμποδίσουν την ανάπτυξη του κινήματος.

Το 1797 και για τα επόμενα δύο χρόνια, περνά από τους Δημοκρατικούς Γάλλους²³ σε μια πρωτοφανή Ρωσο-Τουρκική συγκυριαρχία (συνθήκη ειρήνης του Κάμπο Φόρμιο²⁴) που διατηρείται μέχρι και τις 21 Μαρτίου του 1800. Τελικά, με συμφωνία που υπογράφηκε στην Κωνσταντινούπολη, παραχωρείται στα Επτάνησα αυτονομία και ανεξαρτησία οπότε και ιδρύεται η ανεξάρτητη, «Επτάνησος Πολιτεία», με την εγγύηση του Τσάρου και την επικυριαρχία του Σουλτάνου. Η Πολιτεία ήταν φόρου υποτελής στον δεύτερο, είχε Σύνταγμα, στρατό, σημαία²⁵ και διπλωματική εκπροσώπηση.

Η συνομοσπονδία αυτή, αποτέλεσε την πρώτη αυτόνομη Ελληνική Πολιτεία (εικ.10) μετά την κατάλυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας και ένα πρώιμο Ελληνικό κράτος, το οποίο εκείνους τους καιρούς ακτινοβολούσε κάποια ελπίδα²⁶.

Τόσο μετά την ανεξαρτησία όσο και νωρίτερα, η Λευκάδα που γειτονεύει με την Ήπειρο και με τη Ρούμελη αποτέλεσε καταφύγιο αλλά και ορμητήριο των αγωνιστών στον αγώνα προς την ελευθερία²⁷.

²² Με διαδοχικά διατάγματα του 1769 και 1770, ανακοινώνεται ότι η συμμετοχή στις εχθροπραξίες θα τιμωρείται με ποινή θανάτου και στέρηση κάθε προνομίων και ευεργετημάτων της οικογένειας αυτών. Στο δεύτερο διάταγμα ο Ανώτερος Προνοητής Λευκάδος Αλοΰσιος Μαρίν επικηρύπτει 43 Λευκαδίτες που είχαν πάρει μέρος στην Επανάσταση.

²³ Προς το τέλος του 18^{ου} αιώνα η Ενετική πολιτεία βρισκόταν σε παρακμή, και στον πόλεμο Αυστρίας και Ναπολέοντος τήρησε ουδετερότητα. Το τέλος του πολέμου (συνθήκη του Λεόμπεν 18 Απριλίου 1797) προέβλεπε τον διαμελισμό του Ενετικού κράτους. Ο Ναπολέων έπεισε τους Ενετούς ότι επεδίωκε την προστασία των κτήσεών τους και απέστειλε μεικτή γαλλοενετική δύναμη στα Επτάνησα η οποία και τα κατέλαβε αμαχητί, υπό την πανηγυρική υποδοχή των κατοίκων τους.

²⁴ Το διάστημα από το 1797 έως και το 1798 η Λευκάδα περνά υπό την διοίκηση των Γάλλων Δημοκρατών ενώ την περίοδο 1798-1800 στους Ρωσοτούρκους.

²⁵ Η αρχική πρόταση για τη σημαία αφορούσε το σύμβολο του φοίνικα, ο οποίος αναγεννάτε από την τέφρα του, που όμως δεν έγινε αποδεκτό από την Πύλη, θεωρώντας ότι υπονοεί επαναστατικές κινήσεις. Τελικά έγινε αποδεκτή η χρησιμοποίηση του Ενετικού συμβόλου του φτερωτού λέοντα του Αγίου Μάρκου. Ο κιτρινωπός λέοντας βρίσκεται σε μπλε φόντο και φέρει κλειστό Ευαγγέλιο με σταυρό, απ' όπου εξέχουν επτά λόγχες που συμβολίζουν τον αριθμό των νησιών. Στην σημαία που υψώθηκε στις 11/01/1801 στην Κέρκυρα, υπήρχε αποτύπωση με τον αριθμό «1800», έτος ίδρυσης της Πολιτείας. Το 1807 με την Γαλλική κατάκτηση η σημαία έπαψε να χρησιμοποιείται και επανήλθε το 1815, όπου και αφαιρέθηκε η ταινία ενώ προστέθηκε το σύμβολο της Βρετανικής ένωσης άνω αριστερά.

²⁶ Το γεγονός γιορτάστηκε στο κάστρο της Λευκάδας, στις 11 Μαρτίου του 1801 σε επίσημη τελετή. Εκεί παρουσία του Κλήρου, της Αρχής, της Πολιτοφυλακής και του λαού, πραγματοποιήθηκε δοξολογία και αφού κατέβηκαν οι ξένες σημαίες, υψώθηκε σε κύμα συγκίνησης η σημαία της νέας ανεξάρτητης Πολιτείας, ενώ γύρω λαός χειροκροτούσε και ζητωκραύγαζε και τα κανόνια βροντολογούσαν και καλοδέχονταν τους νέους καιρούς.

²⁷ Ο Παλαμάς την αποκαλεί «αρματωλού φωλιά».

Εικόνα 10 - Το Ενετικό σύμβολο του φτερωτού λέοντα του Αγίου Μάρκου με τις επτά λόγχες, που υιοθετήθηκε ως σημαία της συνομοσπονδίας

Στα 1806 έχει να ανταγωνιστεί και τον Αλή Πασά των Ιωαννίνων, ο οποίος είχε καταλάβει από τον Οκτώβριο του 1798 την Γαλλοκρατούμενη Πρέβεζα²⁸ όπου και κατέσφαξε τους Έλληνες κατοίκους της, ενώ την περίοδο 1800-1804 είχε ήδη επιτύχει την ολοκληρωτική υποδούλωση των Σουλιωτών.

Προβλέποντας την σύγκρουση Ρωσίας και Πύλης, που δεν άργησε να έρθει το 1806²⁹. Έχοντας και την παρακίνηση των Γάλλων, ξεκίνησε από την Πρέβεζα και περικύκλωσε την Λευκάδα τον χειμώνα του 1807³⁰.

Η Διοίκηση της Κέρκυρας, υπό τον Κόμη Μοτσενίγο έστειλε ως επικεφαλής τον στρατηγό Στάτερ, τον Ιωάννη Καποδίστρια, τον Γάλλο μηχανικό Μισσώ, ξένους τεχνικούς και Κερκυραίους εθελοντές για να οργανώσουν την άμυνα του νησιού³¹. Ο Καποδίστριας θα απευθύνει έκκληση στους οπλαρχηγούς της Ηπείρου και Αιτωλοακαρνανίας, και στις 30 Ιουνίου του 1807 θα

²⁸ Την Πάργα που βρισκόταν υπό την προστασία των Ρώσων και στη συνέχεια των Εγγλέζων θα την καταλάβει μόλις το 1819 όταν θα την πουλήσει ο Μάιταντ.

²⁹ Η Οθωμανική Αυτοκρατορία επηρεάστηκε από τις συναχόμενες νίκες του Βοναπάρτη στο Άουστερλιτς (Δεκέμβριος του 1805) και στην Ιένα (Οκτώβριος του 1806) και κήρυξε τον πόλεμο στη Ρωσία.

³⁰ «Και γήρεφεν ο Πασάς μεγάλο σεφέρι στην Πλαγιά κι επολέμαγε με το Μόσκοβο κι ήταν κι ο Δεσπότης της Άρτας κοντά με το Μόσκοβο...» Αυτά σημειώνει ο Ιερέυς των Ταξιαρχών Σπανοχωριού Σπ. Χαλκιάς στο ληξιαρχικό βιβλίο της Εκκλησίας το Μάρτη του 1807,

³¹ Στα αμυντικά έργα του 1807 συγκαταλέγεται και η τάφος που ανοίχτηκε γύρω από την πόλη, άρχισε από τις αλυκές και έφτανε μέχρι τη λιμνοθάλασσα της Γύρας, περιοχή «Βαρδάνια».

πραγματοποιηθεί μια ιστορική συνέλευση στην ακτή του Μαγεμένου στη Νικιάνα Λευκάδας³², όπου για πρώτη φορά μετά τα Ορλωφικά και μπροστά στον κίνδυνο να χαθεί το τελευταίο καταφύγιο των καταδιωκόμενων Ελλήνων οπλαρχηγών και επαναστατών, τα Επτάνησα, συσπειρώθηκαν οι δυνάμεις της «κλεφτουριάς», προαναγγέλλοντας την Επανάσταση που πλησίαζε.

Η σύγκρουση τελικά δεν θα λάβει χώρα και ο Αλής θα εγκαταλείψει τα σχέδια κατάληψης της Λευκάδας καθώς, με την συνθήκη του Τιλσίτ, στις 7 Ιουλίου, τα Επτάνησα θα εκχωρηθούν στη σύμμαχο του Γαλλία.

Τα Επτάνησα κατελήφθησαν το 1810 από τους Βρετανούς και αποτέλεσαν κράτος αυτών, το 1815 με τη συνθήκη της 5ης Νοεμβρίου, όπου και μετονομάστηκαν σε «Ενωμένα Κράτη των Ιονίων Νήσων» (Stati Uniti Delle Isole Jonie, 1816-1864) και τοποθετήθηκαν υπό την προστασία των Βρετανών Βασιλέων³³.

Η ενσωμάτωση των Επτανήσων στην Ελλάδα έγινε στις 21 Μαΐου του 1864 ως δώρο της Βρετανίας στον νέο Ηγεμόνα Γεώργιο τον Α' και αποτέλεσε μια από τις πιο προοδευμένες περιοχές του νεοσύστατου κράτους που απέδωσε σημαντικά πρόσωπα, όπως δημόσιους λειτουργούς, ανθρώπους των γραμμάτων και της τέχνης κτλ, σε αυτό.

³² **Παράρτημα Π4.**

³³ Το προτεκτοράτο ενώθηκε με την ελεύθερη Ελλάδα, πολύ αργότερα, στις 21 Μαΐου 1864.

Κεφ.1_4 Λευκάδα 1897-1947

Στους αγώνες του 1897, η Λευκάδα λόγω της γειτνίασης στην Ήπειρο αποτέλεσε βάση εξορμήσεων. Πολλοί Λευκαδίτες έσπευσαν να συνδράμουν ως εθελοντές, ενώ τραυματίες του μετώπου μεταφέρονταν συνέχεια προς το νοσοκομείο του νησιού και το φρούριο

Οι εσωτερικοί αγώνες και εμφύλιες διαμάχες που ακολούθησαν, είχαν τον αντίκτυπο τους στο νησί όπου διακρίθηκαν από ένταση και σκληρότητα, και διακρίνονται σε δύο περιόδους. Το κύμα ευφορίας που ακολούθησε τις πολιτικές και στρατιωτικές μεταβολές του 1900-1911 δεν έφτανε να μετριάσει την επερχόμενη βαθιά κοινωνικοπολιτική διαίρεση.

Την διετία 1915-17 η Λευκάδα γνώρισε έντονα την αντιπαράθεση Βενιζελικών και αντι-Βενιζελικών ("βασιλικοί") με διώξεις των πρώτων και αθλιότητες της Βασιλικής ένωσης επιστράτων εναντίον τους³⁴. Η κυβέρνηση Βενιζέλου είχε την υποστήριξη των Άγγλων οι οποίοι κατέλαβαν τα Ιόνια νησιά με εξαίρεση την Λευκάδα την οποία απέκλεισαν – αποκλεισμός που αποτέλεσε ουσιαστικά μορφή πολιορκίας – και έληξε με απόβαση συμμαχικών δυνάμεων πεζικού³⁵.

Τα δυσκολότερα και τραγικότερα χρόνια της νήσου υπήρξαν εκείνοι του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, που διακρίνονται στην περίοδο 1/5/1941-11/9/1943 επί Ιταλικής κατοχής και έπειτα έως τις 11/9/1944 επί Γερμανικής κατοχής. Την πρώτη περίοδο, μαζί με τα στρατιωτικά αγήματα κατέφθασαν στο νησί και τμήματα Ιταλικής αστυνομίας που αντικατέστησε την Ελληνική. Το 1942 η στρατιωτική Ιταλική δύναμη αντικαταστάθηκε από σύνταγμα «μελανοχιτώνων³⁶» το οποίο στη συνέχεια αντικαταστάθηκε από δύναμη πυροβολικού και πεζικού. Η πτώση του Ιταλού δικτάτορα στις 25/07/1943 και η Ιταλική ανακωχή με τις σύμμαχες δυνάμεις ανάγκασε τους Γερμανούς να καταλάβουν το νησί, σκοτώνοντας τον Ιταλό συνταγματάρχη – διοικητή. Οι Ιταλοί στρατιώτες σκόρπισαν και πολλοί φυγαδεύτηκαν από τους ντόπιους. Τις επόμενες μέρες παρέδωσαν τον οπλισμό τους και οι караμπινιέροι. Οι αιχμάλωτοι Ιταλοί στρατιώτες οδηγήθηκαν μέσω Βόνιτσας, Μεσολογγίου και Ναυπάκτου στην Αθήνα.

Οι Γερμανοί δεν εγκατέστησαν σημαντική δύναμη στην Λευκάδα, παρά μόνο ολιγάριθμες φρουρές και παρατηρητήριο με αντιαεροπορικά πυροβόλα και ορισμένα πολυβολεία.

Την τετραετία 1943-1947 ξανά το νησί θα γίνει θεατής της σφοδρής αντιπαράθεσης των αριστερών δυνάμεων με τις αυτόνομες δυνάμεις της δεξιάς, σύγκρουση στην οποία θα πάρουν μέρος και γερμανικές δυνάμεις στο πλευρό των δεύτερων και θα καταλήξει σε μια άτυπη διχοτόμηση του νησιού σε δύο ζώνες, την Βόρεια και τη Νότια. Σε αυτό το θέατρο επιχειρήσεων η Λευκάδα

³⁴ Την περίοδο αυτή έδρασε τρομοκρατικά στο νησί η αντι-βενιζελική οργάνωση "Σύνδεσμος των Επιστράτων" με ημερομηνία σύστασης 13-06-1916.

³⁵ Η ημερομηνία της απόβασης ήταν 9 Μαΐου 1917 από πεζικές δυνάμεις Σενεγαλέζων και με υποστήριξη του Γαλλικού πολεμικού ναυτικού.

³⁶ Σώμα Φασιστών, που έδρασε με πολύ σκληρότερο τρόπο από τον στρατό κατοχής.

καταλαμβάνεται και θα ανακαταλαμβάνεται από τις αντιμέτωπες δυνάμεις χωρίς να γιορτάσει την απελευθέρωση. Ο εμφύλιος που ακολούθησε στην υπόλοιπη Ελλάδα είχε ως εκ τούτου ήδη ξεκινήσει εδώ από το 1943 και τερματίστηκε το 1947 όταν τα τελευταία τμήματα της Αριστεράς ηττηθούν στη μάχη του Ακτίου (Ποώτας).

Εικόνα 11 - Μάθημα χειρισμού του πολυβόλου από τις αριστερές δυνάμεις.

Κεφ.1_5 Οικονομικά στοιχεία

Παρακάτω ακολουθεί μια ιστορική αναφορά των οικονομικών δραστηριοτήτων που αναπτύσσονται στο νησί, ενώ εκτενέστερη αναφορά του αντίστοιχου ρόλου των Μοναστηριών θα ακολουθήσει σε επόμενο κεφάλαιο (βλ. κεφ. 1.7.1 Μοναστηριακή οικονομία).

Μεταξύ του 14^{ου} και 15^{ου} αιώνα οι τοπικοί Λατίνοι άρχοντες, επεδίωξαν την πλήρη εκμετάλλευση του φυσικού πλούτου και ανθρώπινου δυναμικού, με υπερσυγκέντρωση των παραγωγικών δραστηριοτήτων στην ελεγχόμενη περιοχή του Κάστρου και της πεδιάδας της Αμαξικής, με αντίστοιχη αύξηση του πληθυσμού των περιοχών αυτών. Στις οικονομικές δραστηριότητες της περιοχής, περιλαμβάνονται η καλλιέργεια της γης και η κτηνοτροφία, η αλιεία, η κατασκευή караβιών, η παραγωγή αλατιού, η διακίνηση εμπορευμάτων αλλά και η πειρατεία³⁷. Από πηγές μαθαίνουμε ότι περί τα 1355 ο διοικητής της Λευκάδος Γρατιανός Τζώρτζης υποσχέθηκε να τροφοδοτήσει τον Ενετικό στόλο με 1.000 μόδια (8.750 λίτρες) σιτάρι, πληροφορία που φαίνεται να επιβεβαιώνει την εκτεταμένη καλλιέργεια σιτηρών εκείνη την εποχή στο νησί.

Κατά την Οθωμανική κυριαρχία, έχουμε εγκατάσταση των Οθωμανών στις εύφορες πεδινές εκτάσεις³⁸, με τον κύριο όγκο να διαμένει στο Κάστρο, ενώ ο αντίστοιχος ντόπιος πληθυσμός διαμένει στις ελώδεις ή στις ορεινές και μη εύφορες εκτάσεις, σε καταστάσεις ανασφάλειας και αθλιότητας. Κύρια καλλιέργεια ήταν τα δημητριακά και ακολουθεί το λάδι και το κρασί. Την εποχή εκείνη, η καλλιέργεια των Οθωμανικών γαιών που πραγματοποιείται με βάση το καθεστώς του «μισακίου» καλύπτει τις ανάγκες διαβίωσης των δυσμενέστερα οικονομικών τάξεων.

Στην έκθεση του Μαρίνου του 1623 γίνεται λόγος, για τα δάση του νησιού που όπως αναφέρει έχουν αρκετή ξυλεία για τη κατασκευή γαλέρων και φορηγίδων, αλλά και την κτηνοτροφία του νησιού η οποία φαίνεται πως ήταν αρκετά αξιόλογη. Ομοίως ο Brown³⁹ περιγράφει τα βόδια της Αγίας Μαύρας (Λευκάδος) ως τα καλύτερα της Ελλάδος. Από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι η κτηνοτροφία ήταν διαδεδομένη στο νησί, ενώ η ύπαρξη κατάλληλης ξυλείας ενισχύει τη εντύπωση εκμετάλλευσής των δασικών πόρων του νησιού.

Ο σημαντικότερος Τούρκος περιηγητής Εβλιά Τσελεμπί (Οδοιπορικό στην Ελλάδα_1668-1671) έφτασε το 1668 στη Λευκάδα χωρίς να κάνει κάποια άλλη αναφορά πλέον του ότι δεν προσφέρει καμιά οικονομική ωφέλεια στους

³⁷ Ιδιαίτερα κατά την διάρκεια της Οθωμανικής κυριαρχίας, η Αγία Μαύρα αποτέλεσε το ορμητήριο των φοβερών Αγιομαυριτών πειρατών.

³⁸ Είναι χαρακτηριστικό ότι τέσσερις μπέηδες – Οθωμανοί τιμαριούχοι - κατείχαν συνολικά τα 4/5 της χερσονήσου. Ο Casambei με τα 2/5 και οι Ali Celeppi, Dervis aga και Ασουμάν μπέηδες με μικρότερες ιδιοκτησίες. Από τα ενετικά κτηματολόγια του 1726 πληροφορούμαστε ότι για τις καταγεγραμμένες περιοχές, τα οθωμανικά κτήματα του νησιού στα 1684 ανέρχονται σε 11.500 ενετικά στρέμματα χωράφια, 6.350 μεροδούλια αμπέλια και 3.100 ρίζες ελιές που αντιστοιχούσαν στο σύνολό τους στο 1/3 των συνολικά καλλιεργούμενων εκτάσεων του νησιού.

Το ενετικό στρέμμα αντιστοιχεί σε 1.892 τ.μ. περίπου.

³⁹ Ed Brown, Relation de plusieurs voyages, Paris 1674.

Οθωμανούς σε αντίθεση με τα γειτονικά νησιά της Κεφαλονιάς και της Ζακύνθου, αναδεικνύοντας το γεγονός ότι οι Οθωμανοί δεν εκμεταλλεύτηκαν τους φυσικούς πόρους του νησιού. Σημαντικό έργο υπήρξε ωστόσο το υδραγωγείο του 1564⁴⁰, που ύδρευσε τόσο το κάστρο όσο και σημαντικό τμήμα της πεδιάδας, που τότε μοιραζόταν σε τέσσερις αγάδες.

Εικόνα 12 - Γκραβούρα περιόδου 1859. Η Αγία Μαύρα κατεστραμμένη από σεισμό, διακρίνεται στο βάθος το υδραγωγείο

Η κτηνοτροφία ήταν σε ακμή στην τελευταία περίοδο της Τουρκοκρατίας, όπως συνάγεται από τις πληροφορίες του P. Bembo σε έκθεσή του τον Ιούνιο του 1688⁴¹ όπου την Ενετική κατάκτηση ακολούθησε η αρπαγή 36.000 ζώων από Κεφαλλονίτες, τα περισσότερα από τα οποία αποτελούσαν δημόσια περιουσία και είχαν εγκαταλειφθεί από τους αποχωρούντες Οθωμανούς.

Όσον αφορά το ιδιοκτησιακό καθεστώς, δεν υπήρξε σημαντική μεταβολή, καθώς οι Οθωμανικές γαίες περνούν πλέον στα χέρια Ενετών αξιωματούχων ή στο δημόσιο το οποίο μπορεί και να τις νοικιάζει σε ιδιώτες

⁴⁰ Κατασκευή του υδραγωγείου της πόλης όπως και της λεγόμενης «Βρύσης του Πασσά», στις ανατολικές υπώρειες των Σκάρων. Η θέση του πρώτου αναγνωρίζεται στην αρχική τεχνητή οδική σύνδεση της περιοχής Αμαξικής, πυρήνας της σημερινής πρωτεύουσας, με το Φρούριο, σήμερα κατεστραμμένη μερικά μέτρα δίπλα από τον επιθαλάσσιο δρόμο. Φαίνεται ότι υπήρξε ένας στενός επιθαλάσσιος δρόμος γύρω στο 1,20 μ.) που στηριζόταν σε 360 τόξα ύψους 3 μ. και με τα δύο κεντρικά να είναι κάπως ψηλότερα ώστε να περνάνε τα μικρά πλοία.

Έχει διασωθεί διαταγή της ίδιας χρονιάς προς τους καδήδες της Αγίας Μαύρας, για τη διενέργεια αυτοψίας στο νερό που φτάνει με το υδραγωγείο στην Αγία Μαύρα, για τον υπολογισμό της σχετικής επάρκειας και την ενδεχόμενη κατασκευή νέων κρηνών όπου απαιτείται (Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών Ι.Τ.Ε, Οθωμανικές πηγές για τη νεώτερη ιστορία της Λευκάδας. Β.2 σελ.284)

⁴¹ Άγγελος Χόρτης, Συμβολή στην Οικονομική Ιστορία της Λευκάδας (1684-1774) (διδακτορική διατριβή), ΕΚΠΑ-Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Ιστορίας και Αρχαιολογίας, Αθήνα 1982, σελ. 133.

μισθωτές ή χωριά. Πραγματοποιείται ωστόσο μεταλλαγή του γαιοκτητικού καθεστώτος, με την εργασία των ανθρώπων να μεταφέρεται από τα μικρά Οθωμανικά χωράφια, στα μεγάλα Ενετικά κτήματα που παραχωρούνταν στους λεγόμενους Benemeriti, όπως και στην αυξανόμενη κτηματική περιουσία των Μοναστηριών.

Η περίοδος της Ενετοκρατίας συμπίπτει με περίοδο όπου υπήρχε έντονη ανάγκη ξυλείας, καθώς η κατασπατάληση των πηγών βελανιδιάς στην επικράτειά της σε συνδυασμό με τον εξ ανατολής κίνδυνο των Οθωμανών, ώθησαν την Βενετία σε αναζήτησή και προμήθεια ξύλου από τις επαρχίες της. Έτσι η Βενετία είχε προγραμματίσει απογραφή των δασών της καθώς ήδη από τον 15^ο αιώνα διατηρούσε όλες τις δρύς στις κυριαρχίες της για τα ναυπηγεία της, πολιτική που συγκρούονταν συχνά με τα συμφέροντα των ντόπιων πληθυσμών. Η σημασία που οι Ενετοί απέδιδαν στην εκμετάλλευση της ξυλείας για την εξυπηρέτηση των αναγκών τους, φαίνεται από την σύσταση στρατιωτικού σώματος, ήδη από το 1686, με σκοπό την διατήρηση της εσωτερικής τάξης και ασφάλειας του νησιού αλλά και την προστασία και φύλαξη των δασών⁴².

Σε αυτήν την περίοδο, οι κατακτητές ενίσχυσαν την ελαιοκαλλιέργεια (εικ.14), ενώ τα κύρια εξαγωγίμα προϊόντα φαίνεται να ήταν τα βελανίδια και οι βαφικοί κόκκοι, όπως και τα σιτηρά. Από νοταριακό έγγραφο ναυλώσεως πλοίου του 1710 μαθαίνουμε για εξαγωγή ποσότητας βελανιδιού προς τη Βενετία, αλλά και την Κέρκυρα, την Κεφαλλονιά και τη Ζάκυνθο. Επίσης εμπόριο πριονοκοκκίου (grana) διεξαγόταν μεταξύ Λευκάδας και Μπαρμπαριάς, καθώς και μεταξύ Λευκάδας και Βενετίας. Το 1770 ο γεωγράφος και μηχανικός του Γαλλικού Ναυτικού Nicolas Bellin αναφέρει ότι το κύριο προϊόν του νησιού είναι το αλάτι και ακολουθούν το σιτάρι, το λάδι, το λινάρι και το πριονοκόκκι κόκκινης βαφής. Η απαγόρευση ωστόσο της εκμετάλλευσης των δασικών προϊόντων (για καύση, ναυπηγική και οικοδομή) από τους κατοίκους οδήγησε για πρώτη φορά σε εισαγωγές ξυλείας από την Τουρκία (δρύς) και κάθε είδους από την περιοχή του Αμβρακικού και τις ακτές Ξηρομέρου.

Συμπληρωματικά, από την γενική απογραφή του 1766-1770 καταγράφηκαν και τα σχετικά στοιχεία κτηνοτροφίας της περιόδου⁴³.

Την Γαλλική κατάκτηση ακολουθεί η πρόνοια για παραγωγή βελανιδιού κατάλληλου για βαφές που εξαγόταν στην Ιταλία, ενώ η ξυλεία του νησιού θεωρείται πλέον ακατάλληλη για ναυπήγηση πλοίων, την στιγμή που οι εισαγωγές ξύλων στο νησί πραγματοποιούνται πλέον από την Αλβανία και το Μοριά (βελανιδιά) και άλλα ξύλα από την Τεργέστη. Ο Άγγλος περιηγητής

⁴² Ένας λοχαγός και εξήντα άνδρες προφύλασσαν το δημόσιο (από το 1709 περίπου) δάσος των Σκάρων. Κωνσταντίνος Μαχαιράς, Η Λευκάς επί Ενετοκρατίας 1684-1797, Αθήναι 1951 (ανατύπωση: Αθήνα, Πορεία 2008), σελ. 56. Από διάταγμα του 1748 πληροφορούμαστε ότι συνέχιζαν να απασχολούνται 60 δασοφύλακες για τη φύλαξη του που όμως δεν μεριμνούσαν, όπως επιβαλλόταν, για την μη βοσκή και κοπή των δέντρων με αποτέλεσμα να απειλούνται και οι ίδιοι επί ποινής 5 ρεαλιών. Την ύπαρξη δασάρχου επιβεβαιώνει ο Grimani, που μαρτυρεί την άρτια οργάνωση των Ενετών όπως και την ακατάπαυστη συνέχιση της λαθραίας υλοτόμησης.

⁴³ Εκείνη την περίοδο φαίνεται να υπήρχαν στο νησί 2.279 βόσκοντα βοώδη (τα περισσότερα στα Επάνησα), 19.816 πρόβατα και 17.787 γίδια.

Dodwell αναφέρει ότι το νησί εξάγει κρασί, αλάτι, κόκκινη χρωστική ουσία (grano-πριονοκόκκι) και τυρί.

Επί Αγγλοκρατίας, ευνοήθηκε η αμπελοκαλλιέργεια (εικ.13). Η περίοδος χαρακτηρίζεται από οικονομική άνοδο, όπως μαρτυρούν το πλήθος υδρόμυλων και ανεμόμυλων⁴⁴ που κατασκευάζονται, αλλά και επιβολή βαρειάς φορολογίας⁴⁵. Παράλληλα πραγματοποιούνται και έργα υποδομής, όπως κατασκευή δρόμων παρότι οι μεταφορές εξακολουθούν να πραγματοποιούνται με υποζύγια. Στη απογραφή του 1814⁴⁶ που ακολουθήθηκε από αντίστοιχη του Άγγλου Ιατρού Davy το 1834⁴⁷ φαίνεται και η σχετικά σταθερή ανάπτυξη της κτηνοτροφίας, με την Λευκάδα να διαθέτει τα περισσότερα κτήνη σε όλα τα Επτάνησα.

Η ένωση του νησιού με την Ελλάδα (1864), θα συμπέσει χρονικά με την καταστροφή των αμπελώνων της Γαλλίας του 1869, που θα οδηγήσει σε μια καθολική απορρόφηση της Λευκαδίτικης παραγωγής, εντατικοποίηση της φύτευσης αμπελώνων και συνεπακόλουθα σε οικονομική άνθηση, με την εκδήλωση αντίστοιχης κρίσης, μετά την αποκατάσταση των Γαλλικών αμπελώνων περί τα 1890⁴⁸.

Εικόνα 13 - Αμπελώνες στην ημιορεινή περιοχή της Λευκάδας

⁴⁴ Στις οικοδομικές άδειες της περιόδου 1850-2 του αρχειοφυλακείου Λευκάδας αναφέρεται σημαντικός αριθμός τέτοιων έργων στην Καρυά και τους Σφακιώτες.

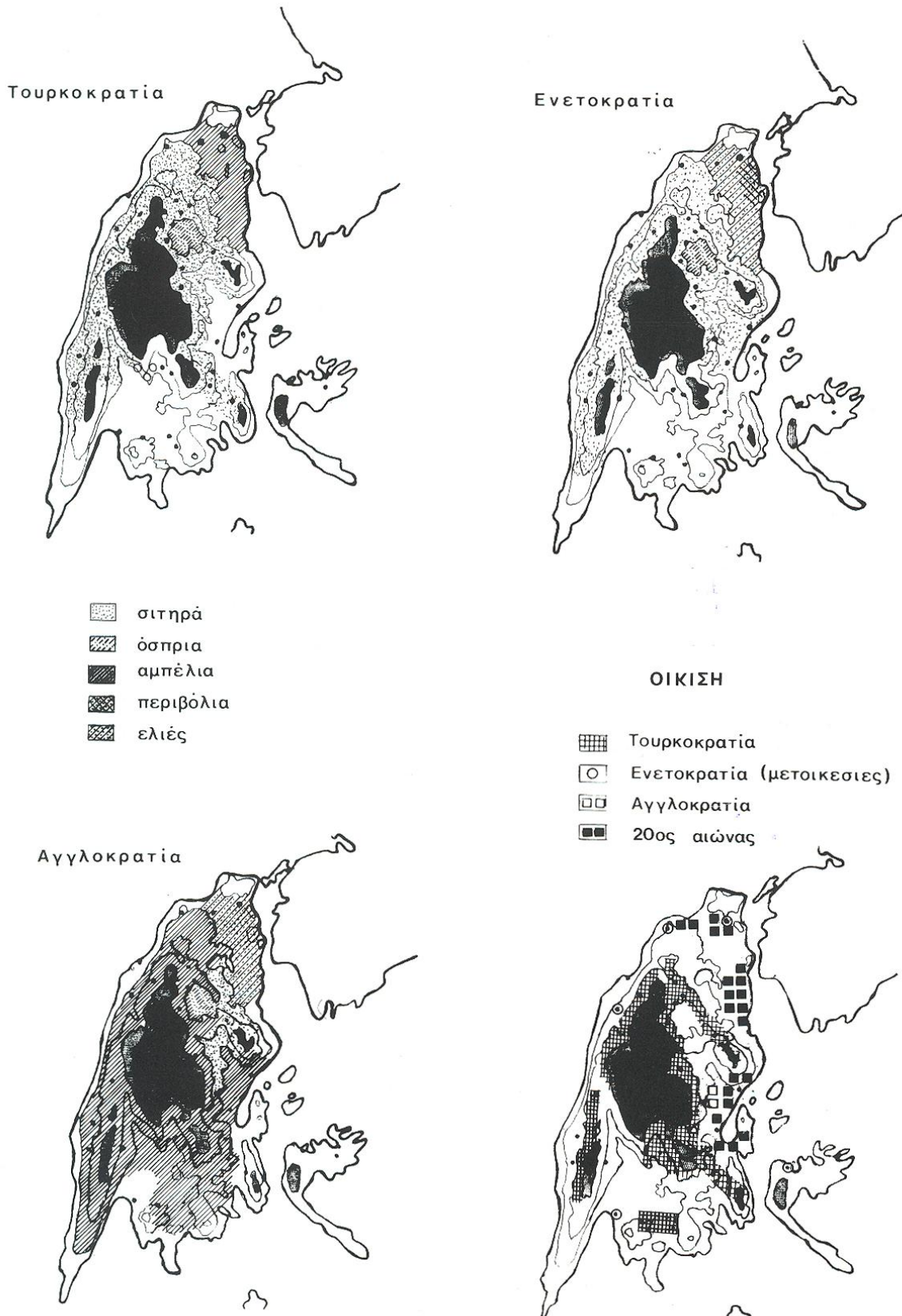
⁴⁵ Η εξέγερση του 1819 είχε ως αφορμή την επιβολή πρόσθετης φορολογίας για τη διάνοιξη της διώρυγας.

⁴⁶ 12.600 πρόβατα, 8.000 γίδια, 1.202 χοίροι, 2.000 βόδια και 32 αγελάδες.

⁴⁷ 11.513 πρόβατα, 28.118 γίδια, 1.786 βοώδη.

⁴⁸ Τα αμπέλια της Γαλλίας κατεστράφησαν το 1869 από την φυλλοξήρα, γεγονός που άλλαξε τελείως την καλλιεργητική δραστηριότητα των αγροτών της Λευκάδας. Το Λευκαδίτικο κρασί έγινε περιζήτητο, αποτέλεσε το κύριο εξαγωγίμο προϊόν του νησιού και η τιμή του εκτινάχθηκε, με συνεπακόλουθο την αύξηση του οικονομικού επιπέδου των Λευκαδιτών. Αμπέλια πλέον φυτεύονται παντού, σε χωράφια, σε νέα εκχερσωμένα εδάφη ως τους πρόποδες δασικών εκτάσεων σε βουνά αλλά και σε λιοστάσια που καταστράφηκαν γι' αυτόν τον σκοπό.

Περί τα 1900 τα Γαλλικά αμπέλια αντικαταστάθηκαν με νέα και η ζήτηση για το Λευκαδίτικο κρασί περιορίστηκε, ενώ την ίδια περίπου περίοδο ο περονόσπορος κατέστρεψε και τα αμπέλια του νησιού. Όταν η αρρώστια αντιμετωπίστηκε κανείς δεν αγόραζε το κρασί και τα η παραγωγή του ήταν πλέον ασύμφορη. Με τα παλαιότερα χωράφια σιτηρών να έχουν πλέον μεταβληθεί σε αμπέλια, η πείνα έκανε σταδιακά την εμφάνισή της.

Εικόνα 14 - Πίνακας καλλιέργειας και οικιστικής ανάπτυξης

Το πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα, χαρακτηρίζεται από τη συνεχόμενη οικονομική ύφεση που συνδέεται με την υποχώρηση της αγροτικής παραγωγής και ιδιαίτερα του κύριου εξαγωγίμου προϊόντος που ήταν το κρασί. Τότε εδραιώθηκε η παράλληλη ανάπτυξη αμπελοκαλλιέργειας και ελαιοκαλλιέργειας και σε μικρότερο ποσοστό η σιτοκαλλιέργεια, οι οποίες και αποτέλεσαν, πλέον, την οικονομική βάση του νησιού. Ανάχωμα στην ανεργία και την οικονομική δυστυχία αποτέλεσε και η αθρόα μετανάστευση προς τον Καναδά και τις Η.Π.Α, με πολλούς ωστόσο να επιστρέφουν για να πολεμήσουν στους πολέμους του 1912-13.

Την περίοδο 1915-1935 είναι έντονες οι κινήσεις των αγροτών για αναδιανομή της γης και υπεράσπιση των αγροτικών προϊόντων. Στην συγκράτηση του πληθυσμού και στη διατήρηση της οικονομία συνέβαλε και το μοίρασμα των μοναστηριακών γαιών. Παράλληλα παρατηρήθηκε εσωτερική μετανάστευση του πληθυσμού προς τις πεδινές και παραθαλάσσιες περιοχές, ακολουθώντας την αντίστοιχη οικονομική και αναπτυξιακή πορεία του νησιού, ενώ μετά και την Μικρασιατική καταστροφή πραγματοποιήθηκε μεταφορά 5.000 προσφύγων.

Η κακή οικονομική κατάσταση των αγροτών δεν θα μπορούσε παρά να έχει επιπτώσεις και στην τάξη των εμπόρων και επαγγελματιών, ώστε μέχρι και το 1922 η μεγάλη αστική τάξη της Λευκάδας είχε συρρικνωθεί.

Την περίοδο 1931-2 το κυριότερο εξαγωγικό αγροτικό προϊόν, το λάδι, έμμενε απούλητο και με μηδενική ανταλλακτική αξία, ενώ αργότερα, ακολούθησε και η οινική κρίση που οδήγησε τους αγρότες σε απόγνωση⁴⁹.

Η τρίχρονη κατοχή κατά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο χαρακτηρίζεται από μηδενική παραγωγή και σκληρά οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα.

Η περίοδος μετά τον εμφύλιο χαρακτηρίζεται ως περίοδος ανασυγκρότησης και αργής εξέλιξης. Στην πόλη αναδεικνύονται παλαιότεροι μικροέμποροι, και κτηματίες που είχαν συγκεντρώσει με πώληση κτηματικών περιουσιών ή και με εμβάσματα ξενιτεμένων κάποια μικρά κεφάλαια. Την περίοδο αυτή ακολουθεί δεύτερη μεγάλη μετανάστευση (εικ.15-16) προς τη Γερμανία, την Αυστραλία, τον Καναδά και τις Η.Π.Α που έφτασε στο κατακόρυφο, οπότε αυξήθηκαν και τα εμβάσματα των μεταναστών.

Πλέον το 1964 η Λευκάδα αποτελεί τουριστικό προορισμό, ενώ τα μόνα εξαγωγίμα προϊόντα είναι το λάδι και το κρασί. Ο πρωτογενής τομέας απασχολεί το 72% του πληθυσμού και αποδίδει το μεγαλύτερο μέρος του, ανεπαρκέστατου, ατομικού εισοδήματος. Τα χρόνια 1965-1973 η πλάστιγγα γέρνει προς τον τριτογενή τομέα και ιδιαίτερα του τουρισμού, με ταυτόχρονη συρρίκνωση του αντίστοιχου δευτερογενούς και πλήρη αγροτοποίηση της τοπικής οικονομίας. Η πρώτη προσπάθεια κάλυψης των τουριστικών αναγκών πραγματοποιείται με ξενοδοχειακές κλίνες και ενοικιαζόμενα δωμάτια χωρίς την κατάλληλη επιχειρηματική υποδομή. Στη συνέχεια η τουριστική εκμετάλλευση διακρίνεται από την παρέμβαση στον κλάδο ξένων εταιρειών και την πραγματοποίηση μεγάλων έργων κτηριακής υποδομής.

⁴⁹ Αιματηρή εξέγερση κατά το μεγάλο αγροτικό συλλαλητήριο του 1935.

Εικόνα 15 - Λευκαδίτες στον δρόμο για τη μετανάστευση

Εικόνα 16 - Λευκαδίτες στον δρόμο για τη μετανάστευση (2)

Κεφ.1_6 Κοινωνικά-εθνολογικά στοιχεία

Η Λευκάδα, λόγω της ιδιαίτερης γεωμορφολογίας και θέσης της, εντάσσεται στο σύμπλεγμα των Ιονίων νήσων ενώ παράλληλα λειτουργεί και σαν φυσική προέκταση της στερεάς Ελλάδας από την οποία χωρίζεται με τον τεχνητό δίαυλο. Για τον λόγο αυτό ιστορικά , άλλοτε ταυτίστηκε με τον Ηπειρωτικό χώρο (Ρωμαϊκή εποχή, Βυζάντιο και Τουρκοκρατία⁵⁰) και άλλοτε με το Ιόνιο (Φραγκοκρατία, Ενετοκρατία, Αγγλοκρατία)⁵¹.

Εικόνα 17 -
Αεροφωτογραφία
βορείου τμήματος

⁵⁰ Η Λευκάδα είναι το μόνο νησί από τα Επτάνησα που το πάτησε ο Τούρκος για πολλά χρόνια. Κι αυτό γιατί είναι η θέση της τέτοια. Και είναι βέβαια νησί όπως τα άλλα, μα άλλο τόσο είναι και Ρούμελη κάπως. Κι είχε και στην ιστορία πολλές φορές την ίδια τύχη με τη Ρούμελη. Δημοσθένους Α. Κουνιάκη, «Ο Καποδίστριας και η συγκέντρωση αρματολών του Μαγεμένου στη Λευκάδα τον Ιούλιο του 1807», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς 1971, τόμος Α, σελ [20-32].

⁵¹ Ροζαλία Χριστοδουλοπούλου, Μάρω Φίλιππα Αποστόλου, περιοδικό "Αρχαιολογία", Ιανουάριος - Μάρτιος 1998, τεύχος 66, σελ. 71-80.

" Η δομή του αγροτικού χώρου στη περιοχή του μοναστηριού της κόκκινης εκκλησίας στη Λευκάδα" ,

Τα ίχνη των κατακτητών, ή και εκάστοτε ελευθερωτών, είναι μάλλον δυσδιάκριτα ενώ επικρατούν περισσότερο οι συνήθειες και τα έθιμα της Ακαρνανίας και της Ηπείρου, περιοχές με τις οποίες είχαν συχνή επικοινωνία. Αποτέλεσμα αυτής της επιρροής είναι ο τραχύς και ανυπότακτος χαρακτήρας του Λευκαδίτη. Τα περισσότερα ίχνη της δυτικής επίδρασης παρουσιάζει η πρωτεύουσα του νησιού, η Λευκάδα (παλιότερα Αγία Μαύρα).

Η κατασκευή του κάστρου της Αγίας Μαύρας (περί τα 1300 μ.Χ) από τους Ορσίνη στο βόρειο άκρο του νησιού και στο σημείο σύγκλισης των θαλάσσιων περασμάτων γύρω από τη Λευκάδα, σηματοδοτεί την επανεγκατάσταση κατοίκων γύρω από την λιμνοθάλασσα και θα ταυτίσει τη θέση του με τον πυρήνα ανάπτυξης του βορειότερου οικιστικού κέντρου του νησιού μέχρι το τέλος του 17^{ου} αιώνα. Συνεπακόλουθα, θα οδηγήσει στην ανάπτυξη της πόλης και την διάρθρωση ενός διακριτού, σε σχέση με την ενδοχώρα, αστικού κέντρου⁵². Ο οικισμός της Αμαξικής⁵³, πυρήνας της σημερινής πόλης, άρχισε να σχηματίζεται μεταξύ 14-15^{ου} αιώνα και αναπτύχθηκε στο μοναδικό αστικό κέντρο του νησιού. Από την άλλη, το θρησκευτικό κέντρο της Ορθοδοξίας εντοπίζεται στην Επισκοπή όπου το 1335 μνημονεύεται η οχυρωμένη έδρα του Επισκόπου. Την περίοδο αυτή εγκαταστάθηκαν στην περιοχή τιτλούχοι διαφόρων βαθμίδων και εθνοτήτων⁵⁴ (Αλβανοί, Σέρβοι, Έλληνες) αλλά και μισθοφόροι, ενώ το Κάστρο αποτέλεσε ισχυρό στρατιωτικό και εμπορικό σταθμό.

Την κατάληψη της νήσου από τους Οθωμανούς, το 1479, ακολούθησαν νέοι εποίκισμοι, διανομή της πεδιάδας της Αμαξικής σε βαθμοφόρους του Οθωμανικού στρατού και της διοίκησης και εξάπλωση του πληθυσμού γύρω από το Κάστρο και κατά μήκος της βόρειας παραλίας της Γύρας, ενώ κατασκευάζεται και ο κεντρικός δρόμος της Αμαξικής κατά μήκος του αγωγού του υδραγωγείου, ενώ το Κάστρο συνέχισε να αποτελεί το διοικητικό κέντρο του νησιού. Το 1492⁵⁵, επί Βαγιαζήτ του Β΄ οι Οθωμανοί υποδέχθηκαν στη Λευκάδα, και στη συνέχεια μέσα στο κάστρο, πρόσφυγες Εβραίους διωγμένους

⁵² Ακόμα και σήμερα οι κάτοικοι των χωριών αναφέρονται στην πόλη της Λευκάδας ως "στη Χώρα", ή "στη Λευκάδα".

⁵³ Η παλαιότερη εικονογραφική απεικόνιση του μεσαιωνικού οικισμού της Αμαξικής (σημερινή πρωτεύουσα) βρίσκεται σε ακουαρέλλα του Matteo Negri του 1602.

⁵⁴ Ονόματα ιδιοκτητών, Σλάβικης, Αλβανικής, Ιταλική ή και από άλλες περιοχές της αυτοκρατορίας καταγωγής, με πατρογονικές ιδιοκτησίες στην περιοχή μαρτυρούν κ άτι τέτοιο : Σπάτα Γκίνη, Λάη, Marino, Negri, Prevesano, Politi, Smirnio κ.λ.π.

⁵⁵ Το 1492, το θαυμαστό έτος των Ισπανών (στα λατινικά : *annus mirabilis*) είναι σημαδεμένο από τρία "εξαιρετικά" για αυτούς, ιστορικά γεγονότα. Το πρώτο ήταν η κατάληψη της Γρανάδας, τελευταίο προπύργιο των Μωαμεθανών, ή τελική νίκη της Reconquista, όπου οι Ισπανοί σήκωσαν το καθολικό τους έμβλημα με τα πέντε βέλη με τις αιχμές τους στραμμένες προς τα πάνω, που αργότερα υιοθετήθηκε από τον Φράνκο. Το δεύτερο ήταν η άφιξη του Χριστόφορου Κολόμβου στις ακτές της Αμερικής, όπου έθεσε τις βάσεις για την επέκταση της Ισπανικής Αυτοκρατορίας στον νέο Κόσμο. Το τρίτο ήταν η μεγάλη απέλαση των Εβραίων, με το διάταγμα της Αλάμπρα στις 31 Μαρτίου 1492.

από την Ισπανία, στους οποίους έδωσαν και κτήματα. Ο αριθμός των τελευταίων δεν φαίνεται να υπήρξε ιδιαίτερα σημαντικός⁵⁶.

Η Ενετική κυριαρχία στην Λευκάδα, όπως και στον ευρύτερο χώρο των Επτανήσων είχε πολλαπλές θετικές συνέπειες για τον Ελληνικό πληθυσμό, όπως την εξοικείωση με τη Δυτική κουλτούρα⁵⁷ αλλά και την δημιουργία ενός τρόπου κοινωνικής δομής που προσιδιάζει εκείνον των προηγμένων δυτικών χωρών, την ελεύθερη άσκηση των θρησκευτικών λειτουργιών, την απρόσκοπτη χρήση της γλώσσας αλλά και τη διάδοση φιλελεύθερων ιδεών από την Ιταλική χερσόνησο⁵⁸. Την περίοδο αυτή, αρκετοί εύποροι νέοι σπουδάζουν στην Ιταλία και κατόπιν επέστρεφαν, ενώ ενετικοί δικαστικοί όροι, όροι της διοίκησης και της ιατρικής αλλά και τεχνικοί όροι, εκλαϊκεύονται και περνούν υιοθετούνται στην καθομιλουμένη γλώσσα των κατοίκων.

Με τον καταστατικό Χάρτη⁵⁹ που παραχώρησαν οι Ενετοί σε οικογένειες της πόλης το 1685 και σε ορισμένες στην ύπαιθρο το 1760, που όμως εκπροσωπούσαν έναν ελάχιστο αριθμό σε σχέση με το σύνολο του πληθυσμού, διαχώρισαν τους Λευκαδίτες σε «πολίτες⁶⁰» με πολιτικά δικαιώματα και σε απλούς «κατοίκους». Οι πρώτοι ήταν οι μόνοι που είχαν κάποιον λόγο στα ζητήματα της τοπικής αυτοδιοίκησης και μπορούσαν να καταλαμβάνουν θέσεις σε υπουργεία.

Παράλληλα οι Ενετοί ενδιαφέρθηκαν και για την επίλυση ιδιοκτησιακών ζητημάτων με τη σύσταση κτηματολογίου όπως και για την χαρτογράφηση των περιοχών, έτσι ώστε το 1688 συντάσσεται, ύστερα από εντολή του Γενικού Προβλεπτή Θαλάσσης Φραγκίσκου Μοροζίνη⁶¹, από τον δημόσιο μηχανικό της Βενετίας Sebastian Alberti, ένας πολύ ενδιαφέρον χάρτης όπου σημειώνονται τα όρια των χωριών, οι καλλιεργήσιμες εκτάσεις, τα βουνά, οι ακαλλιέργητες περιοχές, οι κοιλάδες, οι χείμαρροι, οι κύριες οδοί, τα μοναστήρια, οι εκκλησίες και άλλες χρήσιμες πληροφορίες.

⁵⁶ Από πηγές αναφέρεται ότι το 1623 ζούσαν στο κάστρο μόλις 50 Εβραίοι, ενώ αντίθετα, ο περιηγητής William Lithgow που ταξίδεψε το 1609, γράφει ότι το νησί της Αγίας Μαύρας κατοικείται μόνο από Εβραίους, στους οποίους παραχωρήθηκε από τον Σουλτάνο (Βαγιαζήτ Β΄) μετά την εκδίωξή τους από την Ισπανία.

⁵⁷ Αξίζει να αναφερθεί ότι η επίσημη γλώσσα των Επτανήσων μέχρι και τα μέσα του 19^{ου} αιώνα ήταν η Ιταλική.

⁵⁸ Η διαφοροποίηση ωστόσο μεταξύ των κατοίκων των πόλεων και εκείνου των χωριών της νεδοχώρας που ακολουθούσε την παράδοση της Στερεάς, θα είναι μεγάλη και θα φανεί στα ήθη, έθιμα, ακόμα και στις θρησκευτικές εκδηλώσεις. Το τραγούδι της πόλης ήταν η καντάδα, οι χοροί οι βενετσιάνικοι, τα τέμπλα, ξύλινα και μπαρόκ και οι εικόνες φορητές, ενώ τα αντίστοιχα στην ύπαιθρο ήταν το κλέφτικο, το τσάμικο και ο συρτός, τα τοίχινα τέμπλα και οι τοιχογραφίες.

⁵⁹ Έφερε τον τίτλο : «Προνόμια της Κοινότητας της Αγίας Μαύρας»

⁶⁰ Το σύστημα των προνομίων αποδείχτηκε πανίσχυρο όργανο κρατικής πολιτικής, καθώς συντελούσε στο να κρατιέται η μάζα σε υποταγή χωρίς την παρουσία ισχυρής στρατιωτικής δύναμης, ενώ επιβράβευε την κακοήθεια και την πολιτική ανηθικότητα. Οι ανώτερες τάξεις ήταν αρπακτικές, φιλοχρήματες και οκνηρές που αναφέρονταν υποτιμητικά στις κατώτερες με τους όρους «βλάχοι» για όσους ασχολούνται με κτηνοτροφικές εργασίες και «Αρβανίτες» για εκείνους που ασχολούνται με την καλλιέργεια του εδάφους.

⁶¹ Αλλά και την εποπτεία του καταστικωτή της Λευκάδας Pier Antonio Bembo.

Εικόνα 18 - Ο χάρτης του Girolamo Delungis του 1757

Σε αντίστοιχο υπομνηματισμένο χάρτη του Girolamo Delungis του 1757⁶² (εικ.18) αναφέρονται για πρώτη φορά χρήσιμες πληροφορίες για την θέση των ερειπίων ναών και για άλλες αρχαιότητες.

Ιδιαίτερης σημασίας, στην οικιστική ανάπτυξη του τόπου, υπήρξαν οι εποικισμοί. Οι Ενετοί φρόντισαν για την αύξηση του πληθυσμού, φέρνοντας κατοίκους από άλλα μέρη (Πρέβεζα, Ακαρνανία, Κρήτη αλλά και τη Χίο⁶³) στις προσκείμενες στην παραλιακή ζώνη περιοχές του νησιού και ιδιαίτερα στον νότιο όρμο (σημερινή Βασιλική) από Ακαρνάνες και στου, ακατοίκητου μέχρι τότε, Μεγανησιού από Χιώτες. Παράλληλα ενίσχυσαν την φύτευση

⁶² Το σχέδιο περιλαμβάνεται στον κώδικα με γενικό τίτλο : «Topografia dalmata e greca» και αρχειακή ένδειξη Italia Classe VI 492(10061) της Μαρκιανής βιβλιοθήκης της Βενετίας. Πηγή : Μαρία Λαμπρινού, «Χάρτης φυσικών πόρων και αρχαιοτήτων Λευκάδας και περιχώρων του έτους 1757», Ηπειρωτικά Χρονικά, τόμος 40, Ιωάννινα 2006. Σελ. 381.

⁶³ Με τους τελευταίους εποικίστηκε για πρώτη φορά το Μεγανήσι το 1713.

ελαιόδεντρων και την αύξηση της παραγωγής των αλυκών (εικ.19), ενώ η μεγαλύτερη επέμβαση υπήρξε η μεταφορά, για λόγους ασφαλείας, της πρωτεύουσας από το Κάστρο στην βόρεια ακτή της Λευκάδας, που ενώ επηρεάζει αρνητικά την εμπορικά ανθούσα τάξη, φέρνει σε επαφή τον αγροτικό με τον αστικό χώρο.

Εικόνα 19 - Λευκάδα, οι αλυκές

Από την άλλη, σύμφωνα με στοιχεία που δίνει ο Perlin⁶⁴, οι Ενετοί αντιδρούσαν με σκληρότητα στις διαμαρτυρίες των ντόπιων, με φυλάκιση, εξορία, ακόμα και αποκεφαλισμό. Παράλληλα δεν απουσιάζουν και οι κατηγορίες για κατάχρηση και κατασπατάληση Δημοσίου χρήματος από τους Διοικούντες. Ο ιστορικός Π. Χιώτης κάνει λόγο για υπέρογκα τοκογλυφικά δάνεια που χρεώνονταν ερχόμενοι οι Προβλεπτές από την Βενετία και ξεχρέωναν με συνεχείς φόρους, για την υπέρ του δέοντος πολυτελή ζωή που διαβίωναν, τις σχέσεις τους με εγκληματικές δραστηριότητες αλλά και την κατακράτηση μισθών που προορίζονταν για τη Δημόσια Διοίκηση και την άμυνα.

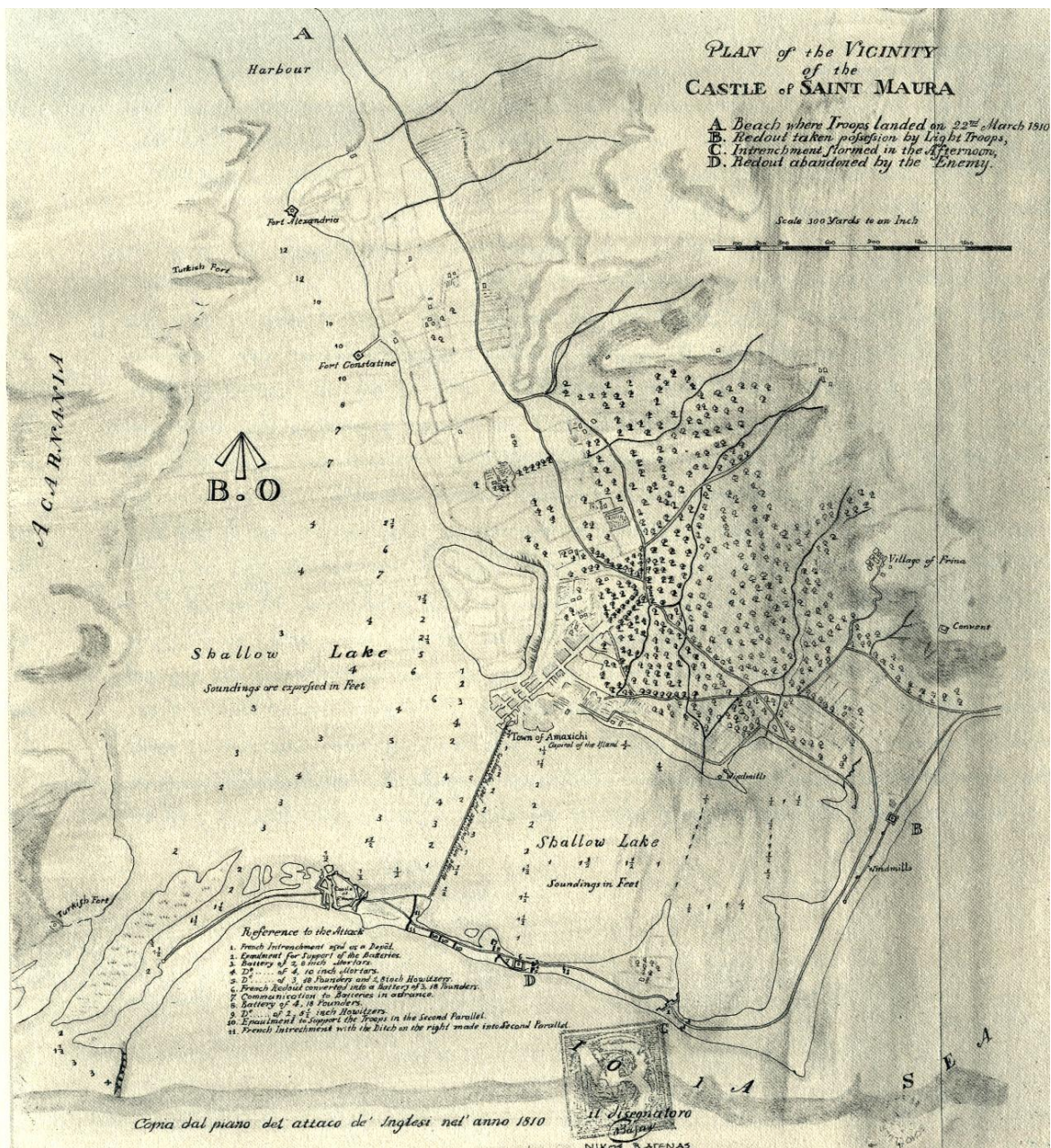
Την περίοδο 1779-1809 η Λευκάδα βίωσε την πνοή που έφερε η Γαλλική Επανάσταση, επηρεάζοντας το πνεύμα των κατώτερων τάξεων οι οποίες προσπάθησαν να σηκώσουν το ανάστημά τους και να αποκτήσουν δικαιώματα στην κοινωνική και πολιτική ζωή του τόπου. Έχουμε γιορτές αφιερωμένες στην ελευθερία και κάψιμο των βιβλίων με τα προνόμια των ευγενών. Οι Γάλλοι προσπάθησαν να ενισχύσουν τα λαϊκά στρώματα, χωρίς

⁶⁴ Αναστασία Β. Γαζή, «Ένα δάσος θυμάται», Εκδόσεις "Αιγής", Πειραιάς 2011. Σελ. 54.

Αυθεντική πηγή : John Perlin, a Forest Journey : The Role of Wood in the Development of Civilization, W. W. Norton, New York 1989, σελ. 152.

όμως να υποβαθμίσουν τους ευγενείς. Οι Ρωσοτούρκοι που ακολούθησαν διοικητικά, έπραξαν το αντίστροφο, παραχωρώντας όμως δικαιώματα και στους αστούς.

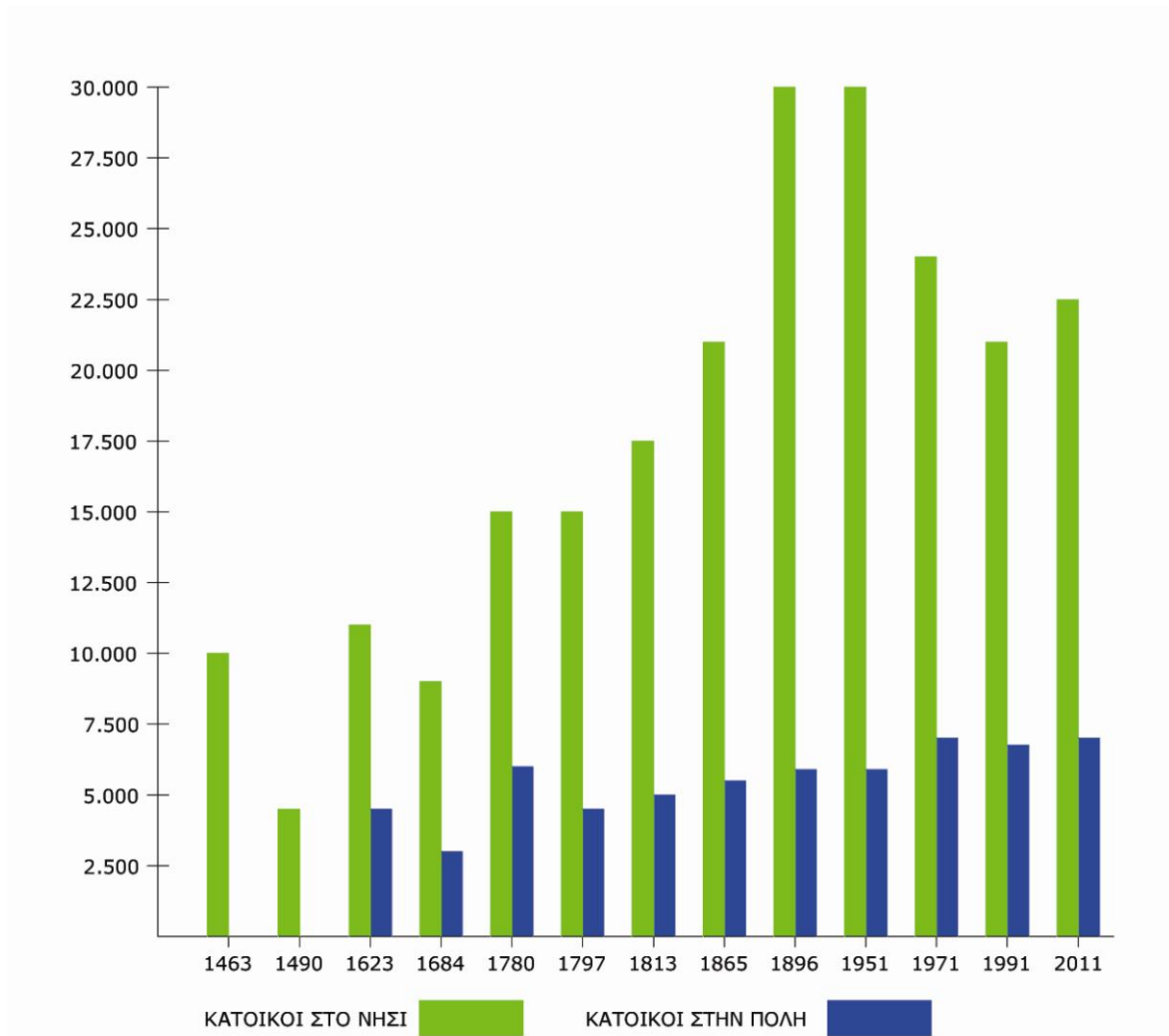
Το 1817⁶⁵ και υπό Βρετανική κυριαρχία τα Επτάνησα αποκτούν Σύνταγμα και τέθηκαν επίσημα υπό την προστασία «της Βασίλισσας της Μεγάλης Βρετανίας». Η περίοδος αυτή διήρκησε για περίπου 50 χρόνια και είχε σαν συνέπεια μια νέα κοινωνική συγκρότηση και οικονομική άνθηση (εικ.20). Το 1825 κατασκευάζεται από τους Βρετανούς το Διοικητικό Μέγαρο στην Αμαξική και οι διοικητικές αρχές μεταφέρονται από το Κάστρο στην πόλη ολοκληρώνοντας την εικόνα της Πρωτεύουσας.

Εικόνα 20 - Αντίγραφο σχεδίου που εκπόνησαν οι Άγγλοι στην περιοχή

⁶⁵ Ο Σίδερης είχε γράψει σχετικά με αυτό: "Το Σύνταγμα τούτο συγκροτεί ουχί κυρίαρχον πολιτείαν... αλλά κράτος προτεκτοράτον της Μεγάλης Βρετανίας και στρατιωτικώς κατεχόμενον υπ' αυτής".

Διοικητικά, παρότι υπήρξε τόσο Κοινοβούλιο όσο και Γερουσία, η εξουσία βρισκόταν στα χέρια του διορισμένου από τη Βρετανία, ύπατου αρμοστή. Το καθεστώς δοκιμάστηκε σκληρά με συνεχείς εξεγέρσεις, που εκφράζουν μια πρώιμη αυτοτέλεια της ενδοχώρας, αλλά κυρίως αντικατόπτριζαν την διαμόρφωση ανταγωνιστικών κομματικών σχηματισμών που διαφοροποιούνταν ως προς το περιεχόμενο αποτίναξης του Βρετανικού ζυγού⁶⁶.

Εικόνα 21 - Πληθυσμιακό ιστορικό διάγραμμα κατοίκων Λευκάδας και πόλης

Η εσωτερική διαμάχη οξύνθηκε με την Ελληνική Επανάσταση με κύριο αίτημα της ριζοσπαστικής μερίδας⁶⁷ των Επτανησίων την ένωση με την Ελλάδα (πραγματοποιήθηκε το 1864) αλλά και κοινωνικές και πολιτικές μεταρρυθμίσεις.

Την περίοδο 1864-1874 θα δημιουργηθούν οι πρώτες συνδικαλιστικές οργανώσεις των εμπορικών ομάδων, ενώ στον αγροτικό τομέα επιβιώνει ακόμη

⁶⁶ Ιστορική είναι η αιματηρή εξέγερση των χωρικών του 1818. βλ. **Παράρτημα Π5**.

⁶⁷ Στους κόλπους της μερίδας αυτής, βρέθηκαν και επιφανείς προσωπικότητες της εποχής όπως ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης.

η εκμετάλλευση των εργατικών στρωμάτων. Πολύ αργότερα, το 1910, ιδρύεται το Τ.Α.Ο.Λ.⁶⁸ σε μια προσπάθεια του αγροτικού κόσμου να προστατεύσει το εισόδημά του (εικ.22). Αντίστοιχα σωματεία θα ιδρυθούν την ίδια περίοδο και από τον επαγγελματικό εργατικό κόσμο⁶⁹.

Στο τέλος του 19^{ου} αιώνα κυριαρχούν οι έμποροι, οι μεγαλοκτηματίες και η παλιά αριστοκρατική τάξη που έχει την αφετηρία της στην Ενετοκρατία, οι οποίοι και καταλαμβάνουν πολιτικά αξιώματα. Η κοινωνική ρευστότητα που θα επικρατήσει στον Ελλαδικό χώρο τα υπόλοιπα χρόνια, θα αμφισβητήσει και εδώ την υφιστάμενη κοινωνική και πολιτική ισορροπία ενώ θα τροφοδοτήσει και μια πολιτιστική άνθηση.

Την επόμενη περίοδο των αρχών του 20^{ου} αιώνα, θα ενσαρκωθούν οι αγώνες των αγροτών και εργατών με επάλληλες απεργιακές κινητοποιήσεις⁷⁰ και την δημιουργία νέων εργατικών συνδικάτων σε ένα επίπεδο εργατο-αγροτικής συμμαχίας. Στη διάρκεια του Μεσοπολέμου γίνεται προσπάθεια να υπάρξει κρατική μέριμνα στους κοινωνικούς τομείς της υγείας, της παιδείας και της κατοικίας που όμως στο σύνολό της κρίνεται ανεπαρκής. Την αδυναμία του κρατικού φορέα σε αυτά τα ζητήματα κοινωνικής φροντίδας, αναλαμβάνει να εκτελέσει η Τοπική αυτοδιοίκηση, που γρήγορα αναπτύσσει πελατειακή σύνδεση με τα συνδικάτα δημιουργώντας ένα ισχυρό κέντρο πολιτικού ελέγχου.

Η νικήτρια δύναμη του εμφυλίου επηρεάζει την εξέλιξη των πολιτικών αγώνων με τη συνδικαλιστική έκφραση απαγορευμένη και τα εργατικά συνδικάτα ελεγχόμενα από κρατικούς φορείς. Η φυγή είναι πλέον πολύ μεγάλη και δεν αφορά τους οικονομικά ασθενέστερους αλλά κυρίως τους πολιτικά διωγμένους. Παρόλα αυτά, ένα ισχυρό κίνημα που πηγάζει από την εθνική αντίσταση κατορθώνει να δημιουργήσει την απαραίτητη δυναμική που θα έχει ενεργό ρόλο στις τοπικές πολιτικές εξελίξεις.

Η τουριστική άνθηση στα μέσα του 20^{ου} αιώνα δημιουργεί οικονομικές και κοινωνικές μετατοπίσεις και αλλοιώσεις, με την αγροτική οικονομία να καταρρέει και τον τουρισμό να προβάλλει πλέον σαν κύρια οικονομική δραστηριότητα.

⁶⁸ Ταμείο Αμύνης Οινοπαραγωγών Λευκάδος.

⁶⁹ Εργατική Αδερφότητα (1902), Πανεργατικό Κέντρο (1912) και το επαγγελματικό Σωματείο Αγία Τριάς (1914).

⁷⁰ Η μεγάλη απεργία των ψαγκαράδων του 1930, το μεγάλο αγροτικό συλλαλητήριο του 1933 κ.α

Εικόνα 22 - Το κρασί έτοιμο να φορτωθεί στο καράβι

Κεφ.1_7 Σεισμολογικά δεδομένα

Τα νησιά του Ιονίου αποτελούν κατακερματισμένα τμήματα των Πινδικών πτυχώσεων⁷¹, όπου αποκόπτονται ιδιαίτερα απότομα στην περιοχή του πελάγους. Συγκεκριμένα τα επιμήκη ρήγματα που επεκτείνονται ΒΔ προς ΝΑ, διασταυρώνονται μεταξύ Παξών και Λευκάδας με τα εγκάρσια ρήγματα του κόλπου της Άρτας και με τις προεκτάσεις των ρηγμάτων του Πατραϊκού κόλπου, καθιστώντας τη Λευκάδα και την Κεφαλονιά ως το ισχυρότερο κατακερματισμένο τμήμα του πεδίου καθιζήσεως Άρτας – Αγρινίου. Η περιοχή χαρακτηρίζεται από πολυάριθμους σεισμούς επιφανείας και ενδιάμεσου βάθους, όπου δρουν τις περισσότερες φορές ιδιαίτερα καταστροφικά.

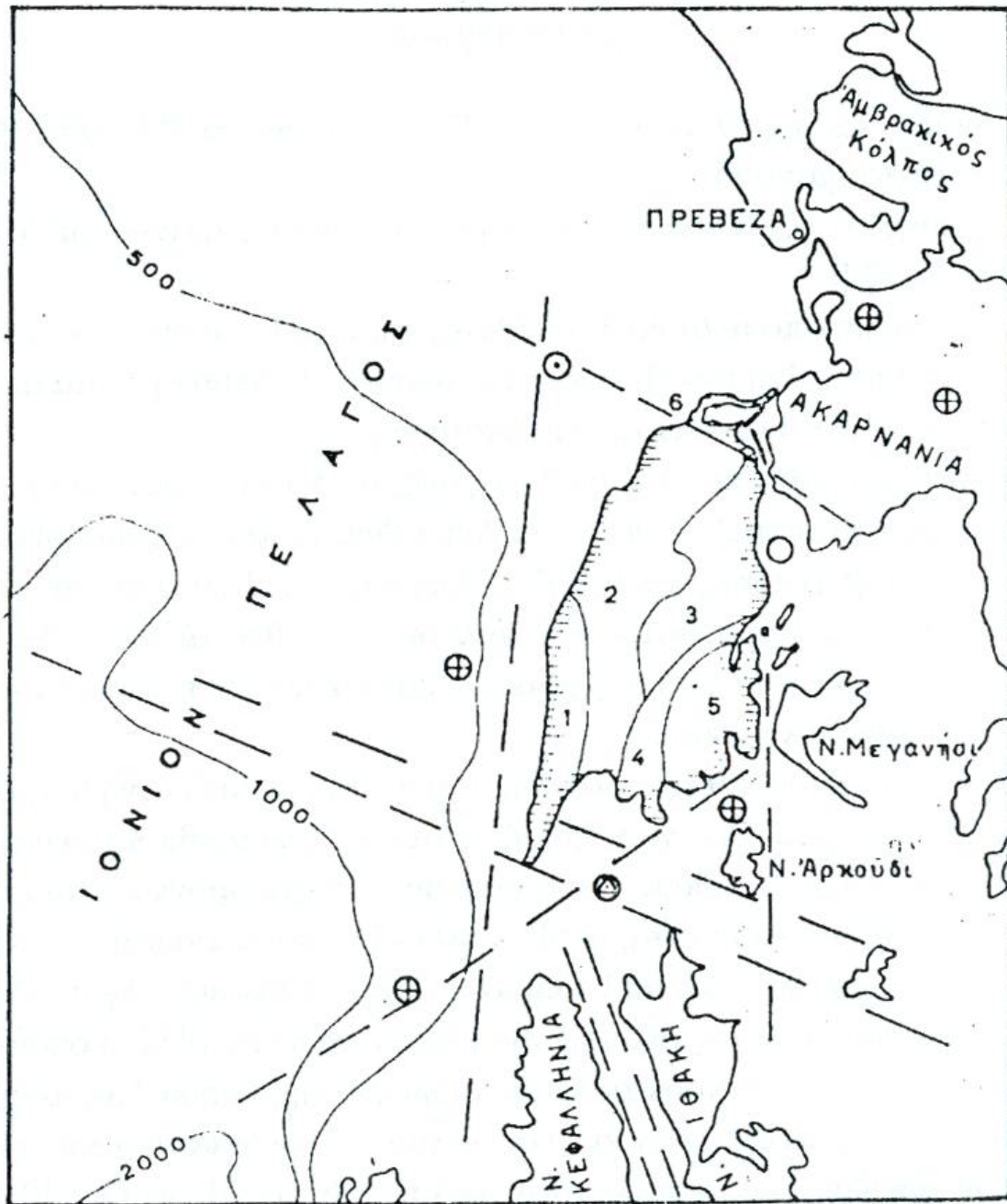
Η Λευκάδα περιβάλλεται από 8 σεισμικές εστίες (εικ.23). Δύο εστίες σεισμών μικρού βάθους βρίσκονται γειτονικά στην Ακαρνανία, μία μέσω των σεισμών βρίσκεται στο Ιόνιο ΒΔ των Τσουκαλάδων, μια εστία μικρών σεισμών στην νήσο Σέσουλα στα Δυτικά της νήσου, μια ακόμα μέσω των σεισμών ΝΔ του Λευκάτα, μία μέσω των σεισμών επιφανείας και βάθους Ν του κόλπου της Βασιλικής, μία μικρού σεισμικού βάθους Ν του κόλπου Ρούδα, μεταξύ Λευκάδας και νήσου Αρκουδίου και μία εστία τοπικών σεισμών στον κόλπο του Δρεπάνου μεταξύ θέσεως Σωτήρω και της απέναντι Ακαρνανικής Ακτής. Το ίδιο το νησί διαχωρίζεται σε 6 σεισμικές ζώνες.

- 1) Τη ζώνη Αθανίου - Λευκάτα
- 2) Τη ζώνη Σταυρωτά – Άγιου Ηλίας μέχρι Τσουκαλάδων
- 3) Τη ζώνη Ελάτης – Σκάρων - Αλεξάνδρου
- 4) Τη ζώνη Σικερύ - Άλατρου - Νυδρίου
- 5) Τη ζώνη Λαϊνακίου - Πόρου
- 6) Τη ζώνη της πόλεως και της περιοχής της Λιμνοθάλασσας

Πληροφορίες σχετικά με την πυκνότητα, την ένταση και τα καταστροφικά αποτελέσματα των σεισμών έχουμε σήμερα από κείμενα, λαϊκά, ενυπόγραφα και ανέκδοτα, από χρονικά σεισμών⁷², τις επίσημες εκθέσεις των Ενετών Προνοητών αλλά και από πολλά εκκλησιαστικά βιβλία ναών και μοναστηριών.

⁷¹ Καθηγητής Αγγ. Γαλανόπουλος.

⁷² Ο πρώτος χρονικογράφος σεισμών υπήρξε ο Κων/νος Σάθας με το «Μεσαιωνικόν Σεισμολόγιον της Ελλάδος και ιδίως Κεφαλληνίας και Λευκάδος» που άρχισε να δημοσιεύει στην εφημερίδα των Αθηνών «Αιών» τον Μάρτη του 1867.

- ⊗ Έστια μέσωσ σεισμῶν ἐπιφανείας καί βάθους.
- ⊙ " " " "
- ⊕ " μικρῶν σεισμῶν βάθους.
- " τοπικῶν " "

Εικόνα 23 - Σεισμογενείς εστίες γύρω από τη Λευκάδα

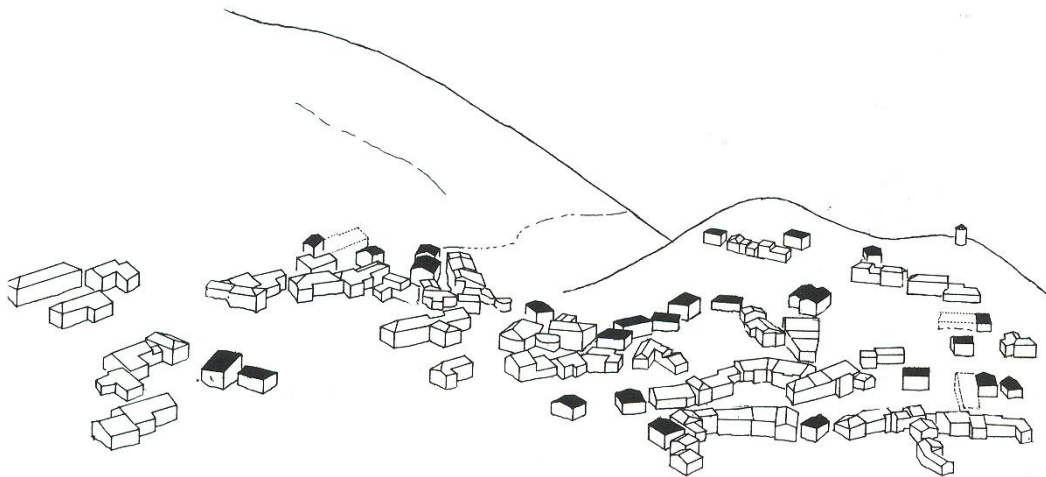
Κεφ.2 Αρχιτεκτονική – ιστορική οικιστική ανάπτυξη

Κεφ.2_1 Αρχιτεκτονική – οι οικισμοί

Η έλλειψη ασφάλειας και η συνεχής απειλή των πειρατών αλλά και ντόπιων ληστών(που θα συνεχιστεί ακόμα και επί Βρετανικής κυριαρχίας), εξαναγκάζει την στροφή της ζωής του νησιού προς τα εσωτερικά ορεινά του τμήματα. Τα χωριά είναι κατά κανόνα κτισμένα μακριά από τη θάλασσα⁷³, αλλά και σε τέτοια θέση ώστε να μην φαίνονται από αυτήν, μέσα σε λαγκάδια, πίσω από υψώματα ή μέσα σε δάση και σε περιοχές που συνδυάζονται με την ύπαρξη νερού, με καλλιεργήσιμες εκτάσεις, προφύλαξη από ανέμους και την ύπαρξη κατάλληλου εδάφους.

Η πυκνότητα των χωριών εξαρτάται από την διαθέσιμη οικοδομήσιμη έκταση και την ύπαρξη νερού. Στη Βόρεια Λευκάδα, η έκταση αυτή είναι περιορισμένη, οι δρόμοι εμφανίζονται γενικά στενοί και πλαισιώνονται από διώροφες, συνήθως, όψεις σπιτιών με μικρά ανοίγματα αυλών. Αντίθετα στο Νότο και κυρίως στα χωριά της Βασιλικής συναντάμε πλούσιο πράσινο, ευρύχωρα συγκροτήματα και άνετη οικιστική ανάπτυξη.

Το κέντρο του οικισμού, που δεν συμπίπτει πάντοτε με το αντίστοιχο γεωγραφικό, ταυτίζεται με κάποιο μικρό πλάτωμα όπου καταλήγουν οι δρόμοι από τις γειτονιές και τον χώρο της βρύσης ή του πηγαδιού, όπου γίνεται το πότισμα των ζώων, η πλύση και το γέμισμα της βαρέλας.

Εικόνα 24 - Εγκλουβή, κοντά στα 1900. Τα μεμονωμένα κτίσματα που βρίσκονται στα όρια των γραμμικών ενοτήτων που συνήθως συγκροτούν οικογένειες

⁷³ Εξαιρέση στον παρακάτω κανόνα αποτελούν χωριά που δεν εξασφαλίζονται από επιδρομές πειρατών όπως το Μαραντοχώρι στον όρμο της Βασιλικής, που όμως κτίζονται σε απότομο έδαφος ώστε να δεσπόζουν στις καλλιεργήσιμες εκτάσεις αλλά να προσφέρουν στοιχειώδης αμυντικές δυνατότητες.

Κεφ.2_2 Αρχιτεκτονική – υλικά και τρόποι δομής

Το νησί παρείχε διαχρονικά στους κατοίκους του τα τρία βασικά υλικά δομής : το νερό, την πέτρα και το ξύλο. Τα πετρώματα της Λευκάδας είναι γενικά ασβεστολιθικά με υπόλευκο χρώμα και σε κάθε περιοχή χρησιμοποιείται η ντόπια πέτρα με τη μορφή αργών λίθων. Για πλακοστρώσεις χρησιμοποιούν πλάκες Βλυχού, άσπρες με ρόζ ή κίτρινη απόχρωση ή εκείνες του Μεγανησιού, λευκές και ρόζ. Στις εκκλησίες της Χώρας συναντάμε και πλάκες δαπέδων προέλευσης Παξών ή Μάλτας. Περιορισμένη είναι η οικοδομική χρήση του πηλού, που περιορίζεται σε φούρνους, ενώ, αντίθετα, ευρεία είναι η χρήση των κεραμιδιών και λιγότερο διαδεδομένη εκείνη των τούβλων που συναντάμε κυρίως σε παλιές εκκλησίες.

Τα ορεινά τμήματα με τις βελανιδιές, τα κυπαρίσσια και τα άλλα δέντρα προσέφεραν ικανοποιητικό υλικό δόμησης μετά από αδρή κατεργασία⁷⁴. Τα μεγάλα ξύλα των στεγών είναι αγριόξυλα και οι σανίδες από κυπαρίσσι, και η επεξεργασία γινόταν από Ηπειρώτες μαστόρους που γύριζαν στα χωριά. Σήμερα η συρρίκνωση των δασών, έχει οδηγήσει στη χρήση ευρωπαϊκής ξυλείας εμπορίου, που αντικατέστησε την ξυλεία Ιωαννίνων. Σαν υλικό δομής χρησιμοποιείται και το καλάμι για τους διαχωριστικούς τοίχους ή και το πέτσωμα. Στα έπιπλα χρησιμοποιείται κυπαρίσσι και σπανιότερα καρυδιά.

Το ξύλο, το οποίο χρησιμοποιείται από τα θεμέλια ακόμη της κατασκευής, φαίνεται να υφίσταται, σε κάθε εκδοχή του (ματέρια, στραβόξυλα, βροντάλια κ.α), επεξεργασία που απόβλεπε στη στεγάνωση του. Έχει διασταυρωθεί από διηγήσεις και συμβολαιογραφικά έγγραφα ότι τα ξύλα της οικοδομής εμβαφίζονταν για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα στη λάσπη της λιμνοθάλασσας ("μούτελη") ώστε να στεγανοποιούνται (ή να "δένουν" όπως λεγόταν). Οι κοροί των ξύλων που θα τοποθετούνταν στα θεμέλια αλείφονταν με κατράμι και πίσσα και στη συνέχεια καλύπτονταν με μίγμα ("λάντσα") τριών διαφορετικών υλικών (ψιλή άμμο, πελεκητές πέτρες (;) και σκόνη πορσελάνης⁷⁵).

Οι τοίχοι του ισογείου φέρουν τη σφραγίδα των τεχνιτών της Ηπείρου που εργάστηκαν στο νησί. Η λιθοδομή (λίθιασμα) έχει ύψος περίπου 3-4 μέτρα και πάχος από 60 εκ έως ένα μέτρο. Η εξωτερική παρειά γίνεται από μεγάλες χοντρολαξευμένες πέτρες που δουλεύονται με μια μεγαλύτερη επιμέλεια στις γωνίες (εικ.25), στις ποδιές, τις παραστάδες και τα πρέκια των ανοιγμάτων (εικ.26). Στην εσωτερική παρειά χρησιμοποιούνται ακατέργαστες πέτρες τοποθετημένες με ακανόνιστο τρόπο. Το κενό των δύο παρειών γεμίζεται (μπάζωμα, μπάζα) με μικρές πέτρες, τούβλα, σπασμένα κεραμίδια και κονίαμα

⁷⁴ Κατά την παράδοση, τα ξύλα κόβονται στη σχάση του φεγγαριού και τοποθετούνται στη θάλασσα για μεγάλο διάστημα προκειμένου να αποκτήσουν αντοχή.

⁷⁵ Την άμμο την προμηθεόνταν από την παραλία της Γύρας, τις πέτρες από τα νταμάρια της Απόλπαινας και την πορσελάνη από τα νησιά του Αιγαίου, την Ιταλία ή και τις Δαλματικές ακτές. Δ. Μαλακάσης, "Τα παλιά σπίτια της Λευκάδος", Fagotto – Θρόισμα, επανέκδοση από την Επετηρίδα της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών, τόμος ΣΤ' - 1982, Αθήνα 2000, σελ.28

(λάντσα από ασβέστη) . Αργότερα γίνεται χρήση ασβεστοκονιάματος⁷⁶ με άχυρο ή χωματόλασπη.

Εικόνα 25 - Νεώτερο λίθινο σπίτι στο χωριό Αλέξανδρος

Εικόνα 26 - Καλολαξευμένοι λίθοι ανοιγμάτων σε κατεστραμμένο κτήριο στους Σφακιώτες

⁷⁶ Ιδιαίτερα κατά την Ενετική περίοδο, το κονίαμα που χρησιμοποιήθηκε ονομαζόταν «πορτσολάνα» της οποίας η αντοχή ήταν πολύ μεγάλη.

Οι συνήθεις στέγες είναι τετράρριχτες με επικάλυψη από κεραμίδια. Τα ζευκτά διατάσσονται πυκνά και είναι απλής μορφής. Συνδέονται μεταξύ τους, στην βάση με την «καρίνα⁷⁷» και στην κορυφή με τη «σάφρα⁷⁸», με αντιανέμια και «μειντάνια⁷⁹» ώστε να σχηματίσουν μια σταθερή σύνθετη κατασκευή. Στα ψαλίδια πατούν οι «ρέλλες⁸⁰» και πάνω σ' αυτές το σανίδωμα (εικ27), που μπορεί να αποτελείται από αραιά τοποθετημένες σανίδες ή καλάμια.

Εικόνα 27 - Ξύλινη στέγη σε εγκαταλειμμένο σπίτι στο χωριό Αλέξανδρος

Οι οροφές κατασκευάζονται από σανίδες πλάτους 20-30 εκ που καρφώνονται στο ζευκτό. Οι αρμοί κλείνονται με σανίδες του ίδιου πλάτους ή με πηχάκια πλάτους 2-3 εκ.

Τα δάπεδα στους δευτερεύοντες χώρους είναι στρωμένα με χώμα, ακανόνιστες πλάκες ή λιθόστρωτα. Στα διώροφα σπίτια το πάτωμα του ορόφου είναι πάντοτε ξύλινο. Το άνοιγμα γεφυρώνεται με δοκούς ικανοποιητικής διατομής που πατούν στους τοίχους και σε περισσότερα ξύλινα υποστυλώματα. Πάνω στις δοκούς πατούν δευτερεύοντα δοκάρια 7Χ7 εκ. (ματέρια) σε πυκνή διάταξη και στα οποία καρφώνονται οι σανίδες.

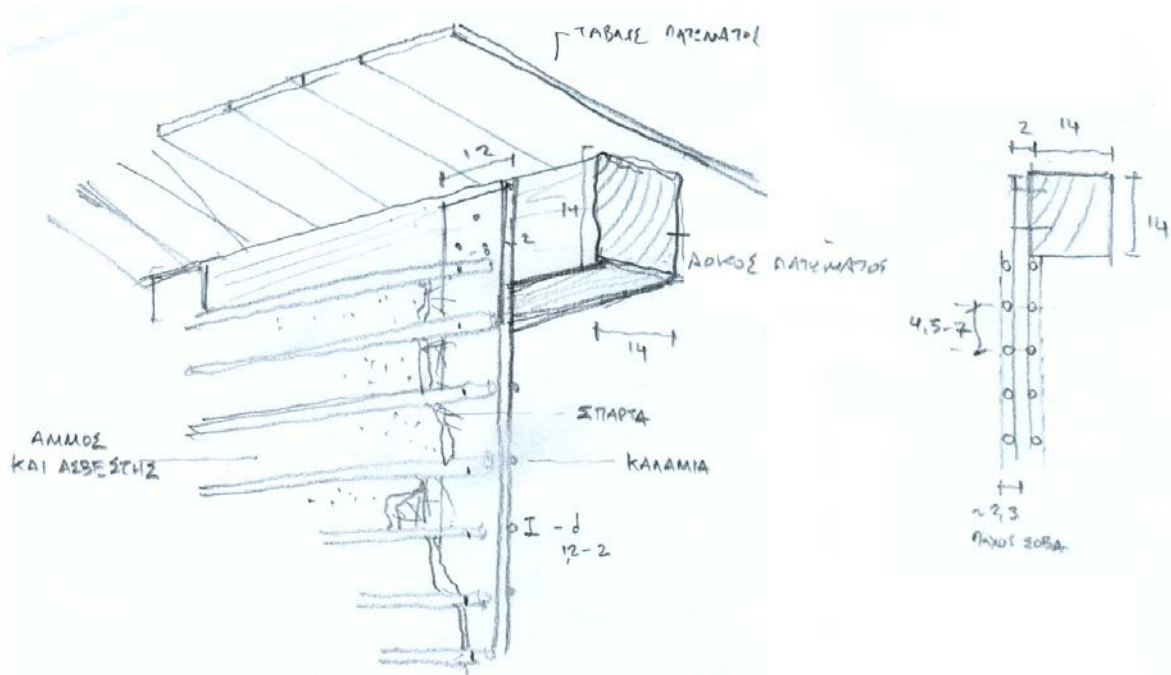
⁷⁷ Δοκάρι που μπαίνει κάτω από τα μαδέρια κατά μήκος του χώρου και κατά τον άξονα.

⁷⁸ Κορφιάς, το δοκάρι που σχηματίζει την κορυφογραμμή της στέγης.

⁷⁹ Αντηρίδες.

⁸⁰ Τεγίδες.

Οι ενδιάμεσοι διαχωριστικοί τοίχοι λέγονται «τραμέντζα» ή «τσατμάδες» (εικ.28-29). Κατασκευάζονται από δύο επιφάνειες με καλάμια καρφωμένα σε ξύλινο σκελετό, με σπαρτά ανάμεσα. Οι επιφάνειες σοβατίζονται και ασπρίζονται αποκτώντας τελικό πάχος 10-12 εκ. Η κατασκευή με πηγάκια και σανίδες είναι πιο σπάνια, και αντί για σπαρτά χρησιμοποιείται κονίαμα και πριονίδι.

Εικόνα 28 - Πρόχειρο σκίτσο αποτύπωσης τσατμαδότοιχου σε κατώι στο Σπανοχώρι

Εικόνα 29 - Λεπτομέρεια του προηνούμενου τοίχου

Στην κατασκευή, σπανιότερα συναντάμε θολωτές κατασκευές και συνήθως σε δευτερεύουσας χρήσης χώρους (κατώγια) ή σε εξωτερικές σκάλες. Ο κυλινδρικός θόλος κατασκευάζεται με σφηνοειδής λίθους και ξυλότυπο (θολότυπο) και με τη γένεση του να αποτελεί ημικόκλιο ή τόξο κύκλου.

Οι όψεις των Λευκαδίτικων σπιτιών, επηρεασμένες από τον συνεχή κίνδυνο του σεισμού, είναι λιτές και μονότονες, με συμμετρικές, βαρείς όψεις. Το πνεύμα της συντήρησης και του πεπερασμένου της κατασκευής πρυτανεύει και απαλλάσσει το κτήριο από διακοσμητικά στοιχεία καθιστώντας το προϊόν σκοπιμότητας και ανάγκης. Μοναδική μορφολογική εξαίρεση αποτελεί η εξωτερική πέτρινη σκάλα ανόδου στον όροφο, που τονίζεται με τον «βόλτο»⁸¹, στην περίπτωση αυτή η είσοδος στο κατώ γίνεται μέσα από την καμάρα, ενώ το πλατύσκαλο της σκάλας παίζει και τον ρόλο εξώστη («πόντζου») με πέτρινα ή ξύλινα στηθαία. Σε αντίθετη περίπτωση η είσοδος στον όροφο γινόταν αποκλειστικά από το κατώ με ενδιάμεση εσωτερική ξύλινη σκάλα, τον «καταρράχτη».

Τα περισσότερα ανοίγματα διαμορφώνονται με λαξευτούς λίθους και είναι απλά, ενώ εκείνα του κατωγιού είναι τοξωτά. Τοξωτά παράθυρα απαντώνται κυρίως σε παλαιότερα σπίτια. Τα φύλλα των ανοιγμάτων των παραθύρων είναι ξύλινα από απλές σανίδες⁸² και ανοίγουν προς τα έξω με τους στροφείς τοποθετημένους επάνω στους λίθινους λαμπάδες.

Ο σίδηρος, τέλος, χρησιμοποιήθηκε περιορισμένα για την κατασκευή εξαρτημάτων (χειρολαβές, σιδεριές ανοιγμάτων, αγκύρια, σύρτες, στροφείς και καρφιά) και πολλές φορές έφερε και διακοσμητική εμφάνιση.

Εικόνα 30 - Σπίτι στα Πλατύστομα (1970) με εξωτερική λίθινη σκάλα που τονίζεται με «βόλτο» και λίθινο στηθαίο

⁸¹ Θόλος – καμάρα. Θεωρείται Βυζαντινή επίδραση.

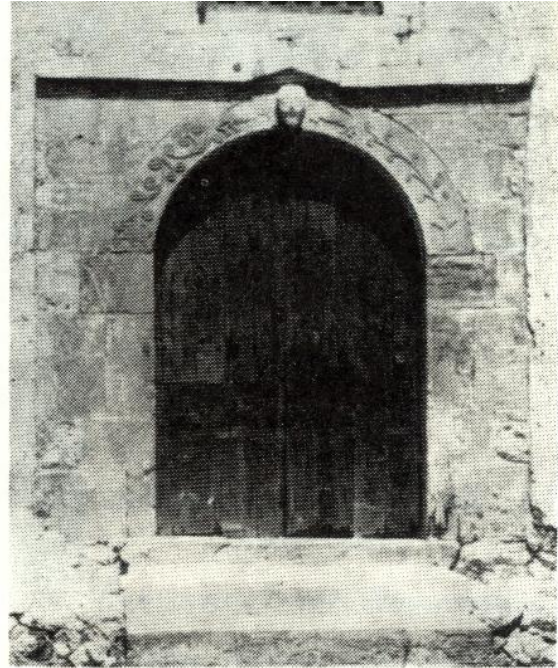
⁸² Η ύπαρξη τζαμιών είναι πολύ νεωτερική. Φαίνεται από αναφορές περιηγητών, ότι ακόμα και τα αρχοντικά σπίτια της Λευκάδας του 1865 δεν είχαν τζάμι.

Κεφ.2_3 Αρχιτεκτονική – επιρροές

Η οθωμανική επιρροή στην αρχιτεκτονική αφήνει ελάχιστα ίχνη, λόγω της χρονικής απόστασης από την κυριαρχία της και εστιάζεται στην εμφάνιση του ξύλινου κλειστού, τμηματικά ή στο σύνολό του, μπαλκονιού, καθώς και στην ονομασία «τσατμάς». Οθωμανικές τέλος είναι και οι θυρίδες (εικ.32) με τα διπλής καμπυλότητας τόξα⁸³.

Εικόνα 31 - Θυρίδες με διπλής καμπυλότητας τόξα στον Άγιο Ιωάννη στο Ροδάκι, από τις εργασίες αποκατάστασης

Εικόνα 32 - Πλούσια διακοσμημένη πόρτα κατωγιού σε σπίτι στον Σύβρο

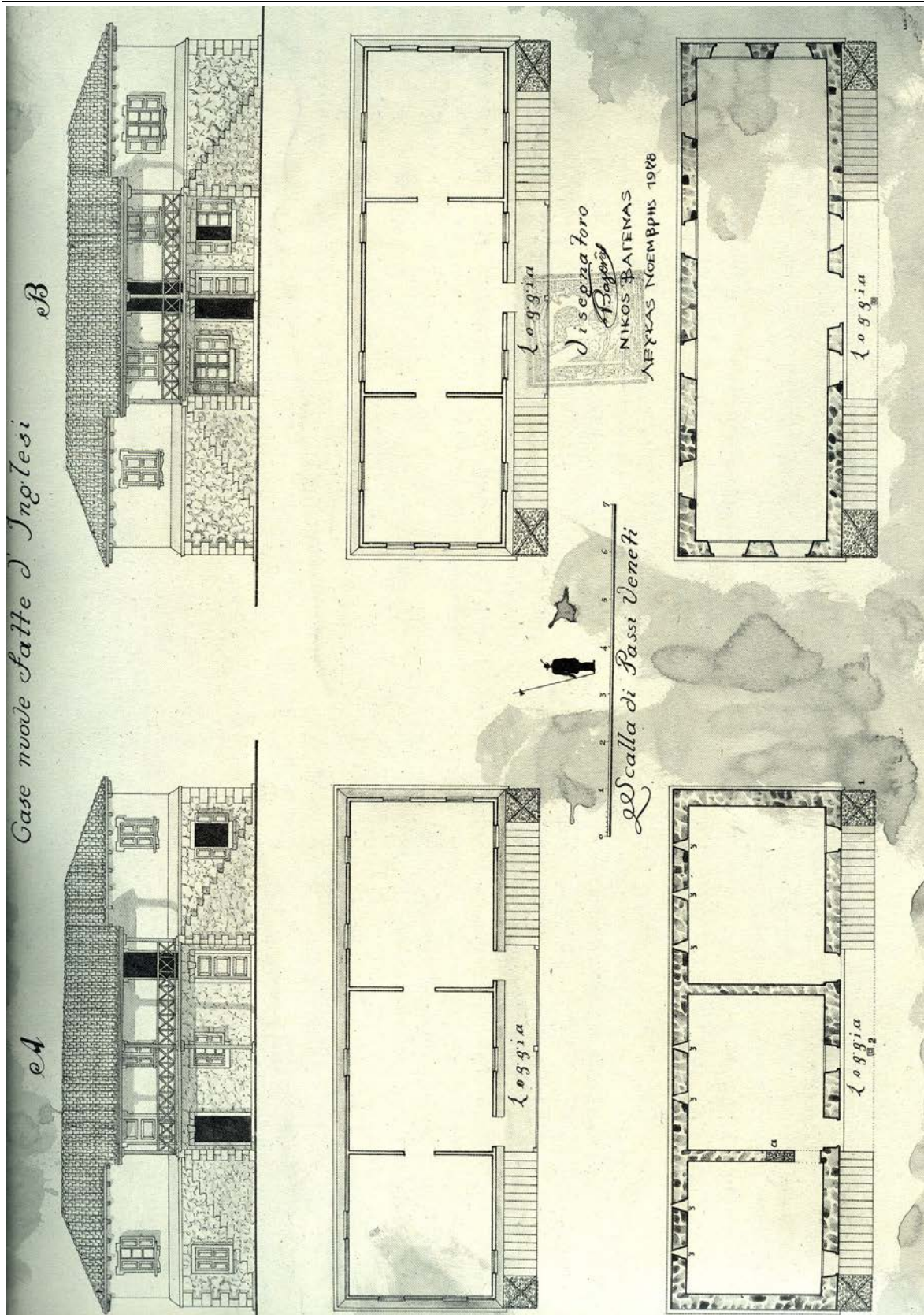
Η Βενετσιάνικη επίδραση εντοπίζεται κυρίως στη Χώρα και είναι σημαντικά περιορισμένη στα χωριά (εικ.31). Το κτίσιμο των εκκλησιών, την εποχή εκείνη, υποβοηθήθηκε από την οικονομική άνθηση που έφεραν οι Ενετοί στο νησί, ενώ κάτι τέτοιο αιτιολογεί και τον πλούσιο διάκοσμο αυτών, αντίθετο με την παραδοσιακή λιτότητα και αυστηρότητα των Λευκαδίτικων σπιτιών.

Η Ηπειρωτική επίδραση από την άλλη, εμφανίζεται πολύπλευρη, με φημισμένα Ηπειρωτικά συνεργεία να αφήνουν τη σφραγίδα τους στα σπίτια της Λευκάδας. Παρατηρείται προσεγμένη λιθοδομή, καλολαξευμένα αγκωνάρια αλλά και πλαίσια θυρών και ανοιγμάτων. Τα σπίτια είναι, συγκριτικά με την σεισμική επικινδυνότητα, αρκετά ψηλά ενώ σπάνια διακοσμούνται εξωτερικά. Η γειτνίαση με την Ήπειρο είχε σαν αποτέλεσμα να διδαχθούν πολλά οι Λευκαδίτες μάστοροι και ιδιαίτερα στην κατασκευή τέμπλων, όπου ξεχώρισαν.

Κατά την περίοδο της Βρετανικής κυριαρχίας και μετά τους σεισμούς του 1825, εισάγεται στην Λευκάδα το νέο αντισεισμικό σύστημα το οποίο και εφαρμόστηκε σε δύο πρότυπα κτήρια (εικ.33) και αργότερα έγινε πιο διαδεδομένο. Τα πρώτα σπίτι που κτίστηκαν μετά τον καταστρεπτικό σεισμό ήταν απλά μονόχωρα ισόγεια λίθινα σπίτια με ξύλινη στέγη, ξύλινα μονόχωρα⁸⁴ στερεωμένα σε πέτρινη βάση ή λίθινο ισόγειο με ξύλινο όροφο.

⁸³ Άη Γιάννης στο Ροδάκι.

⁸⁴ Σύμφωνα με τον Άγγλο περιηγητή Ουίλιαμ Λήκ (W. Leake)

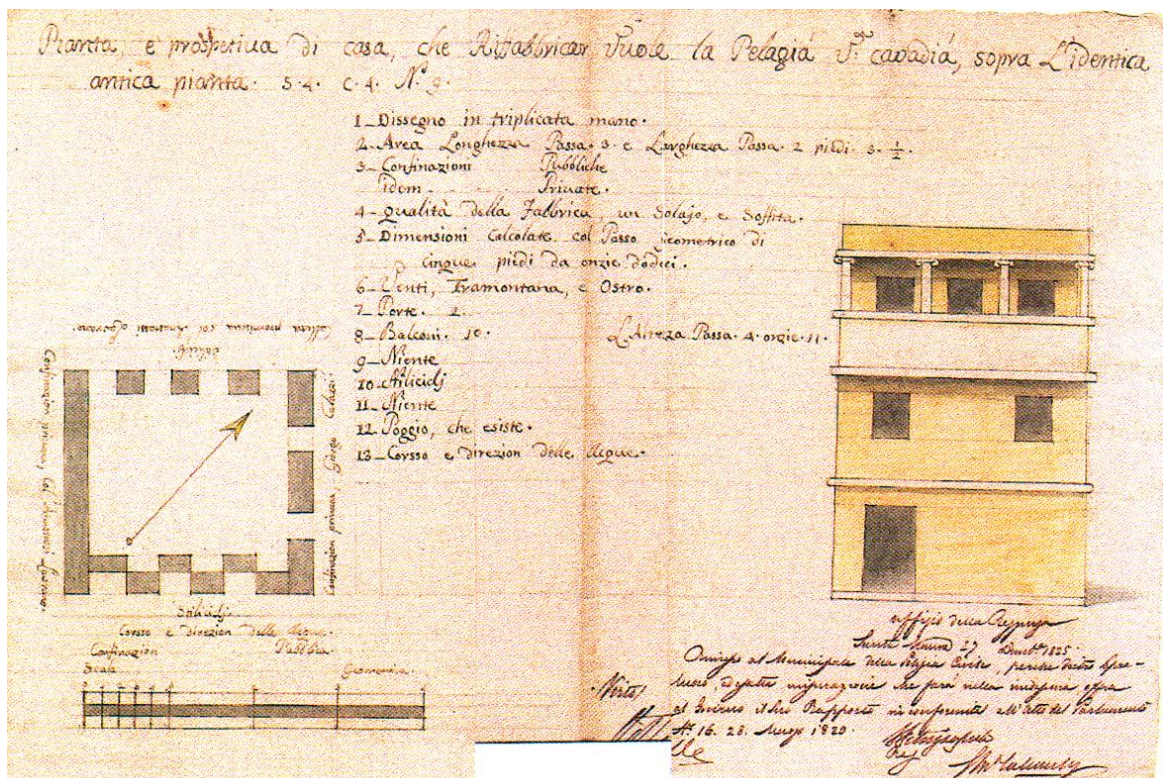

Εικόνα 33 - Οι δύο τύποι που κατασκεύασαν οι Άγγλοι μετά τον σεισμό του 1825

Κεφ.2_4 Αρχιτεκτονική – το αντισεισμικό σύστημα της Λευκάδος

Προ του μεγάλου σεισμού του 1825, εμφανίζονται κτίσματα με ξυλοδεσιά, μέθοδος που ανάγεται στους Ενετούς (Casa Baracata) σε ένα σύστημα που όμως δεν εδραιώθηκε παρά μόνο στη Χώρα, με τα ορεινά χωριά να μένουν πιστά στην οικοδομική παράδοση της λίθινης κατασκευής. Η αδυναμία των κτιρίων στους σεισμούς αντιμετωπίστηκε διαχρονικά με βαρείς χονδρούς τοίχους και με μικρά ανοίγματα, η σε ελάχιστες περιπτώσεις με σιδηρούς ελκυστήρες.

Ήδη από το 1819 γίνεται υποχρεωτική η κατάθεση σχεδίων για την άδεια ανέγερσης⁸⁵, ενώ μετά τον σεισμό του 1825 οι Βρετανοί εισάγουν ένα νέο σύστημα αντισεισμικής κατασκευής που λέγεται «ποντελάρισμα» και του οποίου η προέλευση δεν έχει προσδιοριστεί ακριβώς. Κατά μία ερμηνεία, προέρχεται σαν εξέλιξη κάποιου τοπικού αντισεισμικού συστήματος δόμησης που είχε αποδείξει διαχρονικά την αποτελεσματικότητά του, και την οποία συμπλήρωσαν και συστηματοποίησαν, σε κανονισμό διαφορετικό από αυτόν που θα εφαρμόζεται στα υπόλοιπα Επτάνησα. Με τους νέους οικοδομικούς κανονισμούς των Βρετανών καθορίζονται υλικά, πάχη τοίχων καθώς και μέγιστο ύψος λιθοδομής ισογείου. Αποστάσεις μεταξύ των κτηρίων για καλύτερο αερισμό αλλά και σε περίπτωση πυρκαγιάς και σεισμού.

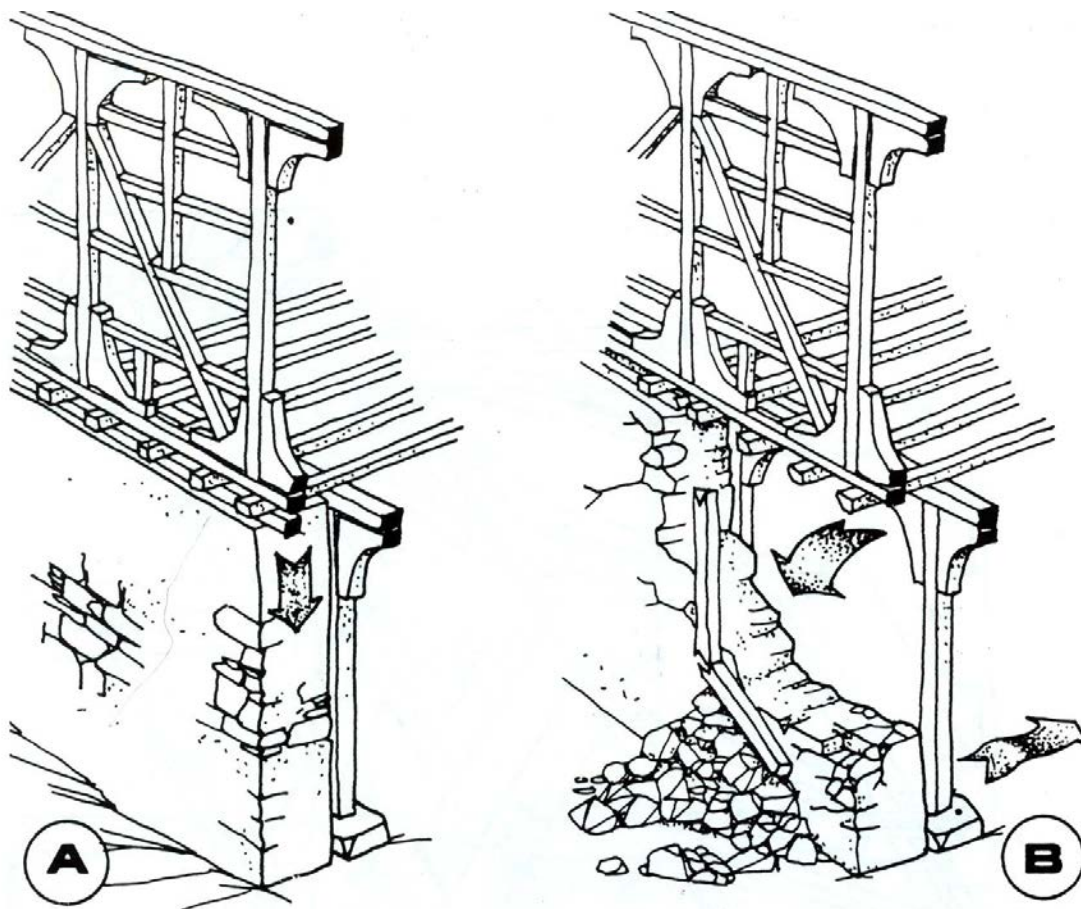

Εικόνα 34 - Οικοδομική άδεια του 1825

⁸⁵ Το υποβαλλόμενο σχέδιο (κάτοψη και κύρια όψη) ήταν έγχρωμο για τον προσδιορισμό των υλικών κατασκευής. Παράλληλα έπρεπε να ανγράφεται ο μηχανικός, η κλίμακα, τα όμορα οικοπέδα, οι δρόμοι και η συνοικία, το όνομα του ιδιοκτήτη, η οικοδομική γραμμή, ο αριθμός των κουφωμάτων και η ύπαρξη ή όχι σοφίτας.

Το αντισεισμικό σύστημα της Λευκάδας αναλύεται ως εξής:

Εντός της περιμετρικής λίθινης τοιχοποιίας κατασκευάζεται με προσοχή, πάνω σε ξύλινους στρωτήρες (μέχρι και 20Χ20 εκ), εσωτερικός ξύλινος σκελετός που στηρίζει τη στέγη και τους (ξύλινους) ορόφους και ενώ τοποθετείται σε επαφή με τους τοίχους, στατικά συμπεριφέρεται εντελώς ανεξάρτητα. Σιδερένια αγκύρια παντός τύπου συνδέουν την λιθοδομή με τον ξύλινο σκελετό του πατώματος ή και με τον ξυλόπηκτο τοίχο του ορόφου. Έτσι κατά τη διάρκεια των καταστρεπτικών σεισμών όταν τμήματα της λιθοδομής καταρρέουν, το κτήριο συνεχίζει να στηρίζεται στον δευτερεύοντα ξύλινο βοηθητικό σκελετό έως ότου επιδιορθωθεί η ζημιά (εικ.35).

Εικόνα 35 - Υπερστατικό σύστημα στήριξης των ορόφων

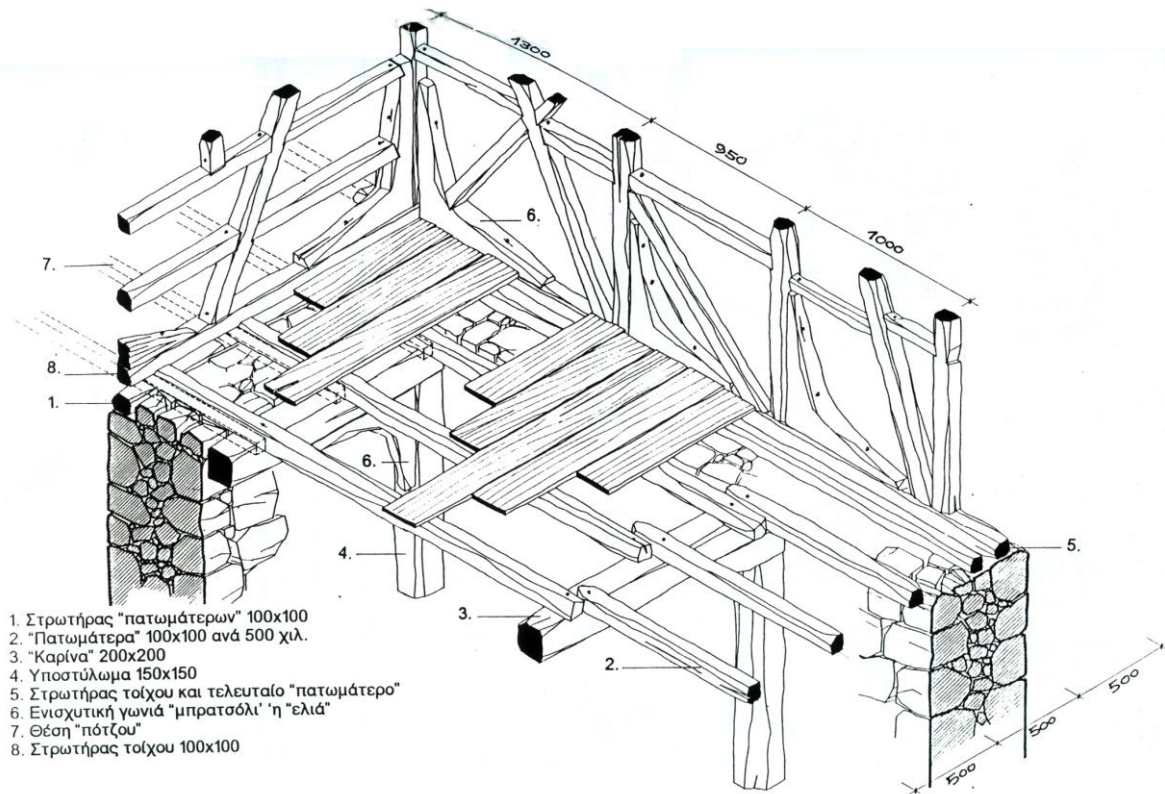
A – Η λιθοδομή φέρει το φορτίο των ορόφων μαζί με το σύστημα των υποστυλωμάτων.

B –Μετά από αστοχία της λιθοδομής, τα ξύλινα υποστυλώματα φέρουν προσωρινά τα φορτία.

Οι τεχνίτες φρόντιζαν οι στρωτήρες να συμπλέκονται μεταξύ τους με αρμούς που σκαλίζονται στα ξύλα και καρφώνονται με σιδερένια καρφιά (γυφτόκαρφα – τζατζαρόλες). Επάνω σε αυτούς, αλλά και σε μια εγκάρσια τοποθετημένη δοκό (ταμπάνι) που φέρεται από υποστυλώματα, στηρίζονται τα δοκάρια του πατώματος ανά 40 περίπου εκ. με την ακραία δοκό να αποτελεί και τον στρωτήρα. Επάνω στα δοκάρια και προς την εξωτερική πλευρά της

λιθοδομής τοποθετούνται οι ξύλινοι σκελετοί των εξωτερικών τοίχων. Τα κενά τους πληρώνονται με συμπαγή τούβλα, κονίαμα ή και λιθοδομή.

Στη συνέχεια τοποθετούνται τα υποστυλώματα, σε απόσταση 5-10 εκ από τους λίθινους τοίχους, στις γωνίες και μοιρασμένα σε κάθε πλευρά, αν το μήκος δεν επαρκεί, η διαφορά μοιράζεται με ένα κεντρικό δοκάρι, την «καρίνα». Όλα τα υποστυλώματα εδράζονται σε πέτρες που εξέχουν από το δάπεδο 5-10 εκ, ενώ τις περισσότερες φορές, στο κέντρο έχει στερεωθεί ένα σιδερένιο καρφί πάνω στο οποίο στερεώνεται το ξύλινο υποστύλωμα. Στο επάνω μέρος των υποστυλωμάτων καρφώνονται τα «μπρατσόλια» ή «γωνιές», από δέντρο ελιάς που έχουν φυσική μορφή ορθής γωνίας. Η παρουσία τους εξασφαλίζει την σταθερότητα και ακαμψία των γωνιακών μερών της ξύλινης κατασκευής. Στα υπόλοιπα υποστυλώματα τοποθετούνται τα «κεφαλοκόλωνα». Όταν το απαιτεί, οι ξύλινες εγκάρσιες διατομές διαπερνούν τον τοίχο και σχηματίζουν εξωτερικά έναν ξύλινο πρόβολο.

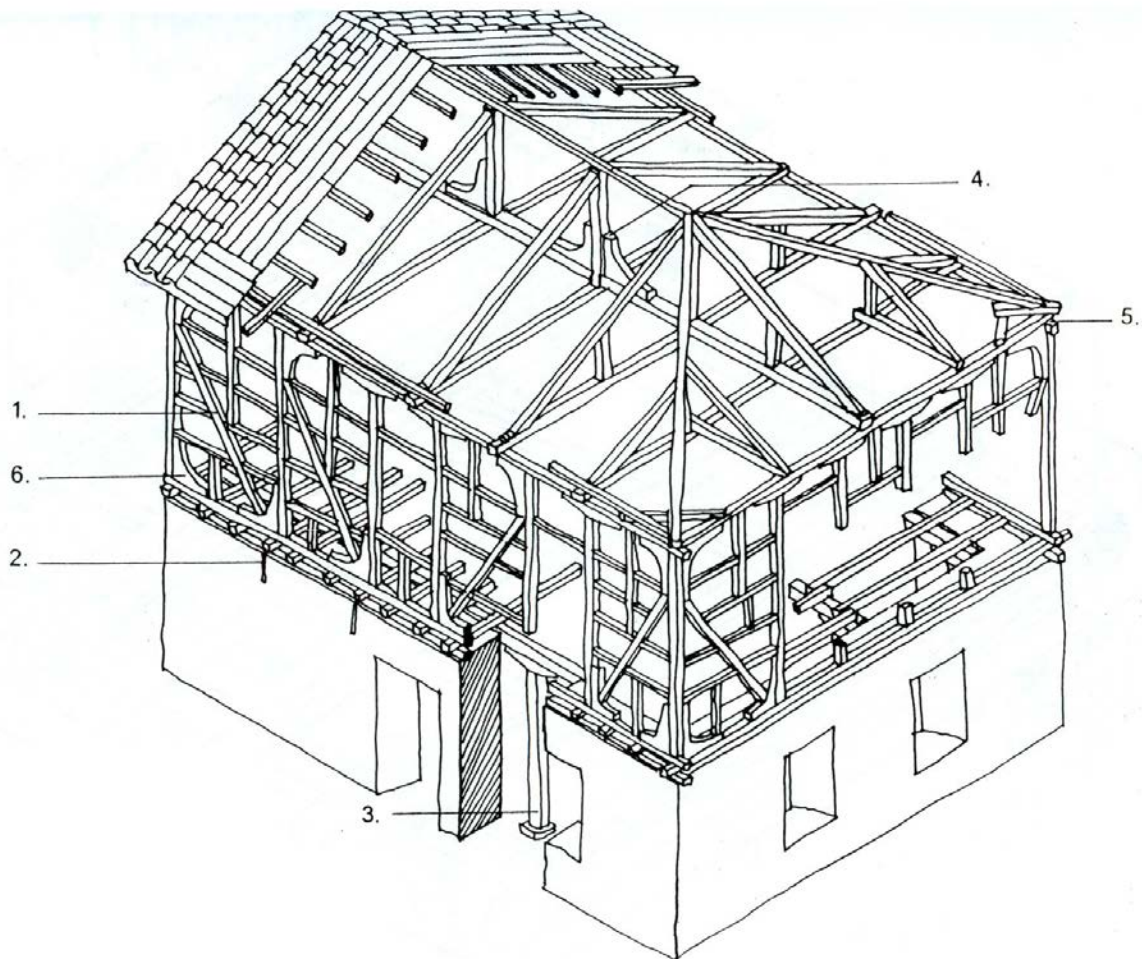

Εικόνα 36 - Ανάπτυγμα της διπλής στήριξης των ορόφων

Οι στέγες ακολουθούν την υπόλοιπη αντισεισμική λογική με προσπάθεια ενίσχυσης και ακαμπτοποίησης των επιμέρους στοιχείων μεταξύ τους. Στους στρωτήρες των άνω τοίχων καρφώνονται ανα 1,30 μ περίπου οριζόντια ξύλα τα «πατωψάλιδα» και στο μέσο αυτής η «σάφρα», στοιχείο μεγάλης διατομής που θα υποδεχθεί τα κατακόρυφα στοιχεία της στέγης (ορθοστάτες – μπαμπάδες). Πάνω σε αυτούς στερεώνονται με εγκοπές και καρφιά τα ψαλίδια δίνοντας κλίση στέγης 20-30°. Στις τρίριχτες στέγες τα διαγώνια στοιχεία «σαΐτες» πιάνουν επάνω στον ακραίο μπαμπά. Μικρότερα κατακόρυφα και διαγώνια

στοιχεία προσθέτουν ακαμψία στην κατασκευή. Πάνω στα ψαλίδια καρφώνονται ανά 40-50 εκ, ακολουθεί το σανίδωμα ή πέτσωμα και η τελική επικάλυψη με κεραμίδια.

Η ιδέα της σύνθεσης είναι απλή αλλά ουσιαστική, εφαρμόζει την αρχή της υπερστατικότητας και πηγάζει από την ιστορική γνώση και εμπειρία των κατασκευαστών σχετικά με το ότι τα υλικά συμπεριφέρονται με ανόμοιο τρόπο κατά τη σεισμική δράση. Οι κατασκευαστές εκμεταλλεύονταν όλα τα προφανή πλεονεκτήματα της λιθοδομής (αντοχή, δυσκαμψία, μόνωση και ασφάλεια) και εξασφάλιζαν το κτήριο με πρόσθετα στοιχεία που θα αναλάμβαναν το φορτίο της ανοδομής αν η ισόγειος λιθοδομή αστοχούσε. Στην πρόσθετη κατασκευή, οι τεχνίτες επεδίωκαν όσο ήταν δυνατό την αλληλεπίθεση και διασταύρωση των ξύλινων στοιχείων μεταξύ τους με τη εκτεταμένη χρήση εντορμιών, περιορίζοντας την χρήση των καρφιών στον ελάχιστο βαθμό.

Εικόνα 37 - Τυπικό παράδειγμα Λευκαδίτικης αρχιτεκτονικής

- 1 – Λοξά ξύλινα στοιχεία ενίσχυσης ακαμψίας
- 2 –Αγκύρωση του ξύλινου σκελετού στη λιθοδομή
- 3 –Βοηθητικός ξύλινος σκελετός της υπερκατασκευής.
- 4 –Ενισχύσεις ακαμψίας του φέροντος οργανισμού της ξύλινης στέγης
- 5 –Ειδικά ενισχυμένες συνδέσεις
- 6 –Γωνιακές ενισχύσεις ακαμψίας από ολόσωμο ξύλινο στοιχείο σε ορθή γωνία.

Το πρόβλημα της προστασίας του ξύλινου σκελετού από την υγρασία προσπάθησε να αντιμετωπιστεί ανεπιτυχώς με τη χρήση σοβά που όμως αποχωρίζονταν συχνά από τις επιφάνειες, για να καταλήξει στα τέλη του προηγούμενου αιώνα στη χρήση λαμαρίνας κυματοειδούς διατομής ως επένδυση, εύρημα που δημιούργησε μια νέα τεχνοτροπία και αισθητική στις κατασκευές αυτές, χάριν στη φωτοσκίαση αλλά και τα έντονα χρώματα με τα οποία βάφονται.

Η τελική κατασκευή είναι ένα ελαστικό σύνολο ξύλινων στοιχείων στο χώρο, άριστα συνεργαζόμενων, ικανό να δέχεται τις ωθήσεις του σεισμού αποκλείοντας την πτώση τοίχων στο εσωτερικό, ενώ μπορεί να εφαρμοστεί και εκ των υστέρων σε μια υφιστάμενη κατασκευή. Με αυτόν τον τρόπο έχουν εκ των υστέρων ποντελαριστεί (υποστυλωθεί) όλες οι εκκλησίες της Χώρας.

Εικόνα 38 - Χρωματισμένη κυματοειδής λαμαρίνα ως επένδυση σπιτιού

Κεφ.2_5 Αρχιτεκτονική – εκκλησίες

Στην απογραφή του 1971, καταγράφονται στην Λευκάδα συνολικά 105 ναοί, καθολικά μοναστηριών αλλά και μικρά ερημοκκλήσια. Την οικοδόμηση των περισσότερων και παλαιότερων ναών ανέλαβαν Ηπειρώτες μάστοροι. Οι εκκλησίες στην Λευκάδα, γενικά, διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες⁸⁶ : α) τις συναδελφικές, β) τις "υπό πατρονείαν" και γ) τις ιδιόκτητες. Οι συναδελφικές⁸⁷ κτίζονταν από τις εισφορές των συναδέλφων επάνω σε δημόσια οικοπέδα ενώ οι υπό "πατρονείαν" είχαν δική τους περιουσία. Οι εκκλησίες της χώρας ήταν ως επί το πλείστον συναδελφικές από εκτάσεις που παραχώρησαν οι Ενετοί μετά την μεταφορά της πρωτεύουσας από το κάστρο στην σημερινή της θέση.

Οι ναοί στα χωριά⁸⁸, συνήθως περιβάλλονται από ελεύθερο χώρο και το Ιερό που φυσιολογικά στρέφεται προς την Ανατολή. Αντίθετα, οι εκκλησίες της χώρας ενίοτε έχουν τη μία ή και δύο από τις όψεις στραμμένες σε κύριο δρόμο ή πλατεία, οπότε συχνά παίρνουν τον προσανατολισμό των δρόμων και αποκλίνουν έως και 45° από την Ανατολή (εικ.39), ενώ όπισθεν του ναού υπάρχει συνήθως νεκροταφείο.

Εικόνα 39 - Τοπογραφικό του πυρήνα πόλης της Λευκάδας με τους ναούς

⁸⁶ "Η αρχιτεκτονική της Λευκάδος", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τ.Α' , Αθήνα 1971, σελ. 236.

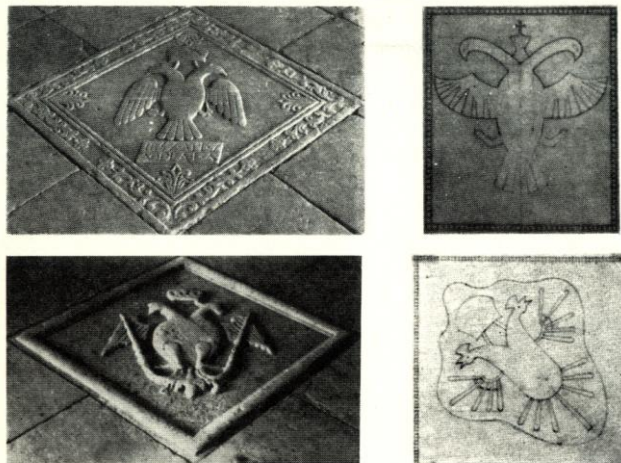
⁸⁷ Οι συναδελφικοί ναοί της Λευκάδας δεν ήταν συντεχνιακοί όπως στη Ζάκυνθο.

⁸⁸ Οι περισσότεροι ναοί των χωριών τοποθετούνται χρονικά στις αρχές του 19^{ου} αιώνα.

Η βυζαντινή κατασκευή φαίνεται εδώ ότι γρήγορα εγκαταλείφθηκε λόγω της αυξημένης σεισμικής επικινδυνότητας, οπότε και επικράτησε η απλούστατη κατασκευή της μονόκλιτης ξυλόστεγης βασιλικής (Επτανησιακή Βασιλική) που εφαρμόστηκε σε όλο το νησί⁸⁹. Η συνήθης σχέση αναλογίας των πλευρών τόσο σε νέες εκκλησίες όσο και σε επεκτάσεις σε παλαιότερες, είναι αρκετά μεγάλη 1:2 με 1:2,5⁹⁰ και οφείλεται και πάλι στην ανάγκη αντιμετώπισης των σεισμών, καθώς όσο μικρότερο είναι το πλάτος τόσο στερεότερη και ελαφρύτερη θα είναι η κατασκευή της στέγης. Βυζαντινό κτίσμα σήμερα στην Λευκάδα δεν διασώζεται, με το Καθολικό της Μονής Οδηγήτριας⁹¹ στην Απόλπαινα, με αναγραφόμενη ημερομηνία ίδρυσης / ανακαίνισης πάνω από την πύλη του αυλόγυρου 1449 να αποτελεί το παλαιότερο σωζόμενο θρησκευτικό κτίσμα.

Το Ιερό στις εκκλησίες της Λευκάδας έχει κατά κανόνα μία κόγχη, ημικυκλική εσωτερικά και πολυγωνική εξωτερικά (συνήθως ημιεξαγωνική) με μικρό απλό άνοιγμα⁹², που πλαισιώνεται στο εσωτερικό από δύο μικρότερες κόγχες εκατέρωθεν της κεντρικής, ενσωματωμένες στο πάχος του τοίχου, διαμορφώνοντας την Πρόθεση και το Διακονικό. Συνήθως η κόγχη της Πρόθεσης συνδυάζεται με μικρότερο άνοιγμα στον βορεινό τοίχο.

Το δάπεδο του Ιερού υπερυψώνεται κατά μία με τρεις βαθμίδες και προεκτείνεται με ημικυκλική προεξοχή (που συνήθως διακοσμείται) εμπρός της ωραίας Πύλης, ενώ η Αγία Τράπεζα είναι είτε ελεύθερη στο χώρο του Ιερού ή κτιστή. Στον υπόλοιπο ναό, τα δάπεδα διαμορφώνονται με πλακόστρωτα (τόσο στις εκκλησίες της Χώρας όσο και σε εκείνες των χωριών) με ορθογώνιες και κανονικές πλάκες, τοποθετημένες είτε με τον μεγάλο άξονα παράλληλα προς τον κύριο άξονα του ναού είτε διαγωνίως. Συνηθίζεται στο κέντρο της κάτοψης να τοποθετείται μια μεγαλύτερη και διακοσμημένη - κατάλοιπο της Βυζαντινής εποχής.

Εικόνα 40

Δικέφαλοι αετοί σε δάπεδα
εκκλησιών

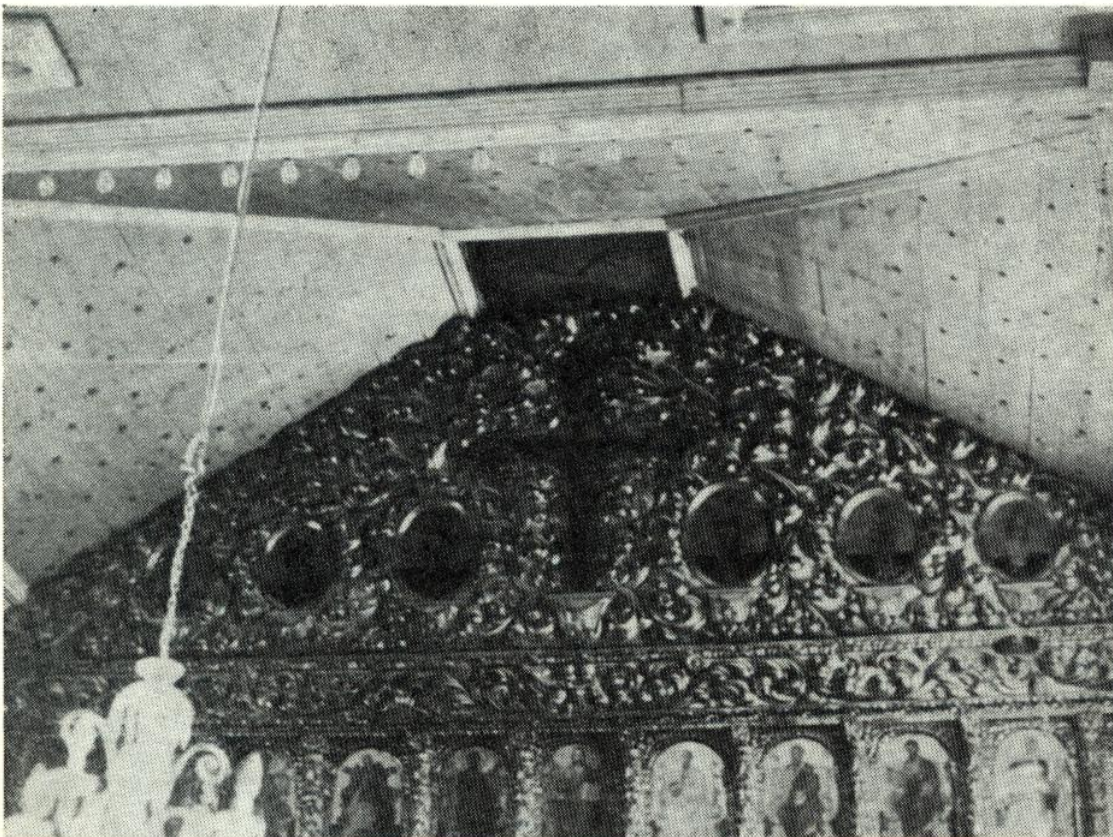
⁸⁹ Εκτός από τρία μεμονωμένα παραδείγματα, την Παναγία στο Νιοχώρι (που χρονολογείται προ του 1940 και δύο ερημοκλήσια, του Άη Γιάννη του Αντζούση (μονόκλιτη καμαροσκέπαστη) και του Άη Λιά (δίκλιτη ξυλόστεγη).

⁹⁰ Εξαιρέση στο κανόνα αποτελούν η εκκλησία των Αγίων Ασωμάτων στη Βαυκερή (1:2,8) και ο Άγιος Μηνάς (1:3) στη Χώρα.

⁹¹ Αλατζά Εκκλησία, όπου "Alaca" στα Τουρκικά σημαίνει «στικτός-παρδαλός-ποικιλόχρους» και ερμηνεύεται ενδεχομένως από το πλινθοπερίκλειστο σύστημα δόμησης στην ανατολική της πλευρά.

⁹² Η μοναδική περίπτωση δίλοβου παραθύρου είναι στην Παναγία στο Λιθάρι στο Σύβρο.

Στο εσωτερικό των Λευκαδίτικων εκκλησιών διαμορφώνεται ένα κοίλωμα, με μια ψευδοκατασκευή (εικ.41) , στην οροφή που ονομάζεται «ουρανία⁹³». Η προέλευση της αναζητείται μάλλον στη αδυναμία να εφαρμοστούν τολμηρές κατασκευές αλλά και στη νοσταλγία του βυζαντινού τρούλου. Αρχικά παίρνει μορφή, θέση και εικονογράφηση ανάλογη του τρούλου με προσπάθεια δημιουργίας κοίλων επιφανειών, αλλά στη πορεία εξελίσσεται σε πιο απλές μορφές και τελικά κυριαρχεί εκείνη της κόλπου πυραμίδας που στο επάνω οριζόντιο επίπεδο κοσμείται με τον Παντοκράτορα. Στην τελική μορφή της, καταλαμβάνει όλο το πλάτος του ναού, αποτελώντας αυτοτελές τμήμα της οροφής που υποδηλώνει και τον χώρο της σολέας.

Εικόνα 41 - Σύνθεση τέμπλου και Ουρανίας στον Άγιο Μηνά στη Χώρα

Ένα στοιχείο ακόμη που απαντά στην Λευκαδίτικη εκκλησία, είναι η παρουσία του γυναικωνίτη, ο οποίος απουσιάζει μόνο όταν οι περιορισμένες διαστάσεις του ναού δεν το επιτρέπουν. Συχνά δημιουργείται με προσθήκη σε υφιστάμενο ναό, ενώ παλιότερα διακρινόταν απ' τον κυρίως ναό με καφασωτό, καθότι δεν επιτρεπόταν ο εκκλησιασμός των δύο φύλων στον ίδιο χώρο.

Τα ψαλτήρια τοποθετούνται πλησίον του τέμπλου, ενώ συνήθως όλο το μήκος του ναού, όπως και η δυτική πλευρά του καλύπτεται με στασίδια. Τα τελευταία εδράζονται σε ξύλινη ή κτιστή βάση ενώ στα σκαλιστά διακοσμητικά τους στοιχεία ξαναβρίσκουμε τη λεπτότητα και τον πλούσιο διάκοσμο του

⁹³ Με αυτό τον όρο στα υπόλοιπα Ιόνια νησιά χαρακτηρίζουν ολόκληρη την οροφή.

τέμπλου. Το προσκυνητάρι τοποθετείται απέναντι από την κύρια είσοδο του ναού, που συνήθως οδηγούσε στο νεκροταφείο.

Ο άμβωνας, είναι ένα στοιχείο που απαντά μόνο στις εκκλησίες της Χώρας, όπου δεν χρησιμοποιείται, ενώ απουσιάζει παντελώς από τις αντίστοιχες των χωριών. Η θέση του είναι πάνω από την αριστερή είσοδο του ναού, και η προσέγγιση του γινόταν με εσωτερική ξύλινη σκάλα ή και εξωτερικά.

Οι στέγες των εκκλησιών είναι συνήθως δίρριχτες με «ατσούπι» (αέτωμα). Η οροφή των εκκλησιών διαμορφώνεται : στις μεν μικρότερες χωριάτικες με απλό ξύλινο ταβάνι ή με εκτεθειμένο τον ξύλινο σκελετό της στέγης και στις μεγαλύτερες των χωριών ή της Χώρας, χωρισμένη σε ορθογώνια τμήματα, εγκάρσια τοποθετημένα ως προς τον κυρίως άξονα του ναού και διαφορετικά διαμορφωμένο το καθένα, ώστε να ορίζουν και τα διαφορετικά τμήματα του ναού (κυρίως ναός, σολέα⁹⁴, το Ιερό και τον γυναικωνίτη). Στις περισσότερες περιπτώσεις η οροφή διακοσμείται κατά τα Επτανησιακά πρότυπα, αλλά απλοποιημένα και με μεμονωμένες εικόνες παρά ενιαίες συνθέσεις.

Το τέμπλο των εκκλησιών, είναι το σημαντικότερο στοιχείο στο εσωτερικό των Λευκαδίτικων εκκλησιών, κτιστό στην απλούστερη ή ξύλινο στη μεγαλοπρεπέστερη εκδοχή του, και συνήθως έχει τρεις θύρες. Τα περισσότερα τέμπλα των εκκλησιών της Λευκάδος έχουν κατασκευασθεί από ξύλο κυπαρισσιού, λιγότερα από ξύλο ελιάς και ένα από καρυδιά. Τα κτιστά τέμπλα διακοσμούνται με τοιχογραφίες που τοποθετούνται σε ένα δεύτερο επίπεδο, από ορθογωνικές ή κυκλικές μικροεσοχές, εκφράζοντας έτσι μια πλαστικότητα και συνήθως δεν φτάνουν έως την οροφή. Ομοίως τα ξύλινα δεν καταλαμβάνουν πάντα το ύψος της οροφής, αλλά συνήθως προβάλλουν μορφές όπως ο σταυρός, δράκοντες, εικόνες σκαλιστές κ.α τακτική που συναντάμε και στα υπόλοιπα Επτάνησα, όπως και στα Δωδεκάνησα. Σε εξέλιξη αυτών των τέμπλων, έχουμε εκείνα που καταλαμβάνουν όλο το διαθέσιμο ύψος, με την προσθήκη σειράς εικόνων και κλείσιμο του υπόλοιπου χώρου με ενιαία ζωγραφική σύνθεση, ή επέκταση της ξυλόγλυπτης επιφάνειας με παρεμβολή ενδιάμεσων εικόνων.

Τα τέμπλα δουλεύονταν πρώτα στα εργαστήρια, με τον αρχιτεχνίτη να σχεδιάζει το σχέδιο πρώτα στο χαρτί. Οι βοηθοί έκαναν τις χοντροδουλειές και προετοίμαζαν τα ξύλα και στη συνέχεια ο αρχιτεχνίτης επιμελούνταν τις λεπτομέρειες. Ένα νεώτερο τέμπλο χρειαζόταν δουλειά ενός χρόνου και τα παλαιότερα πολύ περισσότερο χρόνο. Στο τέλος τα επί μέρους κομμάτια συναρμολογούνταν επιτόπου στην τελική θέση.

Η αρμονία και η ωριμότητα στη σύνθεση των στοιχείων εκφράζει τη σημασία που παίρνει το τέμπλο στη Λευκαδίτικη εκκλησία, καθώς αυτό αναδεικνύεται από την απλότητα και λιτότητα των υπόλοιπων μορφολογικών στοιχείων του εσωτερικού. Το ίδιο το επίμηκες του χώρου δημιουργεί μια οπτική φυγή προς αυτό και το υπερτονίζει ενώ η διαμόρφωση της στέγης

⁹⁴ Στη σολέα αντιστοιχεί η ουρανία.

(«ουρανία») επιτρέπει την κατακόρυφη ανάπτυξη του και την κυριαρχία του στο εσωτερικό του ναού.

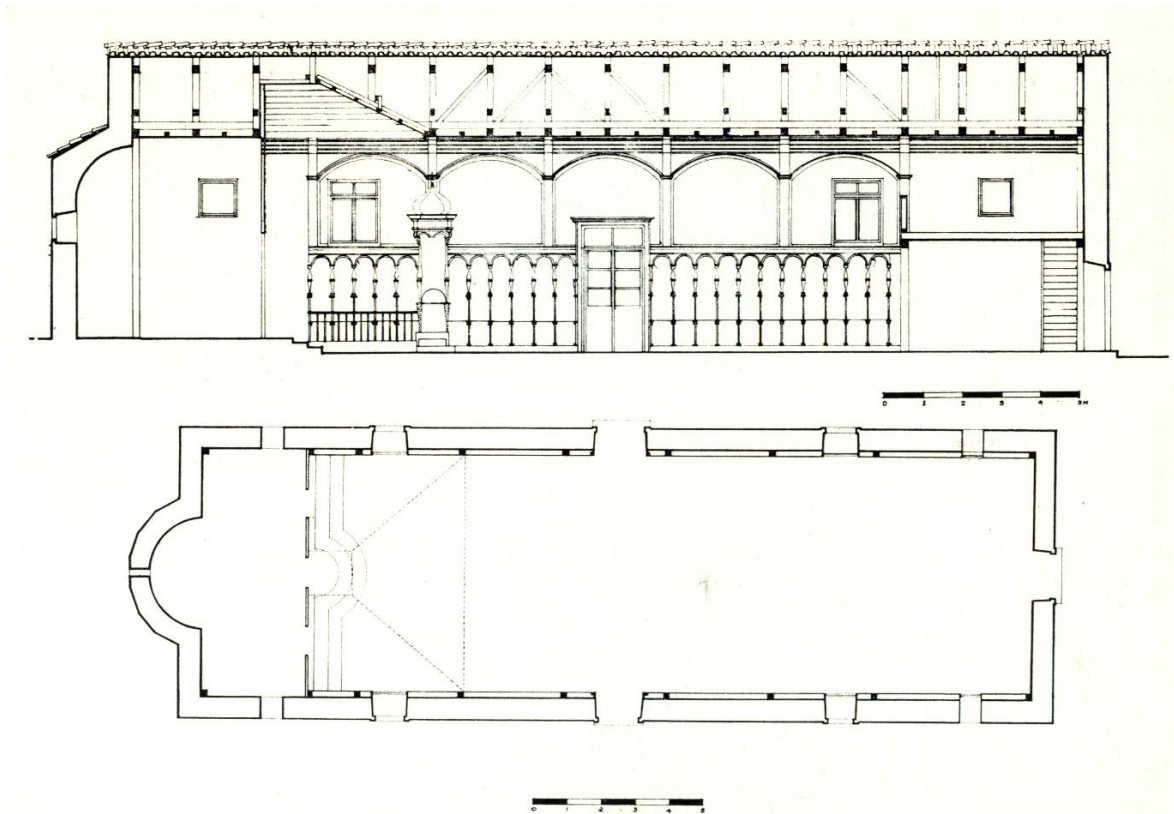

Εικόνα 42 - Το τέμπλο του Αγίου Νικολάου στην πόλη

Εικόνα 43 - Το τέμπλο της Αγίας Παρασκευής στην πόλη

Το εσωτερικό των παλαιότερων ναών τοιχογραφείται, διατηρώντας μια παράδοση που πλησιάζει περισσότερο στα αυθεντικά χριστιανικά πρότυπα, ενώ αντίθετα στις εκκλησίες εκείνες όπου μετά το 1825 άρχισε να εφαρμόζεται το λεγόμενο «ποντελάρισμα», εφαρμόζεται ένας νέος διάκοσμος με στοιχεία που επενδύουν τον ξύλινο σκελετό (υποστυλώματα –«ποντέλια») (εικ.43) όπως απλά ή τοξωτά επιστύλια, γείσα, παραστάδες κ.α προερχόμενα από κλασικιστικά ή Μπαρόκ πρότυπα.

Εικόνα 44 - Κάτοψη και τομή Εκκλησίας Αγίου Μηνά στην πόλη. Περιμετρικά φαίνονται και τα ξύλινα υποστυλώματα που εξωτερικά επενδύονται

Εξωτερικά οι περισσότεροι ναοί διατηρούν την ίδια διάρθρωση, έχουν συμμετρικά ανοίγματα και μόνο η δυτική είσοδος του γυναικωνίτη μεταφέρεται ενδεχομένως στην κύρια όψη, ενώ παρουσιάζουν μια λιτότητα σε σχέση με τον διάκοσμο των αντίστοιχων της Χώρας. Στις περισσότερες περιπτώσεις η κύρια όψη ταυτίζεται με μια από τις μακρές πλευρές της και διακρίνεται από τον πλούσιο διάκοσμο της κεντρικής της εισόδου. Εξαίρεση στον παραπάνω κανόνα είναι όταν η θέση της εκκλησίας εμφανίζει την δυτική όψη της σε κύριο δρόμο ή πλατεία, οπότε αυτή μετατρέπεται σε κύρια. Στην περίπτωση που δύο όψεις εμφανίζονται σε ισότιμους δρόμους, τότε δίνεται ανάλογη προσοχή και στις δύο. Οι τοιχοποιίες των εκκλησιών της χώρας είναι πλήρως λαξευμένες και εμφανής, ενώ στα χωριά από αργολιθοδομή που επιχρίεται. Η δυτική όψη καταλήγει πάντοτε σε αέτωμα με το κέντρο του να τονίζεται με κυκλικό παράθυρο για αερισμό (στοιχείο δυτικής επίδρασης).

Ο διάκοσμος των εκκλησιών της Χώρας φανερώνει την επίδραση του ρυθμού Μπαρόκ, αφού οι περισσότερες κτίστηκαν κοντά στα 1700, όταν ο

ρυθμός ήταν στη μεγαλύτερη του ακμή, χωρίς ωστόσο να εμφανίζουν εξωτερικά τον φόρτο των αντίστοιχων της Δύσης αλλά μόνο εμφανή λαξευμένη λιθοδομή.

Εικόνα 45 - Η δυτική όψη του ναού του Παντοκράτορα

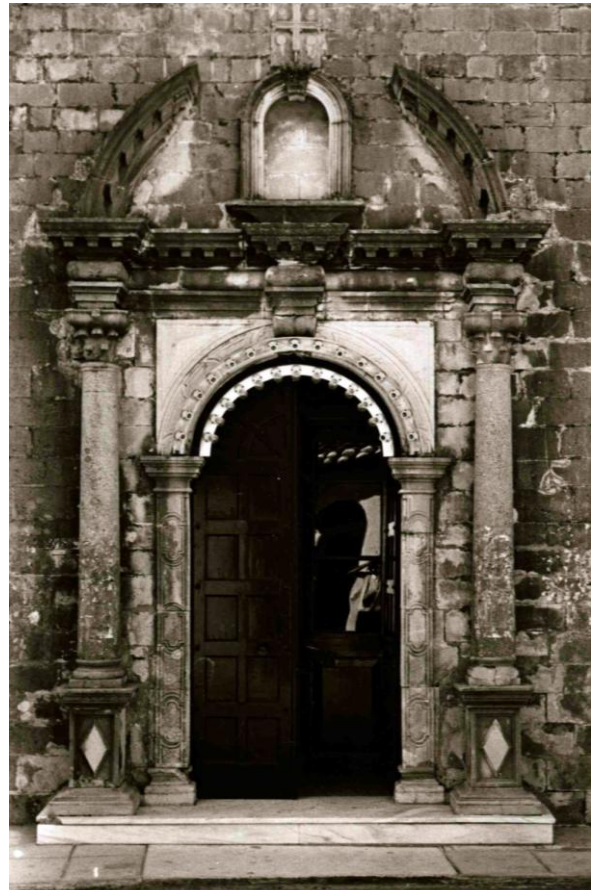
Εικόνα 46 - Δυτική και βόρεια όψη του ναού του Αγίου Μηνά

Τα στοιχεία της όψης που συγκεντρώνουν την διακόσμηση είναι οι πόρτες και τα παράθυρα, που μπορεί να είναι τοξωτά. Όσον αφορά τα θυρώματα (εικ.171), τέτοια διακοσμητικά στοιχεία μπορεί να είναι παραστάδες ή κολόνες⁹⁵. Οι τελευταίες συνηθέστερα καταλήγουν σε μια βάση που αποτελείται από δύο σπείρες, σκοτία και άβακα, ή εδράζονται σε πεσσούς⁹⁶. Σαν στέψη μπορεί να έχουν κιονόκρανα (ιωνικά ή κορινθιακά). Το κλειδί του τόξου προεξέχει και παίρνει ανάγλυφη διακόσμηση. Ανάλογη προεξοχή παίρνουν και τα υπερκείμενα διακοσμητικά στοιχεία, τονίζοντας έτσι τον κατακόρυφο άξονα, ενώ συνήθως πλαισιώνουν και μια πλάκα που περιλαμβάνει κάποια ανάγλυφη παράσταση ή την χρονολογία κατασκευής.

Τα παράθυρα, τα οποία είναι συχνά καγκελόφραχτα, πλαισιώνονται από ανάγλυφες παραστάδες που αποτελούνται από κατακόρυφη σειρά κυματίων, τα οποία συνεχίζουν την καμπύλη του τόξου του ανοίγματος⁹⁷. Η διακόσμηση ολοκληρώνεται με ένα οριζόντιο γείσο αποτελούμενο από κυμάτια.

Εικόνα 48 – Βόρεια Θύρα Αγίου Νικολάου
Λευκάδα, 1953

Εικόνα 47 - Θύρωμα στη βόρεια όψη του Αγίου
Μηνά

⁹⁵ Κατ' εξαίρεση το θύρωμα της εισόδου της Παναγίας των Εισοδίων πλαισιώνεται από μια διακοσμητική ταινία πλάτους 80 εκ. διαμορφωμένη από παράθεση κυματίων.

⁹⁶ "Η αρχιτεκτονική της Λευκάδος", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τ.Α' , Αθήνα 1971, σελ. 259.

⁹⁷ "Η αρχιτεκτονική της Λευκάδος", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τ.Α' , Αθήνα 1971, σελ. 265.

Τα καμπαναριά δεν αποτελούσαν κυρίαρχο στοιχείο των Λευκαδίτικων εκκλησιών. Χαρακτηριστικό είναι ότι σε αιτήσεις προς το Ενετικές αρχές για την οικοδόμηση νέων ναών, που σώζονται έως σήμερα, δεν αναφέρεται πουθενά η οικοδόμηση καμπαναριών, όπως επίσης και στα πρώτα σχέδια των ναών της πόλης που ανήκουν στις 3 με 4 πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα δεν σημειώνεται κατασκευή καμπαναριού⁹⁸. Στις εκκλησίες του νησιού εφαρμόστηκαν δύο τύποι καμπαναριών, τα πυργοειδή⁹⁹, που όμως δεν φτάνουν στην μεγαλοπρέπεια των αντίστοιχων πυργοειδών στα υπόλοιπα Ιόνια νησιά, και τα απλά. Στα απλά διακρίνουμε επίσης δύο κατηγορίες, εκείνα που αποτελούν ανεξάρτητο στοιχείο από την κατασκευή του ναού (εικ.49) και εκείνα που συνδυάζονται (εικ.50) με αυτήν¹⁰⁰. Οι καμπάνες εμφανίζονται στο νησί το 1694, στην Οδηγήτρια και κατασκευασμένες στη Βενετία. Τα περισσότερα περιλαμβάνουν δύο καμπάνες και σπανιότερα τρεις. Οι μικρές εκκλησίες των χωριών μπορεί να έχουν και μία που τοποθετείται σε λίθινο βάθρο πάνω στο οποίο σχηματίζεται μια αψίδα.

Εικόνα 50 - Το παλιό καμπαναριό της Μονής Φανερωμένης

Εικόνα 49 - Το καμπαναριό της Παναγίας στο Μαραντοχώρι

Οι διαφοροποιήσεις που παρατηρούμε στις Λευκαδίτικες εκκλησίες εκφράζουν έναν ιδιαίτερο χαρακτήρα που οφείλεται στη συγχώνευση ετερόκλητων στοιχείων, ανατολικής και δυτικής επιρροής, όπως και στην κατασκευή τους από ντόπιους τεχνίτες που διαμορφώνουν τα στοιχεία ώστε να εναρμονίζονται με τις τοπικές συνθήκες, υλικά και παραδόσεις. Το πιο εντυπωσιακό στοιχείο είναι αναμφισβήτητα το εντελώς διαφορετικό ύφος του εξωτερικού και του εσωτερικού των εκκλησιών της Χώρας, καθώς το μεν πρώτο γεννήθηκε επί Ενετοκρατίας και επηρεάστηκε από το Μπαρόκ, ενώ το

⁹⁸ Εξαιρεση αποτελεί το καμπαναριό με τρεις καμπάνες του Αγίου Γεωργίου πόλεως.

⁹⁹ Στην Λευκάδα απαντούν μόνο στα ερείπια των καμπαναριών του Άγιου Σπυρίδωνος και του Αγίου Ιωάννη του Αντζούση.

¹⁰⁰ Η πρώτη κατηγορία αναφέρεται σε καμπαναριά που έρχονται σε συνέχεια της όψης ή είναι στον περίβολο αυτής και διαμορφώνουν στο κάτω μέρος τους αψίδα, που χρησιμεύει σαν είσοδος και που πάνω σε αυτήν φύονται μία ή και δύο μικρότερες αψίδες. Η κατασκευή αποκτά κλιμακωτή διάταξη καθ' ύψος, απολήγοντας συχνά σε αέτωμα ή σε άλλη μορφή με σύνθετο καμπύλο περίγραμμα όπου ξεπροβάλλει ο σταυρός. Στην αντίθετη περίπτωση αναφερόμαστε σε απλά καμπαναριά που αναφύονται συνήθως σε κάποια όψη.

εσωτερικό την εποχή του Εκλεκτισμού και επηρεάστηκε από την αναρχία του, την ίδια στιγμή που οι εκκλησίες των χωριών ακολουθούν ένα πνεύμα ενιαίο και λιτό.

Εικόνα 51 - Το καμπαναριό του Αγίου Διονυσίου Λαζαράτων

Εικόνα 52 - Το καμπαναριό του ναού του Αγίου Σπυρίδωνος Λαζαράτων

Κεφ.3 Μοναστήρια της Λευκάδος

Ο 11^{ος} αιώνας θα σηματοδοτηθεί με την άνθηση του μοναχισμού στην Ορθόδοξη επικράτεια. Στην Λευκάδα η ίδρυση των περισσότερων μοναστηριών¹⁰¹ ανάγεται ωστόσο πολύ αργότερα, κατά την περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας και ορισμένων κατά την διάρκειά της Ενετοκρατίας¹⁰², κάτω δηλαδή από ξένους επικυρίαρχους διαφορετικής θρησκείας. Δεν αναπτύχθηκαν επομένως με δικαιώματα και τις ευλογίες μιας ανώτερης εξουσίας αλλά από τον απλό καταπιεσμένο αγροτικό πληθυσμό. Παράλληλα δεν θα πρέπει να λησμονηθεί ότι οι περισσότεροι μοναχοί γνωρίζουν βασικά γράμματα και εκτός των λειτουργικών τους καθηκόντων εργάζονται και ως διδάσκαλοι στα άτυπα «σχολεία των χωριών»¹⁰³.

Κατά την περίοδο της μακράς ξένης επικυριαρχίας, όπου μπορεί σε γενικές γραμμές οι Μωαμεθανοί να ανέχτηκαν¹⁰⁴ την ύπαρξη και λειτουργία των μοναστηριών ενώ τις δυσκολότερες ώρες ο μοναχισμός να τις βιώνει κατά την περίοδο της ενετοκρατίας, τα μοναστήρια, συγκεντρώνουν σημαντική οικονομική δύναμη. Αποτελούν παράλληλα καταφύγιο αλλά και θρησκευτικό κέντρο πνευματικής άσκησης, ενώ η σημαντική επιρροή¹⁰⁵ που ασκούσαν στους ντόπιους πληθυσμούς αποτελούσε αποτρεπτικό παράγοντα στην προσπάθεια των ξένων να επιβουλευτούν την περιουσία τους. Κατά την τουρκοκρατία, πολλοί απελπισμένοι χάριζαν τις περιουσίες τους στις μονές για να τις γλιτώσουν από τον κατακτητή, ενώ στα πανηγύρια που τελούνταν σε αυτά ενισχύονταν η σύνδεση και η επαφή των κατοίκων.

¹⁰¹ Η ημερομηνία ίδρυσης ορισμένων, εξ αυτών και της Μονής του Αγίου Γεωργίου Σκάρων τοποθετείται πολύ νωρίτερα. (Μονή Ευαγγελισμού της Θεοτόκου – Κόκκινη Εκκλησία, Άγιος Ιωάννης στο Λιβάδι, Ασωμάτων Μιχαήλ Βαυκερής).

¹⁰² Μόνη εξαίρεση, η Μονή της Οδηγήτριας που είναι και η παλαιότερη και φαίνεται να ιδρύθηκε κατά την περίοδο της Φραγκοκρατίας, ή ακόμη παλαιότερα, αλλά και εκείνη της Υπεραγίας Θεοτόκου το Γενέσιον, ή Επισκοπή. Βλ. **Παράρτημα Π6**.

¹⁰³ Έως και το τέλος της Ενετοκρατίας κανένα δημόσιο σχολείο δεν λειτούργησε στη Λευκάδα ή στα υπόλοιπα Επτάνησα, καθώς δεν υπήρξε κανένα κρατικό ενδιαφέρον για την εκπαίδευση. Ο Κ. Λομβάρδου παρατηρεί : «η Ενετοκρατία επέφερεν συνέπειας ολεθριώτερας της κατά την λοιπόν Ελλάδα Τουρκικής. Τους λαούς των νήσων εστέρησε παντός δικαιώματος και τους μετεχειρίσθη ως δούλους.»

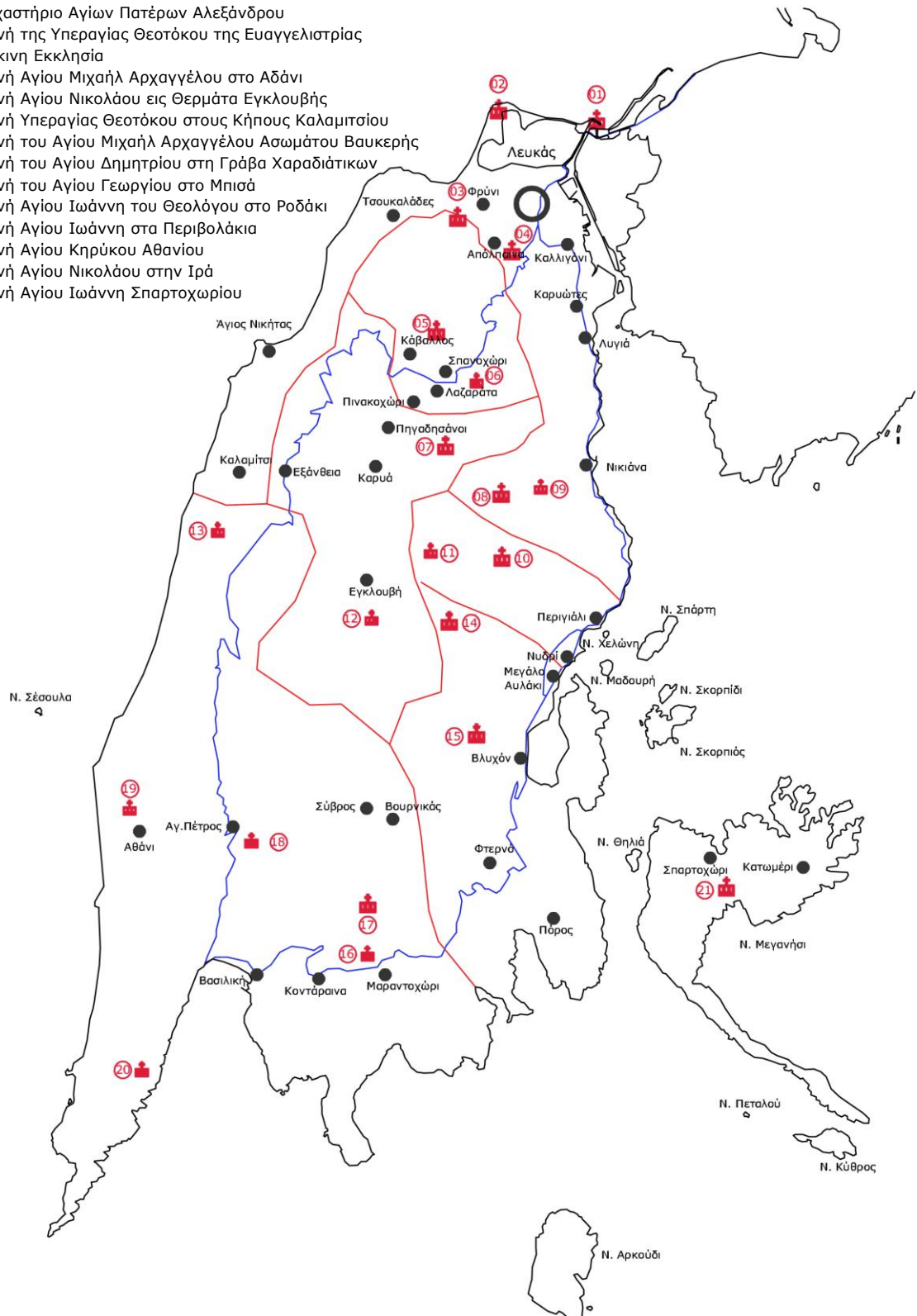
¹⁰⁴ Δεν έλειψαν βέβαια και αλλοιώσεις σε Χριστιανικά μνημεία, όπως η μετατροπή του ναού της Αγίας Μαύρας σε Τζαμί, ή και η αναγραφή αποσπασμάτων του κορανίου στο εσωτερικό του Καθολικού της Ι. Μονής Οδηγήτριας. Εντούτοις, ενδεικτικό της ανοχής των Μοναστικών οίκων από τους Οθωμανούς είναι το γεγονός ότι ακόμη και κατά την ισχυρή χρονικά περίοδο της ανακατάληψης της νήσου την περίοδο 1715-6, εκδίδεται Ιεροδικαστική διαταγή υπέρ της προστασίας των Μονών από τις καταπιέσεις των τοπικών αξιωματούχων (*mutesellim aga*). (Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών Ι.Τ.Ε, Οθωμανικές πηγές για τη νεώτερη ιστορία της Λευκάδας, Γ.68. σελ.386).

¹⁰⁵ Είναι ιδιαίτερα εκφραστική η άποψη του Στήβεν Ράνσιμαν «Το θρησκευτικό επίπεδο μιας περιοχής εξαρτιόταν κυρίως από τα Μοναστήρια της, τα οποία παρείχαν τους πνευματικούς συμβούλους και εξομολόγους, από τους οποίους κρεμόταν ο λαός της υπαίθρου και οι ιερείς μαζί του» Στήβεν Ράνσιμαν, Η Μεγάλη Εκκλησία εν αιχμαλωσία, Αθήνα 1979, σ. 662.

Εικόνα 53 - Χάρτης του νησιού

με ειδική επισήμανση των μοναστηριών

1. Λατινική Μονή Παντοκράτορος
2. Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Μονή Παναγίας Δεματισιάνας
3. Μονή Φανερωμένης
4. Μονή Υπεραγίας Θεοτόκου της Οδηγήτριας
5. Μονή της Υπεραγίας Θεοτόκου το Γενέσιον ή Επισκοπή
6. Μονή Προφήτη Ηλία
7. Μονή Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου στο Λιβάδι
8. Μονή του Αγίου Γεωργίου στους Σκάρους
9. Ησυχαστήριο Αγίων Πατέρων Αλεξάνδρου
10. Μονή της Υπεραγίας Θεοτόκου της Ευαγγελιστρίας ή Κόκκινη Εκκλησία
11. Μονή Αγίου Μιχαήλ Αρχαγγέλου στο Αδάνι
12. Μονή Αγίου Νικολάου εις Θερμάτα Εγκλουβής
13. Μονή Υπεραγίας Θεοτόκου στους Κήπους Καλαμισίου
14. Μονή του Αγίου Μιχαήλ Αρχαγγέλου Ασωμάτων Βαυκερής
15. Μονή του Αγίου Δημητρίου στη Γράβα Χαραδιάτικων
16. Μονή του Αγίου Γεωργίου στο Μπισά
17. Μονή Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου στο Ροδάκι
18. Μονή Αγίου Ιωάννη στα Περιβολάκια
19. Μονή Αγίου Κηρύκου Αθανίου
20. Μονή Αγίου Νικολάου στην Ιρά
21. Μονή Αγίου Ιωάννη Σπαρτοχωρίου

Στο νησί αριθμούνταν 17 εν ενεργεία ορθόδοξα μοναστήρια¹⁰⁶, που στο σύνολό τους αναπτύχθηκαν στην αγροτική ημιορεινή ενδοχώρα του νησιού και εκ των οποίων τα 6, διατήρησαν την ισχύ τους έως το τέλος. Αυτά, διαμορφώνουν μια ιδιαίτερη σχέση με τους κατοίκους του νησιού και έναν καθιερωμένο τρόπο ζωής, συντηρούν ιδέες και αντιλήψεις σε σχέση με τα θεία και επεμβαίνουν δυναμικά στον οικονομικό και παραγωγικό τομέα. Σταδιακά δημιουργείται ένα δίκτυο Μονών που καλύπτει το σύνολο του αγροτικού χώρου και όπου κάθε Μονή λειτουργεί ως υποσύστημα αυτού του δικτύου, με την ισχύ τους να μεταβάλλεται (να ενισχύεται ή να φθίνει¹⁰⁷) κατά την διάρκεια του χρόνου.

Εικόνα 54 - Το μοναστήρι της Φανερωμένης και στο βάθος η Γύρα και η λιμνοθάλασσα

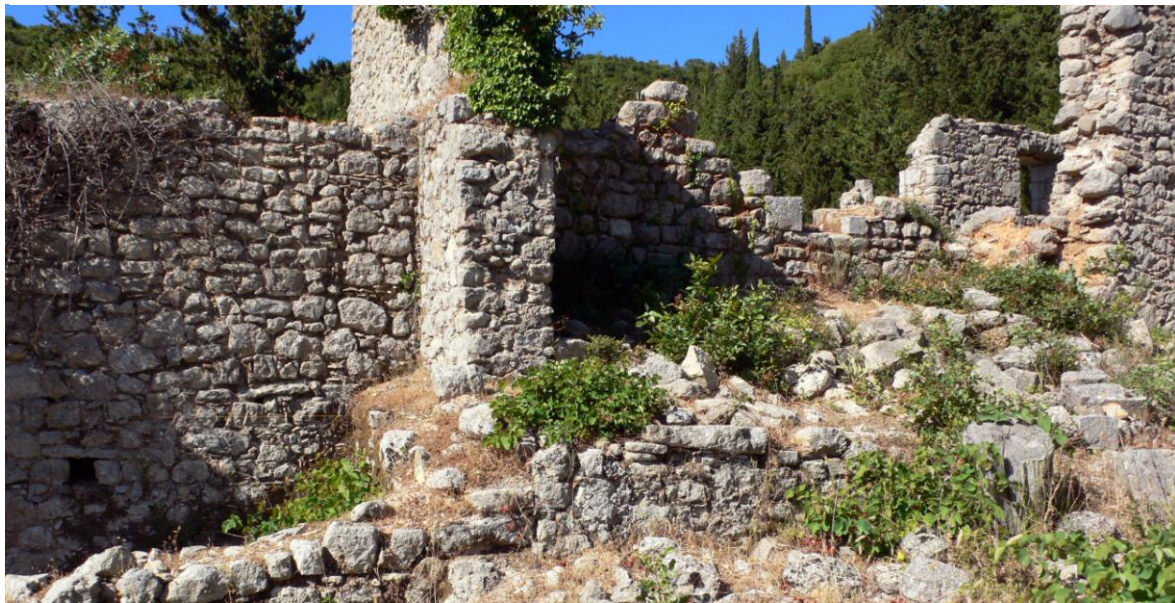
¹⁰⁶ Επισκοπή Σφακιωτών, Υπεραγία Θεοτόκος Οδηγήτρια στην Απόλπαινα, Υπεραγία Θεοτόκος της Ευαγγελιστρίας, ή Κόκκινη Εκκλησία στα Πλατύστομα, ο Άγιος Ιωάννης Πρόδρομος στη Καρυά, η Μονή του Αγίου Μιχαήλ Αρχαγγέλου Ασωμάτων στη Βαυκερή, ο Άγιος Γεώργιος στους Σκάρους κοντά στον Αλέξανδρο, η μονή του Αγίου Γεωργίου του Μπισά στο Μαραντοχώρι, του Αγίου Δημητρίου στα Χαραδιάτικα, η μονή του Αγίου Ιωάννη του Θεολόγου στο Ροδάκι – χωριό Βουρνικά, η μονή του Αγίου Ηλία στους Σφακιώτες, η Υπεραγία Θεοτόκος στο Καλαμίτσι, ο Άγιος Νικόλαος στα Θερμάτα Εγκλουβής, η μονή του Αγίου Νικολάου στην Ιρά Αθανίου, του Αγίου Μιχαήλ Αρχαγγέλου στα Πλατύστομα, του Αγίου Κηρύκου στο Αθάνι, του αγίου Ιωάννη στα Περιβολάκια Άγιου Πέτρου και της Υπεραγίας Θεοτόκου της φανερωμένης στην περιφέρεια του χωριού Φρύνη. Επί ενετοκρατία είχε ιδρυθεί εντός του κάστρου της Αγίας Μαύρας και η Λατινική μονή του Παντοκράτορος (S.S Salvatore).

¹⁰⁷ Πολλές φθίνουσες ισχύος Μονές διαχρονικά ενσωμάτωναν ως Μετόχια σε άλλες ισχυρότερες.

Οι σύγχρονες (18-19^{ος} αιώνας) μεταλλαγές των κοινωνικών και οικονομικών χαρακτηριστικών του νησιού, σε συνδυασμό με τις προσπάθειες επιβολής ελέγχου, κατάργησης των προνομίων και αποδυνάμωσης της ισχύος των Μοναστηριών οδήγησε στην κατάρρευση του συστήματος, με εξαίρεση τη Μονή της Φανερωμένης. Ο πολιτισμός και η οργάνωση αυτών των κοινωνιών, πλην μιας μικρής ακμής κατά την δεκαετία 1870-1890, συνεχίστηκε με φθίνουσα πορεία μέχρι και τον πόλεμο του 40'. Η εγκατάλειψη των τελευταίων καλόγηρων γύρω στα 1960 θα οδηγήσει στην απογύμνωση των συγκροτημάτων, την αποξήλωση των οικοδομικών στοιχείων¹⁰⁸ αλλά και κειμηλίων τους αφήνοντας μας σήμερα τίποτε άλλο παρά σωρούς ερειπίων.

Εικόνα 55 - Κόκκινη Εκκλησία. Προσωρινές αντιστηρίξεις

Εικόνα 56 - Άγιος Γεώργιος στους Σκάρους. Ολική κατάρρευση

¹⁰⁸ Έχει να λέγεται ότι από το (μπλέ) ταβάνι στο αρχονταρίκι της Κόκκινης εκκλησίας κατασκευάστηκαν τραπέζια στα γύρω χωριά.

Κεφ.3_1 Μοναστηριακή οικονομία

Πρωταρχική σημασία για την ενεργή συμμετοχή των Μονών στην οικονομική και κοινωνική ζωή του τόπου εμπεριέχει η οικονομική τους ευρωστία. Από το Ιστορικό Αρχείο Λευκάδας βρίσκουμε αναφορές για ίδρυση μοναχικών σχημάτων¹⁰⁹ από μεμονωμένα άτομα, με αφιέρωση συχνά όλης της περιουσίας τους στη Μονή, αλλά και από οικονομικές συμβάσεις προσώπων ή και οικογενειών με τις Μονές, τόσο για την καλλιέργεια τμημάτων της, όσο και για την εξασφάλιση της «ζωοτροφίας»¹¹⁰ των ιδίων ή των συγγενικών τους προσώπων από το Μοναστήρι.

Η ακμή των Μοναστηριών συμπίπτει με την αύξηση της περιουσίας (εικ.57) τους γύρω στον 18^ο αιώνα, επί Ενετοκρατίας, όπου ο ρόλος των Μοναστηριών σε μια αγροτική κατά κύριο λόγο οικονομία, όπως της Λευκάδας, αποκτά ιδιαίτερη βαρύτητα, καθώς την περίοδο εκείνη η ενσωμάτωση των ανθρώπων στη γεωργική δραστηριότητα πραγματοποιείται σε μεγάλο βαθμό μέσα από την ολοένα και επεκτεινόμενη κτηματική ιδιοκτησία των Μοναστηριών¹¹¹. Σε αυτό συντελεί και ο μικρός κατά κεφαλήν αγροτικός κλήρος¹¹² που συχνά δεν μπορούσε να καλύψει τις βιοποριστικές στοιχειώδεις ανάγκες μιας οικογένειας.

Η δημιουργία της περιουσίας αυτής συντελείται από τις κτητορικές αφιερώσεις από τους ιδρυτές των Μονών και η επέκτασή της, στις δωρεές των πιστών, σε μεταγενέστερες αγορές¹¹³ αλλά και στις εκχερσώσεις ακαλλιέργητων και θαμνωδών εκτάσεων¹¹⁴.

Οι αγορές κτημάτων και εκχερσώσεις φανερώνουν ιδιαίτερη οικονομική δύναμη και δυνατότητα απασχόλησης εργατικού δυναμικού. Όσον αφορά τις

¹⁰⁹ Αφιέρωση περίπου 100 στρεμμάτων και ίδρυση της μονής του αγίου Ιωάννου στο Ροδάκι, από τον Μητροφάνη Χαμοσφακίδη το 1654. Ιστορικό Αρχείο Λευκάδος, κατάστιχο της μοναστηριακής περιουσίας του νησιού του 1805.

¹¹⁰ Ισόβια συντήρηση των ενδιαφερόντων μελών. Αναλύεται στη συνέχεια του Κεφαλαίου.

¹¹¹ Είναι χαρακτηριστικό πως σε κατάστιχο του Ιστορικού Αρχείου Λευκάδος του 1701, όπου καταγράφονται τα κτήματα 10 σημαντικών Μονών του νησιού, η καταγεγραμμένη μοναστηριακή περιουσία ανέρχεται σε 1.800 ενετικά στρέμματα χωράφια, 1.000 μεροδούλια αμπέλια και 400 ρίζες ελιές, όπως και 15 μύλοι που φαίνεται να αποτελούν το ¼ περίπου του συνολικού αριθμού μύλων σε όλο το νησί.

¹¹² Ένα μέρος του πληθυσμού, όπως προκύπτει από τα ενετικά κτηματολόγια του 1726-27, κατείχε μικρή ή και καθόλου κτηματική περιουσία. Τα υψηλότερα ποσοστά ακτημόνων παρατηρούνται στην περιοχή της Αμαξικής, με 300 ιδιοκτησίες να αντιστοιχούν σε 823 οικογένειες.

¹¹³ Βλ. Οθωμανικό έγγραφο που τοποθετείται μεταξύ 19-28/02 του 1616 και περιγράφει την πώληση χωραφιών στην περιοχή Αλέξανδρος, από μουσουλμάνο σε μοναχούς έναντι 3.000 άσπρων (Οθωμανικό νόμισμα). ((Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών Ι.Τ.Ε, Οθωμανικές πηγές για τη νεώτερη ιστορία της Λευκάδας, Γ.76 σελ.393).

¹¹⁴ Ενδιαφέρον παρουσιάζει έγγραφο του 1553, αναφορικά με δικαστική αντιδικία, με ενάγων, τον αρχιερέα της Οδηγήτριας και κατηγορούμενο έναν καλλιεργητή, σχετικά με την κυριότητα εκχερσωμένου χωραφιού. Η έλλειψη μαρτύρων εκ μέρους του μοναστηριού και η "με όρκο" απόδειξη κυριότητας του καλλιεργητή απέδωσαν το αμφισβητούμενο κτήμα στον δεύτερο. (Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών Ι.Τ.Ε, Οθωμανικές πηγές για τη νεώτερη ιστορία της Λευκάδας, Γ.9. σελ.319).

δωρεές-αφιερώσεις των πιστών προς όφελος των Μοναστηριών, αυτές αποτελούσαν γενικευμένη, κυρίαρχη στο νησί και την συνείδηση των κατοίκων του, διαδικασία για την σωτηρία της ψυχής των ίδιων και των συγγενών τους¹¹⁵, ενώ αφιερώσεις πραγματοποιούνταν και από εκείνους που επιθυμούσαν να ενταχθούν στη Μοναστηριακή κοινότητα. Σημαντικοί παράγοντες στην οικονομική ανάπτυξη ορισμένων μονών υπήρξαν δύο σημαντικά γεγονότα στη Λευκάδα, η κατ'αποκοπή φορολόγηση των Ενετών κατ'εξαιρέση για τα μοναστήρια και η Πανώλη του 1743-4, γεγονότα που θα αναλυθούν στο επόμενο κεφάλαιο.

Μια ιδιαίτερη κατηγορία δωρεάς είναι αυτή που διακατέχεται από τον χαρακτήρα της ανταποδοτικότητας και σκιαγραφεί περίφημα την κοινωνία της εποχής. Οι δωρητές προσφέρουν τα κτήματά τους με αντάλλαγμα τη «ζωοτροφία» τους, την υποχρέωση δηλαδή του Μοναστηριού να τους παρέχει εισοδήματα ή και είδη για την κάλυψη βιοτικών αναγκών¹¹⁶, όπως λάδι, σιτάρι κ.τ.λ. σε όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Από την ποικιλία των ανταποδοτικών προϊόντων προκύπτει ότι τα Μοναστήρια λειτουργούσαν ως παραγωγικές κτηνοτροφικές και βιομηχανικές μονάδες, ενώ κατά μία άποψη, η ζωοτροφία αποτελεί οιονεί θεσμό κοινωνικής πρόνοιας για ορισμένα άτομα που δεν μπορούσαν να ελπίζουν σε βοήθεια από τους δικούς τους, σε μια εποχή που ανάλογοι θεσμοί ήταν ανύπαρκτοι.

Η απόκρυψη των πραγματικών περιουσιακών στοιχείων από τις Μονές προς το Ενετικό Δημόσιο, για φορολογικούς λόγους, αλλά και ο ιδιαίτερα μεγάλος αριθμός μύλων που κατείχαν (περίπου το 1/4 του συνολικού αριθμού όλου του νησιού, όπου εκφράζει και το μεγάλο μέρος του υδάτινου δυναμικού που ελεγχόταν από αυτές), ενισχύει την άποψη ότι τα αρδευόμενα εύφορα κτήματα που θα αντιστοιχούσαν σε αυτές ήταν πολύ περισσότερα από τα επίσημα καταγεγραμμένα. Με βάση τα κτηματολόγια του 1726-27 η μοναστηριακή περιουσία αποτελεί το 10% περίπου των χωραφιών, το 6% των αμπελιών και το 7% των ελαίων, που αμφότερες αυξάνονται προοδευτικά. Σε αντίστοιχο περιεχομένου, έκθεση του έκτακτου Προβλεπτή Lorenzo Paruta το 1746, γίνεται μια εκτίμηση ότι οι συνολικά 16 Μονές του νησιού φαίνεται να κατέχουν, τουλάχιστον, το 1/5 των καλλιεργήσιμων και ευφορότερων γεωργικών εκτάσεων¹¹⁷. Η κατανομή των Μοναστηριακών κλήρων καλύπτει, τέλος, ολόκληρο το νησί και επηρεάζει τους κατοίκους σε κάθε περιοχή.

¹¹⁵ Σε ενετικό κατάστιχο όπου καταγράφονται αφιερώσεις στον Άγιο Ιωάννη στο Λιβάδι και τον Ανώματο μεταξύ 1725 και 1746, οι περισσότερες αφορούν «μνημόσυνο» των δωρητών ή συγγενών τους. Αξιοσημείωτο της καθιερωμένης αυτής νοοτροπίας ήταν ότι στην αρχή κάθε διαθήκης, ενός τυπικού νοταριακού εγγράφου επαναλαμβάνεται το ερώτημα εάν ο διαθέτης αφήνει κάτι για σκλάβους, φυλακισμένους ή σε κάποιο μοναστήρι.

¹¹⁶ Σε έγγραφο μιας τέτοιας συναλλαγής αφιερώματος στη Μονή του Ανώματου, το Μοναστήρι υποχρεούται να του χορηγεί ισοβίως 8 pignates λάδι, 1 κάδο σιτάρι, 1 κάδο κριθάρι, 1 βαρέλα κρασί, 2 κεφάλια τυρί, 3 λίτρες βούτυρο, 3 λίτρες μαλλί και ένα ζευγάρι παπούτσια (!).

¹¹⁷ Σε απόλυτους αριθμούς και κατά προσέγγιση μπορούμε να αναφερθούμε σε μια έκτασης της τάξης των 8.000 ενετικών στρεμμάτων.

	Μοναστηριακά ¹						'Αγριο- μή στρέμ.
	χωράφια (στρέμ. ένετικά)	άμπέλια (μερο- δούλια)	έλιες παλιές ρίζες	έλιες νέες ρίζες	μύλοι	σπίτια	
Κόκκινη 'Εκκλησία	446	162			5	7	
'Ασώματοι	193	44			3		
"Άγιος Κήρυκος	20	37.50				4	
"Αγ. Νικόλ. 'Ιρᾶς	69	75	9				
"Α. 'Ιωάννης στο Λιβάδι	193	25	115		4		
"Αγ. Νικόλαος 'Εγκλουβής	46	25				2	
"Αγ. Γεώργιος Μα- ραντοχώρι	180	75	37				
"Αγ. 'Ιωάννης Περι- βολάκια	46		20	20			80
"Αγ. Γεώργιος 'Αλεξάνδρου	984 ²	425	80	9			
Σύν. Στρέμ. ένετ.	2.177	868.50	261	29	12	13	80
Στρ. βασιλ.	3.945.81						

	Σύνολο κτημάτων				
	Χωράφια Στρέμ. ένετικά	Στρέμ. βασιλικά	άμπέλια (μεροδούλια)	έλιες παλιές	έλιες νέες
Περιουσίες τών 'Ελλ. κατοίκων	11.636	21.090.25	8.655	7.112	1.739
Μοναστηριακά	2.177	3.945.81	868.50	261	29
Περιουσίες Τούρκων	8.657	15.690,81	3.828	1.460	260
Σύνολ. καλλιερ- γησίμου γής	22.470	40.725.187	13.351.50	8.833	2.028
Καλλιεργουμένη έπιφάνεια τò 1960		57.000	63.000 (στρ. 21.000)	800.000 (στρ. 49.000)	

1. 'Από τò Reggistro dei benni catasticati che possedono li conventi dell' isola Lefcada 1701, 'Αρχιεποφ. Λευκάδος. Δέν περιέχει τὰ κτήματα τῆς μονῆς 'Αγίου Γεωργίου στον 'Αλέξανδρο. Γι' αὐτὰ γίνεται παραπομπή σ' ἄλλο βιβλίο πού πιά δέν ὑπάρχει.

2. Τὰ κτήματα αὐτὰ ἀναφέρονται ὡς «'Εκκλησιαστικά». "Ὡστε ἀνήκουν εἰς ὅλες τίς ἐκκλησίες τοῦ χωριοῦ καί στή Μονή τοῦ 'Αγίου Γεωργίου.

Εικόνα 57 - Εικόνα της κτηματικής περιουσίας στη Λευκάδα μετά τη λήξη της Οθωμανικής

Κεφ.3_2 Μοναστηριακή οικονομική διάρθρωση-ελεγκτικοί μηχανισμοί

Τα Μοναστηριακά συγκροτήματα καλύπτουν τις ανάγκες και αξιοποιούν το ανθρώπινο παραγωγικό δυναμικό σε αγροτικές και οικονομικές δραστηριότητες, γεγονός που συντελεί και στη διατήρηση των κοινωνικοοικονομικών ισορροπιών αλλά συχνά συγκρούεται με την τοπική αυτοδιοίκηση. Απασχολούν μόνιμο προσωπικό αλλά και αντίστοιχο που εργάζεται με διαφόρων τύπων συμβάσεις¹¹⁸, στις οποίες παραχωρούν τα κτήματά τους σε αγρολήπτες υπό τον όρο οι τελευταίοι να καταβάλουν στο Μοναστήρι κάθε Αύγουστο την προκαθορισμένη ποσότητα καρπών¹¹⁹.

Επί Φραγκοκρατίας και στη συνέχεια επί Οθωμανικού καθεστώτος, η λειτουργία τους βασίζεται στους διοικητικούς κανόνες¹²⁰ της Οθωμανικής εξουσίας, ενώ η διαχείριση των μονών ρυθμίζεται από τους Ιερούς κανόνες και εγκυκλίους των Ιεραρχών Λευκάδος.

Με την Ενετική κατάκτηση, η Εκκλησία της Λευκάδος πέρασε κάτω από ασφυκτικό έλεγχο¹²¹ με την έκδοση του «Κανονισμού της εν Λευκάδι Εκκλησίας», που συνέταξε το 1695 ο Αρχιεπίσκοπος Λευκάδος και Αγίας Μαύρας Άνθιμος Μαρίνος. Με αυτόν, ο μοναχισμός εξαρτάται άμεσα από την κυριαρχική δύναμη των Ενετών. Καταλύονται δικαιώματα αιώνων, αυτοδιοίκησης και παρακολούθησης της οικονομικής τους διαχείρισης από παρατηρητές¹²². Με το διάταγμα του Φραγκίσκου Γκριμάνι του 1705, καθορίζονται αυστηρότατες ποινές για την αποφυγή καταχρήσεων των μοναστηριών, έτσι αποφασίζεται ότι οι Ηγούμενοι των μονών δεν θα παραμένουν στην εξουσία παραπάνω από δύο έτη¹²³ και υπό του Ανώτερου Προνοητού Λευκάδος θα διορίζονται κάθε διετία δύο επίτροποι που θα επιφορτίζονται με τον έλεγχο και στη συνέχεια τη μεταφορά στον Προνοητή, της διαχειριστικής κατάστασης που αφήνει πίσω του κάθε Ηγούμενος μετά τη λήξη της θητείας του¹²⁴. Μια δεκαετία μετά την Ενετική κατάκτηση (1701), ο

¹¹⁸ Σε απογραφή του 1760 το προσωπικό των Μονών ανέρχεται σε 72 καλόγερους και μοναχούς, 43 λαϊκοί και 10 χαρακτηριζόμενοι ως δούλοι. Κ. Μαχαίρας.

¹¹⁹ «Ήμορο ή δεκατία»

¹²⁰ Σε Ιεροδικαστικό έγγραφο του 1676, ο ζαΐμης της Καρυάς ζητά την παύση μοναχού του μοναστηριού του Αγίου Ιωάννη λόγω απουσίας αναγνωριστικού εγγράφου (*alامت*). (Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών Ι.Τ.Ε, Οθωμανικές πηγές για τη νεώτερη ιστορία της Λευκάδας, Γ. 64. σελ. 383).

¹²¹ Σχετικά με την περίοδο 1684-1797, αναφέρεται ότι η Ορθοδοξία πέρασε ποικίλες καταπιέσεις από τους Λατίνους κατακτητές με τη σύμφωνη γνώμη, ανοχή και πολλές φορές και προτροπή, της Ρωμαιοκαθολικής Εκκλησίας. *Οι Επτανήσιοι για πρώτη φορά μάθαιναν τα σημασία του θρησκευτικού διωγμού»* αναφέρει ο έγκριτος Will. Miller στο έργο του *Ιστορία της Φραγκοκρατίας στην Ελλάδα*.

¹²² Το 1746, σε έκθεσή του Προβλεπτή Lorenzo Paruta, γίνεται αναφορά στην απόκρυψη περιουσιακών στοιχείων των Μονών και ορίζεται ότι σε κάθε μία θα εκλέγονται δύο διαχειριστές των εσόδων της, στοιχείο που εκφράζει ανάγκη ελέγχου λόγω κακοδιαχείρισης.

¹²³ Το μέτρο σε βάθος χρόνου είχε αρνητικές επιπτώσεις εφόσον οι Ηγούμενοι κατασπαταλούσαν τα χρήματα της Μονής με φιλοδωρήματα προς εξασφάλιση εκλογής.

¹²⁴ Υπήρξαν εντονότερες αντιδράσεις του μοναχικού βίου απέναντι σε αυτήν την απόφαση με αποτέλεσμα σε αρκετούς Ηγούμενους μονών (Άγιος Ιωάννης Πρόδρομος, Κόκκινη εκκλησία κ.α) που δεν θα αποχωρίζονταν τη θέση τους να επιβληθεί ποινή φυλάκισης 5 ετών.

Ανώτερος Προνοητής Λευκάδος Ιωάννης Πιτσαμάνο θέλοντας να ευεργετήσει τα μοναστηριακά ιδρύματα, ορίζει ώστε τα τελευταία αντί να υπάγονται στο παγιωμένο σύστημα της εκμίσθωσης των φόρων εκ των προσόδων των κτημάτων τους (Δεκάτη¹²⁵), όπως ίσχυε, να καταβάλλουν πάγιο ποσό¹²⁶ (in limitazione) της τάξης των 422 Ρεαλίων, κάθε έτος, με την προϋπόθεση οι Ηγούμενοι να καταβάλλουν δηλώσεις σε περίπτωση αύξησης της περιουσίας αυτών.

Κατά την σύντομη περίοδο της επανακατάκτησης της Λευκάδας από τους Οθωμανούς (1715-16), οι μοναχοί των μοναστηριών του νησιού αποστέλλουν αίτηση προς τον Σουλτάνο για απαλλαγή από τους επαχθείς φόρους και τις έκτακτες εισφορές η οποία και γίνεται αποδεκτή¹²⁷.

Η Διοικητική χαριστική φορολογική πολιτική¹²⁸ έμελε να κοστίσει στο Ενετικό Δημόσιο, καθώς η κτηματική περιουσία των μονών συνέχισε να αυξάνεται από αγορές, αφιερώσεις, εκχερσώσεις, εμφυτεύσεις και δωρεές, χωρίς τίποτα να δηλώνεται επισήμως. Ιδιαίτερα την περίοδο 1743-4 όπου η Πανώλη κατέστρεψε το νησί και άφησε πίσω της περίπου 1800 νεκρούς, πλήθος αυτών αφιέρωσε την περιουσία του στα μοναστήρια¹²⁹. Την ίδια στιγμή τα περισσότερα μοναστήρια ήταν υπερχρεωμένα στο Δημόσιο, αλλά ουδείς ενδιαφερόταν να αγοράσει κτήματα αυτής για την αποπληρωμή αυτών των χρεών¹³⁰. Η κτηματική περιουσία αυτών πολλαπλασιάστηκε, αλλά παρέμενε σε εκκλησιαστικά χέρια¹³¹, επομένως αφορολόγητη. Η κατάσταση μεταστράφηκε το 1746 όπου ο Ανώτερος Προνοητής Λευκάδος Λαυρέντιος Παρούτα κατήργησε την κατ' αποκοπή φορολογία και επανέφερε την φορολόγηση όλων

¹²⁵ Ο φόρος της Δεκάτης των μοναστηριών καταβάλλεται σε χρήμα από τα τελευταία.

¹²⁶ Ο κατ' αποκοπή φόρος των μονών ίσχυε και κατά την τελευταία περίοδο της Οθωμανικής κυριαρχίας στο νησί.

¹²⁷ (Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών Ι.Τ.Ε, Οθωμανικές πηγές για τη νεώτερη ιστορία της Λευκάδας, Γ.69. σελ.387-8). Βλ. **Παράρτημα Π7**.

¹²⁸ Κατά άλλη έννοια οφείλεται στην μερική φορολόγηση των παραγόμενων αγαθών, καθώς το μεγαλύτερο μέρος των εκτάσεων καλλιεργείται από αγρολήπτες που καταβάλλουν την δεκάτη πριν το αλωνισμό, με αποτέλεσμα να απομένουν οι εκχρηματισμένοι φόροι του λαδιού και του κρασιού.

¹²⁹ Δεν ξέρουμε αν υπάρχει κάποια σύνδεση με το Μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου, αλλά αναφέρεται ότι στον μεγάλο λοιμό του 1743, ερήμωσε ολόκληρος ο οικισμός στο χωριό Κολυβάτα του Αλεξάνδρου.

¹³⁰ Σε παλαιότερο, εντούτοις, έγγραφο επί Τουρκοκρατίας (1569) φαίνεται η αγορά Μοναστηριακών δημευμένων εκτάσεων, που δεν αποτελούν "αληθή βακούφια" (πλήρη κυριότητα) από Χριστιανούς με το κατάλληλο αντίτιμο και υπό τον όρο να καταβάλλεται η δεκάτη. (Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών Ι.Τ.Ε, Οθωμανικές πηγές για τη νεώτερη ιστορία της Λευκάδας, Γ.13. σελ.323).

¹³¹ Οι αγορές εκκλησιαστικών κτημάτων επιτρέπονταν αλλά αναχαιτιζόταν από την πρόληψη των Λευκαδιτών να αποκτήσουν Ιερά κτήματα. Αναφέρονται πικρόχολα σχόλια ακόμα και σήμερα για τεράστιες περιοχές στην περιοχή της Πρωτεύουσας που δεδομένης της άρνησης των κατοίκων να αγοράσουν εκτάσεις και να επενδύσουν σε αυτές, κατέληξαν σε χέρια Ιερωμένων και λοιπών συγγενών αυτών.

Σε έκθεση του 1746 αναφέρεται : «...μεγάλα ήσαν τα εμπόδια, άτινα κατ' αρχάς συναντήσαμεν λόγω της προλήψεως των Λευκαδίων να μην επεμβαίνουν εις ζητήματα αφορώντα την Εκκλησίαν. Πολλάκις απεχωρήσαμεν άπρακτοι εκ του τόπου της δημοπρασίας, διότι ουδείς επλησίαζεν, ου μόνον ίνα προσφέρει εις ταύτην, αλλά ουδέ, καν εξ απλής περιέργειας...»

ανεξαιρέτως των κτηματικών προσόδων αυτών¹³². Την περίοδο αυτή αναφέρεται ότι εκ των 16 υπάρχοντων μονών, μόλις πέντε έχουν εξοφλήσει τις οφειλές τους προς το Δημόσιο.

Αναπόφευκτα οι Ένετοι, σπάζοντας το κατεστημένο της μη – αγοράς εκκλησιαστικών κτημάτων από ιδιώτες, προχώρησαν σε κατασχέσεις κτημάτων των μονών, με τους Ηγούμενους και καλόγερους να εγκαταλείπουν εσπευσμένα τα μοναστήρια και να καταφεύγουν, συνηθέστερα, σε άλλες μονές που μπορούσαν να επιβιώσουν¹³³.

Το 1780, ο Sebastian Morosini αναφέρεται στην κακή διαχείριση και τις καταχρήσεις των μοναχών του νησιού, ενώ και το 1803, ο πάρεδρος της τοπικής Διοίκησης Πέτρος Τζανκάρολος, αναφέρεται σε αποκρύψεις εσόδων.

Την περίοδο της Επτανήσου Πολιτείας (1800-1807) επιβάλλεται φορολογία στα ευπορότερα μοναστήρια¹³⁴ για την ενίσχυση της δημόσιας εκπαίδευσης. Την επόμενη χρονιά η Κυβέρνηση ανέθεσε στα διοικητικά συμβούλια των νησιών να αποφανθούν ένα θα έπρεπε να επιβληθεί πάγια φορολογία στα μοναστήρια ή θα έπρεπε να προχωρήσει σε δήμευση των περιουσιών τους. Στο άκουσμα της είδησης μοναχοί και καλόγεροι κατέβηκαν στη πόλη για να επηρεάσουν τις αποφάσεις, γεγονός που δεν πέρασε απαρατήρητό από την τοπική διοίκηση. Μπροστά στην αντίδραση αλλά και την απεγνωσμένη προσπάθεια των μοναχών¹³⁵ να βρουν χρήματα, εξανεμίζοντας την ακίνητη περιουσία των μονών, για την αποπληρωμή του έκτακτου φόρου

¹³² Στην αιτιολογική έκθεσή του αναφέρει σε έντονο ύφος, ότι πλέον οι Μονές παρά την τεράστια αύξηση της περιουσίας δεν υποβάλουν καμία δήλωση αλλά έχουν σταματήσει να καταβάλλουν και το πενιχρό ποσό των 422 ρεαλίων ή το αποδίδουν με τεράστια καθυστέρηση. Αναφέρει και θλιβερά γεγονότα κατασπατάλησης της περιουσίας αυτών, κάνοντας λόγο για κενές μονές, καταχρεωμένες και απογυμνωμένες των ιερών σκευών τους, σαν αποτέλεσμα της κάκιστης διαχείρισης.

¹³³ Στην έκθεση του Λαυρέντιου Παρούτα, τον Φεβρουάριο του 1747, προειδοποιεί ότι πρέπει να ληφθούν μέτρα για τα εγκαταλειμμένα μοναστήρια ώστε να μην γίνουν αντικείμενο εκμετάλλευσης και λεηλασίας.

¹³⁴ Το ψήφισμα της Πολιτείας του 24-07-1803, αναφέρει τα ποσά που θα πρέπει κάθε μοναστήρι (ανάλογα με την δύναμή του) να καταβάλλει:

- 1) Μονή Αγίου Ιωάννη στο Λιβάδι : 300 τάλληρα
- 2) **Μονή Αγίου Γεωργίου στους Σκάρους** 150 τάλληρα
- 3) Κόκκινη Εκκλησία : 130 τάλληρα
- 4) Μονή Αγίου Μιχαήλ Αρχαγγέλου Ασωμάτου 80 τάλληρα
- 5) Μονή Υπεραγίας Θεοτόκου της Φανερωμένης 40 τάλληρα
- 6) Μονή Αγίου Δημητρίου στη Γράβα 30 τάλληρα
- 7) Μονή Αγίου Ηλίας προφήτου 30 τάλληρα
- 8) Μονή Αγίου Γεωργίου στο Μπισά 24 τάλληρα
- 9) Μονή Αγίου Νικολάου στην Ιράν 16 τάλληρα

Η αναλογία αργότερα, όταν τα πραγματικά μεγέθη των προσόδων αποκαλύφθηκε, θεωρήθηκε πλανημένη και άδικη. Τα έσοδα της Μονής του Αγίου Γεωργίου Σκάρων ήταν πολύ μικρότερα από τα αντίστοιχα των μονών Φανερωμένης και Αρχαγγέλου Ασωμάτου και όμως φορολογήθηκε με περισσότερα ακόμα και από το άθροισμα των παραπάνω δύο.

¹³⁵ «Που καλούνται να αντιμετωπίσουν την αδηφάγο απληστία των Ηγουμένων και Οικονόμων, διατεθειμένοι να υποβάλλουν τις μονές σε ανυπολόγιστες ζημιές και σύναψη τοκογλυφικών δανείων...» / Από το ψήφισμα της 909/09/1804. Αναφορές υπήρξαν και για πλαστογράφηση συμβολαίων προκειμένου να αποκρυφτούν εκτάσεις.

υπέρ της παιδείας, η Διοίκηση ματαιώνει το φορολογικό μέτρο. Παράλληλα διεξάγεται έλεγχος στα αρχεία όπου προκύπτει ένας πίνακας των κατά προσέγγιση εισοδημάτων της εκάστοτε Μονής¹³⁶. Στις 28 Οκτωβρίου 1804, η Διοίκηση αποφασίζει προς όφελος της ίδρυσης και συντήρησης προκαταρκτικού σχολείου Λευκάδος, την διάλυση των πλουσιότερων μονών (Άγιος Ιωάννης στο Λιβάδι, Αγίου Μιχαήλ Αρχαγγέλου Ασωμάτου, Κόκκινη Εκκλησία και Άγιο Γεώργιο στο Μπισά) και τη δήμευση των εσόδων τους¹³⁷. Οι μοναχοί θα μεταφέρονταν στις μονές του Αγίου Γεωργίου Σκάρων¹³⁸ και στη Μονή της Φανερωμένης, όπου θα συντηρούνταν με έξοδα της Πολιτείας. Παράλληλα ορίστηκε ετήσιο κονδύλι «αξιοπρεπούς διαβίωσης» του Μητροπολίτη Λευκάδος (300 τάλληρα) και καταργήθηκε το δικαίωμα «ζήτησης» (elemosina) που κατέβαλαν τα νεόνυμφα ζευγάρια του νησιού.

Την περίοδο 1807-1810, επί διοίκησης της Λευκάδος από τους Γάλλους, θεσπίζεται η εκ δημοσίου πλειστηριασμού η εκμίσθωση των εσόδων Ναών και Μονών.

Με την Αγγλική κατάκτηση (17 Απριλίου 1810), έληξαν οι τετραετείς μισθώσεις των κτημάτων των διαλυμένων Μονών υπέρ της συντήρησης του σχολείου, οπότε οι τέως Ηγούμενοι των τεσσάρων Μονών με αίτημα τους προς τον στρατηγό John Oswald, ζήτησαν την ανάκτηση της οικονομικής διαχείρισης των δήμευθέντων κτημάτων τους. Σε έγγραφο του στρατηγού προς τη Διοίκηση Λευκάδος αναγνωρίζεται το αίτημα, προτείνεται να βρεθούν οι πόροι για τη συντήρηση του σχολείου από την ισόρροπη φορολογία των Μονών και κάνει και νύξη ως προς το εύρος της αποζημίωσης του Μητροπολίτη, ώστε να μην επιβαρύνεται το Δημόσιο Ταμείο. Με ψήφισμα εγκρίνεται η επιστροφή της κτηματικής περιουσίας και η επαναλειτουργία της αλλά με ορισμένο αριθμό μοναχών που θα ορίζεται από τη Διοίκηση, τα μοναστήρια θα καταβάλλουν έκτακτη φορολογία έως συγκεντρώνεται ετησίως το ποσό των 984

¹³⁶ (Πίνακας Κ. Μαχαίρας, Ναοί και Μοναί της Λευκάδος, Αθήνα 1950, σελ. 243.)

- 1) Μονή Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου στο Λιβάδι : 1536 τάλληρα
- 2) Μονή Κόκκινης Εκκλησίας : 900 τάλληρα
- 3) Μονή Αγίου Μιχαήλ Αρχαγγέλου Ασωμάτου : 900 τάλληρα
- 4) Μονή της Υπεραγίας Θεοτόκου της Φανερωμένης : 750 τάλληρα
- 5) **Μονή Αγίου Γεωργίου στους Σκάρους** : 670 τάλληρα
- 6) Μονή Επισκοπής : 450 τάλληρα
- 7) Μονή Αγίου Γεωργίου στο Μπισά : 300 τάλληρα
- 8) Μονή Αγίου Δημητρίου στη Γράβα : 140 τάλληρα
- 9) Μονή Αγίου Ηλία Προφήτου : 100 τάλληρα
- 10) Μονή Αγίου Νικολάου στην Ιράν : 70 τάλληρα

¹³⁷ Για τον σκοπό αυτό ιδρύθηκε στις 16 Μαρτίου του 1805 το «Γραφείον επί της διαχείρισεως των υπέρ της δημόσιας εκπαιδύσεως δήμευθέντων Μοναστηριακών κτημάτων και επί των Ιερών Ιδρυμάτων Λευκάδας».

¹³⁸ Η εξαίρεση της Μονής του Αγίου Γεωργίου προκαλεί εντύπωση. Ο ιστορικός Σπυρίδων Σούνδιας αναφέρει ότι καθοριστικής σημασίας στην εξαίρεση της Μονής έπαιξε ο Άγγελος Όριος, με το κύρος που διέθετε (παλιότερα υπήρξε διοικητής του νησιού) και ο Σπύρος Σούνδιας του Δημητρίου που δρούσε σαν πληρεξούσιος υπουργός. Ο πρώτος είχε φιλοξενηθεί στο μοναστήρι και είχε βοηθηθεί ποικιλοτρόπως από αυτό όταν ανακαίνιζε με τη γυναίκα του την γειτονική εκκλησία της Παναγίας στον Αλέξανδρο. (Πατήρ Γεράσιμος Ζαμπέλης – ανέκδοτο προσωπικό αρχείο)

ταλλήρων¹³⁹, το επίδομα του Μητροπολίτη θα χορηγείται πλέον από Εκκλησιαστικά έσοδα ενώ οι Μονές οφείλουν να εξοφλήσουν τα χρωστούμενα ποσά προς το Δημόσιο και να συνεχίσουν να καταβάλλουν τακτικά τους φόρους τους προς αυτό.

Δυστυχώς η περιορισμένη εκμετάλλευση των κτημάτων από μισθωτούς, που χρησιμοποιούσαν μερικά μόνο τμήματα των καλλιεργήσιμων εκτάσεων οδήγησε στην ακαλλιεργησία και στην εγκατάλειψη των κτημάτων, στην επέκταση των δασικών εκτάσεων και στη γενικότερη παρακμή του οικονομικού ρόλου των μοναστηριών. Τα κτήρια εγκαταλείφθηκαν και κατέρρευσαν ή παρέμειναν ετοιμόρροπα. Παράλληλα, τα τεράστια έξοδα παραμένουν και διογκώνονται, οδηγώντας τις Μονές, σε οικτρή κατάσταση, να επιζητήσουν το 1813, την κατάργηση του προκαταρκτικού Δημόσιου σχολείου και την αποφυγή της πρόσθετης φορολογίας, αίτημα που δεν εισακούστηκε.

Το 1817 η Διοίκηση της Λευκάδος και προκειμένου να προστατεύσει τις περιουσίες των Μονών από την κακοδιαχείριση των Ηγουμενών, εξέδωσε στις 17/09 Κανονισμό των Μονών της νήσου στην Ιταλική (διοικητική επίσημη γλώσσα) και στην Ελληνική (καθομιλουμένη), ο οποίος αφορά τον πλήρη έλεγχο και διαφάνεια στις συναλλαγές των μοναστηριών, ενώ για τις αγοραπωλησίες αγροτεμαχίων θα απαιτείται η γνώση και κύρωση της Διοίκησης και των εκάστοτε Επιτρόπων της.

Από τους κανονισμούς για τη λειτουργία των Μονών που εξέδωσε το 1817 η Αγγλική διοίκηση, προκύπτουν πρόσθετα ενδιαφέροντα στοιχεία για τις αγροτικές δραστηριότητες των Μοναστηριών¹⁴⁰.

Σύμφωνα με αυτούς κάθε Μοναστήρι ήταν υποχρεωμένο να γνωστοποιεί τον αριθμό του προσωπικού του και τις λειτουργίες του, τις συμβάσεις ενοικίασης των κτημάτων του, την έγγραφη βεβαίωση για συμφωνία με αγρολήπτες («σέμπρους»), τα κτήματα στα οποία εργάζονται «δούλοι» ή εργάτες, και τέλος, να παραχωρεί τα αιγοπρόβατα για φύλαξη με βάση το εθιμικό καθεστώς του νησιού. Από τα παραπάνω προκύπτει ότι οι Μονές είχαν προσωπικό να καλλιεργεί τα κτήματά τους, εργάτες έναντι πληρωμής και σέμπρους, που δεσμεύονταν με γραπτές ή προφορικές συμφωνίες, ενώ παράλληλα διατηρούσαν με τον ίδιο τρόπο και κτηνοτροφική δραστηριότητα. Ο λεπτομερής έλεγχος των οικονομικών αφορά οπωσδήποτε διαφυγόντα κέρδη

¹³⁹ Στη συγκέντρωση του ποσού αυτού θα συμμετέχουν και οι μονές του Αγίου Γεωργίου Σκάρων και εκείνη της Φανερωμένης. Η κατανομή πραγματοποιήθηκε ως εξής :

- 1) Μονή Αγίου Ιωάννη Προδρόμου στο Λιβάδι Τάλληρα 355 (179) Πιάστρα 3
- 2) Μονή Αγίου Μιχαήλ Αρχαγγέλου Ασωμάτου Τάλληρα 144 (73) Πιάστρα 2
- 3) Μονή Κόκκινης Εκκλησίας Τάλληρα 165 (87) Πιάστρα 4
- 4) Μονή Αγίου Γεωργίου Μπισά Τάλληρα 44 (23) Πιάστρα 4
- 5) Μονή Φανερωμένης Τάλληρα 122 (64) Πιάστρα 2
- 6) **Μονή Αγίου Γεωργίου Σκάρους** Τάλληρα 150 (74) Πιάστρα 1

Στη συνέχεια και καθώς καθηγητής Φιλοσοφίας δεν υπήρξε, η καταβολή των Μονών περιορίστηκε στα 500 τάλληρα και μοιράστηκε αναλογικά (νούμερο εντός παρένθεσης) στα μοναστήρια. Τελικά όμως καμία Μονή δεν θα μπορούσε να μείνει συνεπής στο οικονομικό αυτό πρόγραμμα.

¹⁴⁰ Κ. Μαχαίρας, Ναοί και Μοναί της Λευκάδος, Αθήνα 1950, σελ. 266-272.

υπέρ του Δημοσίου, απόκρυψη φορολογητέας περιουσίας αλλά αφήνει και υπόνοιες για κακοδιαχείριση.

Εντούτοις και πάλι, εκ μέρους των μοναχών, σημειώνονται προβληματικές αναφορές και υπερχρεωμένοι λογαριασμοί εξόδων σε βαθμό που ο Αρχηγός της Διοίκησης Λευκάδος Σερ Πατρίκιος Ρός (31 Οκτωβρίου 1817), προβαίνει σε καθιέρωση υποχρεωτικά ελάχιστου αριθμού προσωπικού¹⁴¹, με τον πλεονάζοντα αυτού να υποχρεώνεται να αυτοσυντηρείται και να μην επιβαρύνει περαιτέρω τον μοναστηριακό προϋπολογισμό. Τα επόμενα χρόνια οι καταχρήσεις και σπατάλες δεν περιορίστηκαν οπότε το 1820 την διαχείριση των Μονών αναλαμβάνει το κράτος υπό την επίβλεψη του «Διαχειριστού των Εκκλησιαστικών και άλλων Ιερών προσόδων», οι λογαριασμοί θα θεωρούνται από το γενικό ταμείο του κράτους και θα υποβάλλονται με σχετική έκθεση προς το κοινοβούλιο.

Μετά και την ένωση της νήσου με την Ελλάδα, τα μοναστήρια διέπονται από τα ισχύοντα βασιλικά διατάγματα του 1834 περί «ιδιόκτητων Μοναστηριών» και του 1857 «περί Κανονισμού των Μοναστηριών». Σύμφωνα με το πρώτο οι μονές λειτουργούν ως ησυχαστήρια των ιδιοκτητών τους, με τα κτήματα που φέρουν αποδεδειγμένα δικαιώματα κυριότητας να μην θίγονται, ενώ τα υπόλοιπα να περιέχονται στο Γενικό Εκκλησιαστικό Ταμείο ως αφιερώματα. Κατά το δεύτερο η διοίκηση των Μονών επαφίεται στα Μοναστηριακά συμβούλια που προκύπτουν από εσωτερικές, ανά πενταετία, εκλογές, διατηρούν γραμματέα¹⁴² και τελούν υπό την εποπτεία του Ιεράρχου Νομάρχου και Έπαρχου οι οποίοι έχουν την ευθύνη καταγγελίας ευρισκόμενων παραβάσεων. Οι Μονές οφείλουν να υποβάλλουν τον προϋπολογισμό εσόδων – εξόδων όπως και τον αντίστοιχο απολογισμό του έτους. Η Μοναστηριακή περιουσία τέλος είναι αναπαλλοτρίωτη.

Το διάταγμα στις 24 Νοεμβρίου 1925¹⁴³, θα αποτελέσει την αρχή του τέλους για τις μοναχικές κοινότητες του νησιού, όταν στα προς απαλλοτρίωση κτήματα συμπεριληφθούν και αυτά που ανήκουν σε Μονές ή και άλλα θρησκευτικά ιδρύματα. Την χαριστική βολή θα δώσει ο Ν.4684/1930 όπου σκοπός του ήταν η ρευστοποίηση των Μοναστηριακών κτημάτων και η διαχείριση της Εκκλησιαστικής Περιουσίας από τον Ο.Δ.Ε.Π¹⁴⁴ που ανάγκασε όλες τις Μονές της Λευκάδας, ελείψει εσόδων να διαλυθούν, με εξαίρεση εκείνη της Φανερωμένης που είχε εξαιρεθεί με προεδρικό διάταγμα (εικ.58) της 03 Αυγούστου 1933¹⁴⁵.

¹⁴¹ Ορίζεται προσωπικό για τον Άγιο Ιωάννη στο Λιβάδι, δύο μοναχοί, ένας δόκιμος και δύο δούλοι, για τον άγιο Γεώργιο στους Σκάρους δόκιμος και δύο δούλοι, για την Κόκκινη Εκκλησία μία μοναχή, ένας δόκιμος και ένας δούλος, για την Φανερωμένη ένας δόκιμος και τρεις δούλοι, για τους Ασώματους ο Διάκος και δύο οικιακοί και για τον άγιο Γεώργιο στο Μπισά ο μόνος δούλος που βρισκόταν τότε εκεί.

¹⁴² Ένα εκ των μοναχών, ή εφόσον δεν κρίνεται κατάλληλος κάποιος, να επιμισθώνεται ένας λαϊκός, σύμφωνα και με νεότερο διάταγμα του 1881.

¹⁴³ «Περί απολλοτριώσεως αγροτικών κτημάτων υπέρ ακτημόνων καλλιεργητών»

¹⁴⁴ Οργανισμός Διοικήσεως της Εκκλησιαστικής και Μοναστηριακής Περιουσίας.

¹⁴⁵ ΦΕΚ 233 Α (03-08-1933). Τα κτήματα της τελευταίας καθίστανται μη απαλλοτριωθέντα και η διαχείριση τους εναπόκειται στο Ηγουμενοσυμβούλιο της Μονής. Τα έσοδα διατίθενται για τη

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΕΦΗΜΕΡΙΣ ΤΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

Εν Αθήναις τῆ 3 Δεκεμβρίου 1933 ΤΕΥΧΟΣ ΠΡΩΤΟΝ Ἀριθμὸς φύλλου 233

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

<p style="text-align: center;">Διατάγματα</p> <p>Περὶ διαχωρισμοῦ τῆς ἀκινήτου περιουσίας τῆς Ἱ. Μονῆς Περφανερωμένης — Λευκάδος (Ἀναδημοσίευσις) 1</p> <p>Περὶ διαχωρισμοῦ τῆς ἀκινήτου περιουσίας τῆς Ἱ. Μονῆς Μολίστης Βελλῆς καὶ Κονίτης (Ἀναδημοσίευσις) 2</p>	<p>Περὶ διαχωρισμοῦ τῆς ἀκινήτου περιουσίας τῆς Ἱ. Μονῆς Ἁγίου Διονυσίου—Βερούας (Ἀναδημοσίευσις) 3</p> <p>Περὶ διαχωρισμοῦ τῆς ἀκινήτου περιουσίας τῆς Ἱ. Μονῆς Παντοκράτορος—Αἰτωλίας (Ἀναδημοσίευσις) 4</p> <p>Περὶ διαχωρισμοῦ τῆς ἀκινήτου περιουσίας τῆς Ἱ. Μονῆς Ἀμπελακωτίσης — Αἰτωλίας (Ἀναδημοσίευσις) 5</p> <p>Περὶ διαχωρισμοῦ τῆς ἀκινήτου περιουσίας τῆς Ἱ. Μονῆς Τιμίου Προδρόμου—Σερρών (Ἀναδημοσίευσις) 6</p>
--	---

Δ Ι Α Τ Α Γ Μ Α Τ Α

(4)

* Περὶ διαχωρισμοῦ τῆς ἀκινήτου περιουσίας τῆς Ἱ. Μονῆς Περφανερωμένης - Λευκάδος.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὸ ἄρθρον 8 τοῦ Διατάγματος «περὶ κωδικοποιήσεως τῶν περὶ διοικήσεως καὶ διαχειρίσεως τῆς Ἐκκλησιαστικῆς περιουσίας κ.λπ.» ἰσχυρῶν διατάξεων προτάσει τοῦ ἐπι τῆς Παιδείας καὶ Θρησκευμάτων Ὑπουργοῦ, μετὰ σύμφωνον γνώμην τοῦ Κεντρικοῦ Συμβουλίου Ο. Δ. Ε. Π. υποβληθεῖσαν ἡμῖν διὰ τοῦ ὑπ' ἀριθ. 9.143 ἐ. ἐ. ἐγγράφου στηριζομένη ἐπὶ τῶν ἠτιολογημένων ὑποδείξεων τῆς εἰς τὴν περιφέρειαν τοῦ Τοπικοῦ Συμβουλίου Ο. Δ. Ε. Π. Λευκάδος καὶ Ἰθάκης ὑπαγομένης Ἱ. Μονῆς Περφανερωμένης—Λευκάδος ὡς καὶ τοῦ εἰρημένου Συμβουλίου, ἀπεφασίσταμεν καὶ διατάσσομεν.

Ὅριζεται διατηρητέα μὲν περιουσία παραμένουσα εἰς τὴν διαχείρισιν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Περφανερωμένης ὡς ἀπαραιτήτος πρὸς χρῆσιν αὐτῆς ἢ κάτωθι :

Αἰθ. ἀριθ.	Ὄνομασία κτήματος	Θέσις εἰς ἣν κεῖται	Ἐκτασίς εἰς στρ. ἡ τ. μ.	Ἔτησια πρόσοδος
1	Ἐλαιοστάσιον (34 ἔλαιοδ.)	Βόλτα —Λευκάδος	στρέμματα 4	1,000.—
2	» (20 »)	Ροιδιά »	» 2	1,000.—
3	» 12 »	Ἁγ. Μαρίνα »	» 2	1,000.—
4	» 17 »	Στενιές »	» 2	1,200.—
5	» 26 »	Δάφνη »	» 2	300.—
6	» 12 »	Ἀνάληψις »	» 1	1,200.—
7	» 37 »	Σαμανάτου »	» 8	2,000.—
8	» 62 »	Ἁγά »	» 10	4,000.—
9	» 14 »	Κυδωνιές »	» 2	2,100.—
10	» 15 »	Χαλιάδες, Ριζό-Λευκάδος	» 2	2,000.—
11	» 26 »	Κισσός »	» 4	2,100.—
12	Ἐλαιοστάσιον καὶ ἀγριονομή (55 ἔλαιόδενδρα)	Γύρωθεν Μονῆς	» 50	1,000.—
13	Ἐλαιοτριβεῖον μετ' ἀποθηκῶν καὶ κήπων	Χωρ. Φρόνι-Λευκάδος	» —	7,000.—
14	Ἀμπελοι καὶ ἀγριονομή	Σπαθαριές-Λευκάδος	» 8	500.—
Ἐκποιητέα δὲ ἢ κάτωθι :				
ΚΥΡΙΑΣ ΜΟΝΗΣ				
1	43 ἔλαιόδενδρα (σποραδικῶς ἐντὸς ξένων κτημάτων)	Περιφέρ. Τσουκαλάδων	» —	500.—
2	45 ἔλαιόδενδρα	Κατάσα- Ἁγυλιώτες-Σταματοπούλου Καρυωτῶν)	» —	2,000.—
3	29 ἔλαιόδενδρα	Βάλτα-Βάρδα (Ἀπολλοπίνης)	» 2	800.—
4	15 ἔλαιόδενδρα σποραδικῶς ἐντὸς ξένων κτημάτων)	Περιφέρ. Ἀποπλάινης	» —	300.—
5	8 ἔλαιόδενδρα	Μακρυὰ-Λαγκαδά-Τσουκαλάδων	» 1)2	300.—
6	20 ἔλαιόδενδρα (σποραδικῶς ἐντὸς ξένων κτημάτων)	Ἁγ. Γεώργιος-Τσουκαλάδων	» 3	500.—
7	Ἀμπελος	Ἁγ. Ἰωάννης-Λευκάδος	» 4	1,500.—

* Ἀναδημοσιεύεται ὡς ἐφαλμένως δημοσιευθὲν εἰς τὸ ὑπ' ἀριθ. 448 (Τεύχος Α') τῆς 30ης Δεκεμβρίου 1932 φύλλου τῆς Ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως.

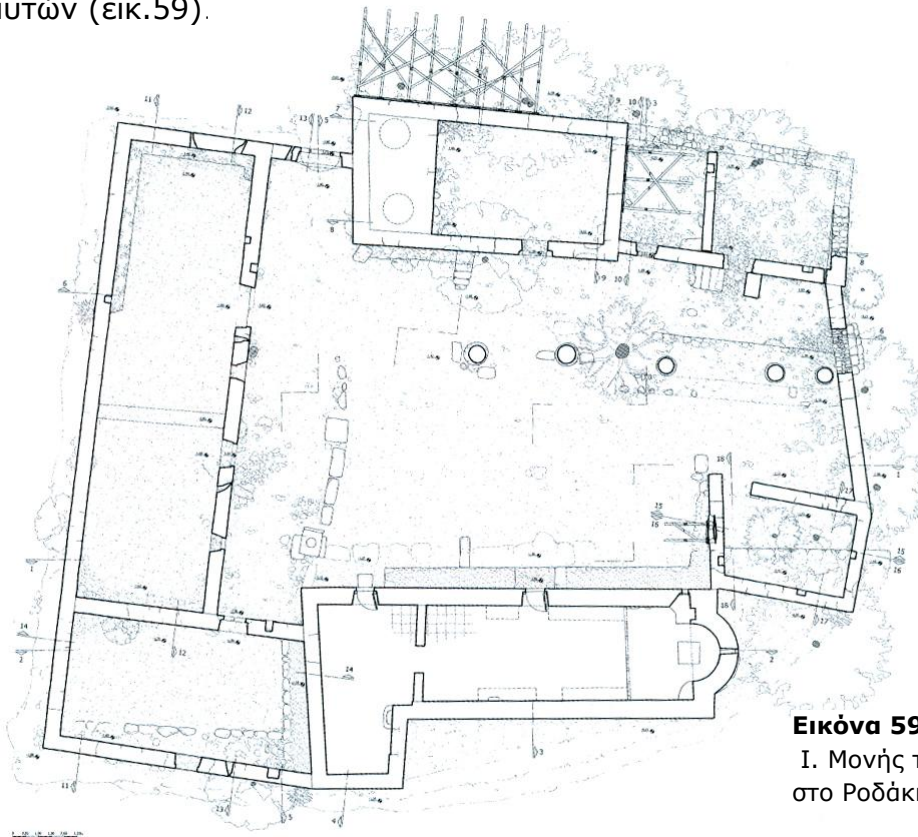
Εικόνα 58 - Το πρώτο φύλλο του ΦΕΚ

διαβίωση των μοναχών και μετά και την αφαίρεση των δαπανών το τυχόν υπόλοιπο κατατίθεται στην Εθνική ή Αγροτική Τράπεζα εξ' ονόματος της Μονής και αφορά έκτακτες δαπάνες και έργα ευπορίας και κοινωνικής πρόνοιας,

Κεφ.3_3 Μοναστηριακή αρχιτεκτονική

Τα μοναστήρια αποτελούσαν διαχρονικά μια κοινωνική μικρογραφία, με συγκεκριμένους ρόλους, ιεραρχία και κανονισμούς υπό το πρίσμα όμως ενός κοινού ιδεώδους, εκείνου της άσκησης, της προσευχής και προσήλωσης στο Θεό. Το παραπάνω σύστημα διακρίνεται σε δύο τύπους, το λεγόμενο "κοινοβιακό", δηλαδή ένα σύστημα διαβίωσης με αυστηρά ομαδικό χαρακτήρα, και το λεγόμενο "ιδιόρρυθμο" που επιτρέπει μεγαλύτερη ανεξαρτησία στα άτομα και διατηρεί ασθενέστερους δεσμούς μεταξύ των μελών. Σε κάθε περίπτωση οι Μονές θα έπρεπε παράλληλα να μπορούν να υπερασπιστούν τόσο τον εαυτό τους και τα μέλη τους όσο και τα ιερά τους κειμήλια, από εχθρούς και επιδρομείς, ιδιαίτερα στα απομονωμένα και δυσπρόσιτα μέρη όπου αυτές συνήθως ιδρύονταν.

Ο ιδιαίτερος αυτός εσωστρεφής χαρακτήρας του συνόλου, επέβαλε την, σχεδόν, καθολική περίφραξη των κτηρίων με υψηλές μάντρες (περιβολότοιχοι των Μονών) που μπορεί να περιλαμβάνουν στοιχεία αμυντικού εξοπλισμού (μεγάλο πάχος τοίχων, πολεμίστρες, καταχύστρες, επάλξεις κ.α) και φρουριακού χαρακτήρα¹⁴⁶ σε ένα κλειστό αλλά οργανικό σχέδιο. Η σημαντική διαφορά των Μοναστηριακών αμυντικών τοίχων σε σχέση με εκείνους των Κάστρων και Φρουριών είναι ότι δεν είναι διαχωρισμένοι από τα κτήρια που καλούνται να προστατίσουν, αλλά για λόγους οικονομίας χώρου και υλικού συνηθέστερα αποτελούν την μία παρειά των εξωτερικών τοίχων των κτισμάτων αυτών (εικ.59).

Εικόνα 59 - Η κάτοψη της
Ι. Μονής του Αγίου Ιωάννη
στο Ροδάκι

¹⁴⁶ Εξυπακούεται ότι αναφερόμαστε σε Μονές που έχουν ιδρυθεί στα περίχωρα και σε ερημικές περιοχές, καθότι οι αντίστοιχες των πόλεων δεν είχαν παρά απλό περίβολο χωρίς αμυντικό χαρακτήρα.

Η είσοδος, που ονομάζεται "πυλών" ή "πύλη" ή και "πρόθυρον", συχνά διακοσμείται και μπορεί να καταλήγει σε επιμήκη θόλο που διατρυπά το πάχος του περιβόλου (βλ. πύλη είσοδου Κόκκινης Εκκλησίας εικ.61), ενώ στο επάνω μέρος των θυρών αυτών μπορεί να υπάρχει "καταχύστρα" ή "ζεματίστρα". Εκτός της κυρίας εισόδου μπορεί να υπάρχει και δευτερεύουσα. Σε κάθε περίπτωση οι πύλες ασφαλιζόνταν και τα κλειδιά παραδίδονταν κάθε εσπέρα στον Ηγούμενο.

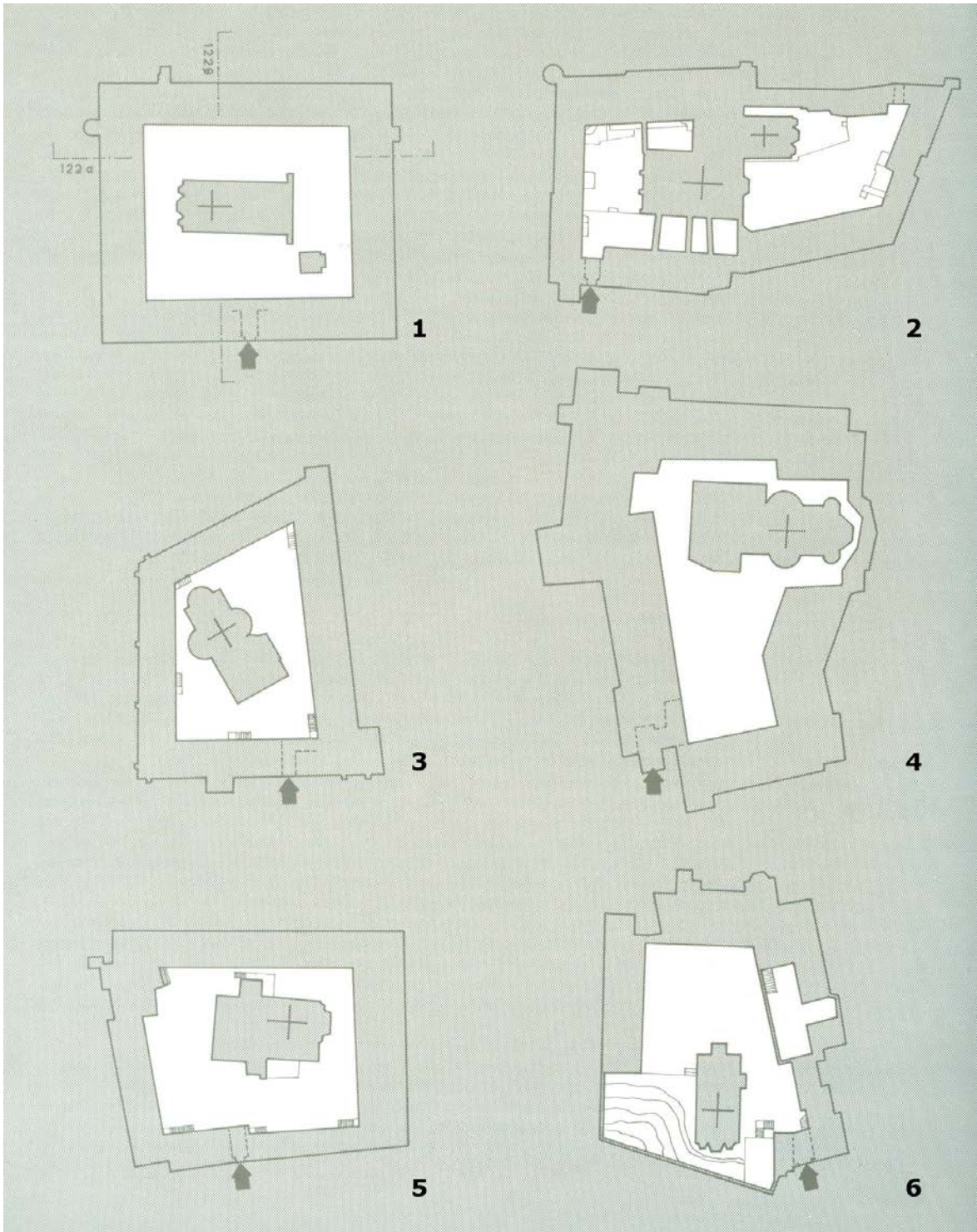
Εικόνα 61 - Η Πύλη της Κόκκινης Εκκλησίας

Εικόνα 60 - Η Πύλη της Ι. Μονής του Αγίου Ιωάννη Προδρόμου Καρυάς (πριν τις εργασίες αποκατάστασης)

Ο περίβολος οριοθετούσε και τα κελιά που ήταν προσκολλημένα σε αυτόν, ενώ το σχήμα και μέγεθος αυτών εξαρτιόταν από τον διαθέσιμο χώρο και τις υψομετρικές διαφορές του πέριξ εδάφους. Το συνηθέστερο σχήμα που χρησιμοποιείτο ήταν το ορθογώνιο με κλίση προς τραπεζιόσχημο, ελεύθερο αλλά πάντοτε σαφές, αν και συχνά μπορεί να παραλείπονται ολόκληρες πλευρές εφόσον το σχήμα του συγκροτήματος μπορεί να κλείνει με έντονες χαράδρες, απόκρημνους βράχους ή άλλα φυσικά όρια που προσφέρουν ασφάλεια ή και απόκρυψη στη Μονή. Τα κτήρια, προσκολλημένα στον περιμετρικό τοίχο, άφηναν ελεύθερο τον εσωτερικό, περιμετρικά του "Καθολικού" της Μονής, χώρο. Ο ναός αυτός είναι το γεωμετρικό και πνευματικό επίκεντρο όλου του συγκροτήματος, πανταχόθεν ελεύθερο από τα υπόλοιπα στοιχεία. Η κεντρική τοποθέτηση του Καθολικού, κεντρικά και

περίπου παράλληλα με τις μακρές πλευρές του περιβόλου, είναι ιδιαίτερο χαρακτηριστικό των Μονών της Ανατολής, σε αντίθεση με τις αντίστοιχες Δυτικές που συνήθως τον τοποθετούν στη μία πλευρά του συγκροτήματος, επισκέψιμο από τους εξωτερικούς επισκέπτες. Η Βυζαντινή αυτή διάταξη τονίζει και εξάρει την σημασία του κτηρίου αυτού καθιστώντας το προσβάσιμο και περιβλεπτό από κάθε σημείο (εικ.62).

Εικόνα 62 –Σχ.1 Μονή Ταξιάρχων αιγιαλείας, Σχ.2 Μονή Οσίου Λουκά, Σχ.3 Μονή Μεγάλης Παναγιάς Σάμου, Σχ.4 Μονή Παντοκράτορος Αγίου Όρους, Σχ.5 Μονή Οσίου Μελετίου Κιθαιρώνος, Σχ.6 Αγία Μονή Ναυπλίου.

Τα κτήρια που προορίζονται για την ανάπαυση και περισυλλογή των μοναχών ονομάζονται “κελλιά” ή “κελλία” ή “κέλλαι” και τοποθετούνται σε σειρά εν επαφή με τον περίβολο ή πολλές φορές και εγκιβωτισμένα στο πάχος του τοίχου. Έχουν συνήθως προς το εσωτερικό της αυλής, ανοικτούς στεγασμένους εξώστες ή “η-λιακούς” στηριζόμενες σε ξύλινους στύλους (εικ.63) ή λίθινους πεσσούς που σχηματίζουν τόξα. Το σχήμα των κελιών είναι απλό ορθογώνιο, περιορισμένων διαστάσεων και με χαμηλό ύψος. Εσωτερικά μένουν συχνά ανεπίχριστα και το δάπεδο τους καλύπτεται με χώμα στο ισόγειο, ή είναι ξύλινο (στον όροφο). Στους περιμετρικούς τοίχους των κελιών διανοίγονται τρύπες – θυρίδες για την εναπόθεση μικρών οικοσκευών. Η άνοδος στους ορόφους των κελιών γίνεται με φαρδιές λίθινες κλίμακες όπου συνήθως στηρίζονται σε συμπαγείς κατασκευές (εικ.64) πάρα αναλύονται σε ελαφρά λίθινα τόξα, πιθανότατα λόγω της επικινδυνότητας των σεισμών. Τα κτήρια είναι συνηθέστερα δώροφα (όπου συνηθέστερα στο ισόγειο τοποθετούνται οι αποθηκευτικοί χώροι και στους υπερκείμενους οι κύριοι) αλλά μπορεί να είναι και τριώροφα (βλ. Κόκκινη Εκκλησία εικ.65).

Εικόνα 63 - Είσοδος της μονής, νότια, δυτική και βόρεια πτέρυγα – 1992

Εικόνα 64 - Η βαριά λίθινη σκάλα της πτέρυγας των κελιών στον Άγιο Γεώργιο στους Σκάρους, διακρίνεται η κατεστραμμένη γένεση των λίθινων τόξων που σχημάτιζαν τον εξώστη.

Η εστίαση των μοναχών γίνεται σε ειδικό κτήριο που ονομάζεται "τράπεζα" ή "αριστητήριο". Το εκάστοτε δείπνο αποτελεί συνέχεια της λειτουργίας, όπου γίνεται ανάγνωση του βίου του αγίου της ημέρας ή ενός πατερικού κειμένου. Ο ηγούμενος κάθεται στην κεφαλήν, ή σε ξεχωριστό υπερυψωμένο χώρο (dais – στην καθολική ορολογία¹⁴⁷ αλλά και στη Βυζαντινή αρχιτεκτονική έχουμε συχνά έξαρση με ξεχωριστή τράπεζα υπέρ του Ηγούμενου¹⁴⁸) με τους πρεσβύτερους και οι υπόλοιποι ιεραρχικά σε σχέση με αυτόν (οι νεώτεροι ή οι μαθητευόμενοι στέκονται πιο κοντά στην πόρτα). Το σχήμα των χώρων αυτών ήταν επίμηκες ορθογώνιο με αναλογία πλευρών 1: 3. Το κτήριο της τράπεζας, αν και κατά σημασία τοποθετείται αμέσως μετά το καθολικό, τις περισσότερες φορές εντάσσεται μέσα στα κτίσματα του περιβόλου¹⁴⁹. Η ύπαρξη της τράπεζας είναι χαρακτηριστικό των κοινοβιακών μοναστηριών, όπου η κοινή εστίαση είναι υποχρεωτική, σε αντίθεση με τα ιδιόρρυθμα όπου δεν επιβάλλεται κάτι τέτοιο και εάν υπάρχει τράπεζα χρησιμοποιείται σπάνια ή σε ειδικές περιπτώσεις. Κοντά στην τράπεζα ή στην προέκτασή του, μπορεί να βρίσκεται η "εστία" ή το "μαγειρίον", το ταπεινό αυτό κτήριο αυτό είναι συνηθέστερα τετράγωνο με μία μόνο θύρα ή και με προθάλαμο στην πλησιέστερη προς την τράπεζα πλευρά του κτηρίου.

Για τα Καθολικά των Λευκαδίτικων Μονών, που αποτελούν και το σημαντικότερο Μοναστηριακό κτήριο, ισχύουν στο μεγαλύτερο ποσοστό όσα έχουν ήδη αναφερθεί στο κεφάλαιο «2.5 Αρχιτεκτονική – Εκκλησίες»

¹⁴⁷ Ο υπερυψωμένος αυτός χώρος βρισκόταν συχνά στο τέλος αυτών των κρηρίων, ένα ή περισσότερα σκαλοπάτια σε σχέση με τους υπόλοιπους, εκεί ο Ηγούμενος θα δειπνήσει με τους πρεσβύτερους.

¹⁴⁸ Τράπεζα της Μονής Παντοκράτορα του Αγίου Όρους.

¹⁴⁹ Κατά παρέκκλιση από τα καθιερωμένα, έχουμε τις ελεύθερα τοποθετημένες στο χώρο τράπεζες σε ορισμένα συγκροτήματα του Αγίου Όρους, όπου εκεί επιβάλλεται η τοποθέτησή τους σε συγκεκριμένη θέση απέναντι από την είσοδο του καθολικού.

Κ. Σ Παπαϊωάννου, "Τα Ελληνικά Μοναστήρια σαν αρχιτεκτονικές συνθέσεις", σελ. 21.

Εικόνα 65 - Ιστορική φωτογραφία του μοναστηριού της Κόκκινης Εκκλησίας στους Σκάρους – 1903

Κεφ.4 Μονή Αγίου Γεωργίου Σκάρων

Κεφ.4_1 Το δάσος των Σκάρων

Το δάσος των Σκάρων (ή Κάρων¹⁵⁰) βρίσκεται στο ομώνυμο όρος Σκάρος, το οποίο εκτείνεται στην ανατολική πλευρά της Λευκάδος, με μέγιστο υψόμετρο τα 673 μ. Έχει σημαντική οικολογική, αισθητική αλλά και ιστορική αξία, ενώ ο αρχαιολόγος Dörpfeld το ταυτίζει με το Ομηρικό όρος «Νήϊον». Στις δυτικές υπώρειες βρίσκονται τα χωριά Αλέξανδρος και Κολυβάτα, ενώ στις ανατολικές ο κάμπος του Νυδριού. Συνολικά το όρος φέρει περισσότερα από 20 (είκοσι) εξωκκλήσια, μοναστήρια και μετόχια και αποκαλείται ο «ο Άθωνας της Λευκάδος».

Πρόκειται για ένα δρυοδάσος που διαθέτει αιωνόβιες δρύες (στα ανώτερα τμήματα αυτού) ενώ περιηγητές αναφέρουν ότι μέχρι τα τέλη του 19^{ου} αιώνα έδινε την εικόνα αρχέγονου δάσους¹⁵¹. Η θέση του δάσους, στις παρυφές του οποίου αναπτύχθηκαν δύο λιμάνια (εκείνο του Αλέξανδρου στο κόλπο του Δρεπάνου και εκείνο του Εγκλιμένου, του σημερινού Νυδριού) ενίσχυσε τον οικονομικό του χαρακτήρα ως φυσικό πόρο που γειτνιάζει σε διαμετακομιστικό κέντρο.

Το όνομα του δάσους, κατά μία έννοια, προέρχεται από το όνομα ενός χορταριού, τους *κάρους*, που φυτόρωνε εκεί¹⁵², αλλού διατείνεται ότι η προέλευση του ίσως σχετίζεται με το *σκαρί* του πλοίου που κατασκευαζόταν από το ξύλο των βελανιδιών¹⁵³, ενώ μια τρίτη άποψη αναφέρει ότι η λέξη *σκάρος*, έχει τη σημασία της βοσκής, και κυρίως την έξοδο των κατσικιών ή των προβάτων¹⁵⁴ για βοσκή τη νύχτα.

Αμφότερες οι εκδοχές μοιάζουν να αντικατοπτρίζουν την αλήθεια καθώς το δάσος ήταν στενά συνδεδεμένο με τις ανθρώπινες δραστηριότητες των κοντινών οικισμών αλλά των γειτονικών μοναστηριών και χρησιμοποιήθηκε διαχρονικά τόσο για βοσκή¹⁵⁵ όσο και για υλοτομία.

¹⁵⁰ Σε χάρτη της Λευκάδος υπό την Ενετική κυριαρχία από τον Ενετό Κορονέλι, αναφέρεται ως *Caro*. Αναστασία Β. Γαζή, «Ένα δάσος θυμάται», Πειραιάς 2011, σελ.17, Χάρτης_1 Παρατήματος.

¹⁵¹ Η ονομασία που δίνουν οι ντόπιοι στη βελανιδιά είναι «*ρουπάκι*».

¹⁵² Σπύρος Σούνδιας, Άνθρωποι και τόποι της πατρίδας μου, Αθήνα 1999, σελ. 69.

¹⁵³ Το ξύλο της βελανιδιάς χρησιμοποιείται ευρέως ως υλικό ναυπηγήσεως. Τα ξύλα που επιλέγονται είναι σκληρά και βαρεια, με πλατείς ετήσιους δακτυλίους, που να είναι ανθεκτικά στη διάβρωση. Τα μεγάλα πολεμικά πλοία κατασκευάζονταν αποκλειστικά από ξύλο βελανιδιάς. Η βελανιδιά αποτελεί καλής ποιότητας καυσόξυλο ενώ είναι και καλό υλικό για τη βιοτεχνία βαρελιών αλλά και στην οικοδομική εργασία.

¹⁵⁴ Από το αρχαίο ρήμα *σκαίρω* που σημαίνει «πηδών-σκηρτώ». Το ρήμα απαντά στην Οδύσσεια του Ομήρου, κ 412.

¹⁵⁵ Το βελανίδι αποτελεί εκλεκτή τροφή των χοίρων [Στην Οδύσσεια του Ομήρου γίνεται αναφορά στο βελανίδι ως τροφή χοίρων που θρέφει το λίπος τους, ν 409-410] ενώ ο υπόροφος των δασών είναι κατάλληλη πηγή για τη βοσκή των αιγοπροβάτων.

Εικόνα 66 - Λευκάδα σε χάρτη του 1688

Από πηγές¹⁵⁶, αναφέρεται ότι μέχρι την περίοδο της Ενετικής κατοχής, το μόνο αξιόλογο δάσος, ήταν αυτό των Σκάρων όπου αποτελούσε και σημαντικό φυσικό πόρο ξυλείας για το νησί, ενώ και στον χάρτη του Alberti του έτους 1688 (εικ.66), το όρος δηλώνεται με φωτοσκίαση που παραπέμπει ότι δεν υπήρχαν καλλιεργήσιμες εκτάσεις παρά μόνο πλησίον του χωριού Αλέξανδρος.

Έχει ήδη αναφερθεί ότι οι Ενετοί επέβαλλαν απαγορεύσεις (στην υλοτόμηση, βόσκηση, καυσοξύλευση, εκχέρσωση κτλ) και κατάλληλα μέτρα προστασίας του δάσους, ώστε να το εκμεταλλευτούν οικονομικά οι ίδιοι.

Επί Βρετανικής κυριαρχίας οι Άγγλοι προχώρησαν σε επεμβάσεις ώστε να το εκμεταλλευτούν στα πρότυπα της αειφορίας και στην ταξινόμησή του σε τομείς.

Το 1926 η νότια πλευρά του δάσους καταστράφηκε από τριήμερη πυρκαγιά, ενώ κατά τον Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο κάηκε μεγάλος αριθμός δέντρων της περιοχής.

Έως και τον 20^ο αιώνα τα δάση βελανιδιάς προστατεύονταν από το Ελληνικό κράτος¹⁵⁷, ενώ η εκμετάλλευση των δασικών προϊόντων των Σκάρων (ξυλεία και πριονοκόκκι) έχει σταματήσει.

Μέχρι σήμερα δεν έχει συγκροτηθεί δασολόγιο και κτηματολόγιο στην περιοχή, οπότε και δεν υπάρχουν ακριβή στοιχεία ως προς την έκταση και το ιδιοκτησιακό του καθεστώς με πλήθος φερόμενων ιδιοκτητών να διεκδικούν την κυριότητα τμημάτων του. Παράλληλα στο δασικό χάρτη του Υπουργείου Γεωργίας (που συντάχθηκε το 1976) αναφέρεται ως βοσκότοπος. Στην πραγματικότητα εντός του δάσους βρίσκονται πλήθος μαντριών με χοίρους και αιγοπρόβατα, που αποθαρρύνουν την προσπάθεια αυτόματης αναγέννησης των μηχανισμών της φύσης και που σε συνδυασμό με μαρτυρίες του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα για πυρκαγιές αλλά και την συνεχόμενη παντελή έλλειψη μέτρων προστασίας από το Ελληνικό Δημόσιο οδηγούν σε μια συνεχή υποβάθμιση του άλλοτε μεγαλόπρεπου αυτού δάσους.

¹⁵⁶ Π. Γ. Ροντογιάννης, Ιστορία της Νήσου Λευκάδος, τ. Α΄, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1980 (ανατύπωση 2005), Κεφάλαιο Β΄, σελ. 462.

¹⁵⁷ Εγκύκλιοι 61088/1936 και 32383/1937 του Υπουργείου Γεωργίας.

Κεφ.4_2 Ιστορικά Μονής

Το ιστορικό μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου, υπήρξε ένα από τα πιο παλιά, πλούσια αλλά και αξιολογότερα από αρχιτεκτονική άποψη μοναστηριακά συγκροτήματα στο νησί της Λευκάδας. Βρίσκεται σε απάνεμο καταπράσινο πλάτωμα με θέα προς το βορειοδυτικό κέντρο του νησιού και περίπου ένα χιλιόμετρο έξω από το ορεινό χωριό Κολουβάτα (εικ.67).

Ο συνοικισμός, είναι μικρός και δυσπρόσιτος, τοποθετημένος σε χαράδρα, στο βάθος της οποίας ρέει το χειμώνα ορμητικός χείμαρρος, στους πρόποδες του δάσους των Σκάρων και συγκεκριμένα στη δυτική τους πλευρά¹⁵⁸ και ανήκει σήμερα στο Δ. Δ. Αλεξάνδρου του Δήμου Λευκάδας. Θεωρείται ως πυκνός και πολυάριθμος συνοικισμός κατά τους αρχαιότερους χρόνους, ερείπια του οποίου σώζονται και σήμερα. Στο χωριό αυτό έδρασε κατά τους Ενετικούς και Αγγλικούς χρόνους η Πατριαρχική οικογένεια των Βρετταίων, στον οίκο της οποίας φιλοξενήθηκαν οι τοπικοί άρχοντες¹⁵⁹.

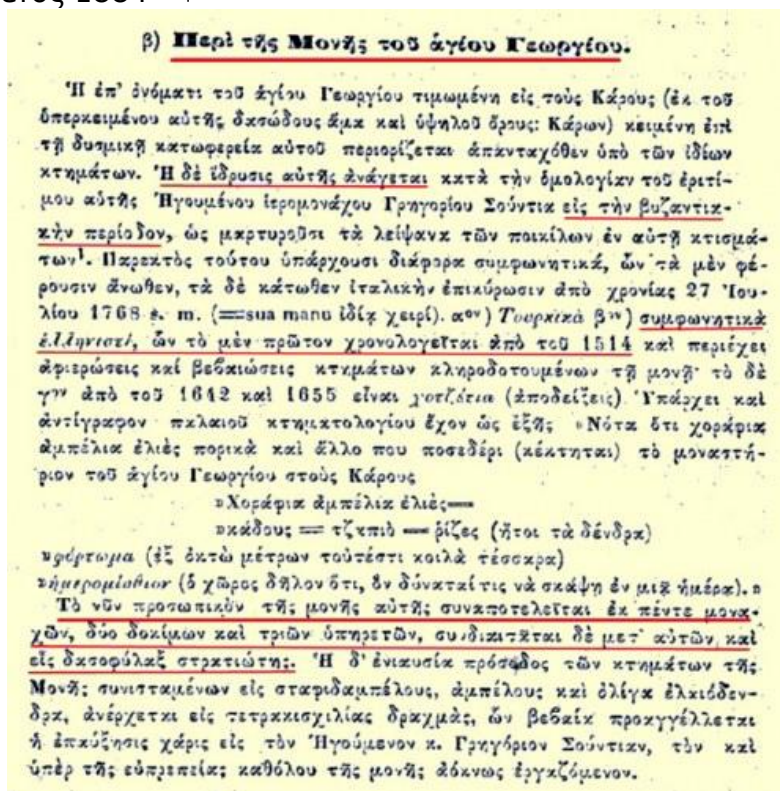
Εικόνα 67 - Αεροφωτογραφία της περιοχής του μοναστηριού και του γειτονικού χωριού (Κολουβάτα)

¹⁵⁸ Εντοπίζεται παλιό μονοπάτι, που αποτελούσε παμπάλαια στράτα κτηνοτρόφων και που οδηγεί από το χωριό στην κορυφή του βουνού.

¹⁵⁹ Παναγιώτη Θ. Κουνιάκη: «Η νήσος Λευκάς από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι των καθ' ημάς: Ήθη-Έθιμα-Εξέλιξις και Δράσις των πολιτικών αυτής ανδρών», 1928.

Σχετικά με την ίδρυση του μοναστηριού αναφέρονται διάφορες χρονολογίες στη σχετική λαογραφική βιβλιογραφία. Ο Κωνσταντίνος Μαχαίρας αναφέρει¹⁶⁰ ότι το μοναστήρι ιδρύθηκε το 1611¹⁶¹ από δύο ιερομόναχους, τον Ιωσάφατ Φρεμεντίτη και τον Παφνούτιο Ρούμπη¹⁶², που φαίνεται ότι δίπλα στον αρχικό ναίσκο έκτισαν και τα πρώτα κελιά. Άλλοι ερευνητές, μετέπειτα, θεωρούν την ημερομηνία αυτή ως απολύτως εξακριβωμένη και απλώς την αντιγράφουν¹⁶³.

Πρώτος ο φιλόλογος Σπύρος Σούνδιας¹⁶⁴, εκφέρει την άποψη ότι το μοναστήρι ιδρύθηκε πριν από το 1500 και ίσως νωρίτερα, κατά τη Βυζαντινή περίοδο. Άποψη που βασίζεται στις γραπτές μαρτυρίες του γυμνασιάρχη Νικολάου Πετρή (εικ.68), ο οποίος ερεύνησε τα αρχεία του μοναστηριού το 1883 και η μελέτη του δημοσιεύτηκε στο έγκυρο περιοδικό "Παρνασσός" το έτος 1884¹⁶⁵.

Εικόνα 68 - Το απόσπασμα του Ν. Πετρή στο περιοδικό "Παρνασσός" αναφερόμενο στο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Σκάρων

¹⁶⁰ "Ναοί και Μοναί της Λευκάδος", Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών, Αθήνα 1957. Το ίδιο ισχυρίζεται και ο Πάνος Ροντογιάννης στο εκτενές σύγγραμμα του "Ιστορία της Νήσου Λευκάδος" (Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1980).

¹⁶¹ Ενδεχομένος όμως και να μιλάμε λαθεμένα για μια ανακαίνιση. Η αναφορά έρχεται από τον ιστορικό Δημ. Πετρισόπουλο και τεκμηριώνεται με Οθωμανικό έγγραφο που ενέκρινε την αφιέρωση των μοναχών.

¹⁶² **βλ. Παράρτημα Π8.**

¹⁶³ Σε πολλά από τα καθολικά των Μονών, όπως και σε εκείνο της Μονής του Αγ. Γεωργίου, διακρίνονται παλαιότερες οικοδομικές φάσεις. Οι φερόμενοι ως ιδρυτές σε κάθε περίπτωση μπορεί να προσέφεραν μέρος της κτηματικής τους περιουσίας για την οικοδόμηση ή και επιβίωση μιας τέτοιας θρησκευτικής εγκατάστασης. Κίμων Θερόμος, «Η Μονή του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου στο λιβάδι Καρυάς : Η παρακμή ενός συστήματος, προοπτικές – μετασχηματισμοί», Πρακτικά Συνεδρίου «Τα Μοναστήρια της Λευκάδος», Πνευματικό κέντρο Δήμου Λευκαδίων - Αύγουστος 2007, Αθήνα 2010.

¹⁶⁴ "Άνθρωποι και τόποι της πατρίδας μου" (Αθήνα 1999).

¹⁶⁵ Η' τόμος, έτος 1884, του περιοδικού "Παρνασσός". **βλ. Παράρτημα Π9.**

Η πιο έγκυρη πηγή που ανατρέπει την βεβαιότητα της ίδρυσης της Μονής το 1611, έρχεται από γραπτή αφιέρωση¹⁶⁶ του Ιστορικού Αρχείου Λευκάδος, με ημερομηνία 23 Απριλίου 1609, όπου σε διαθήκη αφιερώνονται στο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου στους (Σ)Κάρους τέσσερις ρίζες ελιές για «ψυχική σωτηρία». Το παραπάνω επιβεβαιώνει την ύπαρξη του μοναστηριού αλλά και στην εδραίωση του στην πίστη και πεποίθηση των ανθρώπων και τοποθετεί την ίδρυση της Μονής αρκετά χρόνια νωρίτερα.

Εικόνα 69 - Ο φημισμένος χάρτης του M.V Coronelli (1696)

¹⁶⁶ Η γραπτή αφιέρωση αναφέρεται στο ανέκδοτο έργο του Πρωτοπρεσβύτερου Πατήρ Γεράσιμου Ζαμπέλη, που θα συμπεριληφθεί στον Ε' τόμο της σειράς «Ιστορία της Εκκλησίας της Λευκάδος» και με θέμα τα Λευκαδίτικα Μοναστήρια.

Τόσο στα χρόνια της τουρκοκρατίας, όσο και της ενετοκρατίας, οι κατακτητές αναγνώρισαν το δικαίωμα της Μονής να κατέχει σημαντική ακίνητη περιουσία αλλά και το δικαίωμα εκμετάλλευσης του γειτονικού, προσοδοφόρου τότε χάρη στην υλοτομική δραστηριότητα, δάσους, εκτάσεως άνω των 1.300 στρεμμάτων, το οποίο από το 1662, περιέχεται στην κατοχή της Μονής, παραχωρούμενο από τον Αχμέτ Αγά έναντι της συμβολικής τιμής των οκτώ ρεαλίων¹⁶⁷ και με την υποχρέωση να καταβάλλει τον ετήσιο φόρο της δεκάτης στο Δημόσιο Ταμείο. Η έκταση, η οποία παρέμεινε στην κυριότητα του Μοναστηριού και για περίπου πενήντα χρόνια, αφορά κατά πάσα πιθανότητα τμήμα του δάσους, το οποίο περιλαμβάνει στο σύνολό του περίπου 3.000 στρέμματα. Οι εκτάσεις αυτές περιήλθαν αργότερα στο ενετικό Δημόσιο, χωρίς όμως η Μονή να παραιτηθεί, επίσημα, των δικαιωμάτων της.

Στον χάρτη του φημισμένου κοσμογράφου της Ενετικής Αυτοκρατορίας, Βιτσέντο Μ. Κορονέλι που συντάχθηκε το 1696 αποτυπώνεται τόσο το βουνό των Σκάρων όσο και η Μονή του Αγίου Γεωργίου (Mon di S. Giorgio)¹⁶⁸.

Το 1692 ο Ιερομόναχος Μεθόδιος Μολφέτος (ο οποίος είχε ήδη οικοδομήσει στη χώρα τον ναό της Υπεραγίας Θεοτόκου της Ευαγγελιστρίας, αφιερώνει την περιουσία του στη Μονή του Αγίου Γεωργίου και κλείνεται σε αυτήν ως μοναχός. Αργότερα, γύρω στο 1709¹⁶⁹ η περιουσία του μοναστηριού αυξήθηκε περαιτέρω με νέες δωρεές κι αφιερώσεις ακινήτων κι ο τότε, ιερομόναχος και ηγούμενος, Θεοφάνης Κολυβάς, αύξησε τα κελιά των μοναχών και επέκτεινε το ναό. Την ίδια περίοδο από αναφορά του, φαίνεται πως οι κάτοικοι του γειτονικού χωριού Αλέξανδρος άρχισαν να καίνε τα δέντρα από το δάσος της Μονής ώστε να εκχερσώσουν τμήμα του προκειμένου να σπείρουν¹⁷⁰. Το 1726 από προκήρυξη του Ανώτερου Προνοητού Λευκάδος Αυγουστίνου δά Ρίβα, φαίνεται ότι το δάσος είχε πλέον περιέλθει στο Δημόσιο¹⁷¹.

Στα χρόνια της ακμής του, κατά την περίοδο της Ενετικής κατοχής, το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου, που έφτασε να έχει μέχρι και οκτώ μετόχια (Άγιος Βησσαρίωνας στη θέση «Αγία Κάρα» στην πόλη της Λευκάδας, Παναγία

¹⁶⁷ Τα ρεάλια (reali) των βενετικών πηγών είναι τα γρόσια. Είναι πολύ πιθανό να πρόκειται για άτυπη δωρεά, αλλά ως φαίνεται δωρεές Οθωμανών προς Ορθόδοξα θρησκευτικά ιδρύματα απαγορεύονταν οπότε ορίστηκε η συμβολική τιμή αγοράς ως αντίτιμο της αγοραπωλησίας του δάσους. **Βλ. Παράρτημα Π10.**

¹⁶⁸ Στον ίδιο χάρτη αποτυπώνεται παρακάτω και το μετόχι της Μονής, το ναυδριο του Αγίου Βάρβαρου των Σκάρων.

¹⁶⁹ Σε πίνακα του 1701 (βλ. Π. Γ. Ροντογιάννης, Ιστορία της Νήσου Λευκάδος, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, τ. Α΄, Αθήνα 1980 (ανατύπωση 2005), σελ. 429), το μοναστήρι φαίνεται να κατέχει 984 (Ενετικά) στρέμματα χωράφια, 425 (μεροδούλια) αμπέλια, 80 ρίζες παλιότερες ελιές και 9 νεότερες.

¹⁷⁰ Το ύψος της παράβασης που ορίστηκε τότε από τον Ανώτερο Προνοητή Λευκάδος Θεόδωρο Τρεβιζάν έφτανε τα δέκα (10) δουκάτα που θα έπρεπε να καταβληθούν στο Δημόσιο ταμείο του Φρουρίου της Αγίας Μαύρας.

¹⁷¹ Η προκήρυξη αναδεικνύει με τον πλέον emphaticό τρόπο την έντονη επιθυμία των Ενετών για την προστασία και εκμετάλλευσή, ενώ το ύψος των ποινών υποδηλώνει και τις αντιδράσεις της τοπικής κοινωνίας που δεν μπορούσε ελεύθερα να εκμεταλλευτεί τον δασικό πλούτο της για καύση ή οικοδόμηση. **Βλ. Παράρτημα Π11.**

στους Σκάρους, Άγιος Βάρβαρος στους Σκάρους, του Προφήτη Ηλία, ο Ναός του Παντοκράτορα στη θέση «Σωτήρω», τον Ναό (Παναγία) των Εισοδίων στην Ακόνη, το ναό του Άγιου Νικολάου στο Κατωτικό και το ησυχαστήριο των Άγιων Πατέρων στη Νικιάνα εικ.70)¹⁷², ενώ ήταν πνευματικό κέντρο της κοινωνικής ζωής της ευρύτερης περιοχής με ακτινοβολία και πέρα από τη Λευκάδα. Εδώ κατηχήθηκε στην Ορθοδοξία, το 1790, ο ιδρυτής της Ιόνιας Ακαδημίας, Άγγλος Φιλέλληνας Φρειδερίκος Γκίλφορντ, πριν μεταβεί στην Κέρκυρα και λάβει το όνομα Δημήτριος¹⁷³.

Εικόνα 70 - Το Ησυχαστήριο των Άγιων Πατέρων στη Νικιάνα

¹⁷² Σε αφηγήσεις των ντόπιων αναφέρεται και η Κόκκινη Εκκλησία ως μετόχι της μονής, χωρίς ωστόσο αυτό να επαληθεύεται από άλλες πηγές. Η τελευταία, σε καταγραφή του 1805 φαίνεται ότι διατηρεί 6 μετόχια. Βλ. και **Παράρτημα Π12-Μετόχια Αγ. Γεωργίου.**

¹⁷³ Το σημαντικό αυτό γεγονός ενδεχομένως εκφράζει και το μέγεθος της ακτινοβολίας που η Μονή είχε και εκτός Λευκάδας.

Σε πίνακα των περιουσιακών του στοιχείων του έτους 1727 που σώζεται στο Αρχαιοφυλάκειο Λευκάδας και περιγράφει ο Κωνσταντίνος Μαχαίρας, το μοναστήρι φαίνεται να κατέχει 708 στρέμματα καλλιεργήσιμης έκτασης, 30 κτήνη και 900 αιγοπρόβατα¹⁷⁴ που λογικά θα κατευθύνονταν για τροφή στο γειτονικό δάσος. Εκείνη την περίοδο, μαζεύονταν σύσσωμοι οι κάτοικοι των χωριών της περιφέρειας Αλεξάνδρου και των γύρω χωριών για να προσκυνήσουν και να γιορτάσουν, στο πανηγύρι του Αη Γιώργη και όχι μόνο¹⁷⁵.

Μισό αιώνα αργότερα η περιουσία της Μονής θα μειωθεί και το 1760 αριθμεί 22 μοναχούς. Κατά τα έτη 1804-1810 θα υποδεχθεί μοναχούς και από τα υπόλοιπα μοναστήρια που έκλεισαν μετά την δήμευση της περιουσίας τους.

Το Σεπτέμβριο του 1817 ο Ηγούμενος της Μονής δηλώνει προς την Βρετανική Διοίκηση της Λευκάδος την πρόθεση του να χρησιμοποιήσει το δάσος προς ξύλευση επικαλούμενος τα δικαιώματα κυριότητας που είχαν παραχωρηθεί στο μοναστήρι 1,5 αιώνα νωρίτερα, για να λάβει ωστόσο αρνητική απάντηση από τον Αρχηγό της Διοίκησης Πατρίκιο Ρός¹⁷⁶. Το 1827 το μοναστήρι φαίνεται να διατηρεί 130 αιγοπρόβατα, δύο (2) κτήνη και 354 στρέμματα καλλιεργήσιμης έκτασης¹⁷⁷. Την ίδια περίοδο, σε έκθεση του Οικονόμου του μοναστηριού προς τον οικονομικό Επίτροπο, αναφέρεται η δύσκολη κατάσταση στην οποία έχει περιέλθει το μοναστήρι¹⁷⁸. Σε έκθεση του 1829 αναφέρεται ότι το Μοναστήρι διατηρεί 6 Μετόχια και συντηρεί προσωπικό 4 μοναχών και 2 υπηρετών.

Με την πάροδο των αιώνων και με πρωτοβουλίες των εκάστοτε προερχόντων, τα περιουσιακά στοιχεία του μοναστηριού άρχισαν να περιορίζονται και όσοι ακόμη εκμίσθωναν κτήματα της Μονής δεν απέδιδαν το απαιτούμενο μερίδιο. Η δήμευση της περιουσίας της το 1924 και οι απαλλοτριώσεις του 1928 θα δώσουν τη χαριστική βολή και την οριστική διάλυση της Μονής, με τα καλύτερα κτήματα του μοναστηριού να χαρίζονται τότε σε "ημέτερους" και λίγα απ' αυτά να καταλήγουν τελικά σε ακτήμονες. Έκτοτε, το μοναστήρι αφήνεται έρμαιο στην φθορά του χρόνου, τη λεηλασία των κειμηλίων¹⁷⁹ του και στην κατάρρευση των κτιρίων.

¹⁷⁴ Η ευρωστία κάποιων μοναστηριών είναι ενδεικτική στη λαϊκή φράση : «*Σομόνια* (είδος ψωμιού) να έχει το μοναστήρι και από καλογέρους βρίσκει...»

¹⁷⁵ *Τρανό γλέντι λέει γινόταν τότε, πλούσιο το μοναστήρι, δεν τσιγκουνεύονταν ούτε στα σφαχτά, ούτε στο κρασί, ούτε και στα άλλα χρειαζόμενα. Έτσι έχει φτάσει στα αυτιά μας από τους πιο παλιούς.* (προφορικές μαρτυρίες)

¹⁷⁶ Ο Βρετανός Αρμοστής χορήγησε άδεια ξύλευσης, αποκλειστικά για χρήση της μονής, για άλλες δασικές εκτάσεις εκτός του δάσους των Σκάρων που εθεωρείται κτήμα του Δημοσίου.

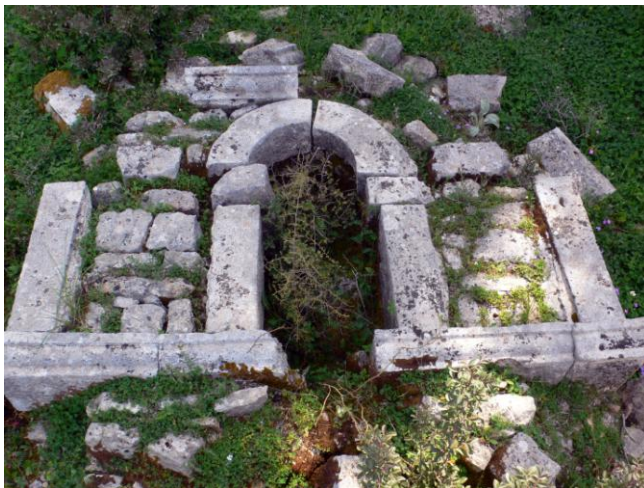
¹⁷⁷ Αρχείο Αρχαιοφυλακείου, Φάκελος Εσόδων-Εξόδων της Μονής Αγίου Γεωργίου Σκάρων (Γ.Α.Κ. Αρχεία Ν. Λευκάδας).

¹⁷⁸ Δηλώνεται ότι δεν υπάρχει άνθρωπος να φυλάει τα πράγματα – ζωντανά του μοναστηριού και ότι οι αγοραστές ζητούν εγγυήσεις προκειμένου να τα αγοράσουν, τέτοιες ώστε για όσα από τα ζώα ψωφήσουν να αποζημιώσει την μισή τους αξία η Μονή. Ο αγανακτισμένος Οικονόμος ζητάει από τον Επίτροπο πλέον να του εγκρίνει μια τέτοια συμφωνία. (Γ.Α.Κ Αρχεία Ν. Λευκάδας)

¹⁷⁹ Από προφορική μαρτυρία αναφέρεται ότι στα τελευταία στάδια πριν την οριστική διάλυση του μοναστηριού, στα τέλη του 19^{ου} και αρχές 20^{ου} αιώνα, οι μοναχοί δεν ήταν δυνατόν να αυτοσυντηρούνται οπότε και προσέτρεχαν για τις καθημερινές τους ανάγκες σε τρόφιμα στα γειτονικά χωριά. Η απουσία χρηματικού αντιτίμου τους ανάγκαζε να ανταλλάσσουν τα πράγματα που αγόραζαν με αντικείμενα και κειμήλια του μοναστηριού. Διαδικασία που αποτέλεσε και

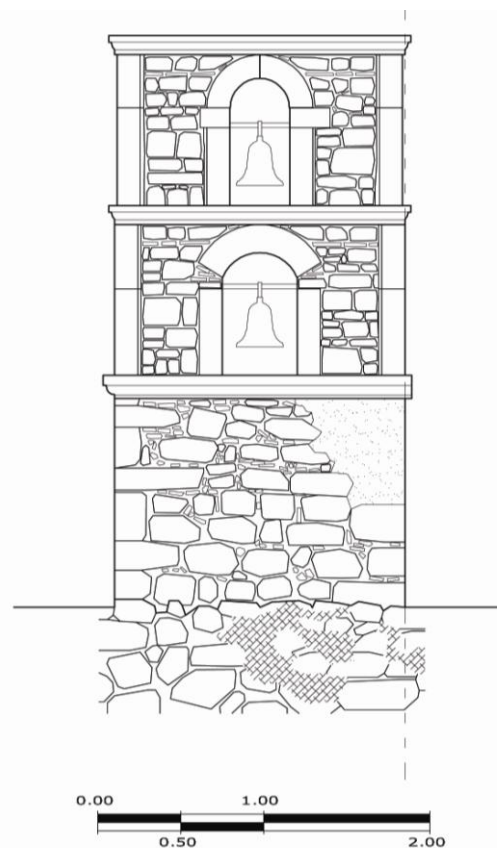
Από το 1930 τα κελιά των καλογήρων είναι πλέον άδεια. Ο παπά Θοδωρής (Φρεμεντίτης), ο τελευταίος καλογερόπαπας, θα πεθάνει το 1965 και. Τίποτε σήμερα δεν διασώζεται. Το μοναστήρι εμφανίζεται διαλυμένο, με μόνο τον ναό του Αγίου (καθολικό) στο κέντρο του μοναστηρίου να στέκει, καλυπτόμενος με ξύλινη δίρριχτη στέγη, ενώ και μετά τον τελευταίο σεισμό του 2003, δεν είναι πλέον προσβάσιμο. Η άλλοτε σπουδαία βιβλιοθήκη που περιλάμβανε εκτός των εκκλησιαστικών και άλλα βιβλία αρχαιοελληνικής γραμματείας παλιών εκδόσεων¹⁸⁰, λεηλατήθηκε και καταστράφηκε στα χρόνια του εμφυλίου, ενώ ότι απέμεινε καταφαγώθηκε όπως φαίνεται από τα ποντίκια και την υγρασία¹⁸¹.

Παράλληλα υπήρχε και το παλιό καμπαναριό (εικ.70-71) που κατέρρευσε¹⁸². Κάποιες παλιές ξύλινες εικόνες του μοναστηριού που είχαν μεταφερθεί για προστασία από ενδεχόμενη κλοπή στην εκκλησία του Αγίου Νικολάου που ήταν κοντά στο χωριό Κολουβάτα¹⁸³ χάθηκαν, όταν στις αρχές της δεκαετίας του 70' κήκε η εκκλησία. Αναφέρεται ότι κάποιες άλλες εικόνες, που βρισκόταν στις πόρτες του Ιερού και στο εικονοστάσι του τέμπλου (εικ.72-73), μεταφέρθηκαν στο Μουσείο Βυζαντινών Εικόνων που λειτουργεί στο μοναστήρι της Φανερωμένης.

Εικόνα 71

Το πεσμένο τμήμα του καμπαναριού – 2013

Εικόνα 72

Γραφική αναπαράσταση του καμπαναριού

αντικείμενο χλεύης των ημέτερων που καρπωνόνταν ωφέλη από αυτή τη συναλλαγή. (...*Μωρέ, αν ο Άη Γιώργης δεν πληρώνει, θα του πάρω και το άλογο...*) Φράση που ειπώθηκε και έμεινε στην συνείδηση των περίοικων όταν κάποιος, σε αντάλλαγμα για τρόφιμα, απέκτησε τον αποστακτήρα όπου οι μοναχοί έφτιαχναν την ρακή τους .

¹⁸⁰ Όπως χαρακτηριστικά αναφέρει στο βιβλίο του ο Σπύρος Σούνδιας.

¹⁸¹ **Παράρτημα Π13.**

¹⁸² **Παράρτημα Π14 και Π15.**

¹⁸³ Φυλάσσονταν στον γυναικωνίτη του ναού.

Εικόνα 73 - Παλαιότερη εικόνα του τέμπλου πριν την αφαίρεση των εικόνων και των θυρόφυλλων

Εικόνα 74 - Σημερινή εικόνα του τέμπλου

Κεφ.4_3 Το Μοναστήρι - αναφορές

Το 1849 και κατά την δεύτερη μόλις μέρα παραμονής του στο νησί, πραγματοποιείται η επίσκεψη του Άγγλου αρμοστή¹⁸⁴ Henry George Ward (1797-1860) (εικ.75) στο μοναστήρι, ενώ την προηγούμενη είχε προηγηθεί αντίστοιχη επίσκεψη στο μοναστήρι της Φανερωμένης. Η απόφασή του αυτή φανερώνει την επιρροή αλλά και τη δύναμη που η Μονή είχε εκείνη την περίοδο, αλλά μπορεί να ερμηνευτεί και σχετικά με την εκμετάλλευση του γειτονικού δάσους από αυτήν.

Ο Άγγλος περιηγητής David Thomas Ansted¹⁸⁵ επισκέφτηκε το 1863 το Μοναστήρι του Αγ. Γεωργίου με πρόθεση να μελετήσει κάποια σπάνια χειρόγραφα της βιβλιοθήκης και παράλληλα μας παραθέτει μια σύντομη περιγραφή αυτού¹⁸⁶. Τονίζει την ορεινή και οχυρά περιφραγμένη θέση του μοναστηριού, καθώς και ότι διαθέτει διπλές πύλες. Εκεί τον υποδέχθηκαν δύο μοναχοί οι οποίοι αφού τον καλωσόρισαν τον ξενάγησαν στο χώρο του ναού, στην τραπεζαρία την οποία τοποθετεί απέναντι από τον ναό, και στα κελιά τα οποία περιγράφει με γυμνούς πέτρινους τοίχους και μια οπή σε αυτούς για αερισμό και φωτισμό, ενώ το πάτωμα τους ήταν καλυμμένο με χώμα. Αναφέρει επίσης ότι οι κατοικίες και τα καταλύματα τοποθετούνταν περιμετρικά του ναού, χωρίς όμως να κάνει λόγο για τη μορφή τους, πέραν του ότι ήταν απλά με και την ελάχιστη δυνατή επίπλωση.

Εικόνα 75

Ο Άγγλος αρμοστής Henry George Ward (1797-1860)

¹⁸⁴ Χειρόγραφη εφημερίδα Νεολαία, 23 Ιουνίου 1849, Γ.Α.Κ Λευκάδος.

Ο Henry George Ward διορίστηκε τον Μάιο του 1849 Λόρδος - Ύπατος Αρμοστής των νησιών του Ιονίου, μια θέση που κατείχε έως και το 1855. Έφτασε στην Κέρκυρα στις 2 Ιουνίου 1849, όπου βρήκε την τοπική διοίκηση ανοργάνωτη και την έπαυσε των καθηκόντων της. Την 1η Αυγούστου 1849 κήρυξε αμνηστία σε όσους είχαν λάβει μέρος στην εξέγερση στην Κεφαλονιά κατά του προκατόχου του, John Colborne. Μέχρι το τέλος του Αυγούστου υπήρξε νέα εξέγερση που όμως κατέστειλε μέχρι τον Οκτώβριο, με τις ενέργειες του όμως να επικρίνονται από τη Βουλή των Κοινοτήτων. Το υπόλοιπο της θητείας του υπήρξε πιο ειρηνικό, με τον Ward να ασκεί έντονη χρήση των εξουσιών του, διώχνοντας συντάκτες εφημερίδων αλλά και μέλη της συνέλευσης. Αποχώρησε στις 13 Απριλίου 1855.

βλ. **Παράρτημα Π16.**

¹⁸⁵ **Παράρτημα Π17.**

¹⁸⁶ **Παράρτημα Π18.**

Κεφ.4_4 Οικονομική διαχείριση - παραγωγή

Στο πλαίσιο της βιβλιογραφικής έρευνας της παρούσας εργασίας μελετήθηκαν τα βιβλία εσόδων - εξόδων της Μονής, τα οποία και φυλάσσονται στα Γ.Α.Κ – Αρχεία Ν. Λευκάδας. Στην τακτική και αναλυτική καταγραφή των πεπραγμένων του Μοναστηριού, ξεδιπλώνεται η καθημερινότητα της ζωής των ατόμων που το κατοικούσαν, αντλούμε ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τις συναλλαγές, την διατροφή τους αλλά και την ύπαρξη βοηθητικών κτισμάτων του μοναστηριού (νερόμυλοι, ελαιοτριβεία κτλ)¹⁸⁷.

Τα αρχεία περιλάμβαναν υλικό που χρονολογούνταν από το 1750 έως το 1802 περίπου. Ως ενδεικτικό κομμάτι της έρευνας, επιλέχθηκε η περίοδος 1782-1785, που αναλύεται σε τρεις χειρόγραφους τόμους, διότι περιλαμβάνει χρονικά τους σεισμούς του 1783 (10-15 Μαρτίου / 7 Ιουνίου) που έπληξαν την περιοχή της Λευκάδας, χωρίς όμως σχετικές βιβλιογραφικές αναφορές αναφορικά με την έκταση των ζημιών της Μονής¹⁸⁸.

Στα υπόλοιπα τεύχη, που μελετήθηκαν επιφανειακά και χρήζουν βαθύτερης και αναλυτικότερης έρευνας αντλούνται ενδιαφέροντα συμπεράσματα και πληροφορίες. Στο τεύχος εσόδων - εξόδων του 1778 απαντούμε την υπογραφή του Σεμπάστιαν Μοροζίνι, έκτακτου Προβλεπτή Λευκάδος εκείνη την περίοδο (16/12/1773 έως 23/12/1778), που φανερώνει τον τακτικό έλεγχο των βιβλίων αυτών από το κρατικό Ενετικό δημόσιο. Μαθαίνουμε παράλληλα ότι Η Μονή συνεισέφερε τρόφιμα στην Κόκκινη Εκκλησία για κάποια περίοδο (τεύχος του 1786), συνήθεια που γέννησε την σημερινή λαϊκή αντίληψη ότι κάποτε αποτελούσε μετόχι της, αλλά και ακριβείς ημερομηνίες γενικών εργασιών και επισκευών.

6:Σεπτ (1778) : έδωσε εις τη Φανερωμένη όλα ελεημοσύνη.....(σιτάρι) 1:

22:Αυγούστου (1785) : έδωσε του Χαραλάμπου Λογοθέτη όπου έφτιαξε τον λινόν.....(σολδία) 3:

15:Νοεμ (1786) : εκατέβει εις την χώραν (Λευκάδα) για να πλερώσει την δεκατιά.....(σολδία) 100:

¹⁸⁷ Είναι άξιο αναφοράς ότι στον πίνακα περιουσιακών στοιχείων *Registro dei beni catasticati che possiedono li conventi dell' isola Lefcada του 1701*, Αρχαιοφυλάκιο Λευκάδας (όπου δημοσιεύεται στον τόμο Α΄, σελ. 429 του Π. Ροντογιάννη, *Ιστορία της Νήσου Λευκάδος*) και περιγράφει την ακίνητη περιουσία των μοναστηριών, δεν αναφέρονται μύλοι στην ιδιοκτησία του Αγίου Γεωργίου ενώ από τα βιβλία των μοναχών φαίνεται ότι υπήρξε τουλάχιστον ένας στην περιοχή Ακόνη.

¹⁸⁸ Η μοναδική, βιβλιογραφικά, αναφορά αυτού του είδους βρέθηκε έκθεση του μηχανικού Παύλου Μαστράκα προς τον Ανώτερο Προνοητή Λευκάδος Λαυρέντιο Σοράντσο, (Κ. Μαχαιρά, *Η Λευκάς επί Ενετοκρατίας 1648-1797*, σελ. 100) όπου αναφέρεται ότι έγιναν ζημιές στις μονές Ασωμάτου στη Βαυκερή (καταστράφηκαν τα κελιά), στην Κόκκινη Εκκλησία (κατέρρευσαν τα δύο από τα 25 κελιά) και στον Άγιο Γεώργιο στους Σκάρους χωρίς όμως να προσδιορίζεται το μέγεθος αυτών στην τελευταία.

Στην τριετία που εστιάστηκε ανακαλύπτουμε ότι το μοναστήρι είχε σημαντική παραγωγή από ποικίλα προϊόντα (εικ.77) αρκετά μεγαλύτερη από την ιδιοκατανάλωσή του, ενώ τα υπόλοιπα προϊόντα που δεν ήταν δυνατόν να παραχθούν, αγοράζονταν με τα έσοδα από τις οικονομικές δραστηριότητες του. Σε μόνιμη βάση το μοναστήρι είχε, από ίδια παραγωγή ή από εκμισθώσεις των αγροτεμαχίων του σιτάρι, σμιγό (αλεύρι από καλαμπόκι), όσπρια, κρασί, λάδι, λινάρι αλλά και ζωικά προϊόντα όπως μαλλί, τυρί και βούτυρο, τα οποία κατανάλωνε και εμπορευόταν. Με τα χρήματα, αντίστοιχα, που κέρδιζε, πλήρωνε τους εργάτες για την φύλαξη, την εργασία στα αμπέλια, αλλά και το όργωμα των χωραφιών, το κούρεμα των ζώων, το «κλαδοκόψιμο», τις επισκευές και τις μεταφορές των προϊόντων, αλλά και για την αγορά τροφίμων¹⁸⁹, ζώων και άλλων αντικειμένων (εικ.78) όπως : χαρτί για γράψιμο, πήλινα δοχεία, ασημικά, υποδήματα, λιβάνι, κεριά για την εκκλησία, σαπούνι, ρούχα κ.α. Στην πάροδο της εποχής που μελετήθηκε παρατηρείται μια σταθερότητα την διετία 1782-4, την οποία ακολουθεί μια μείωση στην παραγωγή, ιδιαίτερα των ζωικών προϊόντων (βούτυρο, μαλλί και τυρί), την επόμενη χρονιά. Από την μοιρασιά του περισσευούμενου πρόβειου μαλλιού στους πατέρες και καλογήρους, μαθαίνουμε και τον αριθμό αυτών που ήταν 11 την περίοδο 1782-3, και αντίστοιχα 13 και 11 τις δύο επόμενες χρονιές. Η πτώση αυτή της παραγωγής ενδεχομένως να συνεπάγεται την πώληση «ζωντανών» του μοναστηριού προκειμένου αυτό να ανταπεξέλθει στις οικονομικές του υποχρεώσεις. Οικονομικά το μοναστήρι φαίνεται να εμφανίζει συνεχή ελλείμματα στον ισολογισμό του που όμως είναι στα όρια του ελέγχου, με ελάχιστες υποχρεώσεις να μεταφέρονται κάθε φορά για το επόμενο έτος, ενώ αρκετές συναλλαγές είχαν ανταλλακτικό χαρακτήρα.

2:Αυγούστου (1782) : αγόρασε καρφιά για την εκκλησία εις την ακόνη, έδωσε.....(σολδία) 12:

13:Αυγούστου (1782) : έδωσε του Γιώργη Δεβέτζου εις ένα μαδέρι όπου επελέκησε όλα του κάτω Μύλου του δημοσάρι (περιοχή) _____ όπου έκοψαν αργάτες(σολδία) 12:

8:Οκτωβρίου (1782) : έδωσε του Ζαφύρι Κολιβά όλα τα αλέτρια όπου έφτιαξε του μοναστηρίου.....(σολδία) 12:

22:Οκτωβρίου (1782) : έδωσε εις το εργαστήρι του Ανδρέα Καβαδία, όλα σίδερο και καρφιά, όπου επήρην εις πολλές φορές από αυτόν, όπως φανερώνει η φέδελου (;) (πιθανόν κάποιο είδος πιστοποιητικό, φέδε – πιστοποιώ).....(σολδία) 12:

¹⁸⁹ Ιδιαίτερη ποικιλία παρουσιάζει η διατροφή των καλόγηρων, από την οποία δεν έλειπαν τα θαλασσινά, όπως γαρίδες, σαρδέλες, χαβιάρι, σουπιές, μαρίδες κ.α αλλά και σύκα, ραπάνια, αγκινάρες, αλάτι και πιπέρι, καφές, κρεμμύδια, λεμόνια, σκόρδα, μέλι κ.α.

Από στοιχεία, τέλος, του Γενικού Προβλεπτή Francesco Grimani, την γειτονική περίοδο του 1760, μαθαίνουμε ότι η κατά κεφαλήν ετήσια κατανάλωση στο νησί ανερχόταν σε 3 κάδους σιτηρά (εκ των οποίων το ¼ προερχόταν από σιτάρι και τα υπόλοιπα ¾ από σμιγό και κριθάρι), 1,5 βαρέλα κρασί, 5 κιλά λάδι, 3 κιλά τυρί, 250 γραμμάρια βούτυρο και περίπου 2,5 κιλά όσπρια¹⁹⁰. Τα παραπάνω στοιχεία αφορούν ποσοστιαίως το σύνολο του πληθυσμού μαζί με τους ξένους, οπότε οι πραγματικές ποσότητες πιθανότατα υπήρξαν σημαντικά μικρότερες. Η αντίστοιχη ετήσια κατά κεφαλήν κατανάλωση του μοναστηρίου φαίνεται σε όλους τους τομείς σημαντικά μεγαλύτερη, ωστόσο θα πρέπει εδώ να παρατηρήσουμε ότι από τα μοναστήρια τρέφονταν και οι δυστυχημένοι και οι αδύνατοι της περιοχής, αλλά και οι υπηρέτες και οι εργάτες που δούλευαν για τη μονή.

	ΣΙΤΑΡΙ			ΣΜΙΓΟ			ΟΣΠΡΙΑ			ΤΥΡΙ ΜΑΝΟΥΡΙ		
	1782-3	1783-4	1784-5	1782-3	1783-4	1784-5	1782-3	1783-4	1784-5	1782-3	1783-4	1784-5
Συνολική παραγωγή	234	242	---	310	302,5	281	56,5	77,5	52	600	510	374
Μάρτιος	6	8	---	11	30	28	4	3	6			
Απρίλιος	6,5	7	---	14	24	21	1,5	1	1			
Μάιος	4,5	7,5	---	29	23	22,5	0,5	0,5	1			
Ιούνιος	6	7,5	---	38	24	19	1,5	1,5	2			
Ιούλιος	6,5	7	---	18	30	28	1,5	0,5	0,5			
Αύγουστος	7	8	---	20	19	8,5	1,5	1,5	1			
Σεπτέμβριος	7,5	6	---	10	20	17	1,5	1,5	1			
Οκτώβριος	7	9	---	11	15,5	18	1,5	2,5	1,5			
Νοέμβριος	7,5	6	---	16,5	20	18	1,5	3	1,5			
Δεκέμβριος	6,5	5	---	20	18	12	1	2,5	1,5			
Ιανουάριος	8	7	---	15	19	16,5	1	2,5	1			
Φεβρουάριος	7,5	5	---	17,5	16,5	16	1,5	2	1			
Συνολική κατανάλωση	80,5	83	---	242	260	225,5	18,5	23,5	18,5	46	38	63
	ΤΥΡΙ ΠΡΕΤΖΑ			ΒΟΥΤΥΡΟ			ΚΡΑΣΙ			ΛΑΔΙ		
	1782-3	1783-4	1784-5	1782-3	1783-4	1784-5	1782-3	1783-4	1784-5	1782-3	1783-4	1784-5
Συνολική παραγωγή	655	660	367	105	163	67	112	140	128	128,5	267	110
Μάρτιος	65	80	160	---	---	---				8	10	8
Απρίλιος				---	---	---				8	3,5	5,5
Μάιος	104	145	65	---	---	---				4,5	6	6
Ιούνιος	72	60	---	---	---	---				9	5	7
Ιούλιος	95	95	112	4	6,5	6				6	5,5	6
Αύγουστος	23	52	55	4	5	3,5				7,5	6	6
Σεπτέμβριος	42	65	40	6	6,5	7				4	6	6
Οκτώβριος	110	67	---	7	5	6,5				3,5	3	6,5
Νοέμβριος	18	34	---	6	5	5,5				3,5	9	8
Δεκέμβριος			---							3,5	6,5	7
Ιανουάριος	130	62	33	30	24	13,5				6	7	8,5
Φεβρουάριος			45							3	7	6
Συνολική κατανάλωση	659	660	510	57	52	42	30,5	56	43	74,5	78,5	80,5
	ΛΙΝΑΡΙ			ΜΑΛΙ ΠΡΟΒΕΙΟ			ΜΑΛΙ ΤΡΑΓΕΙΟ			ΕΣΟΔΑ-ΕΞΟΔΑ (ΣΟΛΔΙΑ)		
	1782-3	1783-4	1784-5	1782-3	1783-4	1784-5	1782-3	1783-4	1784-5	1782-3	1783-4	1784-5
Συνολική παραγωγή	80	75	---	206	221	164	97	75	---	5797	7400	5757
										6894,2	9186	6147,2
												Έσοδα
												Έξοδα

Εικόνα 77 - Αποδελτίωση των στοιχείων που προέκυψαν από την μελέτη των βιβλίων εσόδων-εξόδων της μονής και για την περίοδο 1782-1785. Τα μεγέθη που αφορούν το σιτάρι, το σμιγό, τα όσπρια μετριούνται σε κάδους. Τα τυριά (μανούρι και πρέτζα), το βούτυρο και το λιναρι σε λίτρες, ενώ το κρασί και το λάδι σε βαρέλες

¹⁹⁰ Άγγελος Χόρτης, «Τα Μοναστήρια της Λευκάδας : Ο ρόλος τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή του νησιού κατά την εποχή της Βενετοκρατίας και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα», Πρακτικά Συνεδρίου – Τα Μοναστήρια της Λευκάδας, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδος, Αθήνα 2010, σελ. 86.

Κεφ.4_5 Τοιχογραφίες – τέμπλο στο εσωτερικό του ναού.

(Τμηματική αναδημοσίευση με ορισμένες προσθήκες από το βιβλίο : «Χριστιανική Ζωγραφική - Η Μεταβυζαντινή και Επτανησιακή τέχνη στις Εκκλησίες και τα Μοναστήρια της Λευκάδας (15ος - 20ος αίων)», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1999, σελ.112-120) Με υπογράμμιση τονίζονται οι προσθήκες επάνω στο αρχικό κείμενο.

Σήμερα, στο εσωτερικό του ναού και στον ανατολικό τοίχο που έχει μείνει ανέπαφος διασώζονται αξιολογότερες αγιογραφίες.

Στην Πρόθεση του ναού όπου εμφανίζεται η στήλη των «κεκοιμημένων» αρχιερέων της Λευκάδας, τοποθετείται και η αρχική τοιχογράφηση της εκκλησίας, μεταξύ των ετών 1621-4¹⁹¹.

Ο σημερινός ναός είναι μεγαλύτερος από τον αρχικό. Τα όρια όμως του **ανατολικού τοίχου** του παλαιότερου ναού κατά την επέκταση δεν πειράχτηκαν, γι' αυτό και σώζεται η πρώτη καλή τοιχογράφηση. Η μόνη αλλαγή που έγινε στην πλευρά αυτή είναι ότι με την επέκταση του ανατολικού τοίχου **κλείστηκε η κόγχη της παλιάς Πρόθεσης** κι ανοίχτηκε νέα στην προέκταση του τοίχου προς βορράν. Ο ανατολικός τοίχος ήταν κατάγραφος. Οι άλλοι τοίχοι δεν παρουσιάζουν τοιχογραφίες.

Στην κόγχη του Ιερού εικονίζεται η Πλατυτέρα σε προτομή με τα χέρια υψωμένα σε δέηση κι εμπρός στο στήθος της σε εγκόλπιο ο Χριστός ευλογεί και με τα δυο του χέρια. Δεξιά και αριστερά των ώμων της Θεοτόκου αναπτύσσεται η επιγραφή «Η ΠΛΑΤΥΤΕΡΑ» και σημειώνεται το συντομόγραμμα των ουρανών «Ο». Δεξιά πάλι και αριστερά είναι η επιγραφή «MP Θό». Τις άκρες των στενών χειριδών και του περιλαίμιου του εσωτερικού ενδύματος της Θεοτόκου όπως και του χιτώνα του Χριστού κοσμούν σειρές πολύτιμων λίθων. Κάτω από την

¹⁹¹ Η ημερομηνία των τοιχογραφιών ερμηνεύεται με τον παραπάνω τρόπο : Η σειρά με την οποία αναφέρονται οι αρχιερείς στη στήλη των κεκοιμημένων στη κόγχη της νέας Πρόθεσης έχει να κάνει με την αντίστοιχη σειρά διαδοχής. Εκεί σημειώνονται τρεις Αρχιερείς, ο Μεθόδιος, ο Άνθιμος και ο Μητροφάνης Από τον κατάλογο Αρχιερέων Λευκάδας γνωρίζουμε ότι την περίοδο 1621-4 Αρχιερέας ήταν ο Άνθιμος από την Άρτα και πριν από αυτόν και για έναν μόλις χρόνο Αρχιεπίσκοπος Λευκάδας υπήρξε ο Μητροφάνης Μανωλίτσης από το γειτονικό χωριό Αλέξανδρος και προ αυτού ένας ακόμη Άνθιμος (1619) επίσης για έναν χρόνο. Επομένως και καθώς δεύτερος Αρχιερέας με το όνομα Μητροφάνης δεν υπήρξε, καταλήγουμε ότι από τον κατάλογο απουσιάζει ο Μεθόδιος, που ως φαίνεται υπήρξε Αρχιερέας προ του Άνθιμου (του 1619). Εφόσον στη στήλη των κεκοιμημένων δεν αναφέρεται δεύτερος Άνθιμος καταλήγει κάποιος στο συμπέρασμα ότι τα ονόματα και η τοιχογράφηση έγιναν επί των ημερών του, δηλ. 1621-1624. (Π. Ροντογιάννης)

Εδώ υπάρχει μια διαφωνία με τη θεωρία του Π. Ροντογιάννη, καθότι η νέα πρόθεση ανήκει στην επέκταση του αρχικού ναού που χρονικά τοποθετείται στις αρχές του 18^{ου} αιώνα. Η αναφορά θα μπορούσε να υπάρξει καθώς τα ονόματα των ιδρυτών ήταν γνωστά. Η ίδρυση του 1612 δεν συνεπάγεται απαραίτητα και την πρώτη φάση του ναού, πόσο μάλλον εξασφαλίζει χρονικά την αρχική τοιχογράφηση. Θεωρητικά θα μπορούσαμε να ασπαστούμε μέρος αυτής εφόσον αποδεχτούμε ότι η στήλη όντως άνηκε στην τοιχογραφημένη φάση του 1621-4 και αντιγράφηκε πιστά στη νέα Πρόθεση κατά την επέκταση του ναού (1709) επί Ηγουμένου Θεοφάνη Κολυβά, πιστά και χωρίς να συμπεριλάβει τους μετά τον Άνθιμο (εκ Άρτης) κεκοιμημένους Αρχιερείς.

Πλατυτέρα εικονίζονται τέσσαρες Ιεράρχες όρθιοι: ο Άγιος Γρηγόριος, ο Άγιος Ιάκωβος ο Αδελφόθεος, ο Άγιος Βασίλειος κι ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος. Όλες οι παραστάσεις της αψίδας έχουν κακοποιηθεί σε μεγάλο βαθμό από επιζωγράφιση. Οι επιγραφές εδώ έχουν σβηστεί.

Στο μέτωπο μεταξύ αψίδας και κόγχης του Διακονικού εικονίζεται η Θεοτόκος ολόσωμη, όρθια και γυρισμένη προς τα δεξιά της με υψωμένο το δεξί χέρι κάτω από το μαφόριο και με το αριστερό κάθετο προς το σώμα. Από ψηλά φαίνεται σε μορφή τριπλής ακτίνας κατερχόμενο το Άγιο Πνεύμα. Πρόκειται για το αριστερό μισό της παράστασης του Ευαγγελισμού. Το άλλο μισό, ο Άγγελος Γαβριήλ εικονίζεται μεταξύ Πρόθεσης και αψίδας. Στην κόγχη του Διακονικού εικονίζεται ο Άγιος Ρωμανός και στη νέα Πρόθεση, τα ονόματα των «Κεκοιμημένων», αλλά και η «Αποκαθήλωση του Χριστού», με τη γνωστή μορφή της Άκρας Ταπείνωσης. Ο Ιησούς παριστάνεται από την οσφύ και πάνω, όρθιος και γυμνός στη σαρκοφάγο.

Στο μετακάρπιο του δεξιού χεριού διακρίνεται ο τύπος του ήλου και στα αριστερά του σύμβολα του Πάθους, όπως, η λόγχη, το καλάμι κι ο σπόγγος. Η τεχνική και η τεχνοτροπία εδώ είναι διαφορετική από την παράσταση της Ανάληψης. Η παράσταση της **Αποκαθήλωσης** (εικ.81) ανήκει ασφαλώς στις **αρχές του 18ου** αιώνα και πρέπει να σχετισθεί με τη μεγέθυνση του ναού στα 1709.

Σ' όλο το **αέτωμα του παλαιού τοίχου** τέλος, πάνω κι από τις τρεις κόγχες, αναπτύσσεται η παράσταση της Ανάληψης. Πάνω από τη μεγάλη κόγχη εικονίζεται ο Αναλαμβάνομενος σε «δόξα» ωοειδή, που την υποβαστάζουν δυο άγγελοι, που πετούν με τα σώματα σε οριζόντια θέση. Στην άκρη των ποδιών των αγγέλων της «δόξας» στέκεται από ένας άγγελος όρθιος, ολόσωμος, επίκεφαλής δυο ομάδων Αποστόλων, που είναι τοποθετημένοι στις δυο γωνιές της βάσης του αετώματος. Της δεξιάς ομάδας, που την αποτελούν πέντε Απόστολοι, προηγείται η Θεοτόκος. Την αριστερή ομάδα αποτελούν έξι Απόστολοι (εικ.80). Δυστυχώς το κέντρο της σύνθεσης είναι καλυμμένο από προστατευτική ταινία στην προσπάθεια των αρχαιολόγων να προστατεύσουν την τοιχογραφία από ρωγμή του τοίχου¹⁹². Από παλιότερη αναφορά μαθαίνουμε ότι στο ψηλότερο μέρος της παράστασης αναγράφεται η επιγραφή «Η ΑΝΑΛΗΨΗ» με μέτρια Κεφαλαία γράμματα, ενώ εκατέρωθεν των ώμων του Ιησού σημειώνεται το συντομόγραμμα «IC XC».

Η διάταξη των προσώπων και των ομάδων είναι συμμετρική και η σύνθεση ισορροπημένη. Τα σώματα των εικονιζομένων μορφών είναι ψηλά και λεπτά. Παρατηρώντας τη σύνθεση γίνεται αντιληπτό ότι λειτούργησε ως πρότυπο σε αυτήν, η Ανάληψη της Οδηγήτριας¹⁹³. Παρ' όλα αυτά, η ζωγραφική του Αγίου Γεωργίου, θεωρείται αρκετά πρωτότυπη, αλλά και πιστή στην

¹⁹² Στο πίσω μέρος της πλευράς του αετώματος φαίνεται να είχαν τοποθετηθεί εξαρχής κιούπια και κενοί πυλοσωλήνες εντός της τοιχοποιίας, ενδεχομένως για να εξασφαλίζουν ένα καλύτερο ηχητικό αποτέλεσμα κατά την διάρκεια της τελετής.

¹⁹³ Έργα των μέσων του 15^{ου} αιώνα και θεωρούνται οι παλαιότερες τοιχογραφίες της Λευκάδος. Και στις δυο παραστάσεις της Αναλήψεως έχουμε το ίδιο γενικό σχήμα στην σύνθεση, ίδια διάταξη και θέση των προσώπων.

ορθόδοξη παράδοση. Η Δυτική επίδραση είναι εμφανής τόσο στους λεπτομέρειες όσο και στην εικονογραφία και γενική αντίληψη του θέματος.

Το μέτωπο της αψίδας περιτρέχει διακοσμητική ταινία, που χωρίζεται σε δύο στενές, στα πλάγια, και μια φαρδύτερη, στη μέση, ζώνη με οδοντωτό πλινθόσχημο διάκοσμο. Η αντίστοιχη ζώνη της νέας Πρόθεσης διακοσμείται με άνθη λευκών κρίνων στο κέντρο ελικοειδών σχεδίων. Ολόκληρο το μέρος του Ανατολικού τοίχου διακοσμείται με ζώνη που αποτελείται από σπειροειδής κάθετες γραμμές χρώματος κυανού και αντίστοιχες οριζόντιες χρώματος καφέ.

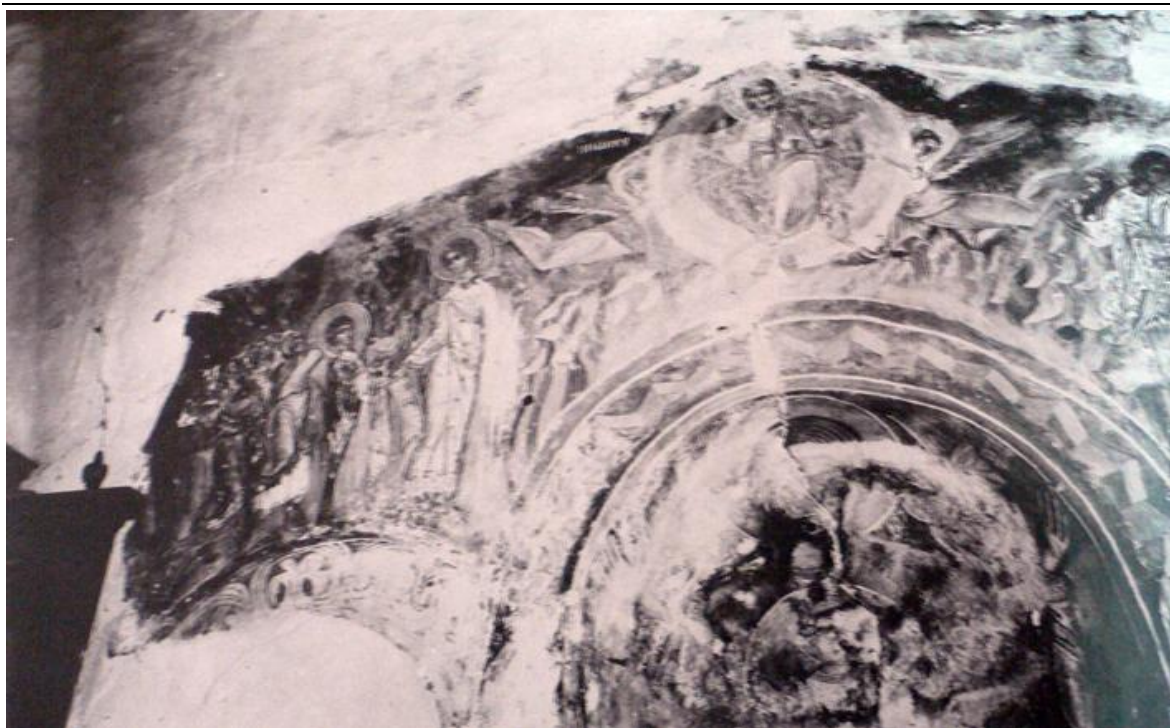
Το τέμπλο του ναού, είναι αντίγραφο του αντίστοιχου τέμπλου του Αγίου Μηνά, επομένως μεταγενέστερο του 1724¹⁹⁴, ωραιότατης κατασκευής και εκτέλεσης που σήμερα καταστρέφεται από την εγκατάλειψη και την υγρασία. Διατηρεί εμφανή απόκλιση και κινδυνεύει ανά πάσα στιγμή να καταρρεύσει. Οι επιχρυσώσεις και τα γυψώματά του έχουν στον μεγαλύτερο βαθμό χαθεί, ενώ και τα ξύλα έχουν αρχίσει να κουφώνουν.

Οι δεσποτικές εικόνες (το κείμενο αναφέρεται την περίοδο 1950) και οι παραστάσεις στα θυρόφυλλα του τέμπλου έχουν κακοποιηθεί από νεότερη επιζωγράφιση. Στη βόρεια θύρα του Ιερού (θυρόφυλλο Πρόθεσης) εικονίζεται ο Άγιος Κυριάκος (εικ.82) και στη νότια θύρα (θυρόφυλλο Διακονικού) ο Άγιος Αθανάσιος. Η εικόνα αυτή έχει χρονολογία 1811 και την υπογραφή του Ανδρέα Μπέτζου¹⁹⁵. Στην κεντρική θύρα της Ωραίας Πύλης απεικονίζεται ο "Επί του Σταυρού Ελκόμενος".

Το δωδεκάορτο του τέμπλου (που σήμερα μαζί με τα θυρόφυλλα απουσιάζει) είναι καλύτερης τέχνης. Η εικόνα της Κοίμησης της Θεοτόκου είναι του Ι. Ρούσσου όπως ενδεχομένως και οι υπόλοιπες εικόνες του δωδεκάορτου. Κοντά στον τοίχο του δεξιού ψαλτικού υπάρχει επιζωγραφισμένη εικόνα με τη Στέψη της Θεοτόκου του Σπ. Βεντούρα αλλά και μικρή φορητή εικόνα του Αγίου Γεωργίου.

¹⁹⁴ Θα ίσχυε κάτι τέτοιο εφόσον το τέμπλο κατασκευαζόταν σε μεταγενέστερη της επέκτασης του ναού περίοδο. Η σημερινή εικόνα μας κάνει να πιστεύουμε ότι πιθανότερο ήταν να κατασκευάστηκε ταυτόχρονα με την νέα επέκταση και όχι μετά από ελάχιστα μόλις χρόνια.

¹⁹⁵ Πέρα από την υπογραφή υπάρχει και η αφιερωτική επιγραφή : «ΔΕΗCΙC ΤΟΥ ΔΟΥΛΟΥ ΤΟΥ ΘΕΟΥ ΚΑΛΛΙΟΠΙΟΥ / ΙΕΡΟΜΟΝΑΧΟΥ ΔΑΜΗΑΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ 1811» . Ο αγιογράφος Ανδρέας Μπέτζος φαίνεται να υπήρξε ηπειρωτικής καταγωγής που δραστηριοποιήθηκε στη Λευκάδα την περίοδο 1782 με 1811 και ζωγράφιζε με αυγόχρωμα απευθείας στο σανίδι.

Εικόνα 79 - Οι τοιχογραφίες στο Καθολικό, τμήμα από την ανάληψη. Φωτ. περί τα 1970-80. Διακρίνεται ολόκληρη η μορφή του Χριστού στο κέντρο της σύνθεσης και η κατακόρυφη ρηγμάτωση στην κόγχη του Ιερού

Εικόνα 80 - Οι απόστολοι στα δεξιά της "Δόξας"

Εικόνα 81 - "Αποκαθήλωση του Χριστού" με τη μορφή της Άκρας Ταπεινώσης στην κόγχη της (νέας) Πρόθεσης

Εικόνα 82 - Ο Άγιος Κυριάκος στη Βόρεια Θύρα του Ιερού. Φέρει την υπογραφή του Ανδρέα Μπέτζου και χρονολογία 1811

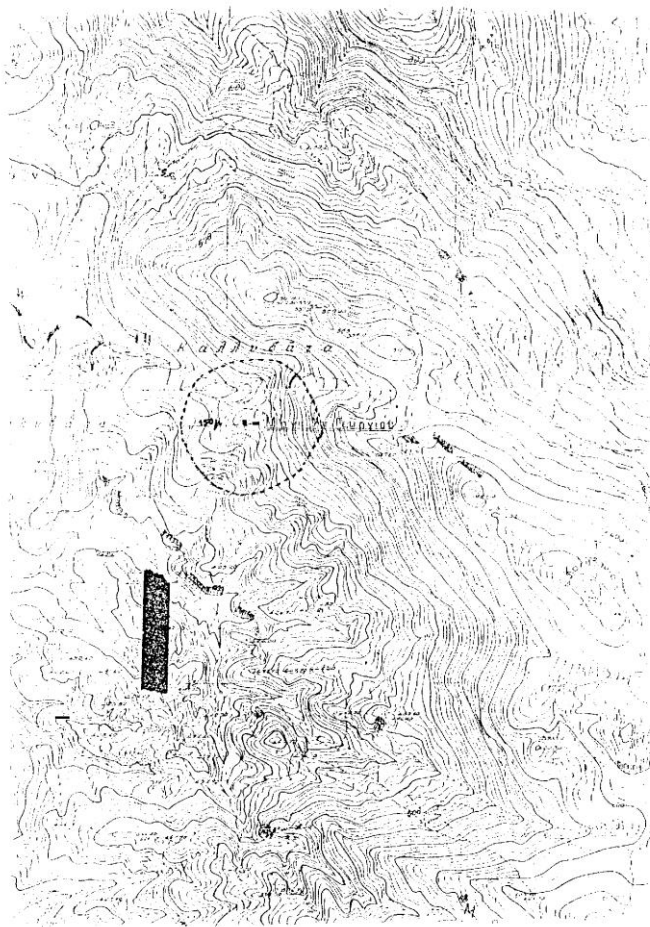
Κεφ.4_6 Σήμερα

Το μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου των σκάρων Λευκάδος είχε από το 62' ανακηρυχτεί ως αρχαιολογικός χώρος (σύμφωνα με το ΦΕΚ 473/Β/17.12.62), ενώ με το 1998 (ΦΕΚ 43/Β/28.01.1998) καθορίζεται ζώνη προστασίας, που περιλαμβάνει το καθολικό, τα προσκτίσματα και την περιοχή έως και 150 μ. από τον περίβολο της Μονής (εικ.83).

Η Μητρόπολη από το 2010, καταβάλλει προσπάθειες ώστε να ανοίξουν, έστω και για μια μόνο μέρα το χρόνο, τα παλιά ιστορικά μοναστήρια που είναι διάσπαρτα στο νησί της Λευκάδας. Η Ιερά Μονή πανηγυρίζει στις 23 Απριλίου, ενώ το Πάσχα και το καλοκαίρι τελούνται υπαίθριες λειτουργίες.

Τον Απρίλιο του 2010, τελέστηκε εσπερινός, χοροστατώντας του Μητροπολίτη Λευκάδας και Ιθάκης κ.κ. Θεοφίλου ενώ και τον Αύγουστο του 2007 τελέσθηκε ιερά παράκλησις στον αύλειο χώρο της Ιεράς Μονής Αγ. Γεωργίου και υπαίθρια έκθεση φωτογραφίας με θέμα "τα παλιά Μοναστήρια της Λευκάδας" με τη συνεργασία του Πνευματικού Κέντρου Δήμου Λευκάδας.

Παράλληλα καταβάλλεται προσπάθεια από την Μονή ώστε να πραγματοποιηθεί μια μελέτη και πρόταση ανασύλωσης, προκειμένου να ενταχθεί το μνημείο σε κάποιο πρόγραμμα χρηματοδότησης¹⁹⁶.

Εικόνα 83

Το απόσπασμα του παραρτήματος του Φ.Ε.Κ που προσδιορίζει το προστατευόμενο όριο

¹⁹⁶ Παράρτημα Π19.

Εικόνα 84 - Από τις πρόσφατες εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στον χώρο του μοναστηριού

Εικόνα 85 - Από τις πρόσφατες εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στον χώρο του μοναστηριού

Κεφ.5 Τεχνική περιγραφή.

Κεφ.5_1 Εισαγωγικά.

Κεφ.5_1.1 Αντικείμενο της εργασίας.

Το αντικείμενο της εργασίας αφορά την αποτύπωση, μελέτη και τεκμηρίωση ενός επιλεγόμενου θέματος μέσα από μια διαδικασία που θα οδηγήσει στην πρόταση στερέωσης και μελλοντικής επανάχρησής του.

Ο σπουδαστής καλείται επιτόπου να συγκεντρώσει τις πληροφορίες και τεκμήρια που θα επιτρέψουν την ανάγνωση του συγκροτήματος, των κατασκευαστικών του φάσεων, της μορφής δόμησης, της φύσης του δομικού υλικού και του τρόπου δόμησης του φέροντα οργανισμού, όπως και την κατανόηση του τρόπου κατασκευής αλλά και την καταγραφή των οικοδομικών του λεπτομερειών. Το σύνολο των προηγούμενων στοιχείων σε συνδυασμό με μια επιτόπια διερευνητική έρευνα σχετικά με τις αστοχίες και βλάβες της κατασκευής, θα οδηγήσει στην κατά το δυνατόν ακριβέστερη γραφική αναπαράσταση.

Σε τελικό στάδιο, τα καθολικά συμπεράσματα των προηγούμενων διαδικασιών, βάσει και μιας προϋπόθεσης σύγχρονης επανάχρησης με σεβασμό στην ιδιαιτερότητα και ιστορική αξία του έργου, θα επιβάλλουν τις απαιτούμενες, μικρότερης ή μεγαλύτερης κλίμακας, στερεωτικές επεμβάσεις.

Εικόνα 86 - Γενική πανοραμική άποψη του συγκροτήματος των κελιών

Κεφ.5_1.2 Αρχές και μέθοδοι αποτύπωσης.

Η αποτύπωση, που αποτελεί και τη απαρχή της παρούσας εργασίας, αποσκοπούσε εξαρχής στην συγκέντρωση του απαιτούμενου υλικού που θα επέτρεπε, εκτός της μετέπειτα λεπτομερούς γραφικής αναπαράστασης και στην αξιοποίηση του, για την αποκατάσταση της μορφής του έργου, την σύσταση της εικόνας που αυτό είχε σε περασμένα έτη, την επανόρθωση των βλαβών και στην επαναλειτουργία του μέσω της εγκατάστασης νέας χρήσης.

Με αυτά τα κριτήρια, πραγματοποιήθηκε λεπτομερής καταγραφή της γεωμετρίας του συγκροτήματος και των επιμέρους μελών του, ανάλυση και κατανόηση της " παραδοσιακής " κατασκευαστικής του λογικής αλλά και των βλαβών και αστοχιών που προέκυψαν στο πέρασμα του χρόνου.

Στην συγκεκριμένη εργασία ακολουθήθηκε η λεγόμενη " συμβατική " ή παραδοσιακή μέθοδος, η οποία επαρκεί για κτίρια μικρής έως μεσαίας κλίμακας όπως και το συγκριμένο. Προηγήθηκε η επιτόπου γνωριμία με το αντικείμενο μελέτης η οποία ακολουθήθηκε από την απόδοση της γεωμετρίας του χώρου με την λήψη των εξωτερικών σημείων (χρήση χωροβάτη) του περιγράμματος των κτηρίων (εικ.87) και την εξάρτησή αυτών από σταθερά προκαθορισμένα σημεία. Το τελικό αποτέλεσμα των μετρήσεων αποδίδεται γραφικά και ονομαστικά μέσω σχεδίων υπό κλίμακα με την ταυτόχρονη σημείωση σχολίων, παραπομπών για την παθολογία και λεπτομερειών υπό μορφή σκίτσου. Σε δυσπρόσιτα σημεία (όπου δεν ήταν δυνατόν να εγκατασταθεί ο χωροβάτης) λήφθηκαν τα απολύτως απαραίτητα σημεία όπου μετρήθηκαν και ενωθήκαν με άλλα σταθερά επάνω σε πρόχειρα σκαριφήματα.

Εσωτερικά, ακολουθήθηκε η ίδια διαδικασία με γραφικά σχέδια υπό κλίμακα, εξαρτημένα από σταθερά εξωτερικά. Όσον αφορά τον σχεδιασμό των όψεων αυτός πραγματοποιήθηκε με χάραξη οριζοντίων εσωτερικών και εξωτερικών συσχετισμένων επίπεδων (εικ.88-89-90) που ορίστηκαν με νήματα.

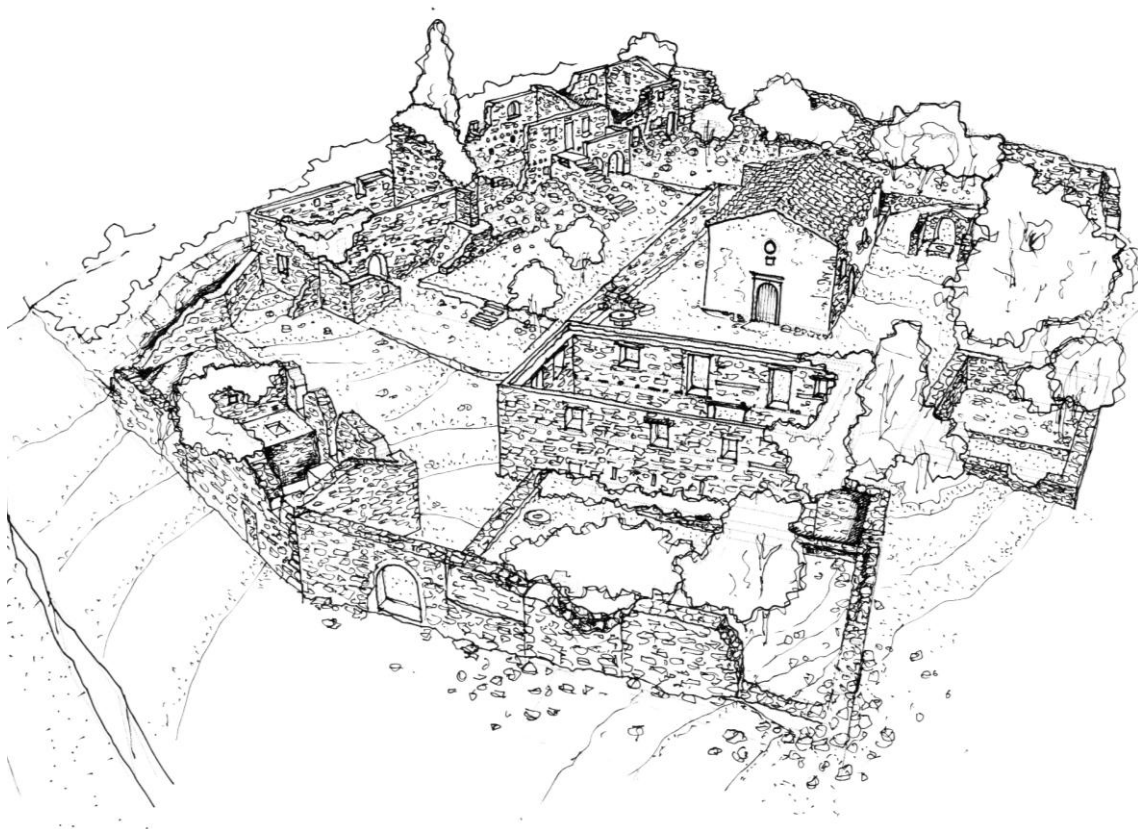
Με τη συνδυαστική χρήση του χωροβάτη και της σταδίας προσδιορίστηκαν οι στάθμες του εδάφους περιμετρικά του κτιρίου για την δημιουργία του τοπογραφικού. Τις επί τόπου μετρήσεις ακολουθούν η αρίθμηση και απόδοση των χώρων σε συμβατικά αναπαραστατικά σχέδια (κατόψεις – όψεις – τομές) υπό κλίμακα μέσω Η/Υ.

Όλες οι παραπάνω διαδικασίες συνοδεύονταν σε κάθε στάδιο από εκτεταμένη φωτογραφική τεκμηρίωση (ορθοφωτογραφήσεις, αναπτύγματα εσωτερικών χώρων, οικοδομικές λεπτομέρειες, φωτογραφήσεις με παρεμβαλλόμενο στοιχείο συγκριτικής κλίμακας, αποτύπωση βλαβών κ.α).

Κατά τη διάρκεια των αποτυπώσεων δεν πραγματοποιήθηκαν δραστικές παρεμβάσεις στο κτίριο, πέραν της τοποθέτησης σε υγιείς αρμούς, καρφιών για τη στήριξη των νημάτων, την διακριτική σημείωση με ήπια μέσα (κιμωλία, μολύβι, μαρκαδόροι) των σταθερών σημείων, την απομάκρυνση δείγματος κονιάματος από χαρακτηριστικά σημεία προς περαιτέρω διερεύνηση και την διάτρηση μικρής οπής σε σημείο φραγμένου ανοίγματος με μια σιδερόβεργα για τον προσδιορισμό του πάχους της λιθοδομής. Επεμβάσεις που συνολικά εμπίπτουν στην κατηγορία των μη καταστρεπτικών μεθόδων διερεύνησης.

Κεφ.5_1.3 Σημείωμα για τις σχεδιάσεις.

Η γραφική αναπαράσταση του συγκροτήματος πραγματοποιήθηκε με ηλεκτρονικά σχεδιαστικά προγράμματα τύπου Cad ενώ τα τρισδιάστατα μοντέλα που συνοδεύουν ερμηνευτικά την παρουσίαση με αντίστοιχων δυνατοτήτων λογισμικό. Τα σχέδια διακρίνονται σε κατηγορίες “αποτύπωσης” και “πρότασης” όπου διαχωρίζονται σε πινακίδες αναφερόμενες ξεχωριστά σε κάθε κτήριο.

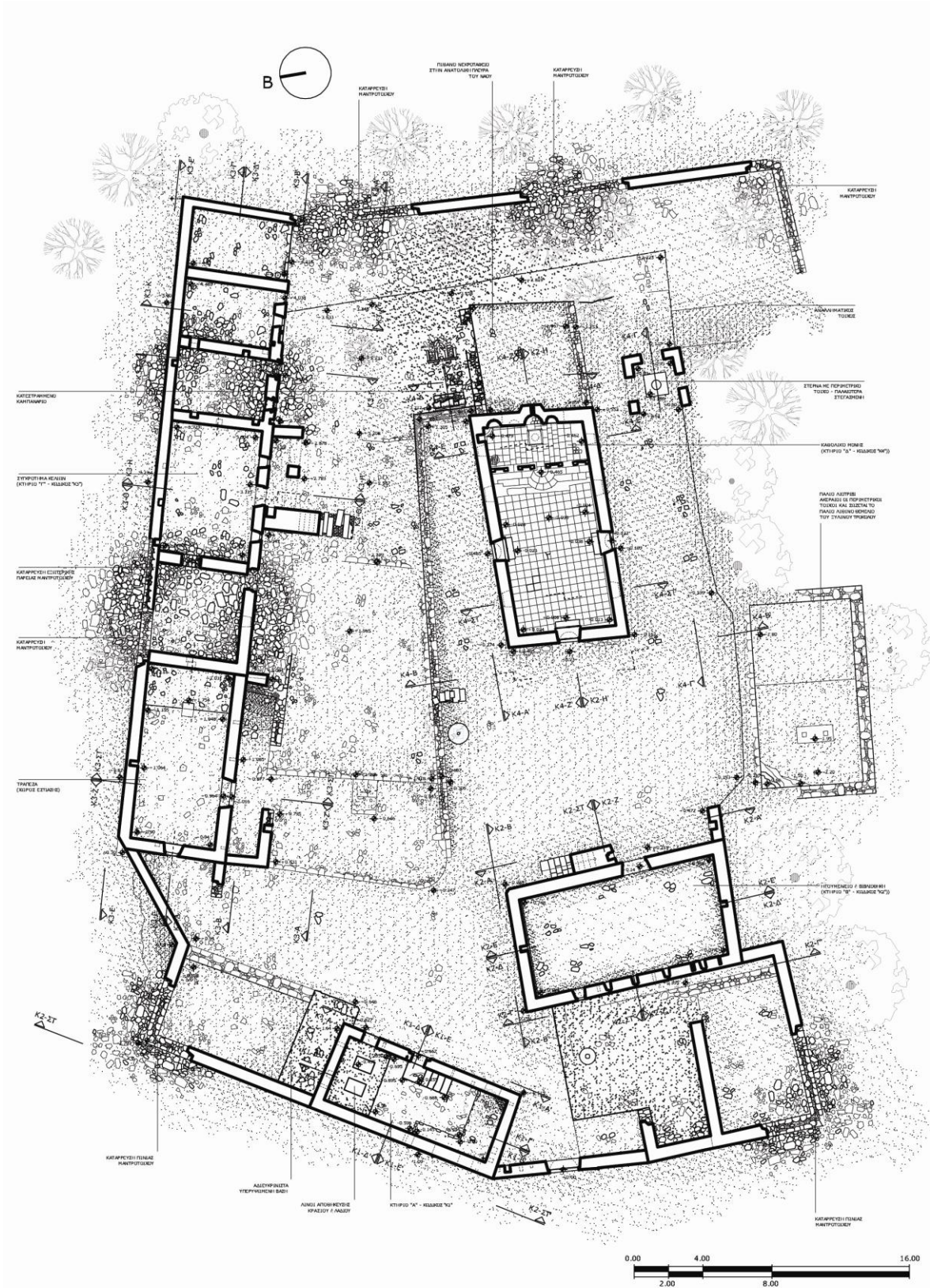
Εικόνα 91 - Προοπτικό σκίτσο υφιστάμενης κατάστασης

Κεφ.5_2 Υπάρχουσα κατάσταση.

Κεφ.5_2.1 Συνοπτική περιγραφή.

Πλησιάζοντας κανείς το Μοναστήρι αντικρίζει μια απογοητευτική εικόνα εγκατάλειψης, με εκτεταμένες καταρρεύσεις τοίχων που καθιστούν σε μεγάλο βαθμό δυσανάγνωστη την αντίληψη των αρχικών κτισμάτων και της μεγαλοπρέπειας που κάποτε ακτινοβολούσε αυτός ο χώρος.

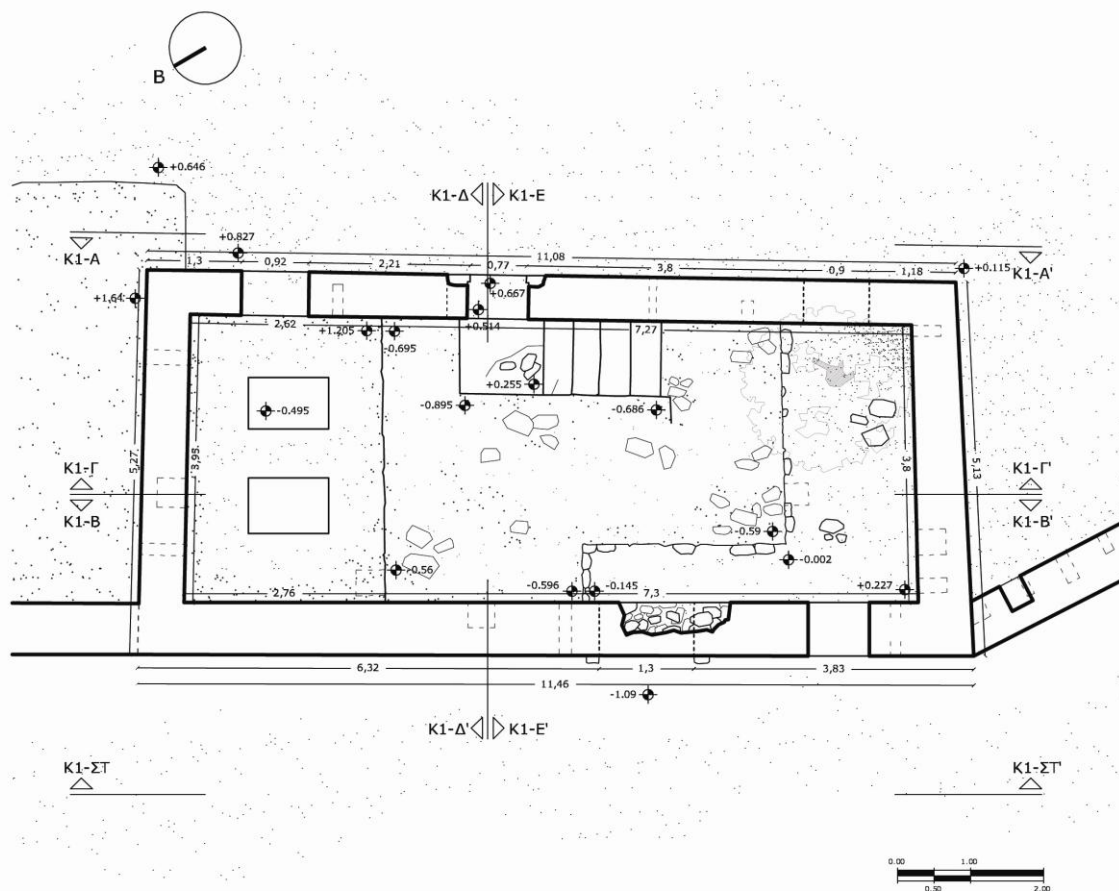
Το συγκρότημα ακολουθεί τον χαρακτήρα που αναλύθηκε προηγουμένως, (βλ. Κεφ.3_3) περιφραγμένο από ψηλό μαντρότοιχο προς την βορεινή και δυτική πλευρά του, ενώ στην αντίστοιχη Ν-Α τα ίχνη του χάνονται και περισσότερο εντάσσεται στις γειτονικές καλλιεργήσιμες διαμορφωμένες πεζούλες. Στην δυτική πλευρά του, βρίσκει κανείς την είσοδο στον αύλειο χώρο μέσω μιας μεγάλης τοξωτής πύλης, ενώ το ακραίο Ν-Δ τμήμα της έχει καταρρεύσει ολοσχερώς. Το συγκρότημα συναποτελείται από 3 επιμέρους ενότητες – διακριτά κτήρια που διατάσσονται περιμετρικά γύρω από το Καθολικό το οποίο και κατά τα Ορθόδοξα πρότυπα βρίσκεται στο κέντρο της σύνθεσης (βλ. Κεφ3_3). Οι χώροι είναι στο σύνολό τους διώροφοι, κατασκευασμένοι από αργολιθοδομή και καλύπτονταν παλαιότερα με ξύλινη στέγη, ενώ συνήθως φέρουν διακριτούς τους κατασκευαστικούς αρμούς των φάσεων τους. Η χρήσεις που φιλοξενούσαν ήταν αυτές που θα ανέμενε κανείς σε έναν τέτοιο χώρο, όπως της διημέρευσης (κελιά – Ηγουμενείο, που συνηθέστερα ήταν σε όροφο), βιβλιοθήκη, τράπεζα (ο χώρος εστίασης) και λοιποί αποθηκευτικοί χώροι που κατά το σύνηθες τοποθετούνταν στο ισόγειο. Βορειοδυτικά του Καθολικού και σε χαμηλότερο επίπεδο βρίσκεται απομονωμένο και δυσπρόσιτο, ένα ακόμη κτήριο που φαίνεται να ήταν το λιοτρίβι του συγκροτήματος και σήμερα σώζονται μόνο τμηματικά οι περιμετρικοί τοίχοι του. Στα νότια του Καθολικού, αντίστοιχα σώζεται η στέρνα με τους περιμετρικούς της τοίχους σε αρκετά καλή κατάσταση, καθώς και αρκετές από τους λίθους που συγκροτούσαν το αυλάκι που συντηρημένο σε καθημερινή βάση, συγκέντρωνε τα τρεχούμενα νερά από τον ανατολικό μαντρότοιχο και τα οδηγούσε φιλτράροντας στην στέρνα. Στο πίσω (Β-Α) μέρος του ανατολικού τοίχου του Καθολικού, βρίσκεται το κατεστραμμένο σήμερα καμπαναριό.

Εικόνα 92 - Τοπογραφικό σχέδιο υφιστάμενης κατάστασης

Κεφ.5_2.2 Αναλυτική περιγραφή – κτήριο Α.

Το πρώτο κτήριο που κανείς συναντά εισερχόμενος στο μοναστήρι βρίσκεται στα αριστερά της εισόδου και συμβατικά θα αποκαλείται στο εξής ως κτήριο «Α». Πρόκειται για απλό ορθογώνιο διώροφο κτίσμα (εικ.93), γενικών εξωτερικών διαστάσεων 11,00Χ5,30 μ και μέσο πάχος τοίχων 60 εκ, εφραπτόμενο στον δυτικό μαντρότοίχο, με πρόσβαση από τον εσωτερικό χώρο της Μονής μέσω μεταγενέστερης λιθινής σκάλας αλλά και με παλαιότερη, φραγμένη σήμερα, ανεξάρτητη εξωτερική είσοδο προς το κατώι. Εσωτερικά συναντά διπλούς κτιστούς αποθηκευτικούς χώρους (εικ.95) κρασιού ή λαδιού («λινούς») και προς τον νότιο τοίχο υπερυψωμένο λίθινο βάθρο περί τα 75 εκ από την στάθμη εδάφους. Οι εμφανείς αρμοί περιμετρικά του κεντρικού ανοίγματος μαρτυρούν μια μεταγενέστερη μείωση του ανοίγματος, το κατεστραμμένο ίχνος στην δυτική εσωτερική πλευρά εμφανίζει ένα παλαιότερο παράθυρο, ενώ εντύπωση προκαλεί η απουσία επαρκούς αριθμού ξυλότρυπων που ενδεχομένως και να υποστήριζαν ένα ενδιάμεσο πάτωμα. Η κάλυψη του κτηρίου, τέλος, γινόταν με δίρριχτη ξύλινη στέγη στους απέναντι (B-N) αετωματικούς τοίχους. Στην βορινή πλευρά ο διπλανός στο κτήριο «Α» χώρος είναι σε ερειπιώδη κατάσταση και καλυμμένος με βλάστηση ενώ ξεχωρίζει ένα υπερυψωμένο λίθινο βάθρο εν επαφή με τον βορεινό τοίχο του κτηρίου με αδιευκρίνιστη χρησιμότητα.

Εικόνα 93 - Κάτοψη κτηρίου Α

Εικόνα 94 - Ανατολική όψη

Εικόνα 95 - Λεπτομέρεια μειούμενου παλαιότερου ανοίγματος

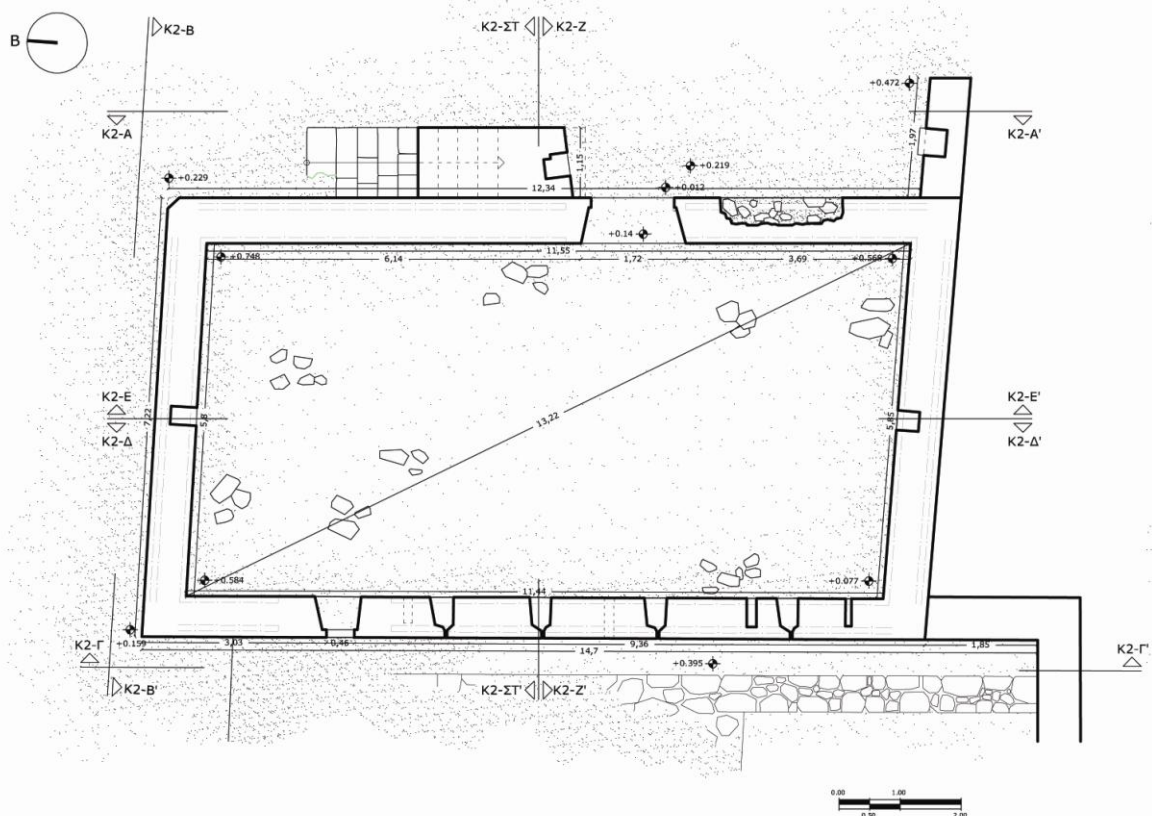
Εικόνα 96 - Οι εσωτερικοί λινόι

Εικόνα 97 - Το εσωτερικό ενός λινόι

Κεφ.5_2.3 Αναλυτική περιγραφή – κτήριο Β.

Ακριβώς απέναντι της σημερινής εισόδου της Μονής απαντά το δεύτερο κτήριο που συμβατικά θα αποκαλείται στο εξής ως κτήριο «Β». Πρόκειται για ένα διώροφο, προσεγγιστικά ορθογωνίου σχήματος κτήριο ανωγοκάτωγο, διατεταγμένο κατά τον άξονα Β-Ν και με εξωτερική λιθόκτιστη σκάλα που οδηγεί στον όροφο (εικ.99). Η τελευταία παρουσιάζει απότμηση κοντά στην είσοδο του κατωγιού. Η χρήση του κτηρίου αναφέρεται ως «Βιβλιοθήκη» ή «Ηγουμενείο», αν και φαίνεται ότι κτίστηκε σαν τελευταία επέκταση του συγκροτήματος φιλοξενώντας και τις δύο χρήσεις όταν τα υπόλοιπα κτήρια κατέρρεαν. Ξεχωρίζει το σχετικά μεγάλο του μέγεθος (12,85Χ7,30 και πάχος τοίχων >70εκ) που πλησιάζει εκείνο του καθολικού (13,5Χ7,00), καθώς και η παρουσία στενών πολεμοθυρίδων¹⁹⁷ στην δυτική του πλευρά. Το διευρυμένο, σε σχέση με τα υπόλοιπα κτήρια του συγκροτήματος, μέγεθος των ανοιγμάτων του (τόσο θυρών όσο και παραθύρων), δικαιολογείται όχι τόσο εξαιτίας της υποχώρησης του εξωτερικού κινδύνου¹⁹⁸, όσο στην κατασκευή ξύλινων πρεκιών (εικ.101). Παράλληλα το κτήριο φέρει απότμηση στο ισόγειο και συγκεκριμένα στην Β-Α γωνία του, γεγονός που προκαλεί εντύπωση σε σχέση με τα απομακρυσμένα γύρω κτήρια και αφήνει περαιτέρω περιθώρια στην μελλοντική ανασκαφική σκαπάνη.

Εικόνα 98 -Κάτοψη ισογείου κτηρίου Β

¹⁹⁷ Γνωστές και ως τυφεκιοθυρίδες.

¹⁹⁸ Άλλωστε οι πολεμοθυρίδες στον δυτικό τοίχο έρχονται να μας υπενθυμίσουν τον καθημερινό και άμεσο κίνδυνο που αυτές οι κοινότητες διέτρεχαν.

Η πρόσβαση στο ισόγειο κατώι γίνεται με διευρυμένη θύρα στην οποία έχουν χρησιμοποιηθεί νεώτεροι λαξευτοί λίθοι σε δεύτερη χρήση. Εσωτερικά διακρίνει κανείς τις πολυάριθμες σκαλότρυπες στήριξης των δευτερευόντων δοκών του πατώματος, αλλά και τις μεγάλες τρύπες του βόρειου και του νότιου τοίχου που στηριζόταν το μεσοδόκι (ενιαίο ή πιθανότατα επιμερισμένο σε τμήματα με ενδιάμεσα υποστυλώματα. Οι τοίχοι του ισόγειου εμφανίζουν μειωμένο πάχος στον όροφο, δημιουργώντας μια περιμετρική πατούρα στήριξης των δοκών του πατώματος. Το μοναδικό παράθυρο του ισόγειου, τέλος, φαίνεται να αποτελεί νεώτερη επέμβαση πιο ειρηνικών χρόνων, σε προηγούμενη πολεμοθυρίδα.

Εικόνα 99 - Ανατολική όψη κτηρίου

Στον όροφο, εντύπωση προκαλούν τα μεγάλα ανοίγματα με τα ξύλινα πρέκια, ενώ τα υπολείμματα επιχρίσματος στους τοίχους μαρτυρούν ότι ο όροφος ήταν στην τελευταία τουλάχιστον περίοδο της ζωής του κτηρίου επιχρισμένος εσωτερικά (εικ.100). Εξωτερικά το κτίσιμο τούβλινου ανακουφιστικού τόξου (εικ.102) επάνω από το πρέκι του αριστερού παραθύρου στον ανατολικό τοίχο, αλλά και η αλλαγή της λιθοδομής σε αυτήν την γωνία, μαρτυρεί νεότερη επισκευή. Από αεροφωτογραφία (εικ.104) του 1960¹⁹⁹ αλλά και από προφορικές μαρτυρίες γνωρίζουμε ότι το εν λόγω κτήριο διατηρούσε την περίοδο εκείνη την στέγη του, (τετράρριχτη) ίχνη της οποίας, όπως τμήματα του περιμετρικού στρωτήρα από φυσική ημιπελεκητή ξυλεία διατηρούνται ακόμη. Καθώς φαίνεται, αποτελούσε το τελευταίο κτήριο της σειράς του συγκροτήματος που κατέρρευσε αλλά και τον καθημερινό χώρο διαβίωσης των τελευταίων μοναχών.

¹⁹⁹ Πηγή Γ.Υ.Σ.

Εικόνα 101 - Παράθυρο με ξύλινο πρέκι

Εικόνα 100 - Υπολείμματα επιχρίσματος στο εσωτερικό του κτηρίου

Η ύπαρξη δύο θυρών εισόδου στον όροφο μαρτυρεί την, κατά την τελευταία τουλάχιστον φάση²⁰⁰, διαίρεση του χώρου του ορόφου σε δύο δωμάτια με την παρουσία ενδιάμεσου διαχωριστικού τοίχου. Το σημαντικότερο στοιχείο του κτηρίου ωστόσο, που το διαφοροποιεί έντονα με τα υπόλοιπα και επομένως το τοποθετεί στην νεότερη ιστορία της Μονής, είναι η ύπαρξη ενός οικοδομικού συστήματος ενισχύσεως με ξυλοδεσιές. Οι τελευταίες διατάσσονται σε δύο ζώνες:

Η κατώτερη βρίσκεται στο ισόγειο και αποτελείται από δύο παράλληλες στρώσεις τμημάτων ξύλων, μέσης διατομής 10 εκ) από ημιπελεκητή φυσική ξυλεία καρφωμένων μεταξύ τους. Η εσωτερική στρώση είναι εμφανής εσωτερικά, ενώ η εξωτερική αποκρυμμένη. Η ζώνη αυτή, διακόπτεται στην σημερινή θύρα εισόδου στο κατώι, στοιχείο που ίσως να υποδεικνύει (σε συνδυασμό με τους επαναχρησιμοποιημένους λαμπάδες) ότι πραγματοποιήθηκε αργότερα. Ένα πολύ σημαντικό στοιχείο προέκυψε από την τοπική κατάρρευση τμήματος λιθοδομής της ανατολικής όψης (εικ.103), όπου αποκάλυψε την ακριβή θέση της αποκρυμμένης στρώσης της κατώτερης ζώνης και σε απόσταση 10 εκ από τον τοίχο, παράλληλα φανέρωσε και ένα δεύτερο βοηθητικό σύστημα στον τρόπο δόμησης, με μεγάλες πεπλατυσμένες λίθους, μικρού πάχους ακριβώς πάνω από την ζώνη των ξυλοδεσιών, που στην ουσία,

²⁰⁰ Υπάρχει σαφές ίχνος στην λιθοδομή της κύριας εισόδου περί μείωσης του αρχικού της πλάτους, επομένως θα μπορούσε να υπήρχε μία αρχική θύρα εισόδου με δύο συμμετρικά παράθυρα δίπλα της.

ακόμα και μετά την αστοχία και καταστροφή της ξυλοδεσιάς επεμβαίνει και ανακατανέμει τα φορτία κρατώντας ουσιαστικά τμήμα της τοιχοποιίας στον αέρα (εικ.181).

Η ανώτερη στρώση των ξυλοδεσιών αποτελείται επίσης από δύο παράλληλες στρώσεις ξύλινων στοιχείων και βρίσκεται εμφανής τόσο εξωτερικά όσο και εσωτερικά, στις ενδιάμεσες των ανοιγμάτων θέσεις τοιχοποιίας του ορόφου, λειτουργώντας ως φαίνεται περισσότερο σαν τοπικές ενισχυτικές ζώνες παρά σαν περιμετρική περίδεση της οικοδομής.

Εσωτερικά επιχρίσματα και νεώτερα αρμολογήματα έχουν αποκρύψει σε μεγάλο βαθμό το σύστημα αυτό στο κτήριο, ενώ σημαντικό μέρος της ανώτερης εμφανής ζώνης έχει σήμερα πληρωθεί με κονίαμα και μικρούς λίθους και τούβλα. Οι στρώσεις των ξύλων και στις δύο ζώνες συνδέονται μεταξύ τους με παρεμβαλλόμενα ξύλινα στοιχεία πάχους 4 περίπου εκ («κλάπες») και σε απόσταση περίπου 50 εκ.

Το κτήριο διατηρούσε και ξύλινο εξώστη εισόδου στην ανατολική του πλευρά και προς το Καθολικό. Τα ξύλινα δοκάρια του εξώστη βρίσκονταν εντοιχισμένα στην λιθοδομή σε μεγάλο πάχος ή αποτελούσαν την επέκταση των δευτερευόντων δοκών του πατώματος που προεκτείνονταν σε πρόβολο εκτός της τοιχοποιίας (όπως ορίζεται από τις διαμπερείς τρύπες στο σημείο αυτό).

Ο χώρος πίσω από το κτήριο «Β», βρίσκεται σε ημιερειπιώδη κατάσταση, με πυκνή βλαστηση και μπάζα. Οι εγκάρσιοι τοίχοι που έρχονται και συμπληρώνουν το περίγραμμα του κτηρίου υπονοούν ίσως ότι απέμεινε από κάποιο βοηθητικής χρήσης κτήριο αλλά στην παρούσα φάση δεν μπορούν να εξαχθούν περισσότερα συμπεράσματα. Στον ίδιο χώρο βρίσκεται επίσης και ένα πηγάδι αλλά και τα θεμέλια ενός παλαιότερου τοίχου πάχους 50 εκ που προηγείτο του κτηρίου σε παλαιότερη οικοδομική φάση.

Εικόνα 103 - Τούβλινο ανακουφιστικό τόξο σε παράθυρο

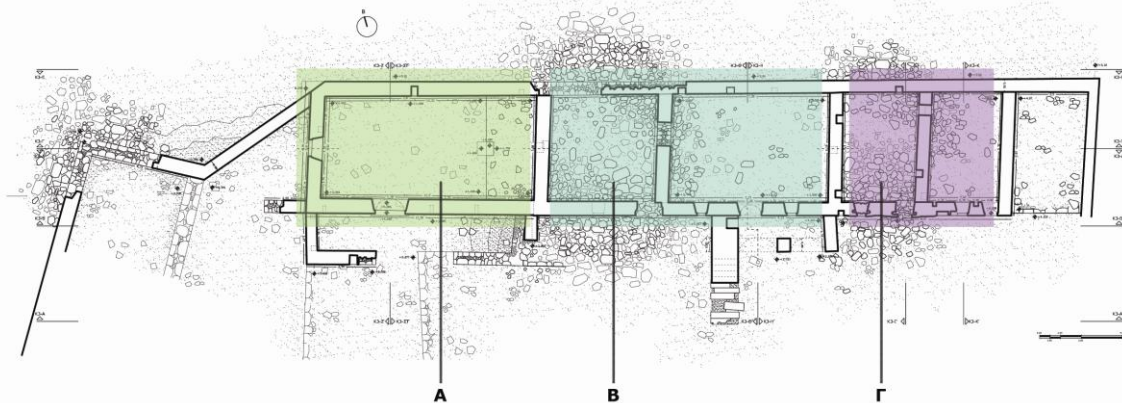
Εικόνα 102 - Τοπική αποκόλληση εξωτερικής παρειάς ανατολικής όψης

Εικόνα 104 - Λεπτομέρεια αεροφωτογραφίας του 1960, προσανατολισμένη κατά τον άξονα Α-Δ

Κεφ.5_2.4 Αναλυτική περιγραφή – κτήριο Γ.

Το συγκρότημα στα βόρεια του Καθολικού είναι εκείνο των κελιών και συμβατικά θα αναφέρεται ως κτήριο «Γ». Χαρακτηρίζεται από τον επιμήκη χαρακτήρα που φτάνει σε μέγεθος τα 34 μ και διατηρεί πλάτος 6 μ. εφαιπτόμενο στον βορινό μαντρότοιχο. Εδώ σε αντίθεση με τα ανοίγματα του κτηρίου «Β», όλα τα αντίστοιχα ανοίγματα θυρών και παραθύρων διαμορφώνονται με λίθινο τόξο από ενσφηνωμένους λίθους και παρεμβολή κονιάματος. Δεν υπάρχουν ξυλοδεσιές και όλες οι συναρμογές των τοίχων γίνονται με πλέξιμο των λίθων. Το συγκρότημα επιμερίζεται σε τρεις υποενότητες (εικ.105).

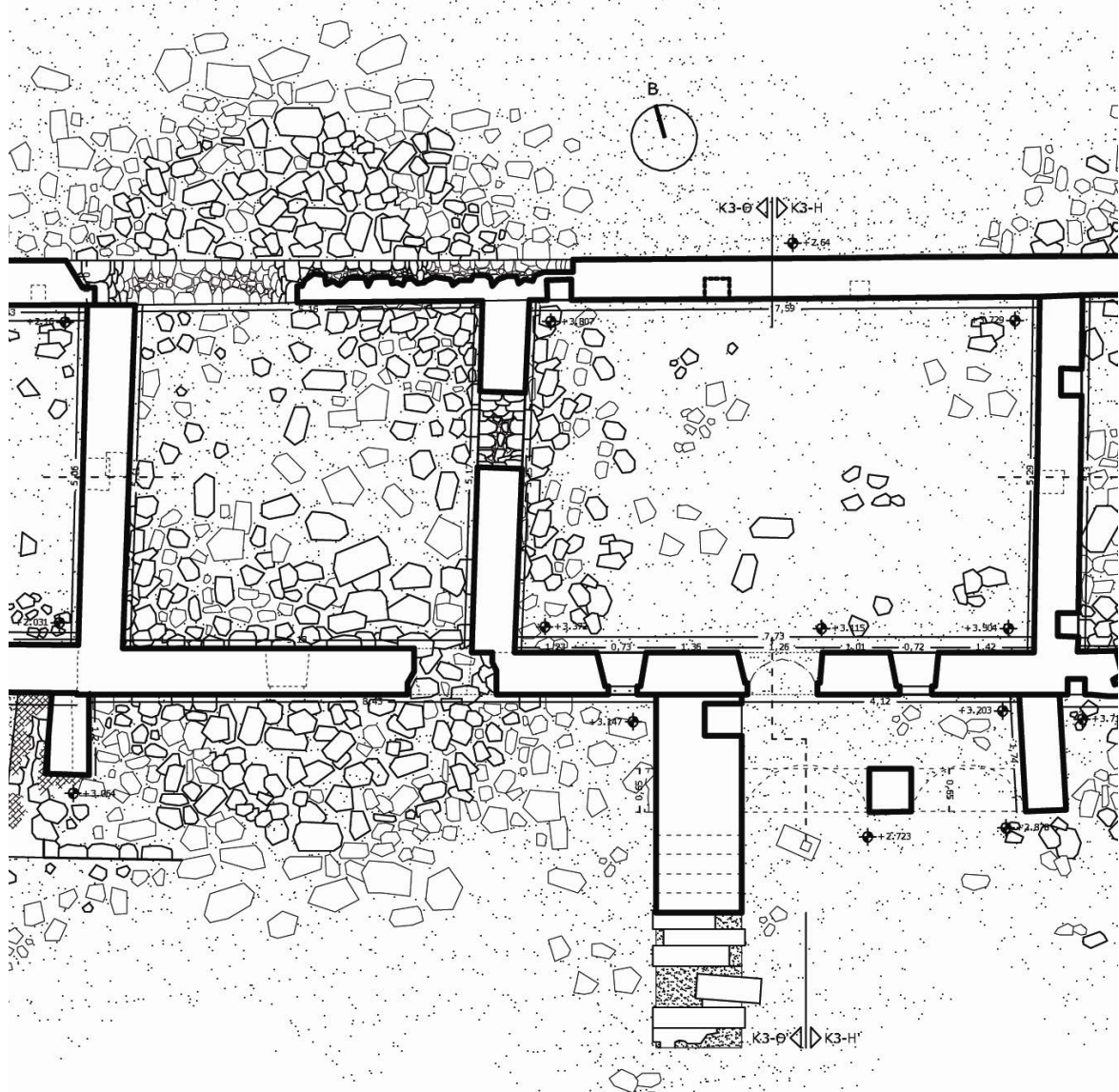
Εικόνα 105 - Κάτοψη συγκροτήματος κελιών

- A – Πρώτη υποενότητα
- B – Δεύτερη υποενότητα
- Γ – Τρίτη υποενότητα

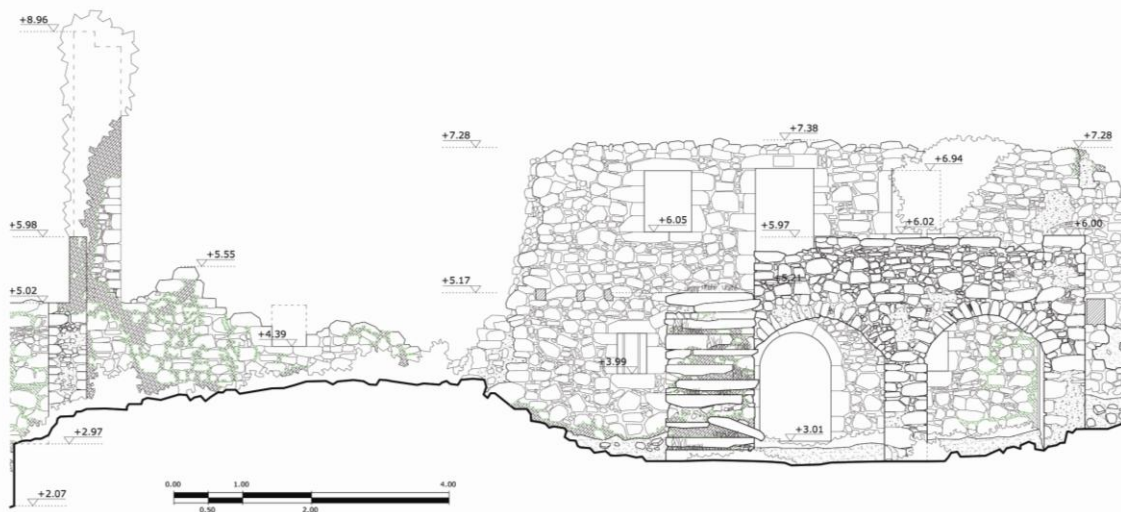
Η πρώτη στο Β-Δ άκρο του έχει μεγάλη λίθινη τοξωτή θύρα που οδηγεί σε έναν ορθογώνιο χώρο (εικ.106) με γενικές εσωτερικές διαστάσεις 10,3Χ5,00 μ και μεγάλο ύψος (περίπου 4,00 μ). Ο ορθογώνιος αυτός χώρος φαίνεται να αποτελούσε επέκταση στον αμέσως προηγούμενο, καθώς έρχεται και συμπληρώνεται στον δυτικό του τοίχο. Δεν υπάρχει κάτι που να μαρτυρεί την παλαιότερη διαίρεση του χώρου καθ' ύψος και όλα οδηγούν ότι λειτουργούσε ανέκαθεν με ενιαίο τρόπο, ίσως ως η Τράπεζα της Μονής (βλ.Κεφ3_3). Στον εσωτερικό νότιο τοίχο διακρίνονται δύο παλαιότερα φραγμένα ανοίγματα, ενώ η θέση των ξυλότρυπων της στέγης στο αντίστοιχο ανατολικό φανερώνουν την παλαιότερη αλλά και νεότερη θέση της τρίρριχτης στέγης. Στα δεξιά της εισόδου υπάρχει μια σημαντική υπερύψωση του εδάφους με συμμετρικά τοποθετημένα στο κέντρο σκαλοπάτια ανόδου, το μέγεθος των οποίων φανερώνει ότι προοριζόταν για περιορισμένη χρήση. Το υπερυψωμένο αυτό βάθρο (περί τα 70 εκ) πιθανόν προοριζόταν για τον Ηγούμενο και τους πρεσβυτέρους όταν η Μονή στελεχωνόταν με πλήθος μοναχών. Σε λιγότερο βαθμό, εσωτερικά και περισσότερα εξωτερικά του μαντρότοιχου, μπορεί κανείς να διακρίνει τον αρμό ανύψωσης της εξωτερικής λιθοδομής όταν οι συνθήκες απαιτήσαν την ανοικοδόμηση του κτηρίου. Η γωνία συνάντησης του βόρειου με

Η δεύτερη υποενότητα, αφορά τον κύριο χώρο των κελιών, ο οποίος διαρθρώνεται ως διώροφο κτίσμα με γενικές εσωτερικές διαστάσεις 13,5Χ5,10 μ, με τον ανακατασκευασμένο μαντρότοιχο ως βόρειο τοίχο του και με διάνοιξη ανοιγμάτων μόνο στο υπερυψωμένο τμήμα αυτού. Οι υπόλοιποι τοίχοι (οι δύο εγκάρσιοι και ο διαμήκης) διαμορφώνουν ένα περίγραμμα σχήματος «Π» που έρχεται και συμπληρώνει τον εξωτερικό μαντρότοιχο. Στη μέση του κτηρίου βρίσκουμε έναν χαμηλωμένο κατεστραμμένο εγκάρσιο τοίχο, στην πλέξη του οποίου με τον μεγάλο διαμήκη εδραζόταν η γένεση του λίθινου τόξου της πόρτας εισόδου. Η οριακή αυτή τεχνική δόμησης δεν συμπεριφέρθηκε ικανοποιητικά όπου επαναλήφθηκε με καταστροφικά αποτελέσματα. Το ενδιάμεσο πάτωμα εδραζόταν σε δευτερεύοντες ξύλινους δοκούς που με τη σειρά τους καρφώνονταν σε μεσοδόκι που έτρεχε κατά μήκος το κτήριο (ενιαίο ή πιθανότερο σε επιμέρους τμήματα και από τον ένα εγκάρσιο τοίχο στον άλλο) και η στάθμη του είναι εμφανής από την θέση των ξυλότρυπων της τοιχοποιίας πάνω στις μακρές πλευρές.

Σήμερα το μεγαλύτερο μέρος της δυτικής πλευράς των μακρών πλευρών του έχει καταρρεύσει λόγω επάλληλων σεισμών και κακής πλέξης των διαμηκών με τους εγκάρσιους τοίχους, με χαρακτηριστική την εικόνα του δυτικού εγκάρσιου τοίχου (εικ.111) ο οποίος έχει αποκολληθεί τελείως από τους δύο διαμήκεις ενώ έχει αναπτυχθεί ρωγμή και στην ίδια του τη γωνία. Κατά μήκος του υφιστάμενου νότιου τοίχου διατάσσονται ανοίγματα τόσο στο ισόγειο (διευρυμένη τοξωτή θύρα κατωγιού, με πλευρικά φραγμένα με κάγκελα παράθυρα), όσο και στον όροφο (θύρα και πλευρικά παράθυρα) με λιθανάγλυφη διακοσμητική επιγραφή (εικ.110) στο πρέκι της κύριας θύρας ορόφου που οδηγούσε στον χώρο υποδοχής ή στο παλαιό Ηγουμενείο (βλ.Κεφ.4_3 περιηγητές). Η είσοδος στον όροφο πραγματοποιούνταν με κτιστή λίθινη κλίμακα (εικ.109) με σταθερή βάση που έφερε και θυρίδα. Σε απόσταση 1,70 μ. από τον εσωτερικό μακρύ τοίχο υπήρχε κτιστός εξώστης πάχους 65 εκ που διατασσόταν με λίθινα τόξα. Τα προεξέχοντα δοκάρια πατούσαν εν μέρει στην σχηματισμένη πατούρα των λίθινων τόξων και κατά το υπόλοιπο ήταν εντοιχισμένα στην τοιχοποιία ή αποτελούσαν συνέχεια των δευτερευόντων δοκών του εσωτερικού πατώματος. Σήμερα από τον συνεχή εξώστη που έτρεχε την όψη εκατέρωθεν της λίθινης σκάλας σώζεται μόνο η μία πλευρά του με τα δύο τόξα, με εμφανή ωστόσο την γένεση του απέναντι τόξου όπως και τη νοητή συνέχεια των ξυλοτρυπων στον εναπομένον τοίχο που δεν έχει καταρρεύσει και προς τα δυτικά.

Εικόνα 108 - Κάτοψη δεύτερης υποενότητας

Εικόνα 109 - Εξωτερική όψη δεύτερης ενότητας συγκροτήματος

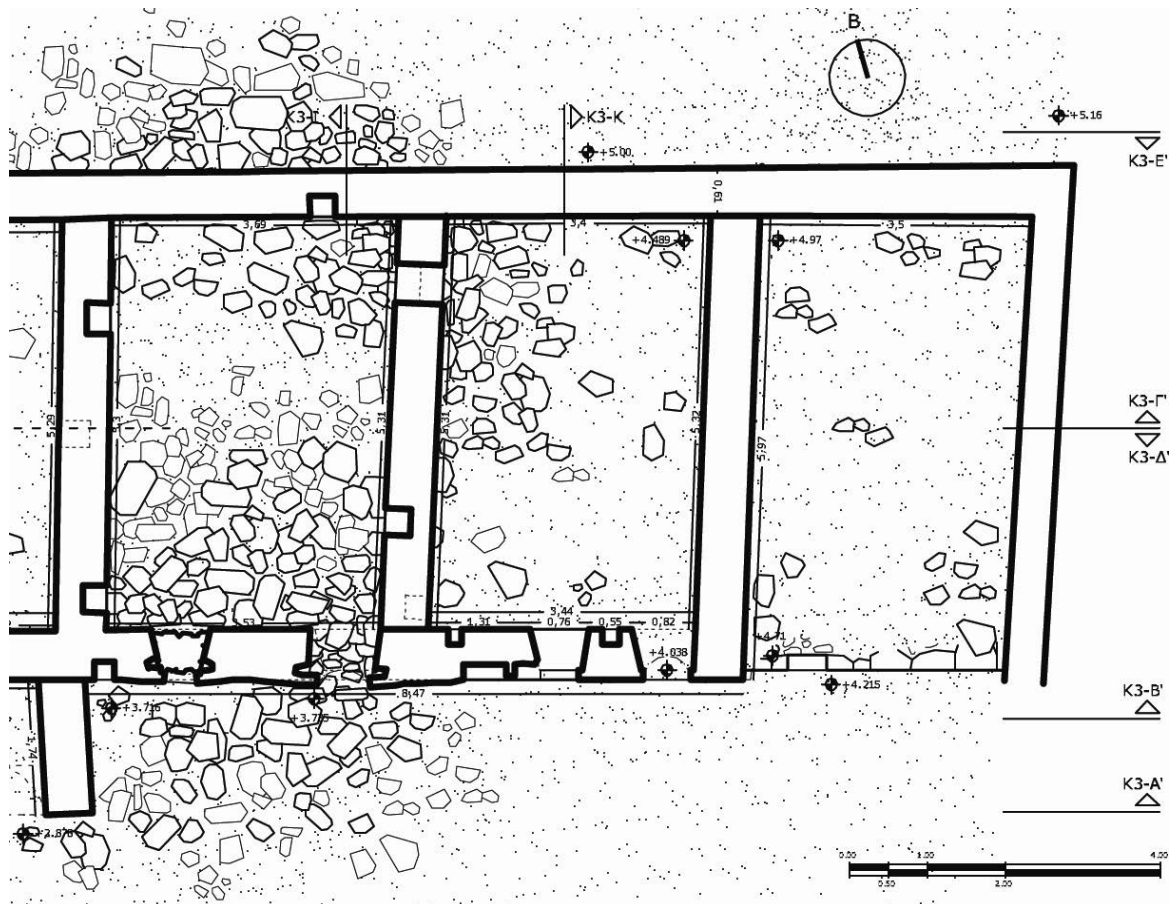

Εικόνα 110 - Η λιθανάγλυφη επιγραφή πάνω από την είσοδο

Εικόνα 111 - Ο δυτικός εγκάρσιος τοίχος μερικώς αποκολλημένος από
τους μακρούς τοίχους

Η τρίτη υποενότητα, αφορά το υπόλοιπο δώροφο τμήμα του συγκροτήματος των «δίδυμων κελιών», εδώ το συνολικό μέγεθος του κτηρίου φτάνει τα 7,70Χ5,30 μ και επιμερίζεται με εγκάρσιο τοίχο λίθινο σε δύο δώροφα κελιά. Ομοίως με τον προηγούμενο χώρο έχουμε και εδώ πανοσήκωμα του εξωτερικού μαντρότοιχου με διάνοιξη ανοιγμάτων. Δεν είναι καθόλου ευδιάκριτο ποια από τις δύο τελευταίες υποενότητες προηγήθηκε αν και πιθανότερο είναι αυτή να είναι η τρίτη. Εδώ το μεσοπάτωμα διαρθρώνεται με διαφορετικό τρόπο (εικ.114) αλλά και σε διαφορετική στάθμη στους δύο χώρους: γεφυρώνοντας το κενό με πυκνή διαδοκίδωση, μεταξύ του δυτικού εγκάρσιου τοίχου και του μεσότοιχου στον ένα, και με γεφύρωση του κενού με διαδοκίδωση μεταξύ των μακρών πλευρών και παρεμβαλλόμενο μεσοδόκι μεταξύ εγκάρσιου τοίχου και μεσότοιχου στον άλλο. Στην νότια όψη διατάσσονται σχετικά συμμετρικά ανοίγματα θύρας και γειτονικού παραθύρου, με μια εξωτερική θυρίδα να συμπληρώνει το τρίπτυχο.

Εικόνα 112 - Κάτοψη τρίτης υποενότητας συγκροτήματος

Τμήμα του βόρειου μαντρότοιχου έχει καταρρεύσει (εικ.115), όπως η εσωτερική παρειά του διπλανού του τμήματος κάτω ακριβώς από το εναπομένον παράθυρο. Το δυτικό μέρος του νότιου τοίχου έχει σήμερα επίσης καταρρεύσει, ενώ είναι έκδηλο ότι ακόμη μια κατάρρευση είχε συντελεστεί στο παρελθόν. Στο εναπομένον τμήμα του τοίχου που δεν έχει καταρρεύσει έχει πραγματοποιηθεί μερική αποκόλληση των παρειών της τριστηρωτής τοιχοποιίας,

πλήρης αποκόλληση της εσωτερικής παρειάς στο δυτικό άκρο του τοίχου και μετακίνηση του τμήματος έως και 12 εκ από το αρχικό του επίπεδο με ταυτόχρονη απόκλιση από την κατακόρυφο έως και 4 εκ. Σε προηγούμενη σεισμική εκτόνωση το τμήμα υπέστη μεγάλη αστοχία με κατάρρευση του λίθινου τόξου της θύρας. Οι επισκευές πραγματοποιήθηκαν στην νέα κατάσταση ισορροπίας με νέο πρόχειρο ξύλινο πρέκι (εικ.117) και νέα λιθοδομή που είναι και σήμερα διακριτή από την παλιά λόγω της ποιότητας και μεγέθους των χρησιμοποιούμενων λίθων (εικ.116), αλλά και την φραγή του διπλανού του παραθύρου που υπέστη παρόμοια ζημιά.

Η δεύτερη και τρίτη υποενότητα μοιάζουν να μοιράζονταν κοινή δίρριχτη στέγη, καθώς οι δύο εγκάρσιοι τοίχοι στο δυτικό και ανατολικότερο άκρο του συγκροτήματος εμφανίζουν παρόμοιο ανώτατο ύψος. Οι διαφορετικές μετρημένες στάθμες των μακρών πλευρών σε επιμέρους σημεία μας κάνουν να υποθέσουμε ότι η στέγη, από την οποία δεν διασώζονται σήμερα ίχνη, ήταν κατά τι «κλεμμένη» ως προς την συμμετρία της με τη χρήση απλών αντιστηριζόμενων δοκών από φυσική ξυλεία και την τελική κεράμωση.

Εικόνα 113 - Όψη τρίτης υποενότητας συγκροτήματος

Εικόνα 114 - Λεπτομέρεια δομής στέγης – πατώματος. Τρισδιάστατη αναπαράσταση

Εικόνα 116 - Αλλαγή τοιχοποιίας λόγω της επισκευής

Εικόνα 115 - Κατάρρευση της εσωτερικής παρειάς της τοιχοποιίας

Εικόνα 117 - Νεώτερο δομημένο ξύλινο πρέκι

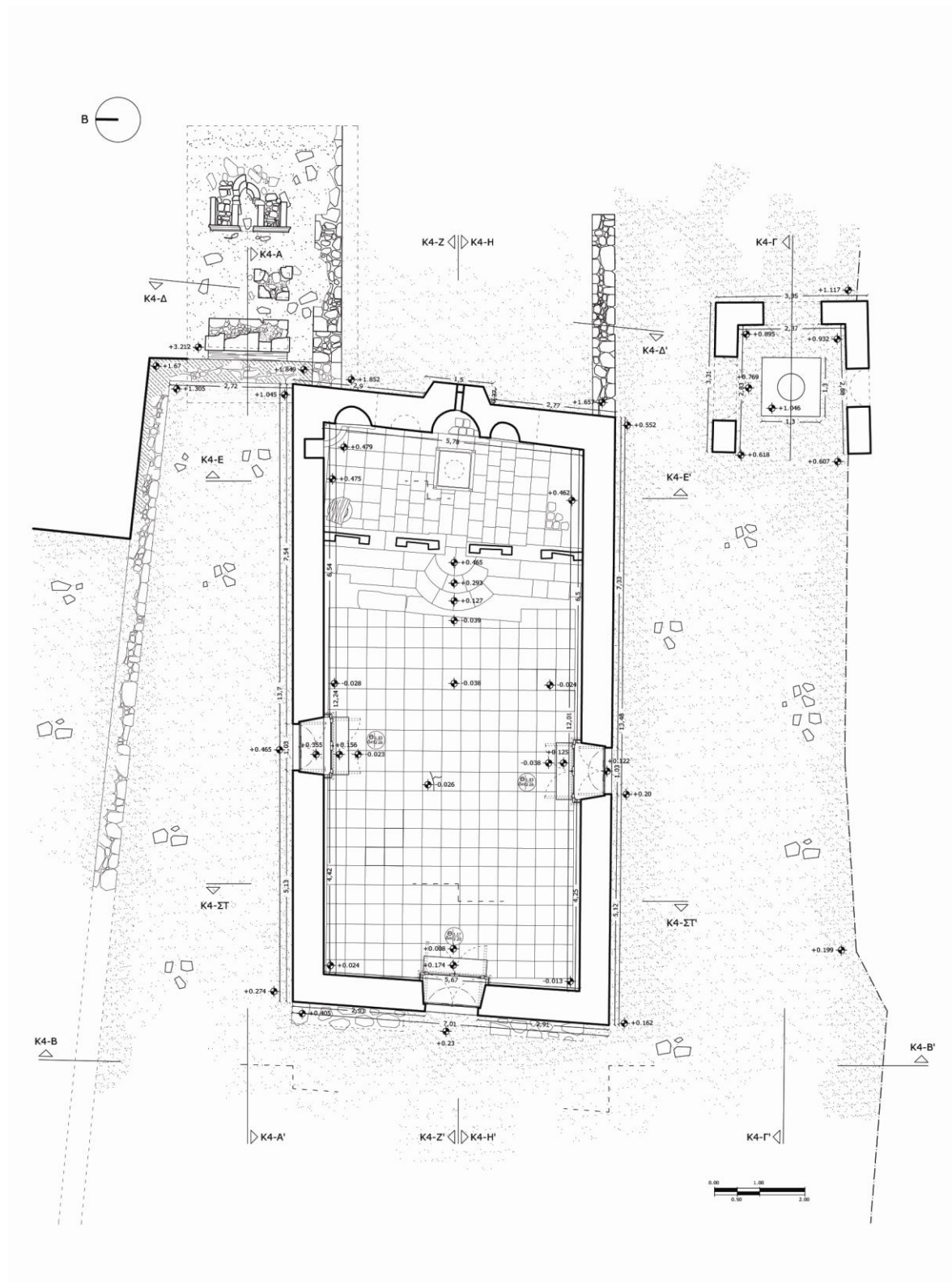
Κεφ.5_2.4 Αναλυτική περιγραφή – Καθολικό.

Το Καθολικό της Μονής, ο ναός του Αγίου Γεωργίου, κατά προσέγγιση ορθογωνικού σχήματος (εικ.119) και διαστάσεων 13,50X7,00 μ (πάχος τοίχων περί τα 70 εκ.) είναι μονόχωρος, δρομικός ναός με δίρριχτη στέγη στον οποίο απαντούν όλα όσα έχουν αναφερθεί²⁰¹ για τις Λευκαδίτικες εκκλησίες στο Κεφ.2_5 και ιδιαίτερα εκείνες που κατασκευάστηκαν μετά το 1700. Ο ίδιος ο ναός εμφανίζει την τυπική, σχετικά συμμετρική, διάταξη που συναντάμε και αλλού με τις τρεις εισόδους, εκ των οποίων η επίσημη, της Δυτικής όψης, διαμορφώνεται με διακοσμητικό θύρωμα. Τα μοτίβα που χρησιμοποιούνται σε αυτό είναι πανομοιότυπα με εκείνα της Κόκκινης Εκκλησίας, στοιχείο που φανερώνει μια τυποποίηση (εικ.120-121) στην οικοδομική αυτών των επαρχιακών ναών. Η συμμετρία διακόπτεται στις σχετικές στάθμες των ανοιγμάτων με τα παράθυρα της νότιας όψης να τοποθετούνται κατά περίπου 20 εκ χαμηλότερα (βλ. Τομή Κ4-ΣΤ). Ο σημερινός ναός έχει κτιστεί σε επέκταση παλαιότερου(σημαντικά μικρότερου ύψους και διαστάσεων), τα ίχνη του οποίου διακρίνονται εσωτερικά από την παλαιότερη τοιχογράφηση στον ανατολικό τοίχο (εικ.122), την φραγμένη παλαιά πρόθεση αλλά και την πλινθοπερίκλειστης μορφής τοιχοποιία στην εξωτερική πλευρά αυτού.

Εικόνα 118 - Βόρεια Όψη Καθολικού

²⁰¹ Εδώ απαντά η ημιεξαγωνική κόγχη του ιερού με το μικρό άνοιγμα, οι επιμέρους κόγχες εκατέρωθεν της κεντρικής, η διαμορφωμένη «Ουρανία» στην οροφή, η διαβάθμιση του ιερού σε τρεις βαθμίδες με ημικυκλική προεξοχή κτλ.

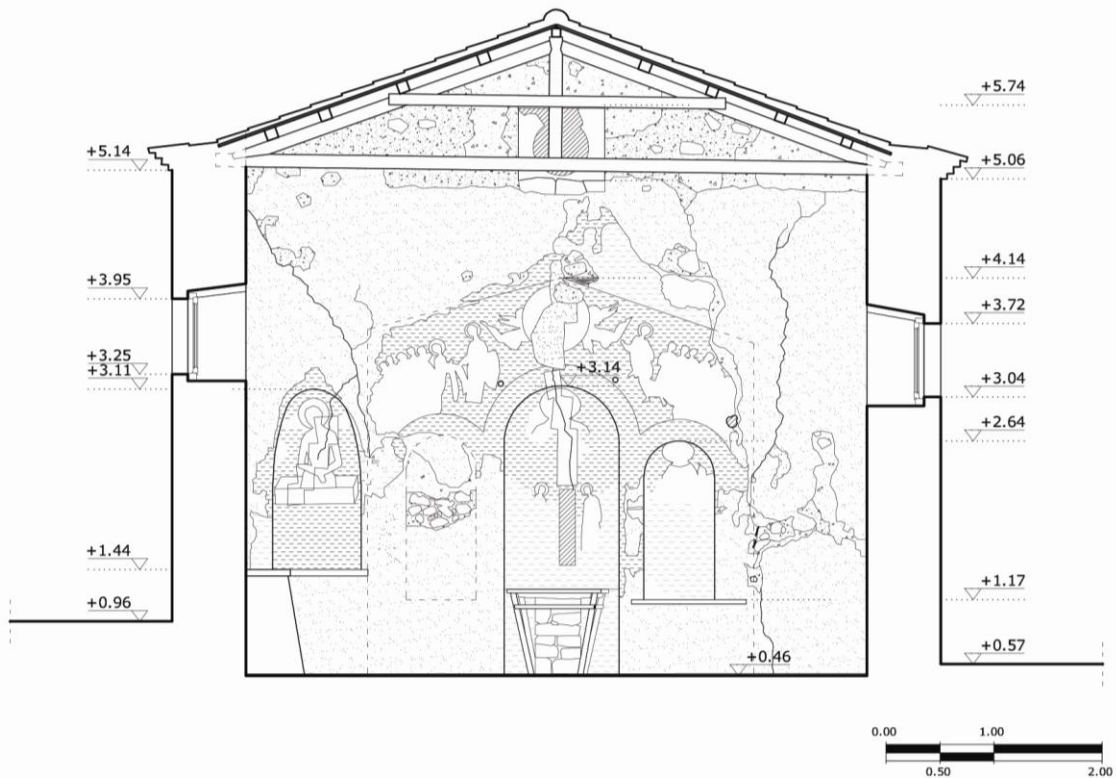
Εικόνα 119 - Κάτοψη Καθολικού

Εικόνα 121 - Το κεντρικό θύρωμα του Καθολικού του Αγίου Γεωργίου

Εικόνα 120 - Το κεντρικό θύρωμα του Καθολικού της Κόκκινης Εκκλησίας

Εικόνα 122 - Ο εσωτερικός ανατολικός τοίχος. Με διαγράμμιση εντοπίζεται το μέγεθος του αρχικού ναού

Οι πλάγιες είσοδοι στον ναό, όπως άλλωστε και τα πλευρικά παράθυρα των μακρών τοίχων διαμορφώνονται με ημικυκλικό υπέρθυρο από λαξευτούς λίθους. Εξαιρεση αποτελούν τα μικρότερα παράθυρα του Ιερού που διαμορφώνουν απλά ορθογώνια πρέκια, αλλά και τα παράθυρα των εγκάρσιων τοίχων που διαμορφώνουν πλήρως κυκλικά σχήμα με λαξευτούς, απλούς (το ανατολικό) ή και διακοσμημένους (το δυτικό) λίθους. Τα τελευταία εμφανίζουν ιδιαίτερα προβλήματα, με θραύση και υποχώρηση των λαξευτών λίθων αντίστοιχα.

Η τοιχοποιία της Εκκλησίας είναι κατασκευασμένη από αργούς λίθους με ισχυρό κονίαμα με βάση τον ασβέστη, ενώ η τμηματική αποκόλληση του εξωτερικού σοβά έχει αποκαλύψει ένα αρκετά καλό πλέξιμο στις γωνίες. Οι τοίχοι, με εξαίρεση τον ανατολικό δεν παρουσιάζουν εμφανείς παραμορφώσεις ή απόκλιση από την κατακόρυφο. Στον ανατολικό τοίχο εμφανίζονται τα ποικίλα προβλήματα. Η επιφόρτιση της παλιότερης τοιχοποιίας με πρόσθετα σημαντικά βάρη έχει παραμορφώσει τον τοίχο που εσωτερικά και αποκρυμμένος πίσω από νεώτερα επιχρίσματα μοιάζει να έχει υποχωρήσει με συνεπακόλουθες την εμφάνιση ρηγματώσεων στις παρειές σύνδεσης με την νέα τοιχοποιία. Ενώ και εξωτερικά, πλήθος νέων και παλαιότερων αρμολογημάτων δεν επιτρέπουν την εμπειριστατωμένη ανάγνωση της παθολογίας αυτού. Στο ανώτερο σημείο του αετώματος της παλιάς τοιχοποιίας μοιάζει να φαίνεται ένα ξύλινο στοιχείο εντοιχισμένο στην τοιχοποιία, λειτουργώντας ενδεχομένως ως στρωτήρας κατά την ανοικοδόμηση. Στα πλάγια του παλιού τοίχου και πίσω από την τοιχογράφηση, η οποία τείνει λόγω υγρασίας και μικρο-μετακινήσεων να αποκολληθεί σε ορισμένα σημεία, εμφανίζονται οπές που αποκαλύπτουν διευρυμένα κενά εντός της τοιχοποιίας. Τα κενά αυτά προέρχονται από εκ κατασκευής εντοιχισμένα στην τοιχοποιία πήλινα κιούπια για ακουστικούς λόγους (ακουστικά αγγεία), η μελέτη και ακριβής θέση των οποίων θα πρέπει οπωσδήποτε να προσδιοριστεί πριν τις εργασίες.

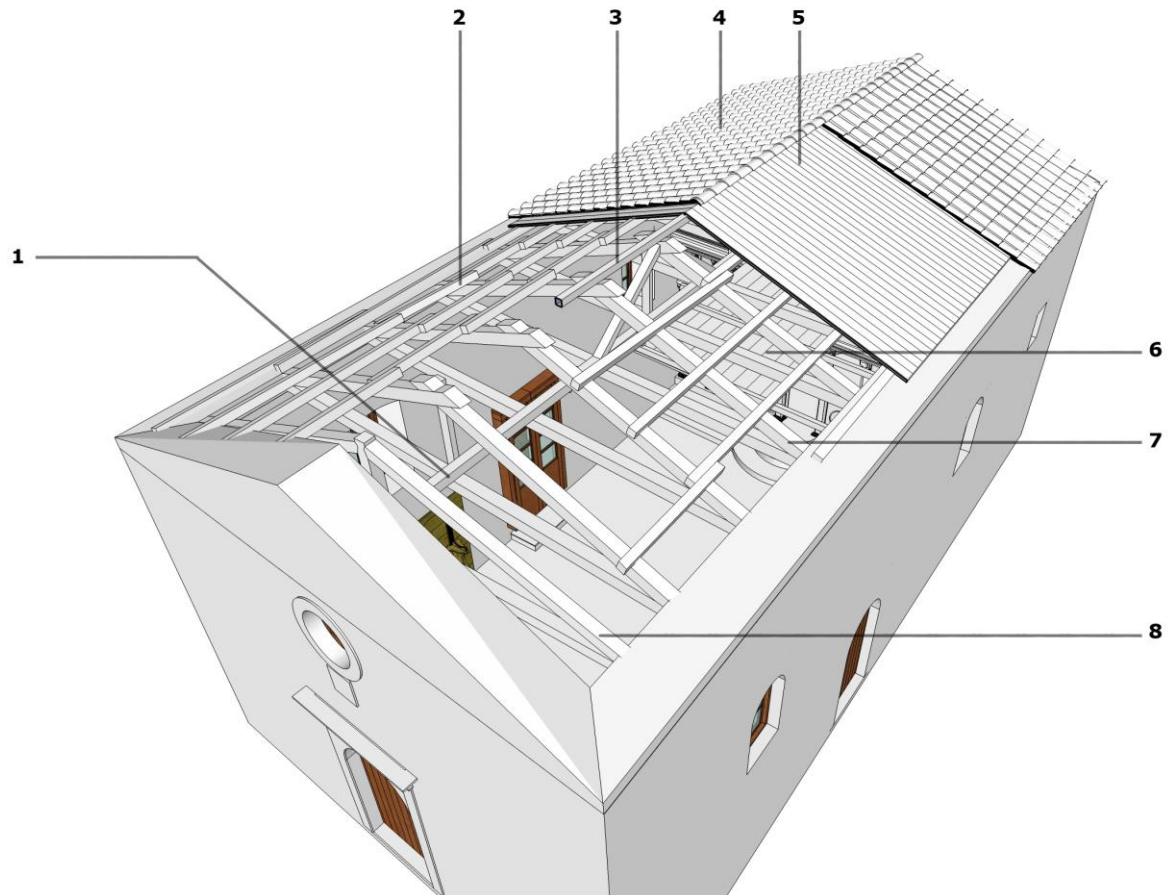
Το δάπεδο του ναού αποτελείται από ορθογωνικές πλάκες (Μάλτας ή Παξών) που παρουσιάζουν πλήθος ρηγματώσεων, θραύσεων και τοπικών καθιζήσεων (εικ.123) κυρίως λόγω του χωμάτινου υποστρώματος και της ανάπτυξης ριζικού συστήματος σε αυτό.

Εικόνα 123 - Το δάπεδο του ναού

Η στέγη του ναού (εικ.124) συναποτελείται από δύο ειδών ζευκτά, διατεταγμένων κατά την φορά των εγκάρσιων τοίχων. Τα αρχικά είναι 8 στον αριθμό και περιλαμβάνουν ελκυστήρα και αντιστηριζόμενα ψαλίδια συνδεόμενα μεταξύ τους με ημιχαρακτή σύνδεση. Ένα οριζόντιο ξύλο σταθεροποιεί τους ελκυστήρες μεταξύ τους ενώ η ακαμψία ενισχύεται και με διαγώνια στοιχεία ανάμεσα στο τρίτο και πέμπτο (μετρώντας από την δυτική είσοδο). Τα νεώτερα ζευκτά τοποθετούνται στις άκρες των εγκάρσιων τοίχων και σχεδόν εν επαφή με αυτούς. Ενδεχομένως για λόγους οικονομίας υλικού πάρθηκε αρχικά η απόφαση τα ζευκτά να τοποθετηθούν σε απόσταση από τους εγκάρσιους τοίχους με εκμετάλλευση των τελευταίων για την στερέωση των τεγίδων. Σε βάθος χρόνου, η υγρασία και λοιποί παράγοντες θα προκάλεσαν την εκτεταμένη φθορά αυτών και την προσθήκη των δύο νέων ψαλιδιών με ορθοστάτη. Η ακολουθία στην τοποθέτηση των τελευταίων αποκαλύπτεται από την απουσία ίχνους σανιδώματος του ταβανιού σε αυτά, στοιχείο που αποδεικνύει ότι και οι σανίδες της οροφής είχαν από καιρό ξηλωθεί και οπωσδήποτε πριν την εγκατάσταση των νέων ζευκτών. Εμπρός από το Ιερό δημιουργείται μια ψευδοκατασκευή μορφής κόλουρου πυραμίδας κατά τα παραδοσιακά πρότυπα που διατηρείται σε καλή σχετικά κατάσταση και με το αρχικό χρωματισμένο σανιδώμα που φαίνεται να γλύτωσε την νεότερη λεηλασία. Στο εσωτερικό και βάσει της αποτύπωσης παρατηρήθηκε μια συνεχής υψομετρική διαφορά του σημείου έδρασης των ζευκτών στους δύο διαμήκεις τοίχους, της τάξης των 5 εκ, που πιθανόν να υποδεικνύει ελαφρά καθίζηση του νότιου τοίχου. Εξωτερικά, η στέγαση γίνεται με κεραμίδια χειροποίητα βυζαντινού τύπου, και διαμορφωμένο γείσο με διπλή σειρά κεραμιδιών και κονίαμα.

Την δεκαετία του 80, πραγματοποιήθηκαν ελάχιστες επεμβάσεις στο μνημείο, που κατά κύριο λόγω εστίασαν στην πλήρωση του κενού μεταξύ τοιχοποιίας και στέγης εσωτερικά με κονίαμα (με βάση τον ασβέστη) και στην επιδιόρθωση του σανιδώματος του ναού με επακόλουθη ανακεράμωση, χωρίς ωστόσο αυτό να έχει σήμερα αποδώσει καρπούς καθώς πλήθος κενών επιτρέπουν την εισροή του νερού στο εσωτερικό. Παράλληλα με τις εργασίες αυτές αποφασίστηκε η αντιστήριξη του νότιου τοίχου στο ευπαθές N-A σημείο με ξύλινες αντηρίδες, που μόνο το ίχνος τους στους τοίχους έχει απομείνει λόγω αποσυναρμολόγησης και αφαίρεσής τους από ημάτερος.

Εικόνα 124 - Τρισδιάστατη απεικόνιση της στέγης. 1. Οριζόντιο ξύλο «καρίνα», 2. Τεγίδες – «ρέλλες», 3. Κορφιάς ή «σάφρα», 4. Κεραμίδια βυζαντινού τύπου, 5. Σανίδωμα από αραιά τοποθετημένες ξύλινες τάβλες, 6. Το εναπομένων ξύλινο ταβάνι, 7. Ζευκτά τύπου «Α» και 8. Ζευκτά τύπου «B»

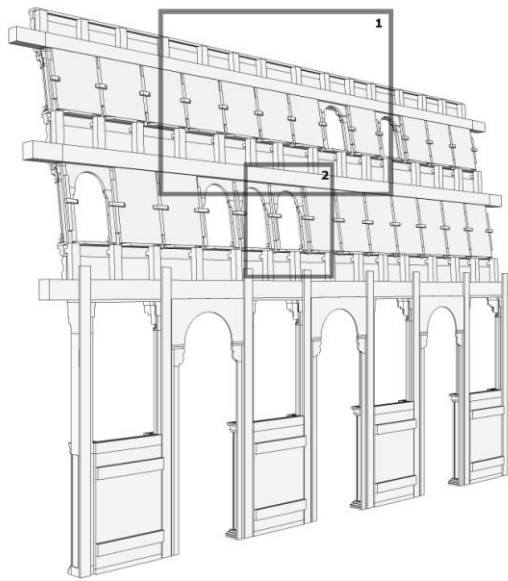

Εικόνα 126 - Πρόχειρες ξύλινες αντιστηρίξεις στον νότιο τοίχο που σήμερα έχουν απομακρυνθεί

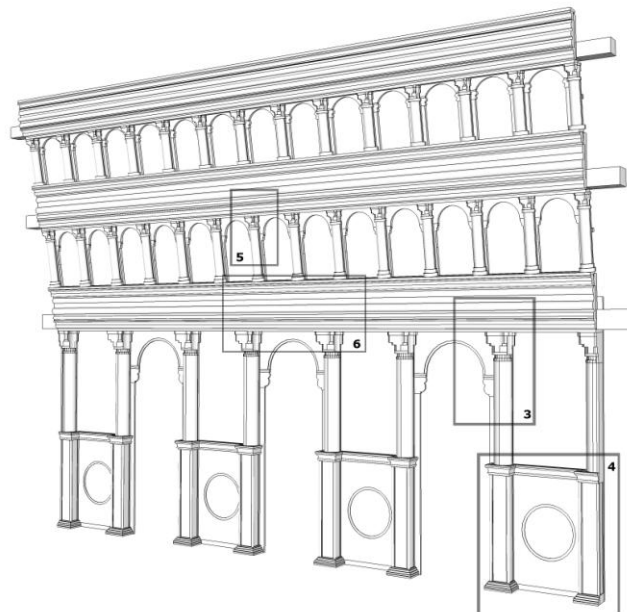

Εικόνα 125 - Άποψη της στέγης του ναού

Το τέμπλο (εικ.127-128) τέλος, του ναού, φαίνεται να πραγματοποιήθηκε με την κατασκευή του ναού και ακολουθεί τα πρότυπα που αναφέρθηκαν στο Κεφ.2_5 και σήμερα, εκτός των λοιπών βλαβών λόγω φθοράς, σαπίσματος ξύλου, δυναμικές καταπονήσεις και φυσικά λοιπά αίτια, είναι σε κατάσταση ετοιμορροπίας με κυριότερο λόγο την παραμόρφωση και αστοχία του ανώτερου διαμήκους δοκαριού (που διαχωρίζεται σε δύο μέρη) που έχει συμπαρασύρει όλη την κατασκευή σε απόκλιση έως και 12 εκ από την κανονική της θέση.

Εικόνα 127 - Προοπτική αναπαράσταση μιας εξιδανικευμένης εικόνας του τέμπλου από άποψη γεωμετρίας (1)

Εικόνα 128 - Προοπτική αναπαράσταση μιας εξιδανικευμένης εικόνας του τέμπλου από άποψη γεωμετρίας (2)

Κεφ.5_2.5 Αναλυτική περιγραφή – Περιβάλλον χώρος.

Ο περίβολος των κτηρίων δεν εμφανίζει κάποιο ιδιαίτερο στοιχείο, καλυμμένος σήμερα με βλάστηση, χώμα και κατεστραμμένα δομικά υλικά. Στο μεγαλύτερο τμήμα του ακολουθεί την φυσική κλίση, ενώ στα ανατολικά του μοναστηριού εδραιώνει λόγω της έντονης υψομετρικής διαφοράς ένα φυσικό όριο. Στα βόρεια του καθολικού αναπτύσσεται ένας αναλληματικός τοίχος που ακολουθεί το επικλινές του ανηφορικού εδάφους προς το συγκρότημα των κελιών. Μικρές πεζούλες διακόπτουν την φυσική κλίση του εδάφους κατά διαστήματα, που όμως λόγω της εγκατάλειψης είναι σήμερα δυσδιάκριτες. Ακριβώς πίσω από το Καθολικό, τέλος, το έδαφος έχει υπερυψωθεί γύρω στο ένα μέτρο (στοιχείο που συναντάμε και αλλού εικ.129-130) και που πιθανόν μαρτυρά την παλαιότερη χρήση του χώρου ως κοιμητήριο από τους μοναχούς.

Εικόνα 129 -Ο χώρος όπισθεν του Καθολικού. Ανατολική όψη

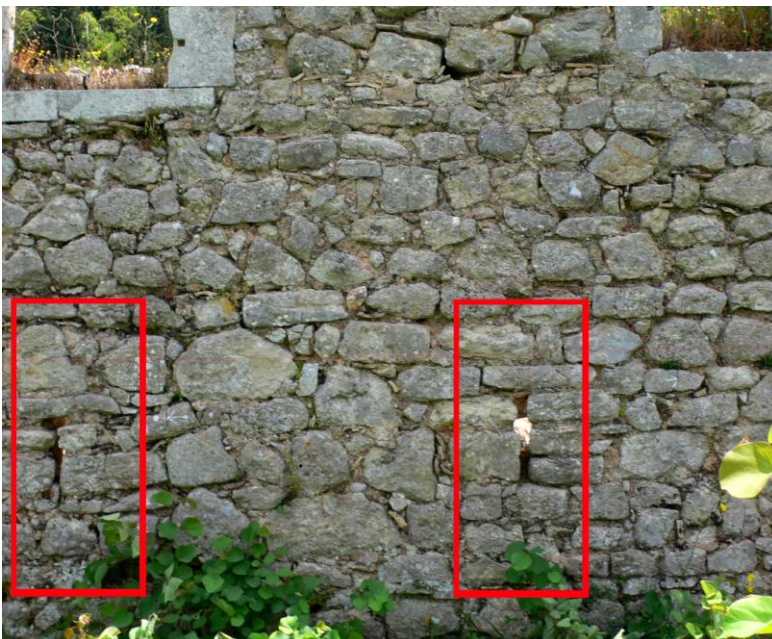
Εικόνα 130 - Το μοναστήρι του Ασωμάτου Αρχαγγέλου Μιχαήλ στη Βαυκερή

Κεφ.5_3 Οικοδομικές φάσεις.

Η ανάγνωση των οικοδομικών φάσεων στο παρόν συγκρότημα μπορεί να γίνει σε μεγάλο βαθμό αντιληπτή, με τον τρόπο που τα επιμέρους κτήρια διατάσσονται τόσο σε σχέση με τον κεντρικό ορθογωνικό περίγραμμα όσο και μεταξύ τους.

Σαφής ενδείξεις για τα παραπάνω αποτελούν, οι γωνιόλιθοι του οριοθετούν τους αρμούς κατασκευαστικών φάσεων, ο τρόπος με τον οποίο συμπλέκονται οι όγκοι μεταξύ τους, ο τρόπος στήριξης των στεγών αλλά και η μορφή αυτών, η μορφή και το μέγεθος των ανοιγμάτων, μεταγενέστερα φραγμένα ανοίγματα και η όποια διαφοροποίηση στον τρόπο δόμησης ή και στο μέγεθος του χρησιμοποιούμενου οικοδομικού υλικού.

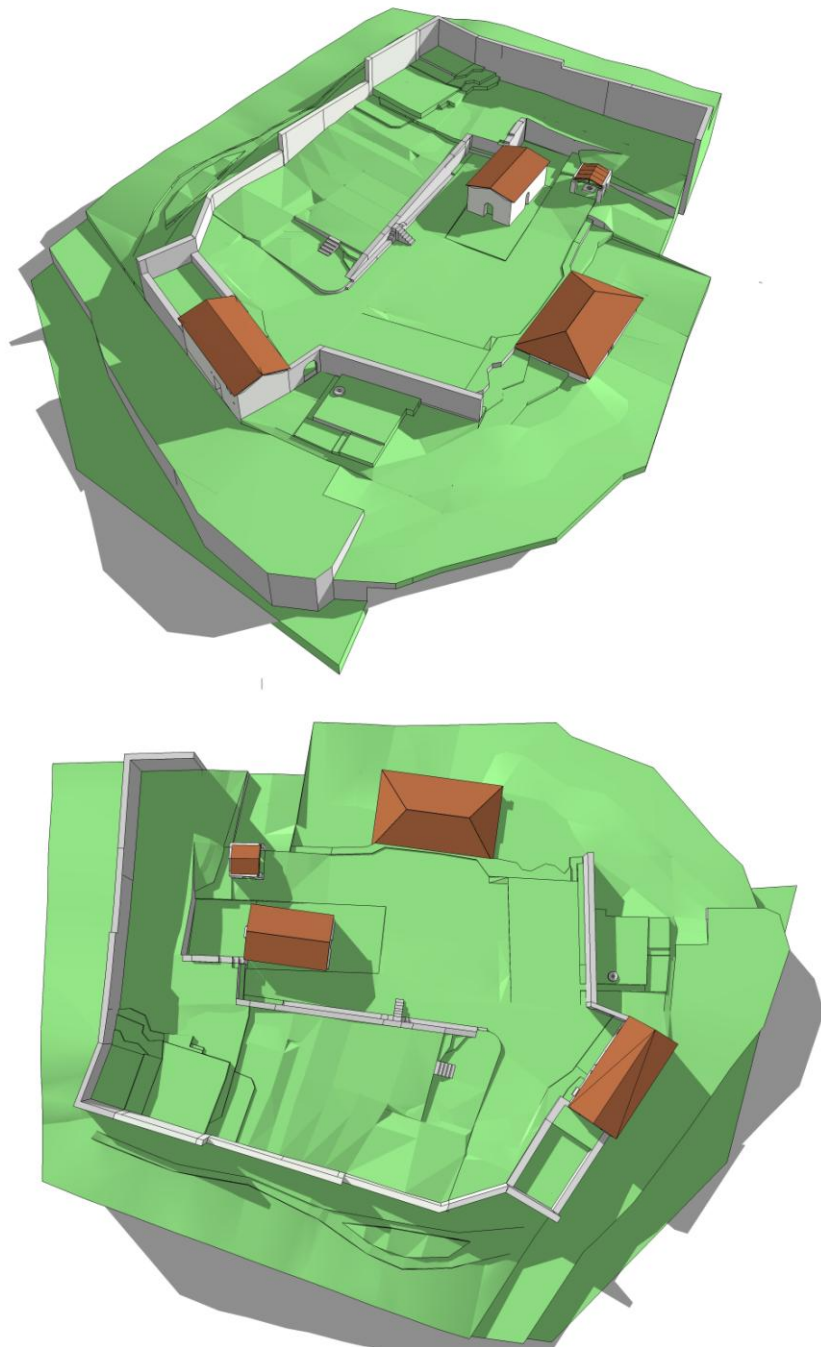
Αμφιβολίες εγείρουν αντίθετα ορισμένα αποκρυμμένα από μεταγενέστερα αρμολογήματα ή και επιχρίσματα στοιχεία όπως και οι μη προσπελάσιμοι χώροι του συνόλου (λιοτρίβι). Στην διατύπωση ενός σεναρίου διαδοχής των φάσεων ορίζουμε κάποιες παραδοχές και τονίζουμε τα αμφισβητούμενα σημεία. Συνοπτικά, το συγκρότημα των κελιών φαίνεται να οικοδομήθηκε σε σύντομη χρονική περίοδο οπότε και κάνουμε λόγο, περισσότερο για οικοδομικές φάσεις κατασκευής παρά για ιστορικές οικοδομικές φάσεις. Αντίστοιχα, το κτήριο «Α», εμφανίζει σειρά κατεστραμμένων ευμεγεθών ανοιγμάτων στην κύρια όψη χωρίς άλλο τεκμήριο (επαρκή αριθμό από ξυλότρυπες σε στάθμη πατώματος) ώστε να τεκμηριώσουμε με σαφήνεια αν αυτά λειτουργούσαν ως πόρτες ή παράθυρα, με πιο πιθανή ωστόσο την πρώτη εκδοχή και με την κεντρική σημερινή θύρα διαμορφωμένη με λαξευτούς λίθους να μοιάζει διανοιγμένη μεταγενέστερα. Οι πολεμοθυρίδες, τέλος, στην εξωτερική όψη του κτηρίου «Β» (εικ.131) μας κάνουν λογικά να υποθέτουμε ότι ο δυτικός τοίχος αυτού υπήρξε και ο εξωτερικός τοίχος του συγκροτήματος τουλάχιστον κατά την φάση ανέγερσης του.

Εικόνα 131 - 131 Τμήμα της εξωτερικής δυτικής όψης του κτηρίου Β, με επισημασμένες τις πολεμοθυρίδες

Κεφ.5_3.1 Πρώτη οικοδομική φάση (16^{ος} αιώνας).

Η πρώτη οικοδομική φάση αναφέρεται στην κατασκευή του παλαιού καθολικού, σημαντικά μικρότερου σε διαστάσεις από τον σημερινό²⁰². ενδεχομένως να υπήρχε κάποια περίφραξη και τα πρώτα κελιά που θα ήταν εφραπτόμενα στον εξωτερικό μαντρότοιχο όπως ακριβώς το κτήριο «Α», το οποίο θα μπορούσε να αποτελεί, τουλάχιστον με τα δεδομένα που προέκυψαν από την αποτύπωση, το αρχικό κτίσμα του συγκροτήματος, με τα κελιά στον όροφο, το κατώι στο ισόγειο και με τα ελάχιστα εξωτερικά ανοίγματα.

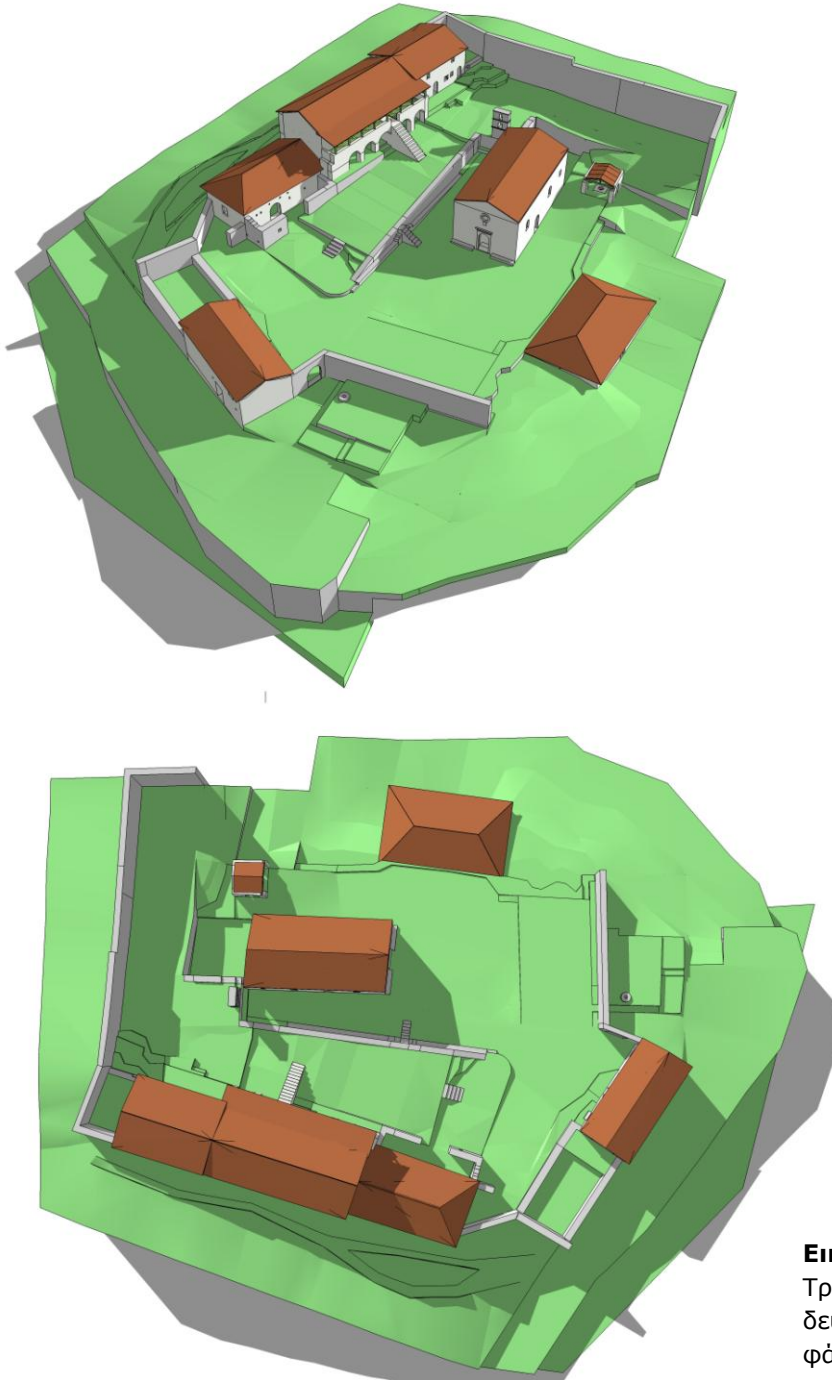

Εικόνα 132
Τριδιάστατη
απεικόνιση πρώτης
οικοδομικής φάσης

²⁰² Βλ. και Κεφ.4_2 σχετικά με την χρονολόγηση του Μοναστηριού.

Κεφ.5_3.2 Δεύτερη οικοδομική φάση (1700-1800).

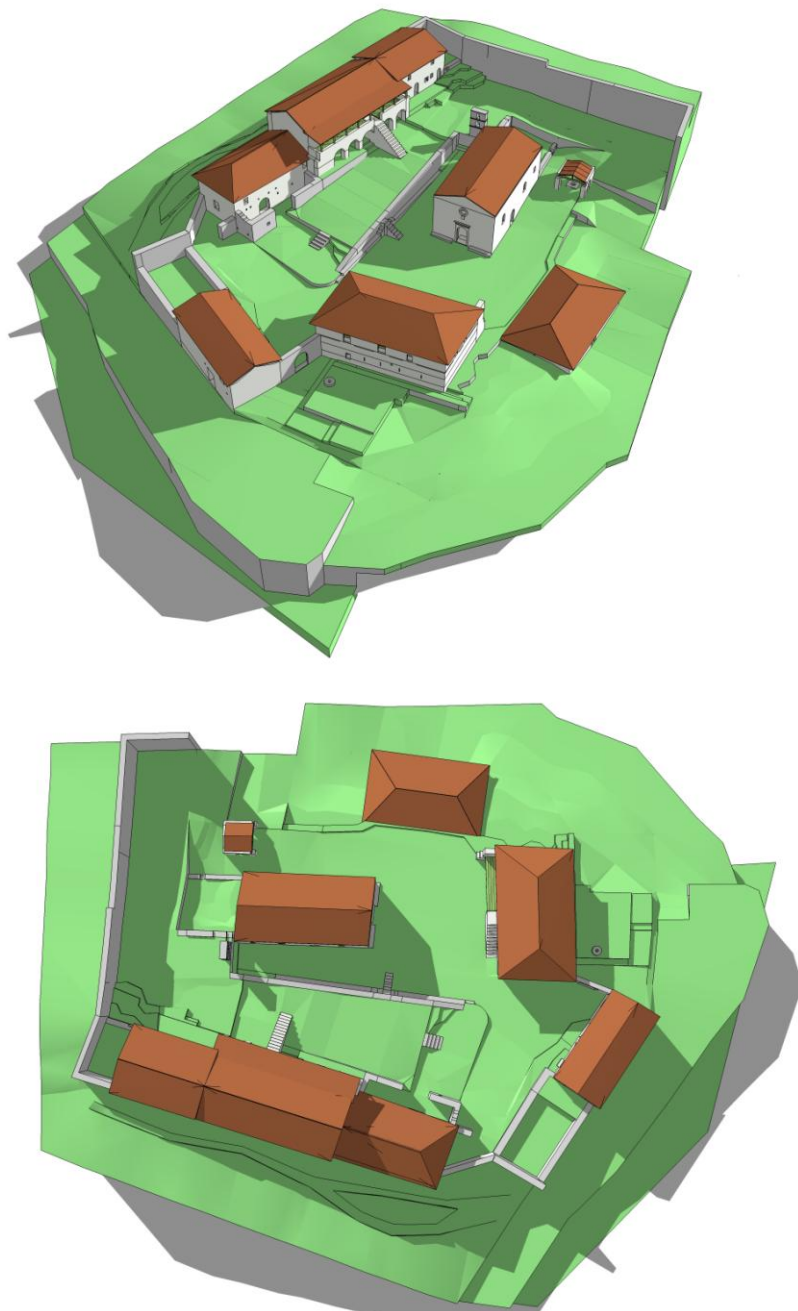
Έχει σηματοδοτηθεί χρονικά η αρχή της ενετικής κατοχής και τα μοναστήρια εισέρχονται πανίσχυρα σε αυτήν την νέα εποχή με μεγάλες κτηματικές περιουσίες. Η περίοδος αυτή σηματοδοτεί την μέγιστη ακμή της Μονής όπου επανιδρύεται και επεκτείνεται, με την ανοικοδόμηση του νέου Καθολικού στα πρότυπα των αντίστοιχων της Χώρας και την αύξηση των κελιών που καλείται να στεγάσει πλήθος μοναχών. Ο αυξημένος αριθμός των τελευταίων καθιστά το μοναστήρι από ιδιόρρυθμο σε κοινοβιακό, με την κατασκευή της τράπεζας στην προέκταση των κτηρίων του περιβόλου.

Εικόνα 133
Τρισδιάστατη απεικόνιση
δεύτερης οικοδομικής
φάσης

Κεφ.5_3.3 Τρίτη οικοδομική φάση (1800-1850).

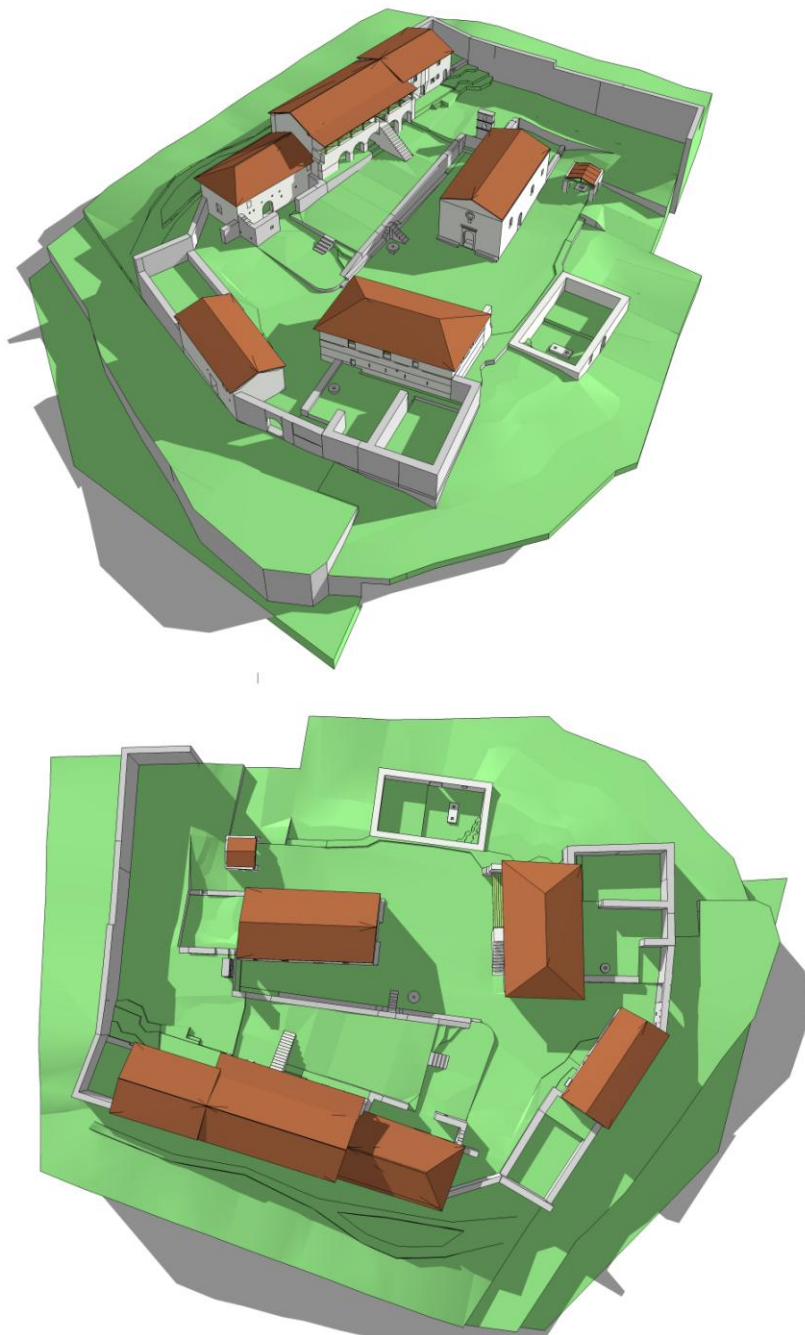
Η λήξη της Γαλλικής κατοχής σηματοδοτεί την προσωρινή ιστορική ανεξαρτησία των Επτανήσων και η νέα Πολιτεία θα στραφεί στην Μοναστηριακή περιουσία για να χρηματοδοτηθεί. Στις αρχές του 1800, το μοναστήρι συγκαταλέγεται ακόμη στα ευπορότερα αν και, όπως τα περισσότερα, ήδη διανύει τα πρώτα στάδια της οικονομικής του εξαθλίωσης. Λίγο αργότερα θα υποδεχθεί τους μοναχούς των υπολοίπων μοναστηριών που κλείνουν, ενισχύοντας την υποδομή του αλλά ως φαίνεται και τη θέση ισχύος του και για τουλάχιστον δύο δεκαετίες. Σε αυτή την φάση κατασκευάζεται το κτήριο «B» που συμπληρώνει τον οχυρωματικό περίβολο και ανυψώνεται η στέγη της τράπεζας με κατασκευή δύο παραθύρων. Στα τέλη του 1850, το μοναστήρι έχει φθαρεί σε όλους τους τομείς, συντηρώντας πλέον ελάχιστο προσωπικό

Εικόνα 134
Τρισδιάστατη
απεικόνιση τρίτης
οικοδομικής φάσης

Κεφ.5_3.4 Τέταρτη οικοδομική φάση (1850-1900).

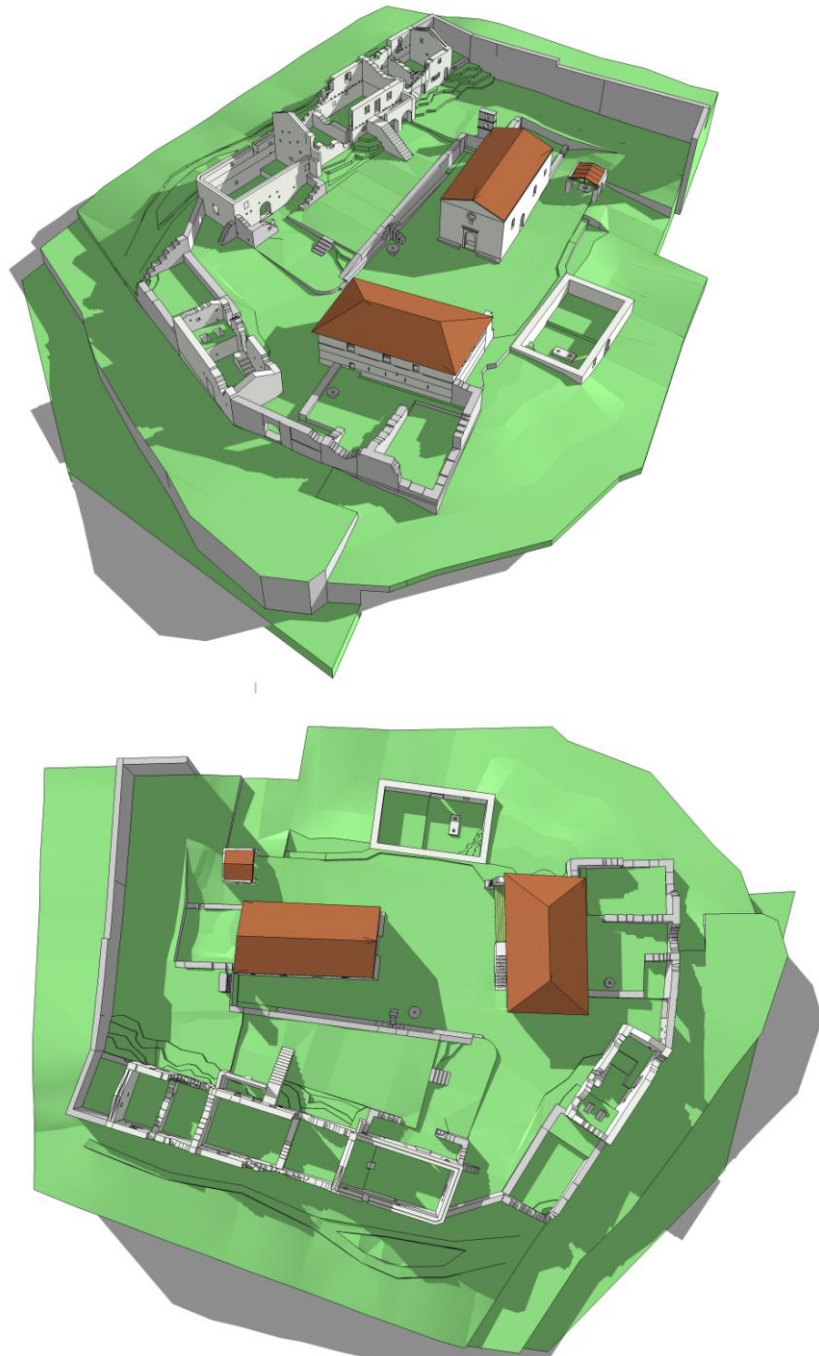
Το μοναστήρι περνάει στην τελευταία περίοδο της λειτουργίας του. Το 1863, διαμένουν μόλις δύο μοναχοί και είναι προφανές ότι η όποια παραγωγική διαδικασία έχει συρρικνωθεί. Παλαιοί κύριοι χώροι μετατρέπονται σε βοηθητικούς ή και εγκαταλείπονται. Οι μοναχοί μετακινούνται σε έναν ή δύο χώρους όπου μπορούν να συντηρούνται ενώ οι μεγάλοι σεισμοί του 1867-8-9 και 1885 προκαλούν εκτεταμένες φθορές και καταρρεύσεις. Εδώ ανήκουν ίσως τα πρόχειρα επισκευαστικά μέτρα στα κελιά του συγκροτήματος (Κτήριο «Γ», υποενότητα τρίτη). Ο περίβολος εμπρός του κτηρίου «Β», ολοκληρώνεται με πρόθεση να παραλάβει περισσότερους βοηθητικούς χώρους.

Εικόνα 135
Τρισδιάστατη
απεικόνιση τέταρτης
οικοδομικής φάσης

Κεφ.5_3.5 Πέμπτη οικοδομική φάση (1900-1960).

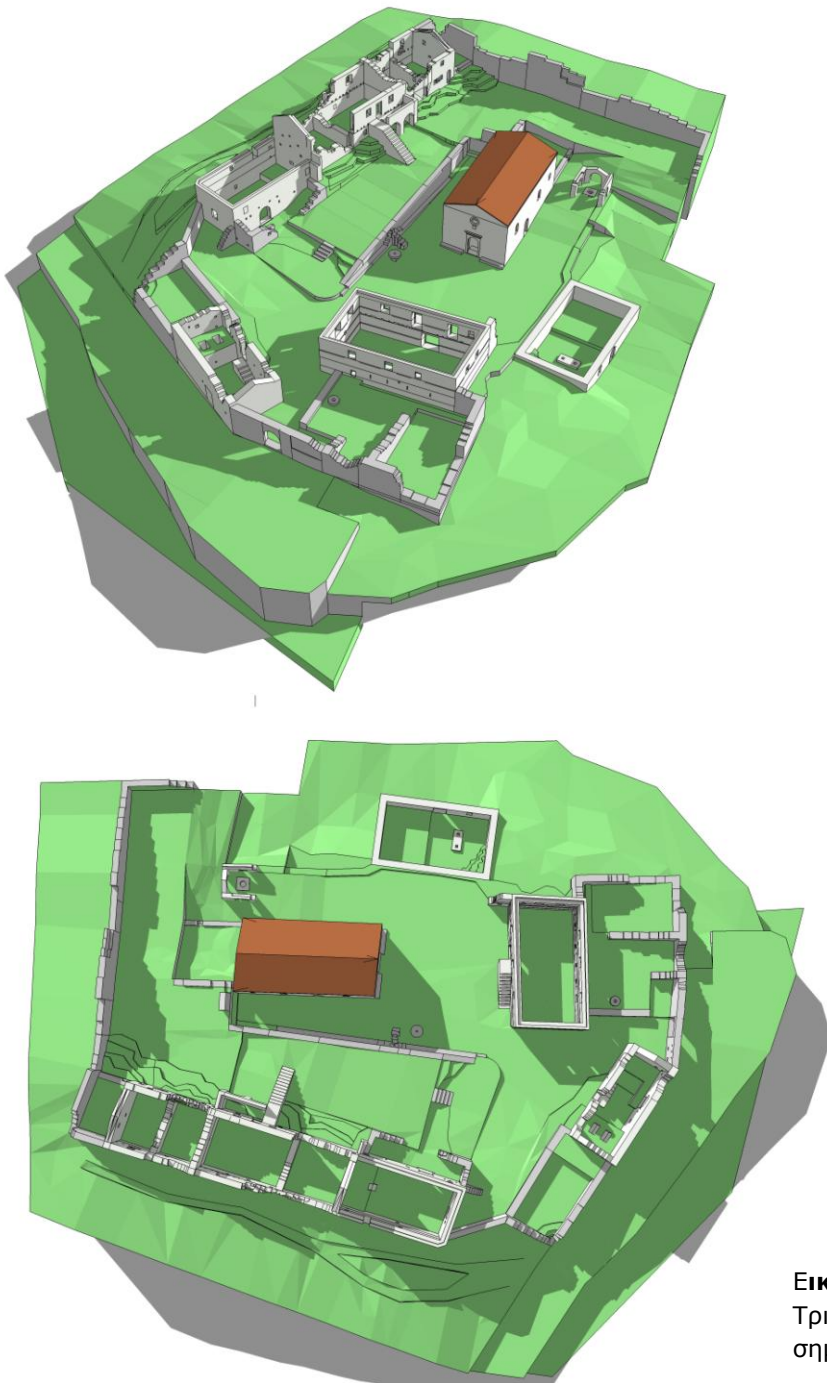
Το μεγαλύτερο μέρος του συγκροτήματος έχει καταρρεύσει και οι ελάχιστοι υπερήλικοι καλόγεροι διαμένουν στο μόνο όρθιο κτήριο («Β») όπου έχουν μεταφέρει τον εξοπλισμό τους. Δεν υπάρχει καμία παραγωγική δραστηριότητα, η περιουσία του μοναστηριού έχει καταπατηθεί ή απαλλοτριωθεί και οι μοναχοί έχουν καταφύγει στην επαιτεία προκειμένου να επιβιώσουν. Στα τέλη του 20^{ου} αιώνα, το μοναστήρι θα εγκαταλειφθεί ολοκληρωτικά και θα αποτελέσει έρμαιο λεηλασίας και βανδαλισμού.

Εικόνα 136
Τρισδιάστατη
απεικόνιση πέμπτης
οικοδομικής φάσης

Κεφ.5_3.6 Σήμερα (1960- 2014).

Σήμερα αντικρίζουμε την κατεστραμμένη εικόνα των υπολειμμάτων το κτηριακού όγκου που τείνουν να μετατραπούν σε σωρούς από λίθους. Μόνο το κτήριο «Β» , το οποίο έχει απολέσει προ πολλού την στέγη του και το Καθολικό, με τα όποια προβλήματα, στέκουν ανέπαφα ως προς τη δομή τους. Εντούτοις και αυτά, αφημένα στην βορά των στοιχείων της φύσης και της ανθρώπινης λεηλασίας, θα ακολουθήσουν αναπόφευκτα αντίστοιχη πορεία με εκείνη του υπόλοιπου συγκροτήματος.

Εικόνα 137
Τρισδιάστατη απεικόνιση
σημερινής κατάστασης

Κεφ.5_4 Διάγνωση.

Ξεκινώντας θα πρέπει να υπογραμμιστεί ότι ο εντοπισμός, η καταγραφή και ανάλυση των βλαβών πραγματοποιήθηκε στα πλαίσια που επέτρεψε η αποτύπωση εσωτερικά και εξωτερικά, όπως προέκυψε από την επιτόπια παρατήρηση και εκτεταμένη φωτογραφική τεκμηρίωση.

Τα προβλήματα του συγκροτήματος είναι παρόμοια σε κάθε κτήριο, όποτε προκειμένου να αντιμετωπιστούν στην πρόταση στερέωσης, πρωτογενώς κατηγοριοποιούνται σε τέσσερις γενικές κατηγορίες :

Κεφ.5_4.1 Δομικά προβλήματα.

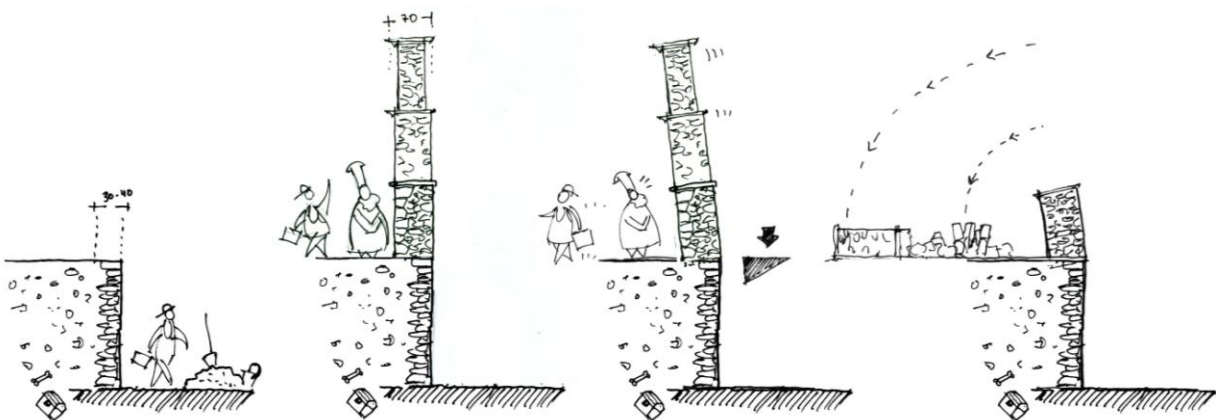
Η κατάσταση των κτηρίων από δομικής πλευράς είναι αρκετά κακή, καθώς αν και αποτελεί γεγονός ότι, η κατασκευή των τοίχων φαίνεται να θεμελιώνεται σε υποκείμενο βραχώδες έδαφος που σπανιότατα αστόχησε από την μεταφορά των ιδίων βαρών και δεν εμφάνισε σε μεγάλο βαθμό απόκλιση από την κατακόρυφο, οι έντονες σεισμικές μετακινήσεις σε συνδυασμό με την ευτέλεια του κονιάματος, το σχετικά μικρό μέγεθος των λίθων, την απουσία επαρκή αριθμού περαστών στο πάχος λιθοδομής λίθων αλλά και το κακό πλέξιμο αυτών, ιδιαίτερα στις συναρμογές των τοίχων οδήγησε σε εκτεταμένες καταρρεύσεις και αποκολλήσεις της εξωτερικής ή εσωτερικής παρειάς, κάθε φορά, της τοιχοποιίας. Η τοποθέτηση ανοιγμάτων με τοξωτό κτιστό πρέκι ακριβώς στην γωνία συνάντησης εγκάρσιων με τους διαμήκεις τοίχους (εικ.138) δημιούργησε εξαιρετικά επικίνδυνες και ασταθείς ζώνες που χωρίς την παρουσία κάποιου άλλου στοιχείου που να αντιδρά σαν αντηρίδα (π.χ η λίθινη σκάλα στο κτήριο «Γ» διατήρησε τον τοίχο στη θέση του ενώ το υπόλοιπο τμήμα κατέρρευσε) ή έστω επαρκές πάχος τοίχου, έμελε να αστοχήσουν συμπαρασύροντας και την υπόλοιπη τοιχοποιία που έπαυε πια να είναι δεμένη και έστεκε όρθια ως κατακόρυφος πρόβολος (εικ.139) . Η χρήση χωματόλασπης ως συνδετικό κονίαμα στην πλειονότητα των μαντρότοιχων και των εσωτερικών εγκάρσιων τοίχων λειτούργησε ικανοποιητικά έως ότου έκανε τον κύκλο ζωής της, και ενώ ενισχύθηκε στα ανακατασκευασμένα τμήματα που θα αποτελούσαν τους εξωτερικούς τοίχους των νέων κτηρίων αστόχησε στα υπόλοιπα ή μετά την κατάρρευση της στέγης στην δεύτερη περίπτωση. Στην πλειονότητα του οι τοίχοι παρουσιάζουν ρηγματώσεις κοντά στις γωνίες συναρμογής των τοίχων, αποκολλήσεις λίθων και συχνά τοπικές καταρρεύσεις. Εξαιρεση αποτελούν οι τοίχοι των εναπομενόντων κτηρίων που δεν φαίνεται να παρουσιάζουν ιδιαίτερα προβλήματα και όσον αφορά το Καθολικό περισσότερο έχουν να κάνουν με την θεμελίωση αυτών. Κλείνοντας, η μη ύπαρξη θεμελίωσης του καμπαναριού ήταν και η αιτία της κατάρρευσης του.

Εικόνα 138 - Κατασκευή τοξωτού ανοίγματος στην συνάντηση μακρύ και εγκάρσιου τοίχου

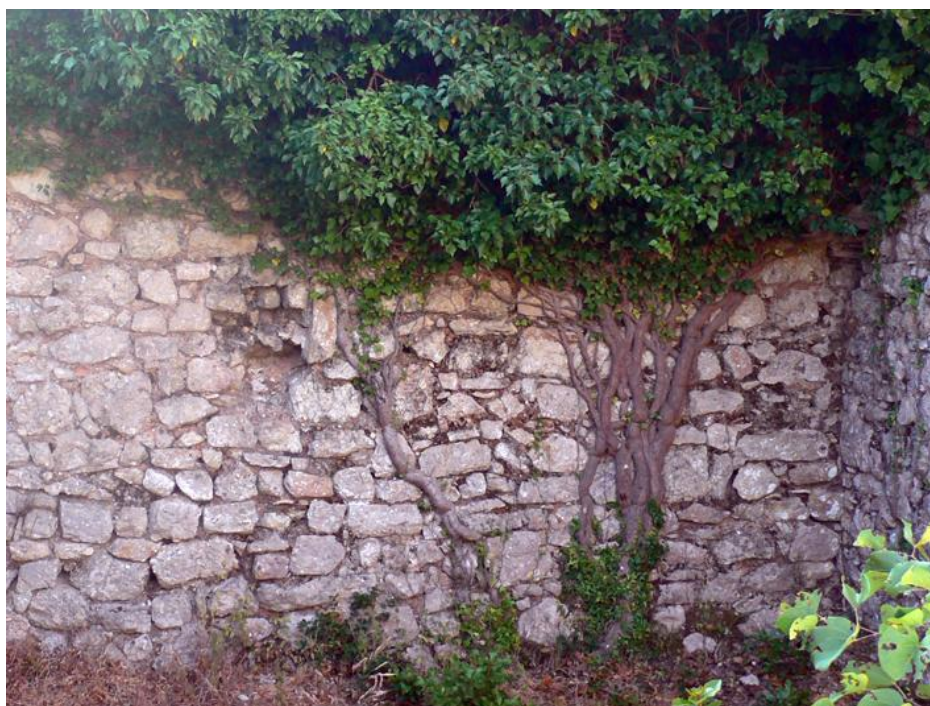
Εικόνα 139 - Ο δυτικός εγκάρσιος τοίχος του συγκροτήματος των κελιών στέκει ακόμα όρθιος σε πρόβολο αποκολλημένος από τους διαμήκεις

Εικόνα 140 - Χιουμοριστικό σκίτσο σχετικά με τον τρόπο κατάρρευσης του καμπαναριού.

Κεφ.5_4.2 Οικοδομικά προβλήματα.

Είναι η πιο εκτεταμένη κατηγορία προβλημάτων που παρουσιάζει το μνημείο. Απουσία στέγης, εκτεταμένη απόπλυση κονιαμάτων και επιχρισμάτων εξωτερικών όψεων, εισροή όμβριων υδάτων όπου η στέγη διατηρείται, ανεπτυγμένη ανάπτυξη ριζικού συστήματος εντός της τοιχοποιίας (εικ.141), μεταχρωματισμός των λίθων εξαιτίας της υγρασίας και της απευθείας έκθεσης στα καιρικά φαινόμενα αλλά και αποκόλληση των σοβάδων στο εσωτερικό της Εκκλησίας. Στα παραπάνω να αναφέρουμε και την αφαίρεση οικοδομικού υλικού ακόμα και σήμερα από επιτήδειους που απογυμνώνει και αποδυναμώνει το μνημείο.

Εικόνα 141 - Ανάπτυξη ριζικού συστήματος εντός της τοιχοποιίας

Εικόνα 142 - Αποκόλληση εσωτερικού επιχρίσματος στο εσωτερικό του Καθολικού με αποκάλυψη της υποκείμενης λιθοδομής

Κεφ.5_4.3 Αισθητικά προβλήματα.

Στα αισθητικά προβλήματα του συγκροτήματος συγκαταλέγονται :
Η απώλεια της αρχικής γεωμετρίας των κτηρίων λόγω των εκτεταμένων καταρρεύσεων με συνεπακόλουθη την καταστροφή ανοιγμάτων θυρών και παραθύρων την θέση των οποίων μπορούμε μόνο να υποθέσουμε βάσει των υφισταμένων τεκμηρίων. Η εκτεταμένη ανάπτυξη βλάστησης που αποκρύπτει τις λιθοδομές και επεκτείνεται εις βάρος τους. Η συγκέντρωση μπαζών αλλοιώνει την αρχική εικόνα του περιβάλλοντος αλλά και εσωτερικού χώρου των μνημείων και αποκρύπτει τεκμήρια που μπορεί υπάρχουν εκεί. Αφαίρεση δομικών στοιχείων από τα ερείπια. Νεότερα αρμολογήματα και επιχρίσματα αποκρύπτουν την πραγματική εικόνα αλλά και κατάσταση της λιθοδομής. Επισκευές από τσιμεντοκονία στην στέψη της στέγης εξωτερικά όπως και νεώτερα ασβεστώματα στα θυρώματα της Εκκλησίας, αλλοιώνουν αισθητικά την όψη του κτηρίου. Στο εσωτερικό, του ναού το τέμπλο είναι εξαιρετικά αλλοιωμένο, απογυμνωμένο, με αρκετά τμήματα του πλήρως κατεστραμμένα και το ίδιο να αντιμετωπίζει κίνδυνο κατάρρευσης.

Εικόνα 143 - άποψη του κτηρίου Α κατειλημμένο από την βλάστηση

Κεφ.5_4.4 Λειτουργικά προβλήματα.

Το συγκρότημα έχει πάψει να φιλοξενεί καθημερινή χρήση για παραπάνω από μισό αιώνα. Η νέα χρήση θα απαιτήσει εκτεταμένες επεμβάσεις προκειμένου οι χώροι να καταστούν βιώσιμοι και λειτουργικοί.

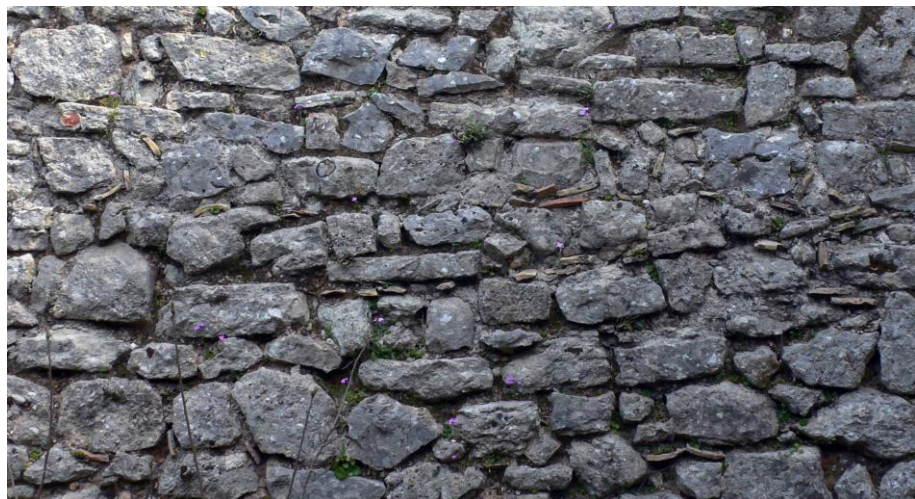
Κεφ.5_4.5 Αναλυτική παρουσίαση της παθολογίας.

Θεμέλια :

Τα θεμέλια των κτηρίων είναι άγνωστης τυπολογίας και στάθμης έδρασης, ωστόσο είναι βέβαιο πως η θεμελίωση γίνεται απευθείας σε βραχώδες έδαφος όπου σε ορισμένα σημεία τμήμα αυτής είναι εμφανές (θεμέλιο μαντρότοιχου στην Β-Δ γωνία, θεμέλιο στην γωνιακή απόληξη του δυτικότερου άκρου του κτηρίου «Γ») με αποτέλεσμα την καλή και αμετακίνητη συμπεριφορά των περισσοτέρων τοιχοποιιών. Εξαίρεση αποτελεί το Καθολικό για το οποίο υπάρχουν υπόνοιες καθίζησης τόσο στον ανατολικό όσο και στον νότιο τοίχο και θα πρέπει να γίνει μελλοντική διερεύνηση των θεμελίων για να εξακριβωθεί η επάρκειά τους. Η απουσία θεμελίου στο καμπαναριό αποτέλεσε την αιτία κατάρρευσης του, όπως έχει ήδη επισημανθεί.

Τοιχοποιίες :

Στο σύνολό τους οι τοίχοι, οι κατασκευάζονται από αργολιθοδομή σε δύο παρείς με ενδιάμεσο συμπλήρωμα από κονίαμα και μπάζα (τρίστρωτη τοιχοποιία) και φέρουν τυπικά, μεγαλύτερους ημιλαξευτούς ή λαξευτούς λίθους στις γωνίες (γωνιόλιθοι). Τα περισσότερα προβλήματα τους σήμερα σχετίζονται με την ανάπτυξη υγρασίας και αναρριχώμενης βλάστησης, εκτεταμένες καταρρεύσεις, τοπικές αποκολλήσεις και ρηγματώσεις ιδιαίτερα κοντά στα σημεία συμπλοκής των τοίχων ενώ σε πλήθος περιπτώσεων έχουμε αποκόλληση της μίας ή της άλλης παρείας. Οι ρηγματώσεις κυρίως προέρχονται από τα έντονα σεισμικά φαινόμενα της περιοχής ή λόγω καθίζησης, όπως εκείνες που αναπτύσσονται εκατέρωθεν της κόγχης του ιερού στον ανατολικό τοίχο του Καθολικού.

Εικόνα 144 - Τυπική τοιχοποιία συγκροτήματος

Ως συνδεδετικό κονίαμα έχει χρησιμοποιηθεί χωματόλασπη, για τις λιγότερο σημαντικές κατασκευές, όπως εσωτερικοί ισόγειοι εγκάρσιοι τοίχοι και περιμετρικοί μαντρότοιχοι, ενώ στις υπόλοιπες περιπτώσεις ισχυρό κονίαμα με βάση τον ασβέστη (όπως έχει ήδη αναφερθεί στο Κεφ.2_2).

Στον νότιο τοίχο πρόσοψης του κτηρίου «Γ» έχει παρατηρηθεί μεγάλη παραμόρφωση με αποκόλληση και φύσκωμα της εξωτερικής παρειάς, η οποία σε δεύτερο χρόνο συμπληρώθηκε με νέα λιθοδομή πριν τελικά ξανακαταρρεύσει. Κατ' εξαίρεση η τοιχοποιία του κτηρίου «Β» έχει ενισχυθεί με ζώνες ξυλοδεσιών που πλέον έχουν σαπίσει, καταστραφεί, με το κενό τους να συμπληρώνεται συχνά με κονίαμα και μικρούς λίθους και τούβλα. Είναι δεδομένο πως η απρόσκοπτη λειτουργία του συστήματος επέτρεψε στο κτήριο αυτό να στέκει έως σήμερα και άλλο τόσο επικίνδυνο το ενδεχόμενο της εγκατάλειψης των κενών αυτών σήμερα εντός της τοιχοποιίας.

Τόξα :

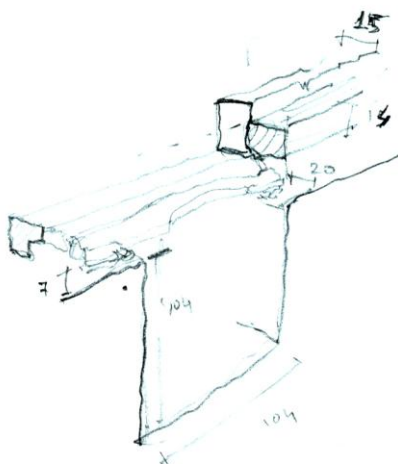
Τα περισσότερα ανοίγματα του κτηρίου «Γ», των κελιών, διαμορφώνονται με λίθινο χαμηλωμένο τόξο. Στις περιπτώσεις που αυτό δεν έχει καταρρεύσει, δείχνει μια αξιοθαύμαστη συνέπεια, απόρροια του ισχυρού κονιάματος και της επιλογής των λίθων, ενώ στα σημεία που υπήρξε αστοχία είχε συντελέσει τα μέγιστα η δυσχερής επιλογή της θέσης σε συνδυασμό με την κακή συμπλοκή των λίθων.

Εικόνα 145 - Τα διπλά λίθινα τόξα του εξώστη

Στέγη :

Όλα τα κτήρια του συγκροτήματος καλύπτονταν με στέγη, χωρίς ωστόσο σήμερα να σώζονται επαρκή τεκμήρια για αυτές. Για το κτήριο «Α», γνωρίζουμε ότι ήταν δίρριχτη και μπορούμε να υπολογίσουμε το μέγιστο ύψος κατά προσέγγιση. Το κτήριο «Β» καλυπτόταν με τετράρριχτη στέγη με περιμετρικό στρωτήρα και ελκυστήρες που γεφύρωναν τις μακρές πλευρές, ενώ δεν φαίνεται να υπήρχε στέγασση του εξώστη. Το Β-Δ τμήμα της τράπεζας καλυπτόταν με τρίρριχτη στέγη, ίχνη της οποίας σώζονται στον ανατολικό εγκάρσιο τοίχο ενώ γνωρίζουμε ότι στηριζόταν και σε περιμετρικό στρωτήρα. Το υπόλοιπο τμήμα καλυπτόταν με δίρριχτη στέγη, πιθανόν σε αντιστηριζόμενα ψαλίδια, ίχνη της οποίας σήμερα δεν σώζονται. Η στέγη του καθολικού είναι η μόνη που σώζεται μέχρι σήμερα και αποτελείται από παράλληλα διατεταγμένα ζευκτά από ξύλο κυπαρισσιού και διατομής ξύλινων στοιχείων (ελκυστήρας, ψαλίδια) περί τα 15 εκ, από ημιπελεκητή ξυλεία. Επάνω σε αυτήν καρφώνονται τεγίδες (από φυσική ημιπελεκητή, πελεκητή ή και ακατέργαστη ξυλεία) και σανίδωμα από ξύλινες τάβλες, ενώ η τελική επικάλυψη γίνεται με κεραμίδια και κονίαμα στήριξης. Η τελευταία κεράμωση του ναού έγινε στα τέλη του 20^{ου} αιώνα χωρίς όμως να αποτρέψει την εισροή ομβρίων στο εσωτερικό του ναού, έτσι, τα κεραμίδια εμφανίζουν μεν μικρές θραύσεις, ρωγμές και μερικές αποκολλήσεις αλλά διατηρούνται σε καλή κατάσταση ενώ και το σανίδωμα διατρείται επίσης σε μια μέτρια κατάσταση χωρίς να έχει παρουσιάσει ιδιαίτερα προβλήματα. Το υπόλοιπο σύστημα εμφανίζει κατά τόπους φθορές από παρουσία μικροοργανισμών και καταπονήσεων φορτίου καθώς και μικροαστοχίες από την χαλάρωση του καρφώματος. Η φθορά ορισμένων τεγίδων είναι σημαντικότερη όπου ολόκληρα κομμάτια έχουν σαπίσει και απολέσει τις μηχανικές τους ιδιότητες. Άγνωστη παραμένει η ύπαρξη ή όχι στρωτήρα καθώς και η κατάσταση των ζευκτών στο εντοιχισμένο κομμάτι, στο σημείο σύζευξης δηλαδή των ελκυστήρων με τα ψαλίδια που βρίσκεται εντός τοιχοποιίας, και κατά πόσον έχει προσβληθεί από υγρασία ή και μικροοργανισμούς.

Εικόνα 147 - Πρόχειρο σκαρίφημα με τις διαστάσεις του στρωτήρα της στέγης και πρεκτιού ανοίγματος του κτηρίου Β

Εικόνα 146
Τηγίδες στο Καθολικό από φυσική ξυλεία

Εικόνα 148 - Ο δυτικός εγκάρσιος τοίχος. Οι ξυλότρυπες των δοκών, προσδιορίζουν τις διαστάσεις της στέγης

Ανοίγματα :

Σε όλο το συγκρότημα ακολουθείται μια κοινή κατασκευαστική λογική δόμησης των ανοιγμάτων, με διαμόρφωση της εξωτερικής παρειάς με καλολαξευμένους λαμπάδες που ισχυροποιούν την λιθοδομή και αντισταθμίζουν την ασυνέχεια μάζας που προκαλεί η ύπαρξή της στην τοιχοποιία. Η απόσταση γεφυρώνεται με λαξευτό υπέρθυρο που μπορεί να είναι τοξωτό ή και τμήμα κύκλου (δυτικός τοίχος ναού). Στο εσωτερικό το άνοιγμα διευρύνεται και γεφυρώνεται με ξύλινο ή λίθινο πρέκι. Οι βλάβες που παρατηρούνται εδώ έχουν να κάνουν με την αστοχία των υπέρθυρων, την απώλεια των λαμπάδων και την φυσική και μηχανική φθορά των ξύλινων πρεκιών. Σπανιότερα απαντά το άνοιγμα να μην έχει την παραπάνω σύνθετη μορφή, αλλά να συντελείται από απλή ορθογώνια τομή στο πάχος του τοίχου χωρίς λαμπάδες. Σε ορισμένα σημεία του συγκροτήματος ορισμένα ανοίγματα έχουν φραχθεί για στατικούς ή λειτουργικούς λόγους, όπως η θύρα εισόδου στο κατώι του κτηρίου «Α», όπως και το νότιο παράθυρο της πρόσοψης του ίδιου κτηρίου. Στο κτήριο της τράπεζας απαντούν δύο φραγμένα ανοίγματα στις άκρες της εσωτερικής πρόσοψης και τέλος ένα φραγμένο παράθυρο στην ανατολική πλευρά του εσωτερικού τοίχου των κελιών μετά από εκτεταμένη κατάρρευση και επισκευή. Στα ανοίγματα βρίσκουμε συχνά και τις εγκοπές από τους παλιούς μεντεσέδες των σκούρων, που άλλοτε έχουν αφαιρεθεί, σπάσει, αποκολληθεί ή παρέμειναν και προκάλεσαν την θραύση των λαξευτών λίθων λόγω οξειδωσης.

Εικόνα 150 - Εκδήλωση σκουριάς από τους σιδερένιους εξωτερικούς μεντεσέδες

Εικόνα 149 - Φραγμένο άνοιγμα στην ανατολική όψη του κτηρίου Α

Κουφώματα :

Το μόνο κούφωμα που βρέθηκε σε κτήριο εκτός του Καθολικού ήταν ένα απλό εσωτερικό σανίδωμα που λειτουργούσε ως σκούρο παραθύρου στο κατώι του κτηρίου «Β» και περιστρεφόταν σε εσωτερικούς μεντεσέδες. Τα κουφώματα στο Καθολικό είναι απλά ξύλινα υαλοστάσια χωρίς νεροχύτες που εμφανίζουν εξαιρετικά κακή κατάσταση, με κατεστραμμένα τα ξύλινα στοιχεία τους και ενίοτε σπασμένα τα τζάμια τους. Κάποια χρονική στιγμή θεωρήθηκε σκόπιμη όχι αντικατάστασή τους αλλά η τοποθέτηση νέων διπλών κουφωμάτων με αυτοτελή κάσα που έρχονται και στερεώνονται στον τοίχο εσωτερικά, τόσο στις πόρτες όσο και στα παράθυρα. Τα κουφώματα των θυρών του ναού είναι απλές ξύλινες σανίδες καρφωμένες σε τραβέρσες στο πίσω μέρος τους και ενισχυμένες με χιαστί τραβέρσες προκειμένου να αποτρέπουν τον κίνδυνο παραγωνιάσματος. Η περιστροφή γίνεται με μάσκουλα στην πάνω και κάτω τραβέρσα και η πόρτα ανοίγει πλήρως με αφαίρεση του " κοντέ μηρί " .

Αρμολογήματα :

Τα αυθεντικά αρμολογήματα διατηρούνται σε ικανοποιητικό βαθμό παρά την εκτεταμένη απόπλυση. Σε ορισμένες ζώνες επισκευής υπάρχει εκτεταμένη χρήση κονιάματος εξωτερικά άγνωστης σύστασης ενώ ελάχιστες είναι οι αντίστοιχες που να έχει γίνει χρήση τσιμεντοκονιάματος. Οι τοιχοποιίες με χωματόλασπη είναι εκείνες που έχουν πληγεί περισσότερο, με την εκτεταμένη αποσάθρωση του κονιάματος, κυρίως λόγω της συνεχής και απευθείας έκθεσης στα καιρικά φαινόμενα.

Επιχρίσματα :

Το εσωτερικό επίχρισμα του ναού διατηρείται σε κακή κατάσταση όγω της υγρασίας, με επιφανειακές φθορές και αποκολλήσεις. Εξωτερικά, διατηρείται σε πολύ κακή κατάσταση λόγω της φυσικής φθοράς και γήρανσης, με αποκάλυψη του υποστρώματος ή ακόμη και της υποκείμενης λιθοδομής. Στον ανατολικό τοίχο διακρίνουμε τις τοιχογραφίες σε πολύ κακή κατάσταση, πλέον δυσανάγνωστες και με πλήθος ρωγμών. Σε παλαιότερη περίοδο πραγματοποιήθηκαν ελάχιστα και πρόχειρα σωστικά μέτρα με κολλητικές ταινίες και λάσπη προκειμένου να συγκρατήσουν τις τοιχογραφίες στη θέση τους. Νεώτερα ασβεστώματα έχουν πραγματοποιηθεί τα τελευταία χρόνια, πιθανόν με πρωτοβουλία των κατοίκων, στους λαξευτούς λίθους των θυρωμάτων και με αφορμή πρόσφατες, σχετικά, εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στο μοναστήρι.

Στοιχεία όψεων :

Σε όλο το συγκρότημα παρατηρείται αφαίρεση λαξευτών δομικών στοιχείων, αποκόλληση λίθων λόγω χαλάρωσης και τεκτονικών μετακινήσεων, θραύση λόγω οξειδωσης σιδηρών συνδέσμων (μεντεσέδες) αλλά και μετακίνηση της σκουριάς αυτής στις υποκείμενες πέτρες. Αποχρωματισμός κονιάματος, λίθων και επιχρισμάτων από την υγρασία και λοιπούς βιολογικούς παράγοντες (ανάπτυξη βλάστησης κτλ.).

Στοιχεία εσωτερικού :

Για το τέμπλο έχουμε ήδη αναφερθεί εκτεταμένα προηγουμένως.

Έχει αναφερθεί επίσης η ύπαρξη ακουστικών αγγείων στο παλιό τμήμα του ανατολικού τοίχου

Η τράπεζα στο Ιερό είναι κτιστή με λίθινη βάση που συγκρατεί μια πεπλατυσμένη εικονογραφημένη πέτρα. Τόσο η κατάσταση της τράπεζας όσο και της εικονογράφησης είναι πολύ κακή και χρειάζεται συντήρηση από εξειδικευμένο συνεργείο. Πρόχειρος ξύλινος νάρθηκας (εικ.151) έχει κατασκευαστεί για τη συγκράτηση του σκελετού σε κακή κατάσταση με ανεπτυγμένη ροσβολή από μικροοργανισμούς και μηχανική φθορα. Τα ξύλινα στασιδία είναι επίσης σε πολύ κακή κατάσταση, κατεστραμμένα και ενσφηνωμένα ανάμεσα στα νεωτερικά εσωτερικά ξύλινα κουφώματα. Τα ξύλινα στοιχεία τους έχουν σαπίσει και οι μεταλλικοί τους σύνδεσμοι έχουν αποκολληθεί.

Στο εναπομένον τμήμα της οροφής που μαζί με την "Ουρανία", ίσως από σεβασμό, δεν έχει ακόμη αποξηλωθεί κρέμεται παλιά σιδερένια αλυσίδα με επάλληλους κρίκους που στήριζαν τον πολυέλαιο, η οποία ανασύρεται και συντηρείται.

Εικόνα 151 - Η κτιστή λίθινη Τράπεζα και ο ξύλινος ενισχυτικός νάρθηκας

Δάπεδα :

Το δάπεδο των περισσότερων κτηρίων του συγκροτήματος είναι χωμάτινα, μη επεξεργασμένο και με πλήθος οικοδομικών υλικών. Τα πατώματα των εξωστών και των ορόφων ήταν ξύλινα χωρίς ωστόσο να σώζεται κάποιο ίχνος τους. Το δάπεδο της εκκλησίας αποτελείται από ορθογωνικές πλάκες Παξών ή Μάλτας διαστάσεων περίπου 40Χ40 εκ και πάχους 3,5 εκ. επάνω σε χωμάτινο υπόστρωμα. Οι περισσότερες από αυτές εμφανίζουν τοπικές ρηγματώσεις λόγω των υποχωρήσεων του εδάφους αλλά και της ανάπτυξης ριζικού συστήματος σε αυτό (εικ.152).

Εικόνα 152 - Ανασηκωμένο πλακίδιο και αποκάλυψη της ανάπτυξης ριζικού συστήματος στο χωμάτινο υπόβαθρο

Κλίμακες :

Στο συγκρότημα υπάρχουν τρεις λίθινες κλίμακες. Η μία βρίσκεται στο εσωτερικό του κτηρίου «Α», με αποκόλληση των σκαλοπατιών και ανεπτυγμένη βλάστηση στην πλαϊνή παρειά της. Τα σκαλοπάτια της σκάλας του κτηρίου «Β» διατηρούνται σε καλή κατάσταση, ωστόσο η απομείωση που εμφανίζει εμπρός της πόρτας του κατωγιού είχε σαν αποτέλεσμα την χαλάρωση των λίθων του πλατυσκάλου της. Η λίθινη σκάλα των κελιών, τέλος, εμφανίζει έντονη αποκόλληση των σκαλοπατιών της από το υπόλοιπο σώμα και ανάπτυξη ριζικής βλάστησης στις εκτεθειμένες παρειές της.

Κεφ.5_5 Πρόταση.

Κεφ.5_5.1 Στόχοι και αρχές.

Η αποκατάσταση και επανάχρηση του μνημείου προτείνεται στο πλαίσιο μιας ευρύτερης ανάδειξης και αξιοποίησης των εγκαταλειμμένων μοναστηριών του νησιού ως ιστορικό χαρακτηριστικό σύνολο τοπικής αρχιτεκτονικής, αλλά και ως ρεαλιστική προοπτική επιβίωσης ανενεργών κτηριακών όγκων αυτού του είδους.

Η μελέτη τροποποιήθηκε και συμπληρώθηκε με σκοπό να αναδειχθούν τα αξιολογικά αρχιτεκτονικά, δομικά και μορφολογικά στοιχεία του συγκροτήματος. Βασικά στοιχεία των προτάσεων αποτελούν : η συμβατότητα των νέων υλικών με τη δομή του κτιρίου, η ένταξη με τρόπο διακριτό των νέων επεμβάσεων, η διατήρηση της αυθεντικότητας και η κατά το δυνατό αναστρεψιμότητα των επεμβάσεων.

Εντός αυτών των κριτηρίων τέθηκαν οι παρακάτω στόχοι :

- 1) Διατήρηση της μορφής των κτηρίων και όλων των ιστορικών φάσεων ακριβώς ως έφτασε μέχρι τις μέρες μας.
- 2) Ενίσχυση της στατικής συμπεριφοράς του κτιρίου έναντι μελλοντικών δυναμικών καταπονήσεων.
- 3) Αποκατάσταση των αρχιτεκτονικών στοιχείων του κτιρίου που έχουν καταστραφεί ή αφαιρεθεί, όπως και της αρχικής γεωμετρίας των όγκων.
- 4) Εγκατάσταση νέας χρήσης μορφής, που θα σέβεται τον ιδιαίτερο χαρακτήρα του μνημείου, χωρίς να αλλοιώνει την αυθεντικότητα και τις αρχιτεκτονικές αξίες του.

Κεφ.5_5.2 Πρόταση επανάχρησης.

Όπως προηγήθηκε στην ανάλυση είναι σαφές ότι η αποκατάσταση προσανατολίζεται στην ανάδειξη των χαρακτηριστικών αξιών του μνημείου με τις προσανατολισμένες και απαραίτητες επεμβάσεις που θα διασώσουν τον χαρακτήρα, την κατασκευαστική του δομή αλλά και την μορφή που αυτό είχε προ της εγκατάλειψης.

Όλα τα παραπάνω επιδιώκεται να πραγματοποιηθούν υπό το πρίσμα μιας μελλοντικής προοπτικής που θα εξασφαλίσει την οικονομική βιωσιμότητα και θα αποτελέσει ένα πρότυπο εγχείρημα για παρόμοιες επεμβάσεις.

Η χρήση που προτείνεται είναι αυτή της λειτουργίας μιας μονάδας οινοποίησης που θα εφαρμοστεί μέσα στον υφιστάμενο αποκατεστημένο κτηριακό όγκο.

Η παραγωγή κρασιού στο νησί είναι γνωστή από την αρχαιότητα²⁰³, ενώ πολύ αργότερα συμπορεύεται και με την νεώτερη ιστορία του με τους αγώνες του αγροτικού κινήματος και με αποκορύφωμα την αιματηρή εξέγερση του 1935. Έχει ήδη αναφερθεί στο Κεφ.1.5 η παλαιότερη ιστορία του Λευκαδίτικου κρασιού, από την ιδιαίτερα αυξημένη ζήτησή του μέχρι την τελική απαξίωση με κατακόρυφη πτώση των τιμών. Σήμερα τα κρασιά Λευκάδας κυκλοφορούν στο εμπόριο με ονομασία περιοχής προέλευσης²⁰⁴.

Εικόνα 153 - Παλαιότερη προωθητική διαφήμιση Λευκαδίτικου κρασιού

²⁰³ Από διηγήσεις του Πλήνιου του πρεσβύτερου (3^{ος} αιώνας π.Χ) και από τον συγγραφέα Αθηναίο (2^{ος} μ.Χ αιώνας).

²⁰⁴ Η ένδειξη διαφοροποιείται από την αντίστοιχη «Ονομασία Προέλευσης Ανώτερης Ποιότητας» - Ο.Π.Α.Π, που θεσμοθετείται για να προσδιορίσει τα προϊόντα ανώτερης ποιότητας ορισμένων περιοχών από το μεγάλο όγκο οινοπαραγωγής τους και υπάγονται σε αυστηρούς ποιοτικούς περιορισμούς.

Την περίοδο 1913-1914 οι αμπελώνες κατείχαν περί τα 35.890 στρέμματα. Το 1960, η έκταση της καλλιέργειας αμπέλου ανερχόταν σε 35.800 στρέμματα και το 1975 μόλις σε 19.000 στρέμματα. Η μείωση του πληθυσμού της Λευκάδας κατά την εικοσαετία 1950–1970 είχε σαν επακόλουθο την συρρίκνωση του αγροτικού πληθυσμού που το 1971 σε απογραφή ανέρχεται σε 16.850 άτομα με μόνο το 1/3 από αυτό το ποσοστό να είναι ενεργό και με γεωργικό ατομικό κλήρο περί τα 25 στρέμματα. Παράλληλα με την μείωση αλλά και τη φυσική γήρανση του ανθρώπινου δυναμικού, αρνητικά συντέλεσαν σε αυτό και η ορεινή διαμόρφωση της περιοχής, η έλλειψη υδάτινων πόρων αλλά και ο κατακερματισμός της ιδιοκτησίας.

Το «Βερτζαμί²⁰⁵» αποτελεί την κυριότερη Λευκαδίτικη ποικιλία, τόσο κρασιού όσο και του σταφυλιού. Η ποικιλία έφτασε το 1684 με τους Ενετούς και καλλιεργείται ακόμη και σήμερα και σε εδάφη αμμοαργιλώδη και απότομες πλαγιές και σε υψόμετρα από 200 έως 800 μ²⁰⁶ με παραγωγή που κυμαίνεται στα 700 κιλά ανά στρέμμα. Η ποικιλία αυτή είναι ζωηρή, παραγωγική και ανθεκτική στις ασθένειες που δίνει ερυθρά κρασιά με πλούσιο χρώμα και χρησιμοποιείται για χύμα εξαγωγές με σκοπό τη βελτίωση ασθενέστερου χρώματος κρασιών²⁰⁷. Όταν καλλιεργείται σε υψόμετρο 200-500 μ, δίνει υψηλόβαθμα κρασιά με πολύ σώμα ενώ σε μεγαλύτερο ύψος όπου η ωρίμανση δεν είναι ικανοποιητική παράγει κρασιά χαμηλόβαθμα και με λιγότερο έντονο χρώμα.

Εικόνα 154 - Αμπελώνες

²⁰⁵ Βερτζαμί ή barzamino, φαίνεται να ανήκει στην Ιταλική οικογένεια (Marzemino, Barzemino, Balsamina, αλλά παρά τις ομοιότητες αποτελεί ξεχωριστή ποικιλία. Αναφέρεται και ως Ματζαβί και Βαρντζαμί, ενώ είναι γνωστή και με τα συνώνυμα Βαρσαβί, Λευκαδίτικο και Μαρτζαβί. Υπάρχει και λευκή ποικιλία με ονομασία Βερτζαμί λευκό ή Ασπροβέρτζαμο. Από διεθνείς πηγές του 1906-9 αναφέρονται οι ποικιλίες Marzemina ή Marzemina nera, Martzavi και Belsamina near ως καλλιεργούμενες στη Λευκάδα.

²⁰⁶ Το μοναστήρι βρίσκεται σε υψόμετρο 460-480 μ. Πηγή Γ.Υ.Σ.

²⁰⁷ Ο Ξ. Κούρτης στη μελέτη "Το Οινικό ζήτημα της Λευκάδας" αναφέρει : -Οι ενδιαφερόμενοι ξένοι ήρχοντο στη Λευκάδα με δικά τους μεγάλα καράβια και βαρέλια μεταφοράς και ανέθεταν σε διάφορους τοπικούς μεσίτες την αγορά κρασιού, εφόρτωναν και ξαναγύριζαν.

Βάσει των ιστορικών μελετών και των απαιτούμενων αλλά και διαθέσιμων μεγεθών προέκυψαν οι σχετικοί συσχετισμοί που οδήγησαν και στο συναφές κτηριολογικό πρόγραμμα :

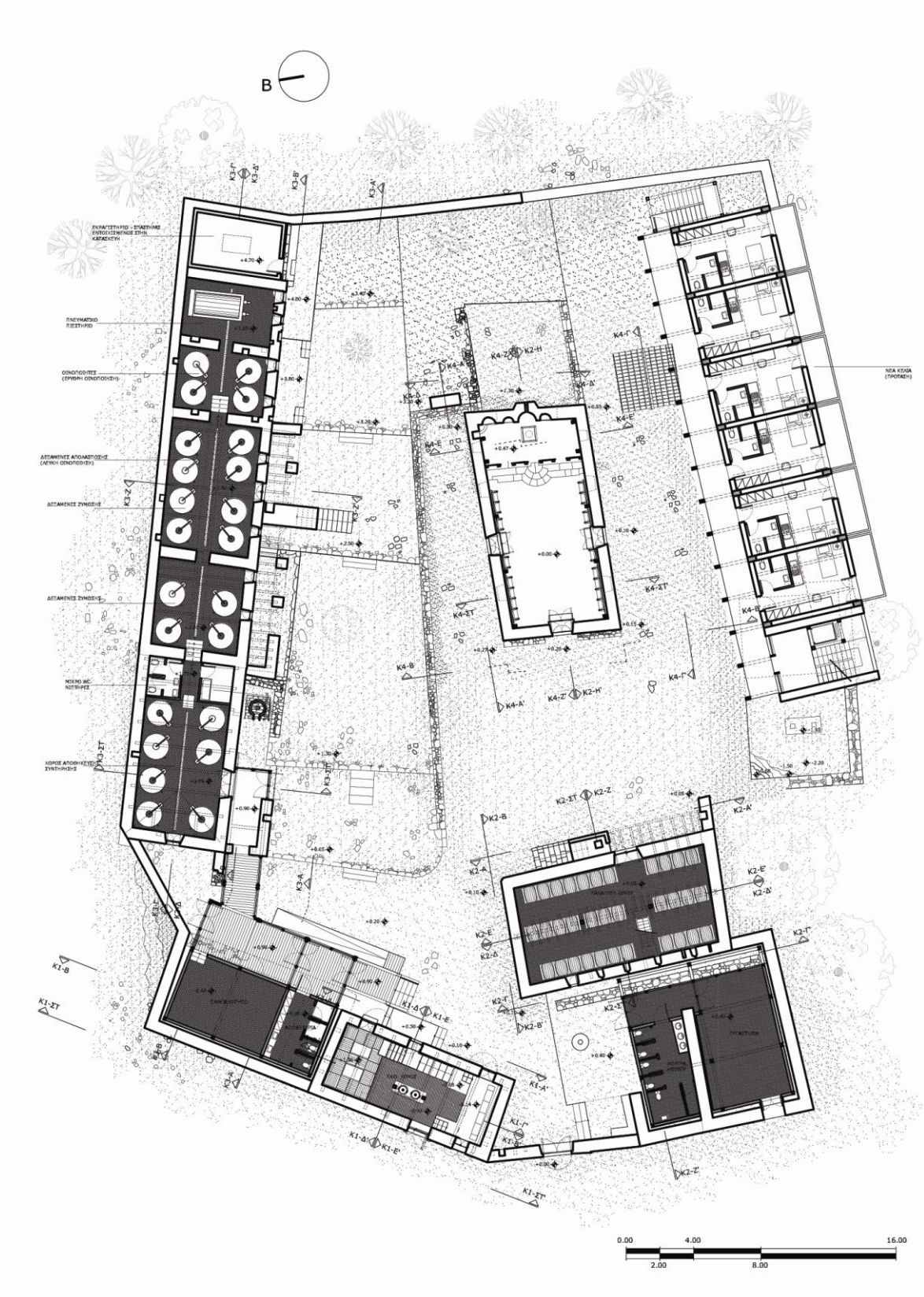
Ένα οινοποιείο για να εξασφαλίσει την οικονομική βιωσιμότητα του πρέπει να παράγει περίπου 50.000 φιάλες το χρόνο. Η μέση παραγωγή στη Λευκάδα είναι 700 κιλά το στρέμμα με μέση απόδοση της παραγωγής κρασιού γύρω στο 60%. Επομένως απαιτούνται περίπου 90 στρέμματα καλλιεργήσιμης έκτασης που αναπόφευκτα ορίζουν την λειτουργία της μονάδας στο πλαίσιο ενός ευρύτερου ομίλου μικροκαλλιεργητών προκειμένου να εξασφαλιστεί η απαιτούμενη έκταση.

Η γραμμή παραγωγής ορίζεται στον χώρο των κελιών εκμεταλλεόμενη την φυσική κλίση του εδάφους για την καλύτερη διαχείριση της οινοποιητικής διαδικασίας. Το μονοπάτι παραπλεύρως του βόρειου μαντρότοιχου θα καλυφθεί με χώμα και κατάλληλο υπόστρωμα ώστε να επιτρέψει την άνοδο των οχημάτων προς το πλάτεμα της ανατολικής πλευράς του μοναστηριού.

Στον κενό χώρο μεταξύ κελιών και μαντρότοιχου θα κατασκευαστεί νέο εντοιχισμένο στην κατασκευή εκραγιστήριο – σπαστήρας όπου θα γίνεται η παραλαβή της συγκομιδής. Το προϊόν, εφόσον πρόκειται για τη διαδικασία της λευκής οινοποίησης, προωθείται στο πιεστήριο ή στις δεξαμενές οινοποίησης προκειμένου να πραγματοποιηθεί η εκχύλιση εφόσον πρόκειται για ερυθρό. Στο επόμενο στάδιο το προϊόν του πιεστηρίου μεταφέρεται στις δεξαμενές απολάσπωσης για τους λευκούς οίνους ή ακολουθεί την αντίστροφη πορεία προς το πιεστήριο για τα ερυθρά. Στη συνέχεια αμφότερα τα προϊόντα μεταφέρονται στις δεξαμενές ζύμωσης και από εκεί στις αντίστοιχες συντήρησης και αποθήκευσης μέχρι την τελική εμφιάλωση. Οι επιλεγμένες ποικιλίες μεταφέρονται σε δρύινα βαρέλια, τα οποία και τοποθετούνται στο κελάρι του κτηρίου «Β», όπου και παλαιώνουν από 8-12 μήνες.

Στον ενδιάμεσο των κτηρίων «Α» και «Γ» χώρο κατασκευάζεται νέα μεταλλική κατασκευή όπου θα φιλοξενεί τα αποδυτήρια του προσωπικού όπως και το εμφιαλωτήριο. Στον αντίστοιχο εγκαταλειμμένο χώρο εμπρός του κτηρίου «Β» τοποθετούνται τα εργαστήρια και τα λουτρά του κοινού.

Το αποκατεστημένο κτήριο «Α» μετατρέπεται σε εκθεσιακό επισκέψιμο χώρο, ο οποίος διαρθρώνεται σε δύο επίπεδα. Το κατώτερο θα αφορά την ιστορία του κρασιού στην Λευκάδα και το ανώτερο θα αφορά την ιστορία και εξέλιξη των μοναστηριών. Το κτήριο «Β», χρησιμοποιείται ως χώρος αποθήκευσης των βαρελιών (παλαίωση) στο ισόγειο τμήμα του και ως χώρος υποδοχής με πωλητήριο με μικρό γραφείο στον όροφο.

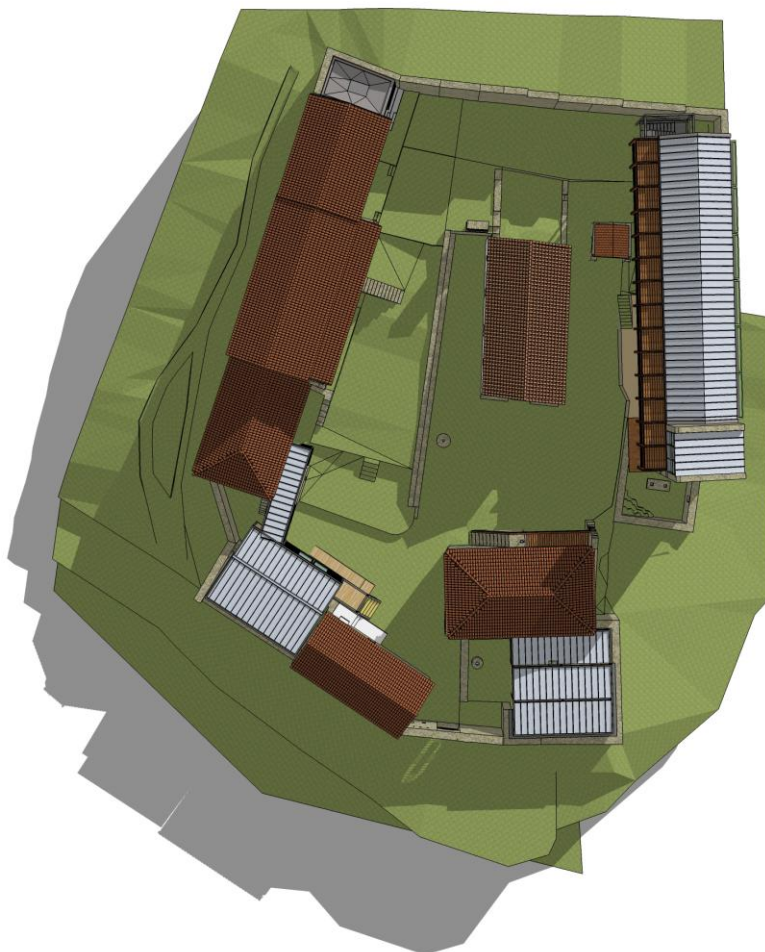

Εικόνα 155 - Τοπογραφικό της πρότασης

Το καμπαναριό θεμελιώνεται και επανασυναρμολογείται.

Το Καθολικό, αποκαθίσταται ενισχύοντας την δομική του συμπεριφορά με κυρίαρχη πρόθεση να αποτελέσει και πάλι τον πυρήνα του συγκροτήματος αλλά και να φιλοξενήσει θρησκευτικά και κοινωνικά γεγονότα με ασφάλεια στο μέλλον.

Η λειτουργία του νέου συγκροτήματος θα κινείται σε καθαρά οικονομοκεντρικά μεγέθη και αρχές λειτουργίας με μόνιμο εξειδικευμένο προσωπικό το οποίο δεν θα δεσμεύεται με την καθημερινή λειτουργία και αρχές συμπεριφοράς ενός συμβατικού μοναστηριού. Εντούτοις, στην πρόθεση να στελεχωθεί από ανθρώπους που θα επιθυμούν να μονάσουν και επομένως αθροιστικά προς τα ιερά καθημερινά τους καθήκοντα, προτείνουμε συμπληρωματικά την κατασκευή νέων σύγχρονων κελιών διημέρευσης στην νότια πλευρά του συγκροτήματος, στην κλίμακα και μεγέθη των υφιστάμενων, επιχειρώντας έναν διάλογο και μια μετάφραση της παλαιάς οικοδομικής εκφρασμένη με νέα οικοδομικά υλικά. Η οικοδόμηση στο σημείο αυτό των νέων κελιών θα προσδώσει επίσης στο μοναστήρι την οπτική συνέπεια του περιφραγμένου σχήματος που πριν απλά υπονοούσε ο γκρεμισμένος μαντρότοιχος, ισχυροποιώντας το κεντροβαρικό τοποθετημένο Καθολικό και εντείνοντας την σχέση κλειστού – ανοιχτού περιγράμματος που απουσίαζε προηγουμένως.

Εικόνα 156
Γενική κάτοψη πρότασης

Εικόνα 157 - Γενική άποψη του νέου κτηρίου πλησίον του Α

Εικόνα 158 - Γενική άποψη του νέου κτηρίου πλησίον του Β

Εικόνα 159 - Γενική εικόνα των νέων κελιών και του Καθολικού

Κεφ.5_5.3 Προτεινόμενες επεμβάσεις.

Συνοπτικά οι επεμβάσεις που προτείνονται είναι οι εξής :

- Απομάκρυνση των χωμάτων με διαλογή και συντήρηση των δομικών λίθων.
- Απομάκρυνση της βλάστησης.
- Διενέργεια διερευνητικών τομών για τον προσδιορισμό της στάθμης έδρασης και της κατάστασης των θεμελίων.
- Προσωρινή αντιστήριξη των τοίχων των κελιών και του Καθολικού.
- Καθαίρεση σαθρών αρμολογημάτων – επιχρισμάτων.
- Τοπικές συμπληρώσεις και ανακατασκευές στην τοιχοποιία.
- Διάνοιξη φραγμένων ανοιγμάτων.
- Διάνοιξη νέων ανοιγμάτων.
- Νέα αρμολογήματα και εφαρμογή ενεμάτων.
- Κατασκευή ξύλινων πατωμάτων και εξωστών.
- Επισκευή λίθινων κλιμάκων και κατασκευή νέας στο κτήριο «Β».
- Κατασκευή νέας στέγης στα κτήρια Α, Β και Γ.
- Αποξήλωση κεράμωσης Καθολικού, εργασίες αντικατάστασης και συντήρησης του Φ.Ο της και επανατοποθέτηση σε νέο σανίδωμα.
- Αποξήλωση ορθογωνικών πλακών δαπέδου Καθολικού, διαλογή και συντήρηση.
- Αποσυναρμολόγηση ξύλινου τέμπλου, επισκευή από συντηρητές και επανατοποθέτηση.
- Συντήρηση του υφιστάμενου ζωγραφικού διακόσμου.
- Εφαρμογή νέων επιχρισμάτων και επενδύσεων.
- Κατασκευή νέων δαπέδων και εγκατάσταση ηλεκτρο-μηχανολογικής υποδομής των κτηρίων.
- Υποθεμελίωση Καθολικού.
- Υποσύλωση ναού με εσωτερικό ξύλινο σκελετό.
- Αποκατάσταση Αγίας Τράπεζας.
- Κατασκευή κουφωμάτων και θυρών.
- Εγκατάσταση και σύνδεση οινοποιητικού εξοπλισμού.
- Κατασκευή βοηθητικών κτηρίων.
- Θεμελίωση και αναστήλωση καμπαναριού.
- Σύνδεση συστήματος ύδρευσης με το δημόσιο δίκτυο.
- Δημιουργία μικρού τοπικού σταθμού διαχείρισης (σηπτική δεξαμενή) των λυμάτων εκτός του περιβάλλοντος της Μονής.
- Διαμόρφωση περιβάλλοντος χώρου.
- Απομάκρυνση δομικών υλικών εργασίας – καθαρισμός.
- Κατασκευή νέου συγκροτήματος κελιών.

Κεφ.5_5.4 Αναλυτικές επεμβάσεις.

Θεμέλια :

Δεν υπάρχει ανάγκη επέμβασης στη θεμελίωση των κτηρίων «Α», «Β» και «Γ», όπως δεν έχει επισημανθεί κάποια παρατήρηση. Συστήνεται ωστόσο μελλοντική διερεύνηση ώστε να εκτιμηθεί και να αξιολογηθεί η επάρκειά τους. Στον χώρο του Καθολικού θα πραγματοποιηθεί περιμετρική υποθεμελίωση, με τη χρήση οπλισμένου σκυροδέματος («ντουλάπια»). Συγκεκριμένα, θα προηγηθεί περιμετρικό σκάψιμο μέχρι και τον εντοπισμό της στάθμης θεμελίωσης. Με την εφαρμογή διαδοχικού καλουπώματος ανά τμήματα αφήνοντας κάθε φορά τις απαραίτητες αναμονές θα εγκιβωτίσουμε τα παλαιά θεμέλια σε νέα από οπλισμένο σκυρόδεμα συνδέοντας τα και με την εσωτερική πλάκα σκυροδέματος (βλ. δάπεδα). Εξωτερικά θα κατασκευαστεί σύστημα αποστράγγισης ως εξής : θα στερεωθεί αποστραγγιστική μεμβράνη στην εξωτερική θαμμένη επιφάνεια του νέου θεμελίου. Έπειτα, θα τοποθετηθεί στο κάτω μέρος του οπλισμένου πέλματος θεμελίου διάτρητος σωλήνας από PVC με ελεύθερη εξωτερική απορροή. Το σύστημα της αποστράγγισης θα καλυφθεί με γεωύφασμα και το κενό θα πληρωθεί με μικρές πέτρες, άμμο και χώμα. Στη θέση του κατεστραμμένου καμπαναριού θα κατασκευαστεί νέο λίθινο θεμέλιο, με διαστρωμένο άοπλο ή ελαφρά οπλισμένο σκυρόδεμα στο κάτω μέρος της εκσκαφής του και σύστημα αποστράγγισης όπως περιφράγηκε προηγουμένως.

Τοίχοι :

Στο μεγαλύτερο ποσοστό τους οι επιφάνειες των τοίχων φέρουν προβλήματα που σχετίζονται με την υγρασία και με τις τοπικές αστοχίες. Προκειμένου να πραγματοποιηθεί εκτενής έλεγχος της κατάστασης που επικρατεί προτείνεται αρχικά καθαίρεση όλων των αποσαθρωμένων επιχρισμάτων και αρμολογημάτων και καθαρισμός των όψεων με μηχανικά μέσα (χρήση μαλακής συρματοβουρτσας, ήπια υδροβολή με πίεση μέχρι 120 bar, πλαγιαστά προς την επιφάνεια του τοίχου. Στη συνέχεια προβλέπεται βαθύς καθαρισμός των αρμών από σαθρά κονιάματα και σε βάθος, με άνοιγμα και καθάρισμα των αρμών, η αφαίρεση των μικρών λίθων και έκπλυση των αρμών με αέρα. Κατά την διάρκεια των καθαρισμών μπορεί να γίνει αντικατάσταση κατεστραμμένων λίθων, ενσφήνωση, ακόμη και λιθοσυρραφή εφόσον κρίνεται απαραίτητο. Οι νέοι λίθοι που θα συμπληρώσουν τα κενά πρέπει να είναι συμπαγείς και να προσεγγίζουν μορφολογικά τον υφιστάμενο τρόπο δόμησης.

Μετά τον καθαρισμό θα γίνει προσεκτικό αρμολόγημα με κατάλληλο ασβεστοκονίαμα. Στην περίπτωση των ρωγμών γίνεται κατά τόπους διεύρυνση των χειλιών της ρωγμής, ξύσιμο με συρματοβουρτσα για την περαιτέρω αφαίρεση των σαθρών κονιαμάτων και πλύσιμο με νερό υπό πίεση. Ακολουθεί εισαγωγή νέου κονιάματος με μυστρί, όσο βαθύτερα γίνεται στην τοιχοποιία.

Στον ναό, και προκειμένου να εξακριβωθεί η ακριβής κατάσταση του τοίχου του Καθολικού απαιτείται πρώτα η διενέργεια προσεκτικής αποξήλωσης του επιχρίσματος, στο εσωτερικό και εξωτερικό του ώστε να ληφθούν οι

παραπάνω ενέργειες. Όσον αφορά το εσωτερικό του ανατολικού τοίχου, η μελέτη των εξειδικευμένων συντηρητών σχετικά με την συντήρηση των τοιχογραφιών αλλά και το ζήτημα της ύπαρξης ακουστικών αγγείων εντός της τοιχοποιίας, θα πρέπει να αναλυθεί πριν την εφαρμογή των επεμβάσεων αποκατάστασης και ενίσχυσης (ενέματα, λιθοσυρραφή). Ο προσδιορισμός της ακριβούς θέσης και κατάστασης αυτών, όπως και η χαρτογράφηση αυτών, δύναται να πραγματοποιηθεί μέσω μη-καταστρεπτικών μεθόδων διάγνωσης και φθοράς. Σε δεύτερο επίπεδο, προτείνεται και η χρήση οπτικών ινών για την εξέταση του κατά πόσον τα αγγεία αυτά έχουν διατηρήσει στο βάθος του χρόνου την δομική συνοχή τους ή έχουν υποστεί θραύση, προκειμένου να εξετάσουμε τον αντίστοιχο τρόπο συμπεριφοράς.

Στο εξωτερικό τμήμα του ανατολικού τοίχου, συγκεκριμένα, επαναλαμβάνεται το ίδιο και εφόσον αποκαλυφθεί ότι κάτω από το επίχρισμα δεν διατηρείται η αρχική πλινθοπερίκλειστη τοιχοποιία ακολουθείται η ίδια διαδικασία αρμολογήματος και ενεμάτωσης, όπως επισημαίνεται και στα σχέδια της πρότασης.

Τόξα :

Τα τόξα του συγκροτήματος διατηρούνται ως έχουν. Στα λίθινα τόξα του εξώστη του κτηρίου «Γ», ακολουθείται η συνήθης διαδικασία που περιγράφηκε στην ενότητα «Τοίχοι». Τα υφιστάμενα τοξωτά πρέκια των ανοιγμάτων διατηρούνται και συντηρούνται με συμπληρώσεις ενσφηνωμένων λίθων και κονιάματος. Το μικρό τούβλινο ανακουφιστικό τόξο του κτηρίου «Β», διατηρείται και συμπληρώνεται με λίθους και κονίαμα εξωτερικά.

Στέγες :

Συνολικά κατασκευάζονται τέσσερις νέες στέγες στο συγκρότημα. Στο κτήριο «Α», το οποίο θα λειτουργήσει ως εκθεσιακός χώρος και για το οποίο δεν γνωρίζουμε την μορφή, το είδος της στέγης, η και κατά πόσο είχε στρωτήρα, θα κατασκευαστεί μια νέα στέγη, κλίσεως 20° αντιστηριζόμενη μορφής από ψαλίδια, διατεταγμένων ανα περίπου 1,40 μ, που θα συναποτελούν ζεύγη δοκών επικολλητής ξυλείας διατομής 300X60 mm με παρεμβαλλόμενα μεταξύ τους φύλλα κόντρα πλακέ και εδραζόμενων σε δοκοθήκες κατά μήκος των μακρών πλευρών. Η θέση συνάντησης των ψαλιδιών διαμορφώνεται με κοχλιοφόρους ήλους (μπουλόνια). Στη συνέχεια εφαρμόζεται διπλό σανίδωμα με ξύλινες τάβλες πλάτους 10 εκ, καδρονάκια 50X50 mm τοποθετημένα ανά 50 εκ και δεύτερο σανίδωμα με φύλλα κόντρα πλακέ. Στον χώρο ανάμεσα στα καδρονάκια τοποθετείται θερμομόνωση. Πάνω στο κόντρα πλακέ, τοποθετείται ασφαλική μεμβράνη, συνδετικό κονίαμα και τελική επικάλυψη με χειροποίητα βυζαντινά κεραμίδια.

Στο κτήριο «Β» κατασκευάζεται τετράρριχτη ξύλινη στέγη, κλίσης 20°, από σύνθετη ξυλεία διατομής 140X140 mm με ζευκτά διατεταγμένα ανά 1,30 μ. που δένονται σε περιμετρικό στρωτήρα. Τα ζευκτά συμπληρώνονται με τεγίδες διατομής 50X70 mm που στη συνέχεια φέρουν το διπλό σανίδωμα που περιγράφηκε προηγουμένως και όμοια τελική επικάλυψη.

Στο κτήριο της τράπεζας, κατασκευάζεται τρίριχτη καθιστή στέγη κλίσεως 20° από διατομής 140×140 mm με τα αντιστηριζόμενα ψαλίδια διατεταγμένα ανά 1,30 μ. που δένονται σε περιμετρικό στρωτήρα. Τα τελευταία, δένονται ανά δύο με ελκυστήρα ενώ όλα φέρουν μπαμπά που πατάει σε οριζόντιο ξύλο που διατρέχει κατά τον άξονα τη στέγη. Στο μέσο των κεκλιμένων δοκών τρέχουν οριζόντιες δοκοί τα λεγόμενα μπράτσα που τοποθετούνται στο αρχικό τους ύψος βάσει των τεκμηρίων της αποτύπωσης. Στη συνέχεια τοποθετείται και εδώ το γνωστό διπλό σανίδωμα και στέγαση με κεραμίδια.

Στο υπόλοιπο συγκρότημα των κελιών, εφαρμόζεται μια παρόμοια με του κτηρίου «B», διάταξη ζευκτών και ίδιας διατομής και λοιπών οικοδομικών λεπτομερειών στέγαση, η οποία διαφοροποιεί τον κύριο όγκο στους δύο επιμέρους, ξεκαθαρίζοντας και οπτικά την διαφορετική κατασκευαστική και λειτουργική ενότητα. Αντίστοιχα ο εξώστης στεγάζεται με απλή στέγη που έρχεται ως προέκταση της κύριας και στηρίζεται αφενός στα ζευκτά και τον στρωτήρα από την μία πλευρά και σε οριζόντια δοκό που τρέχει κατά μήκος του εξώστη στην άλλη. Η δοκός αυτή με τη σειρά της στηρίζεται σε ξύλινα υποστυλώματα σε λίθινη βάση του στηθαίου όπως και παλαιά.

Εικόνα 160 - Λίθος στηθαίου με ανάγλυφο στοιχείο έδρασης του ξύλινου υποστυλώματος

Η στέγη της εκκλησίας, καθαρίζεται και συντηρείται με εξυγίανση ολόκληρου του ξύλινου σκελετού, επιδιόρθωση και διατήρηση του υπάρχοντος ξύλινου φέροντος οργανισμού και ενίσχυση της διαφραγματικότητας της. Πραγματοποιείται τοπική εφαρμογή παρασιτοκτόνων, επάλειψη με βερνίκι προστασίας και ενίσχυση και αποκατάσταση των φθαρμένων ξύλινων συνδέσεων με ανοξειδωτά μεταλλικά ελάσματα, ενώ όπου χρειαστεί γίνεται μεμονωμένη αντικατάσταση στοιχείων (τεγίδες). Περιμετρικά και στο ανώτερο σημείο της τοιχοποιίας απομακρύνεται το νεώτερο γέμισμα προκειμένου να αποκαλυφθεί ή ύπαρξη ή μη του στρωτήρα και η υφιστάμενη κατάστασή του.

Γίνεται προσεκτική αποξήλωση της κεράμωσης, η οποία θα συντηρηθεί και θα επαναχρησιμοποιηθεί. Επάνω στις νέες τεγίδες θα πραγματοποιηθεί νέο

σανίδωμα με τις υφιστάμενες και νέες ξύλινες τάβλες και το διπλό σανίδωμα με τη μόνωση που περιγράφηκε στις προηγούμενες περιπτώσεις κατασκευής νέων στεγών. Στο εσωτερικό, οι ελκυστήρες των ζευκτών θα πλαισιωθούν με δίδυμα στοιχεία από κόντρα πλακέ πάχους 30 mm που θα στερεωθούν με μπουλόνια προκειμένου να εξασφαλίσουν την απαιτούμενη αλφαδιά για το κάρφωμα του διπλού σανιδώματος οροφής (κόντρα πλακέ ως ανώτερο σανίδωμα και ξύλινες τάβλες, χρωματισμένες σύμφωνα με το εναπομένων δείγμα, ως ορατό τελείωμα).

Ανοίγματα :

Τα ανοίγματα του συγκροτήματος θα συμπληρωθούν και θα καθαριστούν, ενώ οι θραυσμένοι λαξευτοί λίθοι, τοξωτού ή άλλου σχήματος θα συμπληρωθούν με κατάλληλο υλικό και συμβατό κονίαμα. Προβλέπεται ανακατασκευή των τμημάτων που είτε έχουν καταρρεύσει, είτε έχουν αφαιρεθεί. Στα τμήματα των νέων ανακατασκευών, τα νέα ανοίγματα θα κατασκευαστούν σύμφωνα με την παραδοσιακή τεχνοτροπία και σύμφωνα με τις αναλογικές διαστάσεις των υπολοίπων που θα χρησιμεύσουν σαν οδηγοί. Έτσι κατασκευάζονται νέα ανοίγματα στους κατεστραμμένους τοίχους του συγκροτήματος κελιών, στις προκαθορισμένες θέσεις και διαστάσεις όπως φαίνεται στα σχέδια της πρότασης. Η φραγμένη θύρα του κτηρίου «Α», όπως και το αντίστοιχο παράθυρο του ίδιου κτηρίου διανοίγονται. Ομοίως ανακατασκευάζεται και το φραγμένο παράθυρο του συγκροτήματος κελιών στο ανατολικό άκρο του με ανακατασκευή του λίθινου πρεκιού του.

Κουφώματα :

Τα κουφώματα των παραθύρων του ναού θα αφαιρεθούν και θα κατασκευαστούν νέα. Οι ξύλινες θύρες του ναού θα απομακρυνθούν, θα συντηρηθούν και θα επανατοποθετηθούν. Τα εσωτερικά κουφώματα των παραθύρων θα απομακρυνθούν, ενώ τα αντίστοιχα των θυρών θα συντηρηθούν, θα χρωματιστούν και θα επανατοποθετηθούν.

Στο υπόλοιπο συγκρότημα θα τοποθετηθούν νέα κουφώματα, η μορφή των οποίων επιτάσσεται από το μέγεθος και την ενδεχομενη λειτουργία τους βάσει της πρότασης. (βλ. πίνακίδες κουφωμάτων). Όπου έχουμε επιχρισμένη επιφάνεια, ανάμεσα στις κάσες και στις παρειές του ανοίγματος αφήνεται αρμός περίπου 1 εκ για την διευκόλυνση στη τοποθέτηση και στερέωση της κάσας με την εισχώρηση του επιχρίσματος. Για τα εξωτερικά κουφώματα προτείνεται η συμπλήρωση του κενού του αρμού με υαλοβάμβακα ή εξηλασμένη πολυστερίνη για καλύτερη θερμομόνωση και προστασία από τον άνεμο και τη βροχή. Στις κατασκευές επιλέγεται ξύλο από «σκληρή ξυλεία» (hardwood – δρύς, καστανιά, οξιά κτλ) που λόγω της δομής και της δεδομένης μηχανικής του αντοχής έχουν την ικανότητα να απορροφούν μικρά ποσοστά υγρασίας αλλά και να παρουσιάζουν ανθεκτικότητα στο σάπισμα. Τα ξήλα που θα επιλεγούν θα είναι ξηρά (περιεχόμενη υγρασία κάτω από 10%), θα προστατευθούν από την έκθεση σε υγρασία κατά τη διάρκεια παραμονής τους στο εργοτάξιο και πριν την τοποθέτησή τους θα βαφτούν με ειδικό προστατευτικό βερνίκι. Στο μέλλον

θα πρέπει να βάφονται σε τακτικά χρονικά διαστήματα με βερνίκι για στεγανότητα αλλά και προστασία από την υγρασία.

Αρμολογήματα :

Καθαρισμός σε βάθος των εξωτερικών σαθρών αρμολογημάτων, εφαρμογή αμμοβολής -υδροβολής, καθαρισμός με χαμηλή πίεση και εφαρμογή αρμολογήματος με νέο συμβατό ασβεστοκονίαμα με έμφαση στην καλή πλήρωση των κενών που έχουν προκύψει. Στον ναό και ιδιαίτερα στον ανατολικό τοίχο της Εκκλησίας προτείνεται η εφαρμογή υπέρυθρης θερμογραφίας για τον προσδιορισμό της συμβατότητας των κονιαμάτων της προσθήκης κατά την επέκταση του νεώτερου ναού επάνω στον παλιό. Δεν θα γίνουν επεμβάσεις στα αυθεντικά αρμολογήματα αυτού, με τοπικές εξαιρέσεις όπου έχουν γίνει νεώτερες επεμβάσεις.

Ενέματα :

Όπου κριθεί απαραίτητη η εφαρμογή ενεμάτων, θα πρέπει η σύστασή του να είναι συμβατή με εκείνη του αρχικού κονιάματος, αφότου η τελευταία προσδιοριστεί έπειτα από εργαστηριακή έρευνα μετά τη λήψη δοκιμίων από την τοιχοποιία του συγκροτήματος.

Οι συνήθεις ύλες που χρησιμοποιούνται κάθε φορά σε κατάλληλους συνδυασμούς και αναλογίες είναι : τσιμέντα ειδικών προδιαγραφών, υδραυλική άσβεστος, ποζολάνη, υδράσβεστος, νερο και πρόσμεικτα, ενώ σε μεγάλες ρωγμές μπορεί να χρησιμοποιηθεί και άμμος

Πριν την έναρξη εισπίεσης του ενέματος, είναι απαραίτητη η προετοιμασία της τοιχοποιίας με πραγματοποίηση αρμολογημάτων και στερεωτικών επεμβάσεων στις θέσεις ρωγμών. Κατά την εκτέλεση αυτών πραγματοποιούνται οπές στους αρμούς, με χρήση περιστροφικού τρυπανιού, οι οποίες σχηματίζουν τον ιδεατό κάνναβο που θα προκύψει από την μελέτη και οι οποίες στη συνέχεια καθαρίζονται σχολαστικά από την παιπάλη με χρήση πεπιεσμένου αέρα. Στην περίπτωση που διανοιχθούν οπές και από τις δύο πλευρές της τοιχοποιίας, φροντίζουμε ώστε οι δύο κάνναβοι να αλληλοσυμπληρώνονται για να επιτευχθεί η καλύτερη δυνατή προσέγγιση του εσωτερικού της λιθοδομής. Η θέση τους αποτυπώνεται σε σχέδια.

Τοποθετούνται οι απαραίτητοι διαφανείς σωληνίσκοι και στερεώνονται με το υλικό αρμολογήματος. Το εξέχον τμήμα τους πρέπει να είναι ικανοποιητικό (~50 εκ). Οι σωληνίσκοι έπειτα καρτελοποιούνται σε σχέση με τον αριθμό, τη θέση τους και κυρίως το βάθος τους.

Για την παρασκευή του ενέματος είναι απαραίτητος αναμεικτήρας υψηλού στρωβιλώδους κολλοειδούς αναμειξεως και στη συνέχεια το μείγμα να μεταφέρεται σε δοχείο αναδευτήρα, που λειτουργεί ως ενδιάμεση δεξαμενή μεταξύ αναμεικτήρα και αντλίας, εξασφαλίζοντας συνεχή ροή. Η πίεση ελέγχεται με μανόμετρα, ενώ απαραίτητη είναι και η χρήση κατάλληλης συσκευής ελέγχου της πίεσης, της παροχής και του όγκου κατανάλωσης του ενέματος που καταναλώνεται σε σχέση με τον χρόνο.

Προ της ενάρξεως ενεμάτωσης, πρέπει να πραγματοποιηθούν δοκιμαστικές παρασκευές και δειγματοληπτικές ενεματώσεις της σύνθεσης, όπου ελέγχεται η όλη διαδικασία. Η εφαρμογή ολοκληρώνεται όταν έχουμε εκροή εξόδου από σημείο 1-2 μ απομακρυσμένο από την είσοδο. Από εκεί λαμβάνουμε δείγμα και εφόσον η διατήρηση των χαρακτηριστικών ενεσιμότητας δεν παρουσιάζει διακύμανση >5%, η σύνθεση είναι ικανοποιητική και ξεκινά η καθολική εφαρμογή στο έργο. Σε αντίθετη περίπτωση επαναλαμβάνεται η διαδικασία παραγωγή με τροποποίηση των μεταβλητών στοιχείων.

Η εφαρμογή του ενέματος πραγματοποιείται από κάτω προς τα πάνω και κατά το μήκος της περιοχής. Σε περίπτωση υπερχείλισης από σωληνίσκο, αυτός γυρίζεται προς τα πάνω, δένεται και στερεώνεται, ενώ όταν αυτή συμβαίνει σε σημείο εκτός σωληνίσκου, η διαρροή αντιμετωπίζεται άμεσα με πάστα χαρτοπολτού ή πάστα λεπτόκοκκης ποζολάνης αντί τσιμέντου. Σε κάθε περίπτωση η τοιχοποιία καθαρίζεται αμέσως μετά την αντιμετώπιση του προβλήματος.

Τέλος κατά τη διάρκεια των εργασιών πραγματοποιούνται συνεχής έλεγχοι ποιότητας του ενέματος, έλεγχοι ρευστότητας, μετρήσεις φαινόμενου ιξώδους, έλεγχοι σταθερότητας και πυκνότητας των ενεμάτων.

Επιχρίσματα :

Τα παλαιότερα εσωτερικά επιχρίσματα θα καθαιρεθούν στη φάση του καθαρισμού. Από δοκίμια που θα έχουν πρωτύτερα αποσπαστεί θα διαπιστωθεί ο αρχικός χρωματισμός και η σύστασή τους, ενώ στο πέρας των εργασιών οι εσωτερικοί χώροι θα καλυφθούν με νέο συμβατό οπλισμένο επίχρισμα. Το επίχρισμα πρέπει να τοποθετηθεί κατά προτίμηση άνοιξη ή φθινόπωρο, εποχές χωρίς έντονες θερμοκρασίες ή παγετό και αφού πρώτα ξεραθεί καλά το κονίαμα της τοιχοποιίας και παρεί την οριστική του θέση προς αποφυγή ρωγμών.

Πρίν από την επίστρωσή του, πρέπει να γίνει καλός καθαρισμός του τοίχου και βρέξιμο, ώστε το πρώτο στρώμα να γίνει σε υγρή επιφάνεια. Τέλος πρέπει να αποφεύγεται η θαλάσσια άμμος λόγω των περιεχόμενων αλάτων. Στη συνέχεια διαμορφώνονται στην επιφάνεια του τοίχου αγκυρώσεις σε ικανοποιητικό βάθος και τοποθετείται καλά τεντωμένο το ελαφρύ δομικό πλέγμα (νευρομετάλ). Το επίχρισμα τοποθετείται σε διαδοχικές στρώσεις μέχρι την διαμόρφωση της τελικής όψης. Κατά την διάρκεια των εργασιών απαιτείται συντήρηση και συχνά καταβρέγματα.

Οι μόνες εσωτερικά επιχρισμένες επιφάνειες, πλην του Καθολικού πραγματοποιούνται στον όροφο του κτηρίου «Β», ενώ το υπόλοιπο συγκρότημα παραμένει ανεπιχριστο με εμφανή την λιθοδομή του.

Το Καθολικό θα επιχριστεί εσωτερικά και εξωτερικά όπως περιγράφηκε παραπάνω, ενώ τα εσωτερικά τοιχογραφημένα επιχρίσματα του ναού θα συντηρηθούν από εξειδικευμένους συντηρητές τοιχογραφιών.

Στοιχεία όψεων :

Οι όψεις των κτηρίων στο σύνολό του παραμένουν ανεπίχριστες ή επιχρίονται σύμφωνα με τις οδηγίες που αναφέρονται στην παράγ. «επιχρίσματα», του παρόντος κεφαλαίου. Οι απολεσθέντες λαξευτοί λίθοι των ανοιγμάτων, όπως και τα κενά της τοιχοποιίας λόγω αποκόλλησης λίθων συμπληρώνονται ή αντικαθίστανται. Οι λιθανάγλυφες επιγραφές καθαρίζονται και συντηρούνται, όπως και τα λαξευτά διακοσμημένα πρέκια, ενώ τα αντίστοιχα ξύλινα πρέκια των ανοιγμάτων επιδιορθώνονται ή και αντικαθίστανται. Το γείσο του Καθολικού, ανακατασκευάζεται με σειρά διπλών κεραμιδιών κατά την παλαιά μορφή του. Τα νέα κτήρια επενδύονται στις όψεις τους με πλατιές ξύλινες τάβλες.

Στοιχεία εσωτερικού :

Στο εσωτερικό του κτηρίου «B», κατασκευάζεται το πάτωμα στην αρχική του θέση. Τοποθετείται νέο μεσοδόκι διατομής 180X180 mm στις αρχικές θυρίδες, αποτελούμενο από τρία επιμέρους κομμάτια συνδεόμενα μεταξύ τους με ημιχαρακτή σύνδεση και κάρφωμα. Το κεντρικό αυτό δοκάρι υποστυλώνεται σε δύο σημεία από ξύλινα υποστυλώματα διατομής 180X180 mm, με πεπλατυσμένη κεφαλοδοκό που εδράζονται σε ανοξειδωτη μεταλλική δοκοθήκη. Στη συνέχεια, δευτερεύοντες ξύλινες δοκοί διατομής 120X120 mm γεφυρώνουν τις δύο μακρές πλευρές εδραζόμενες τμηματικά στην παλιά ξυλότρυπα και την λίθινη πατούρα, από τη μία πλευρά και στο μεσοδόκι από την άλλη. Η τελική επικάλυψη γίνεται με διπλό σανίδωμα με κόντρα πλακέ και ραμποταρισμένες ξύλινες τάβλες. Στην περιοχή απέναντι της κεντρικής εισόδου στον όροφο, όπου παρατηρήθηκε βάσει αποτύπωσης μια αραιώση των δοκοθηκών πατώματος, αφήνεται θυρίδα κατακόρυφης επικοινωνίας με το κατώι, μέσω μεταλλικής αναδιπλούμενης σκάλας, η οποία κατασκευάζεται με πλευρικούς μεταλλικούς βαθμιδοφόρους UNP 160X65 mm και σκαλοπάτια από στρατζαριστή λαμαρίνα που στηρίζονται σε μεταλλικές γωνιές ισοσκελείς 45X45 mm. Τα ανοίγματα των πολεμοθυρίδων φράσσονται με ελαφρύ χώρισμα μορφής πλέγματος για την προστασία από έντομα και την ανεμπόδιστη ανακύκλωση του αέρα. Τα ξύλινα πρέκια στο εσωτερικό, εξυγιαίνονται ή και αντικαθίστανται. Στο ανώτερο τμήμα των τοίχων διαστρώνεται άοπλο σκυρόδεμα με βάση το λευκό τσιμέντο ως επίστρωση και δέσιμο σε αυτό του περιμετρικού στρωτήρα της στέγης. Στον όροφο κατασκευάζεται νέος ελαφρύς μη-φέρων διαχωριστικός τοίχος, συνολικού πάχους 14 εκ με σκελετό από καδρόνια πάχους 50 mm, επικάλυψη από φύλλα κόντρα πλακέ πάχους 24 mm και τελικό επίχρισμα. Στη στέψη του διαμορφώνεται οικοδομική λεπτομέρεια με μεταλλικό έλασμα καρφωμένο στο υποκείμενο δοκάρι που αποτρέπει την κρούση του διαχωριστικού τοίχου με τον φορέα της στέγης κατά την διάρκεια του σεισμού και τυχόν παραμόρφωσή του.

Στο συγκρότημα των κελιών, καθαρίζονται και εξυγιαίνονται τα ξύλινα πρέκια, αντικαθίστανται οι τοπικές αστοχίες και προσαρμόζεται η ανώτερη πλευρά των τοίχων για την παραλαβή της νέας στέγης. Οι εγκάρσιοι τοίχοι συμπληρώνονται μέχρι το ύψος του ορόφου και ανοίγεται θύρα 1,00 μ στην

μέση τους. Στην στέψη του δυτικού εγκάρσιου τοίχου διαστρώνεται οπλισμένο σενάζ πάχους 20 εκ, και πάνω σε αυτό εδράζεται το νέο μεσοδόκι από σύνθετη ξυλεία διατομής ζεύγους δοκών 11Χ20 εκ.

Το πάτωμα της δεύτερης υποενότητας, υπονοείται με την τοποθέτηση περιορισμένων δευτερευόντων δοκών πατώματος σε επιλεγμένες θέσεις, εδραζόμενοι στις παλιές ξυλότρυπες και στο νέο μεσοδόκι, στον χώρο ανάμεσα στις δεξαμενές οινοποίησης της παραγωγικής διαδικασίας. Ανάμεσα στις δοκούς και στην παλαιά στάθμη πατώματος, τοποθετείται υπερυψωμένη μεταλλική πλατφόρμα ελέγχου της διαδικασίας που εδράζεται σε ζεύγος μεταλλικών δοκών UNP 80Χ45 mm και γαλβανισμένη λαμαρίνα στερεωμένη σε αυτές.

Στον ισόγειο χώρο του οινοποιείου και σε ύψους 1,20 μ από την διαμορφωμένη στάθμη εδάφους τοποθετείται ζώνη επένδυσης με φύλλα τεχνητού γρανίτη για την προστασία της λιθοδομής από τα τρεχούμενα νερά. Το κονίαμα σύνδεσης των πλακιδίων απαιτείται να είναι ισχνότερο του αντίστοιχου που χρησιμοποιήθηκε για το αρμολόγημα.

Το τέμπλο στο καθολικό θα αποσυναρμολογηθεί προσεκτικά και θα απομακρυνθεί σε ελεγχόμενο περιβάλλον όπου, από εξειδικευμένο προσωπικό, θα γίνει αποκατάσταση των μερών του και τοπική αντικατάσταση με νέα κομμάτια που θα διαφοροποιούνται διακριτικά από τα παλαιά (προτείνεται η αναγραφή σύγχρονης ημερομηνίας ή και η ανεξάρτητη αρίθμηση μέσω κωδικοποίησης). Μετά και την αποκατάσταση των κυριών φορέων, το τέμπλο πρόκειται να επανασυναρμολογηθεί επί τόπου στο μνημείο. Τα στασίδια απομακρύνονται, μελετώνται και κατασκευάζονται νέα αντίγραφα στις νέες θέσεις που υποδεικνύονται στα τεχνικά σχέδια. Απομακρύνονται τα ξύλινα σαπισμένα στοιχεία ενίσχυσης της Αγίας Τράπεζας, η οποία ασφαλίζεται με νέο ξύλινο νάρθηκα, συντηρείται και αποκαθίσταται από τους συντηρητές.

Συμπληρώσεις :

Τα νέα τμήματα της τοιχοποιίας που ανακατασκευάζονται επισημαίνονται στα σχέδια. Η νέα λιθοδομή θα πρέπει να αποτελείται από παρόμοιου μεγέθους λίθους, καλά πλεγμένους μεταξύ τους και με αρκετές περαστές στο πάχος της τοιχοποιίας πέτρες, αλλά και τοποθετημένους με την επικρατούσα τεχνική σε κάθε περίπτωση. Το ποσοστό σχέσης, νέων λίθων και κονιάματος θα πρέπει επίσης να προσεγγίζει εκείνη της αρχικής τοιχοποιίας. Το σημείο συμπλήρωσης ανάμεσα στην παλιά και νέα τοιχοποιία επισημαίνεται διακριτικά με φύλλο μολύβδου.

Στις περιπτώσει διάνοιξης νέων θυρών ανάμεσα στους χώρους του συγκροτήματος των κελιών ακολουθείται η παρακάτω διαδικασία : Πάνω από το ανώτερο επιθυμητό ύψος που α φτάσει το άνοιγμα ανοίγουμε οριζόντιες τρύπες (τουλάχιστον τρείς) από όπου θα περαστεί μεταλλικό δοκάρι διατομή Η, με μήκος τουλάχιστον δύο μέτρα, τα οποία και θα υποστυλωθούν και από τις δύο μεριές με σιδερένιους στύλους προκειμένου να κρατήσουν το βάρος του τοίχου έως ότου διανοιχτεί η επιθυμητή τρύπα. Όταν ολοκληρωθεί η κατασκευή, προτού αφαιρέσουμε τα σίδερα, κτίζουμε τα κενά ανάμεσα τους και φράσουμε τις τρύπες τους αφαιρώντας τα διαδοχικά. Η μετάβαση στους επιμερισμένους

χώρους του συγκροτήματος προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι λειτουργικές ανάγκες της νέας χρήσης, επιτυγχάνεται με εκσκαφή της ψηλότερης στάθμης εκατέρωθεν του μεσότοιχου, καθώς ταυτόχρονα προετοιμάζονται οι εργασίες διάνοιξης. Το στο όρυγμα που προκύπτει καλουπώνονται τα νέα σκαλοπάτια ή λαξεύονται επί τόπου εφόσον πρόκειται για βραχώδες έδαφος.

Δάπεδα :

Τα δάπεδα των κτηρίων «Α», του ισογείου του κτηρίου «Β» και εκείνα του χώρου του οινοποιείου αντιμετωπίζονται με τον ίδιο τρόπο. Σε διαστρωμένο ελαφρομπετόν (5 εκ) με ελαφρά οπλισμό (Φ3.0 / S.500) γίνεται τελική επικάλυψη με πατητή τσιμεντοκονία. Εφόσον έχει ολοκληρωθεί η διαδικασία προετοιμασίας του υποστρώματος, αυτό καθαρίζεται από σκόνες, λάδια, σαθρά υλικά και έπειτα καταβρέχεται. Το μίγμα εφαρμόζεται με επίπεδη σπάτουλα σε στρώσεις 5-10 mm, πιέζεται ώστε να εξαλειφθούν οι φυσαλίδες αέρα και στη συνέχεια η επιφάνεια τρίβεται, εξομαλύνεται και λειάνεται μέχρι το επιθυμητό αποτέλεσμα. Κατά την κατασκευή προβλέπεται περιμετρικός αρμός 5-8 mm που στη συνέχεια σφραγίζεται με ελαστομερές πολυουρεθανικό σφραγιστικό.

Στον όροφο του κτηρίου «Β», διαμορφώνεται νέο ξύλινο δάπεδο, του οποίου η κατασκευή έχει αναφερθεί στην παράγραφο «Στοιχεία εσωτερικού» του παρόντος κεφαλαίου.

Στο κτήριο «Α» και συγκεκριμένα επάνω στους παλιούς λινούς προτείνεται η κατασκευή ενός ξύλινου deck, που θα μεταφέρει με ασφάλεια τα φορτία σε όλο το εύρος της λίθινης κατασκευής και ουσιαστικά αποφορτίζοντας την από την μηχανική καταπόνηση γύρω από τα ανοίγματα, τα οποία και καλύπτονται με επιφάνειες από χοντρο τζάμι. Η κατασκευή πραγματοποιείται ως εξής : Περιμετρικά της λίθινης κατασκευής βλητρώνονται μεταλλικά στηρίγματα βάσης στρατζαριστά Π 140Χ60Χ4 mm, επάνω σε αυτά βιδώνονται τα κύρια περιμετρικά δοκάρια από φυσική ξυλεία 150Χ120 mm και πάνω σε αυτά με σύνθετες μεταλλικές δοκοθήκες τα δευτερεύοντα διατομής 65Χ125 mm. Τα τελευταία φέρουν πατούρα στην οποία εδράζονται τα διπλά τζάμια πάχους 15 mm. Στην περιμετρική πατούρα των δευτερευόντων δοκών καρφώνονται ως τελική επικάλυψη ξύλινες τάβλες.

Στους ανοικτούς εξώστες τοποθετείται ξύλινο δάπεδο από τάβλες πλάτους 100 mm και πάχους 24 mm ή και με κόντρα πλακέ ως κατώτερο σανίδωμα, όπως επισημαίνεται στα σχέδια.

Στο Καθολικό, το παλιό δάπεδο με τις ρηγματωμένες πλάκες θα αποξηλωθεί προσεκτικά και οι πλάκες θα καταχωρηθούν και θα κατηγοριοποιηθούν. Αυτές που βρίσκονται σε κακή κατάσταση θα αντικατασταθούν με νέες ορθογώνιες Μαλτεζόπλακες, ενώ οι υπόλοιπες θα καθαριστούν και θα συντηρηθούν. Το χωμάτινο υπόστρωμα θα σκαφεί κατά 20 εκ στο κέντρο και έως και χαμηλότερα από τη βάση έδρασης των θεμελίων για την υποθεμελίωση. Στο ευρύ μεσαίο τμήμα θα καλουπωθεί πλάκα σκυροδέματος που θα αγκυρωθεί και στην πλευρική υποθεμελίωση, με διευρυμένο θεμέλιο στα σημεία έδρασης των δοκών υποσύλωσης («ποντελάρισμα») που θα περιγραφεί παρακάτω. Επάνω σε αυτό το νέο

υπόστρωμα θα επανατοποθετηθούν οι συσσωρευμένες πλάκες στην αρχική τους θέση και με τη χρήση συμβατού συνδετικού κονιάματος.

Κλίμακες :

Η λίθινη σκάλα του κτηρίου των κελιών, αποκαθίσταται, με την διαδικασία που επεμβαίνουμε και στην τοιχοποιία για το σκέλος της βάσης της και με επανατοποθέτηση των αρχικών πλακών σκαλοπατιών (εφόσον υπάρχουν) ή την κατασκευή νέων στις αρχικές διαστάσεις και ύψη.

Η λίθινη σκάλα στο κτήριο «Β», καταστρέφεται με προσεκτική απομάκρυνση των λίθων που συντελούν τα σκαλοπάτια της για τις εργασίες αποκατάστασης του συστήματος ξυλοδεσιών. Μετά το πέρας αυτών, καλουπώνεται νέα από οπλισμένο σκυρόδεμα, στην θέση των σκαλοπατιών της οποίας τοποθετούνται οι παλιές λίθοι, ενώ επενδύεται με νέα λιθοδομή στην εμφανή όψη της. Το υποκείμενο μέρος λειτουργεί σαν μικρή αποθήκη με δυνατότητα πρόσβασης για μελλοντικό έλεγχο της κατάστασης των ξυλοδεσιών σε αυτό το σημείο.

Στοιχεία ενίσχυσης :

Η σημαντικότερη επέμβαση του κτηρίου «Β», είναι η αποκατάσταση του αρχικού συστήματος ενίσχυσης με ξυλοδεσιές. Τα νέα ξύλα τοποθετούνται στις αρχικές θέσεις τους, όπως αυτές φαίνονται ή και αποκαλύπτονται μετά και την καθαίρεση των επιχρισμάτων και νεώτερων αρμολογημάτων. Στα σημεία που αυτή η θέση είναι αποκρυμμένη, αλλά γνωρίζουμε την σχετική της θέση στην τοιχοποιία χάρη στα επαρκή τεκμήρια της αποτύπωσης, πραγματοποιείται η προσεκτική αφαίρεση των επιφανειακών λίθων της πρόσοψης αλλά και η διάνοιξη εκείνων που σε μεταγενέστερη περίοδο φραχθήκαν, όταν και οι ξυλοδεσιές αστόχησαν, με μικρούς λίθους, τούβλα, κεραμικά θραύσματα και κονίαμα. Η επέμβαση αυτή θα πραγματοποιηθεί πριν τις τελικές επεμβάσεις αρμολογήματος και ενεμάτωσης, ώστε και με το πέρας αυτών να κλειδώσει στην νέα αυτή κατάσταση ισορροπίας. Η αντικατάσταση των αρχικών ξύλινων κλαπών που συγκρατούσαν τις παράλληλες ζώνες της ξυλοδεσιάς επιτυγχάνεται με την εισαγωγή, στις αρχικές θέσεις, νέων ανοξειδωτων μεταλλικών λάμων, και την μηχανική κάμψη τους με σφυρί ή άλλο μέσο στην τελική θέση.

Κατά μήκος των μακρών πλευρών και ακριβώς κάτω από τη ζώνη στήριξης των δευτερευόντων δοκών πατώματος (ύψος λίθινης πατούρας) τοποθετείται μεταλλική γωνία ισοσκελής 90 mm που διατάσσεται και στερεώνεται στον τοίχο με πυκνή τοποθέτηση βυσμάτων μορφής προσυναρμολογημένης βίδας (τύπου anchor bolt) και η οποία στηρίζει βοηθητικά τις ξύλινες δοκίδες και ενισχύει την ακαμψία της κατασκευής. Στη θέση έδρασης αυτών στον τοίχο, τοποθετείται σύνθετη μεταλλική διατομή από λάμες 60 mm σε σχήμα Γ που τοποθετούνται σε ζεύγη εκατέρωθεν των δοκών του πατώματος και στερεώνονται στην υποκείμενη μεταλλική γωνιά.

Στον εξώστη του κτηρίου «Β», όπου και οι αρχικές δοκοί προεξείχαν σε πρόβολο μέσα από την τοιχοποιία, τοποθετείται διαμήκης δοκός από σύνθετη ξυλεία διατομής 100X300 mm, ο οποίος στερεώνεται με ισχυρές δοκοθήκες, σε

τοπικό σενάζ από οπλισμένο σκυρόδεμα, εντοιχισμένο στην πλευρική τοιχοποιία, στη μία πλευρά και στην νέα κλίμακα ανόδου από την άλλη. Οι προεξέχοντες δοκοί του εξώστη στερεώνονται σε ανοξειδωτη μεταλλική ισοσκελή γωνιά 70X70 mm και με την προσθήκη καρφιού. Ανάμεσα στην οριζόντιο δοκό και το σανίδωμα αφήνεται αρμός 3 εκ τουλάχιστον για την απορροή των ομβρίων.

Στο συγκρότημα των κελιών και επάνω στον δυτικό εγκάρσιο τοίχο κατασκευάζεται μεταλλικό ισχυρό πλαίσιο για την συγκράτηση των μακρών τοίχων αντικαθιστώντας την ακαμψία που θα προσέφερε το κτίσιμο αυτού σε πλήρες ύψος. Επάνω στο σενάζ από οπλισμένο σκυρόδεμα, βιδώνεται μεταλλική πλάκα που θα αποτελέσει τη βάση του φορέα. Στη συνέχεια κατασκευάζεται το γενικό πλαίσιο με μεταλλικές πλάκες σε όλο το ύψος του πλευρικού τοίχου που βλητρώνονται στην υγιή νέα τοιχοποιία και συμπληρώνεται με ισοσκελείς γωνίες 100X100 mm συγκολλημένες και βιδωμένες κατά τον οριζόντιο και κατακόρυφο άξονα, ενώ η ακαμψία συμπληρώνεται και με χιαστί συνδέσμους. Τα δύο μεταλλικά πλαίσια αγκυρώνονται με ειδικό σύνθετο μεταλλικό σύνδεσμο από παχιές μεταλλικές λάμες.

Το Καθολικό ενισχύεται με την εγκατάσταση ξύλινου δευτερεύοντος σκελετού με υποστυλώματα, θεμελιωμένα σε πλευρικά τοπικά θεμέλια εγκιβωτισμένα στην νέα πλάκα σκυροδέματος και τοποθετημένα ανά 3 μ παράλληλα με τις μακρές πλευρές και σε μικρή απόσταση από αυτές (10 εκ), που φέρουν οριζόντια ξύλινη δοκό υποστήριξης των ξύλινων ζευκτών, ώστε και σε περίπτωση αστοχίας της λιθοδομής να αποτελέσουν προσωρινό μέτρο αντιστήριξης της στέγης. Τα υποστυλώματα φέρουν πεπλατυσμένες κεφαλοδοκούς και «μπρατσόλια» για επίτευξη ακαμψίας στις γωνίες. Οι οριζόντια δοκός στηρίζεται και με τους περιμετρικούς τοίχους σε ενδιάμεσες κατά τόπους στηρίξεις με μεταλλικές λάμες συγκράτησης αυτών με τους πλευρικούς στρωτήρες της στέγης (βλ. τομή Π.09).

Νέα κτήρια :

Στο πλαίσιο της πρότασης επανάχρησης προτείνεται η κατασκευή δύο νέων κτηρίων από μεταλλικό σκελετό στην θέση βόρεια του κτηρίου «Α» και δυτικά του κτηρίου «Β», που θα στεγάσουν τις νέες χρήσεις (βλ. Κεφάλαιο 5_5.2). Τα νέα κτήρια κατασκευάζονται επί υποστυλωμάτων διατομής ΗΕΒ 16 X 16 εκ και 120 X 64 (για τα δευτερεύοντα στοιχεία στήριξης του μεταλλικού πατώματος) που διαμορφώνουν τον κύριο Φ.Ο του κτηρίου, τοπικά θεμελιωμένων με πέδιλα 50X50 εκ οπλισμένου σκυροδέματος, με γενικές διαστάσεις 9,40X7,62 μ και 8,70X8,98 μ αντίστοιχα. Για την στήριξη του ξύλινου πατώματος χρησιμοποιούνται δοκίδες διατομής Η 100 X 55 ΙΡΕ. Οι συνδέσεις γίνονται με γωνίες ισοσκελείς 65 X 5, ενώ η ακαμψία επιτυγχάνεται με διαγώνιες λάμες.

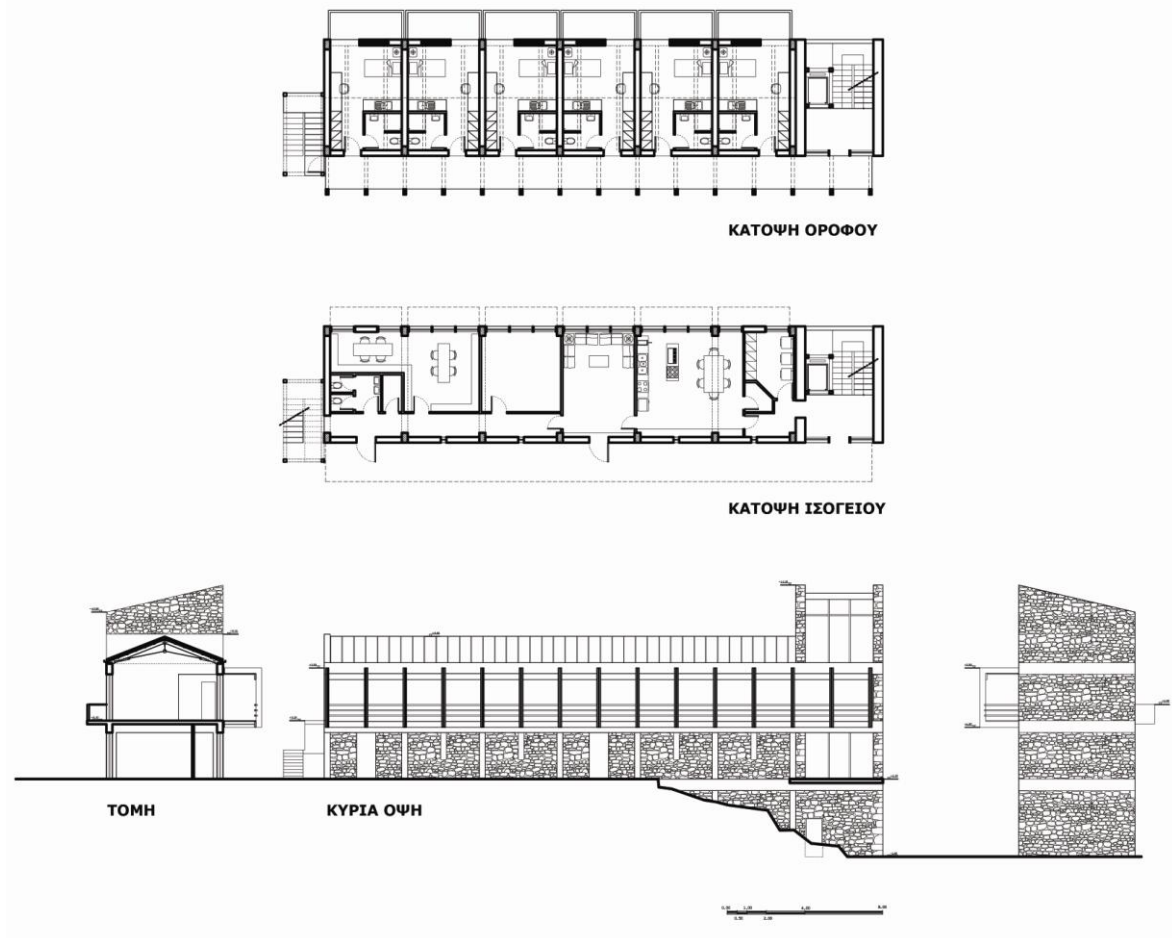
Το δάπεδο διαμορφώνεται με ελαφρά οπλισμένο μπετόν σε στρηντζαριστή λαμαρίνα. Οι εξωτερικές πλευρές καλύπτονται με δομικό τοίχο από δομικά στοιχεία YTONG ή τοιχοπετάσματα από διπλή γυψοσανίδα σε μεταλλικό σκελετό

με ενσωματωμένη θερμομόνωση και περιμετρικούς φεγγίτες. Εξωτερικά οι επιφάνειες διαρθρώνονται σε δευτερεύοντα μεταλλικό σκελετό, με μεταλλικά στοιχεία από παραλληλόγραμμους κοιλοδοκούς διατομής 120 X 60, που πλαισιώνουν διπλά τζάμια ή μεταλλικά κουφώματα και ξύλινες εξωτερικές περσίδες σκίασης και απόκρυψης της εσωτερικής χρήσης. Στην οροφή τοποθετούνται ισοσκελείς μεταλλικές γωνιές διατομής 50 X 4 που στηρίζουν την στραντζαριστή λαμαρίνα. Επάνω στην τελευταία τοποθετείται η θερμομόνωση, το φράγμα υδρατμών και η τελική επικάλυψη με μεταλλικά panel τιτανιούχου ψευδάργυρου (zinc) πάχους 0,7 mm και πλάτους 57 εκ.

Στο συμπληρωματικό του κτηρίου «Α» κτήριο, διαμορφώνεται μια υπερυψωμένη, σε σχέση με το πέριξ έδαφος, πλατφόρμα πρόσβασης προκειμένου να παραλάβει τα διαφορετικά επίπεδα αλλά και να προσεγγίσει εσωτερικά το συγκρότημα των κελιών. Αντίστοιχα το συμπληρωματικό στο κτηρίου «Β» νέο μεταλλικό κτήριο, διατηρεί μειωμένο ύψος, σε μέρος του τμήματος του, προκειμένου να μην αποκρύψει την θέαση από τα παράθυρα του δυτικού τοίχου του «Β», αλλά και σε απόσταση τα όρια του από αυτόν.

Τα νέα κτήρια σκοπεύουν να παραλάβουν τις ασύμβατες για τα παλαιά κτήρια χρήσεις και για όσο καιρό θα λειτουργεί το οινοποιείο, χωρίς να βλάπτουν την γενική εικόνα και να θίγουν την παραδοσιακή αισθητική, υιοθετώντας την αφαίρεση των στοιχείων και την διαφάνεια των υλικών. Παράλληλα όλη η κατασκευή είναι πλήρως αναστρέψιμη, σε περίπτωση μελλοντικής ανασκαφής αλλά και ανακυκλώσιμη για επικείμενη μελλοντική επανάχρηση ή επανατοποθέτηση.

Στην προοπτική της επανάχρησης της Μονής από μοναχούς προτείνεται και η κατασκευή, σύμφωνα και με την κεντρική πρόταση, νέων κελιών στο Ν-Α άκρο του συγκροτήματος όπου ως γενική αρχή, επιδιώκεται ο διάλογος του νέου κτηρίου με τα παλιά κτήρια. Τα νέα κελιά διατάσσονται σε κάναβο υποστυλωμάτων 4X6 μ, με στατικά ανεξάρτητο κεντρικό κλιμακοστάσιο που διατάσσεται σε παράλληλους λίθινους τοίχους διατεταγμένους σε ζώνες από οπλισμένο σκυρόδεμα (σενάζ). Επιδιώκεται η σαφής διαφοροποίηση των νέων υλικών που προβάλλουν τον εαυτό τους ως περίγραμμα της λιθοδομής. Τα ανοίγματα είναι μεγαλύτερα προκειμένου να εξυπηρετήσουν τις σύγχρονες οικιστικές ανάγκες, αλλά διατεταγμένα με τρόπο που να βρίσκει την αναφορά του στην παραδοσιακή τυπολογία. Στο ισόγειο βρίσκει κανείς τις κοινόχρηστες χρήσεις του συνόλου (μαγειρίο, κοινόχρηστα WC, βιβλιοθήκη, χώρος δημιουργικής απασχόλησης, καθιστικό, πλυντήρια και αποθήκες. Στον όροφο διατάσσονται τα κελιά, τα οποία είναι προσβάσιμα από εξωτερικό ξύλινο ημιυπαίθριο διάδρομο (με αναφορά στον Λευκαδίτικο «πότζο») που επικοινωνεί με το κεντρικό κλιμακοστάσιο, αλλά και με ένα δεύτερο μεταλλικό βοηθητικό στην απέναντι πλευρά του. Τα δωμάτια έχουν ατομικό λουτρό, ατομικό μπαλκόνι και εσωτερική μικρή κουζίνα για την ατομική προετοιμασία μικρών γευμάτων. Η στέγασή τους γίνεται με εμφανή ξύλινη στέγη αντιστηριζόμενων ψαλιδιών με υποστήριξη μεταλλικών ελκυστήρων και η τελική κάλυψη με μεταλλικά panel τιτανιούχου ψευδάργυρου (zinc) πάχους 0,7 mm και πλάτους 57 εκ.

Εικόνα 161 - Τα γενικά σχέδια των νέων κελιών

Εικόνα 162 - Τομή στο νέο μεταλλικό κτήριο και στο κτήριο Β

Εικόνα 163 - Τομή στο νέο μεταλλικό κτήριο και στο κτήριο Α

Εικόνα 164 - Άποψη νέων κελιών κοιτάζοντας πίσω από το Καθολικό

Κεφ.6 Φωτογραφική τεκμηρίωση.

Εικόνα 165 - Το λιβάδι της Καρυάς φωτογραφημένο από το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου

Εικόνα 166 - Τρόκολο

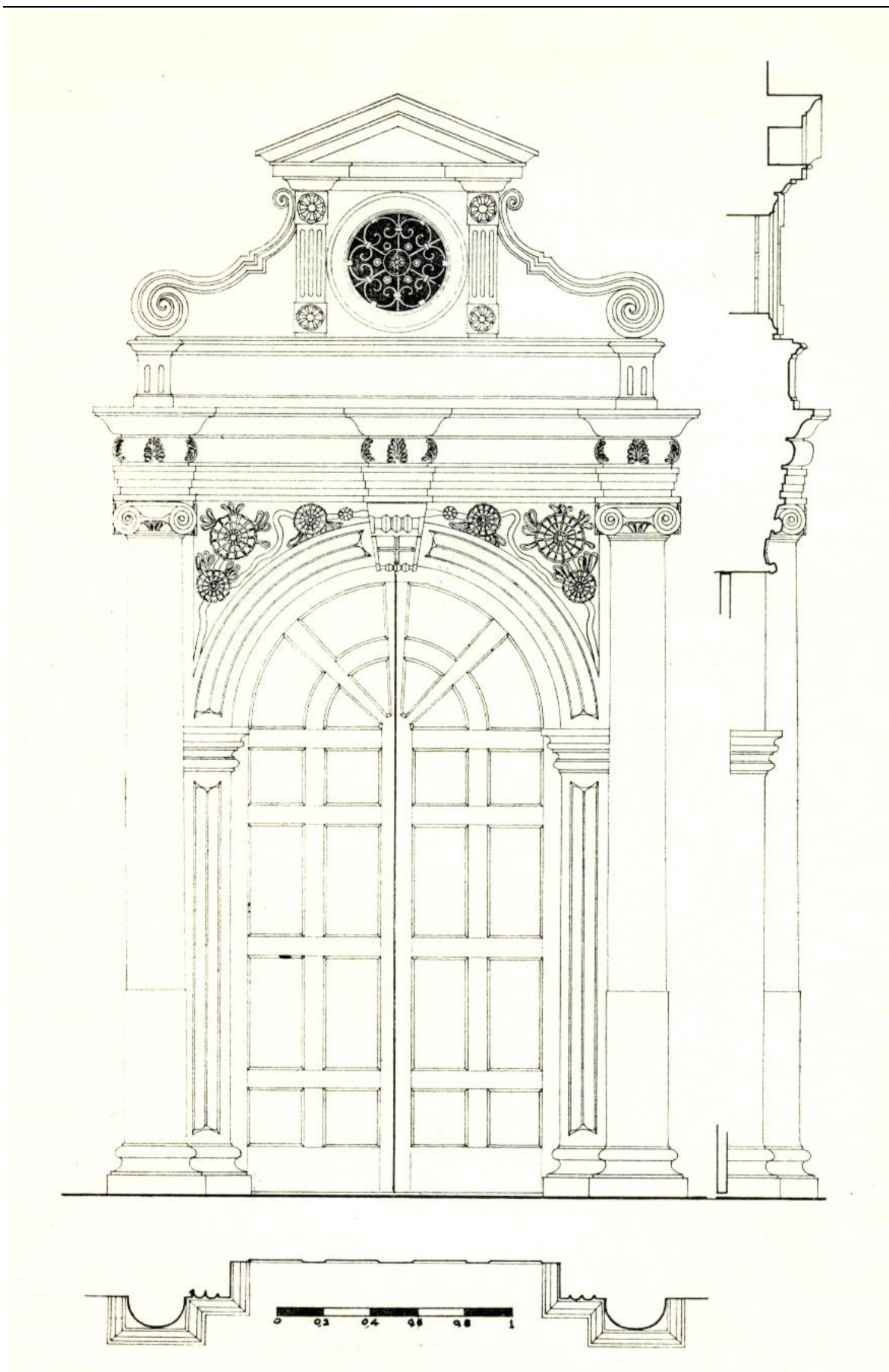
Εικόνα 168 - Η λιθανάγλυφη επιγραφή στην είσοδο της Μονής Οδηγήτριας

Εικόνα 169 - Το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη στο Ροδάκι με θεμέλια αρχαίου ναού

Εικόνα 170 - Το Καθολικό της Μονής Οδηγήτριας

Εικόνα 171 - Σχέδιο θυρώματος Αγίου Νικολάου

Εικόνα 173 - Άγιος Ιωάννης Πρόδρομος Καρυάς

Εικόνα 172 - Η στήλη των κεκοιμημένων

Εικόνα 174 - Λεπτομέρεια της προηγούμενης εικόνας

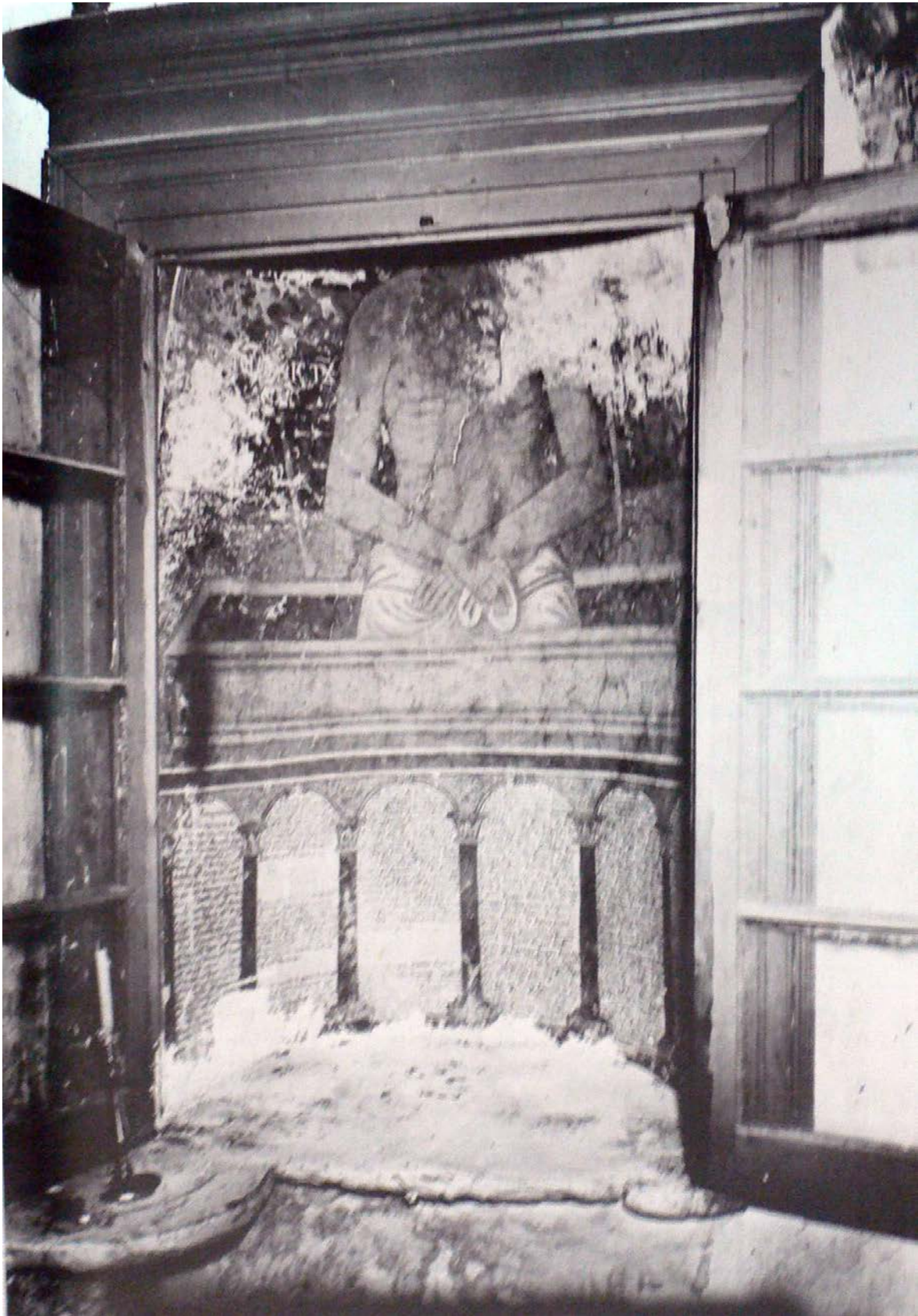
Εικόνα 175 - Το τέμπλο του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου Καρυάς, πανομοιότυπο με εκείνο των Σκάρων

Εικόνα 176 - Η είσοδος της μονής

Εικόνα 177 - Η αυθεντική εικόνα του Αγίου Γεωργίου

Εικόνα 178 - Ξύλινη κατασκευή που κάλυπτε πριν μερικά χρόνια την νεώτερη Πρόθεση

Εικόνα 179 - Βόρεια όψη κτηρίου Α.

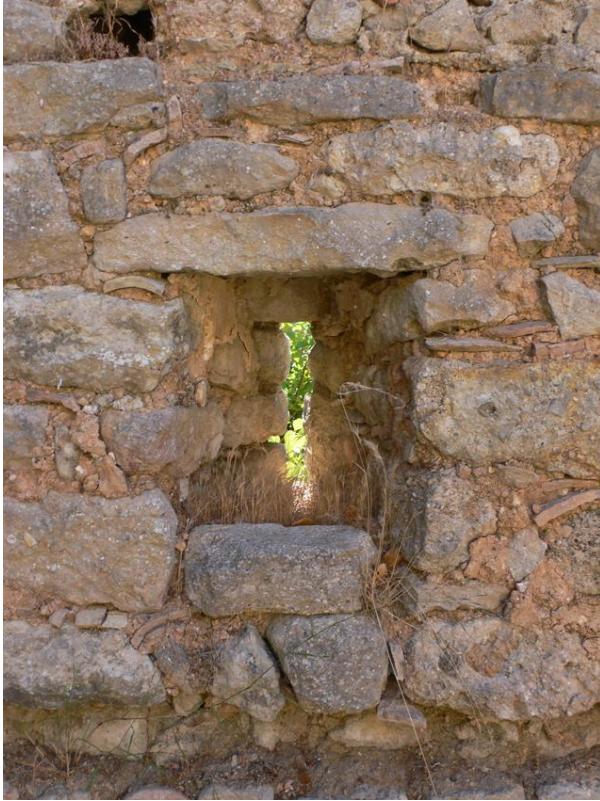
Εικόνα 180 - Παλαιότερη φωτογραφία του κτηρίου Β

Εικόνα 181 - Οι περαστοί πεπλατυσμένοι λίθοι που συγκρατούν με επιτυχία την τοιχοποιία

Εικόνα 182 - Αποκάλυψη της εσωτερικής στην τοιχοποιία ξυλοδεσιάς λόγω της τοπικής κατάρρευσης

Εικόνα 184 - Εσωτερική άποψη πολεμοθυρίδας

Εικόνα 183 - Διαμόρφωση προκίου ανοίγματος και συμπληρωματικής θυρίδας με ισχυρό ξύλινο στοιχείο

Εικόνα 185 - Βόρεια όψη κτηρίου Β

Εικόνα 186 - Εσωτερική εικόνα κτηρίου Β

Εικόνα 187 - Λεπτομέρεια εισόδου στο δυτικό τμήμα του συγκροτήματος των κελιών

Εικόνα 188 - Θύρα εισόδου στον όροφο

Εικόνα 189 - Αποψη του λίθινου εξώστη με την πατούρα στήριξης των δοκών

Εικόνα 190 - Εσωτερική άποψη του κατεστραμμένου τοίχου

Εικόνα 191 - Αποκόλληση της εσωτερική παρειάς του τοίχου

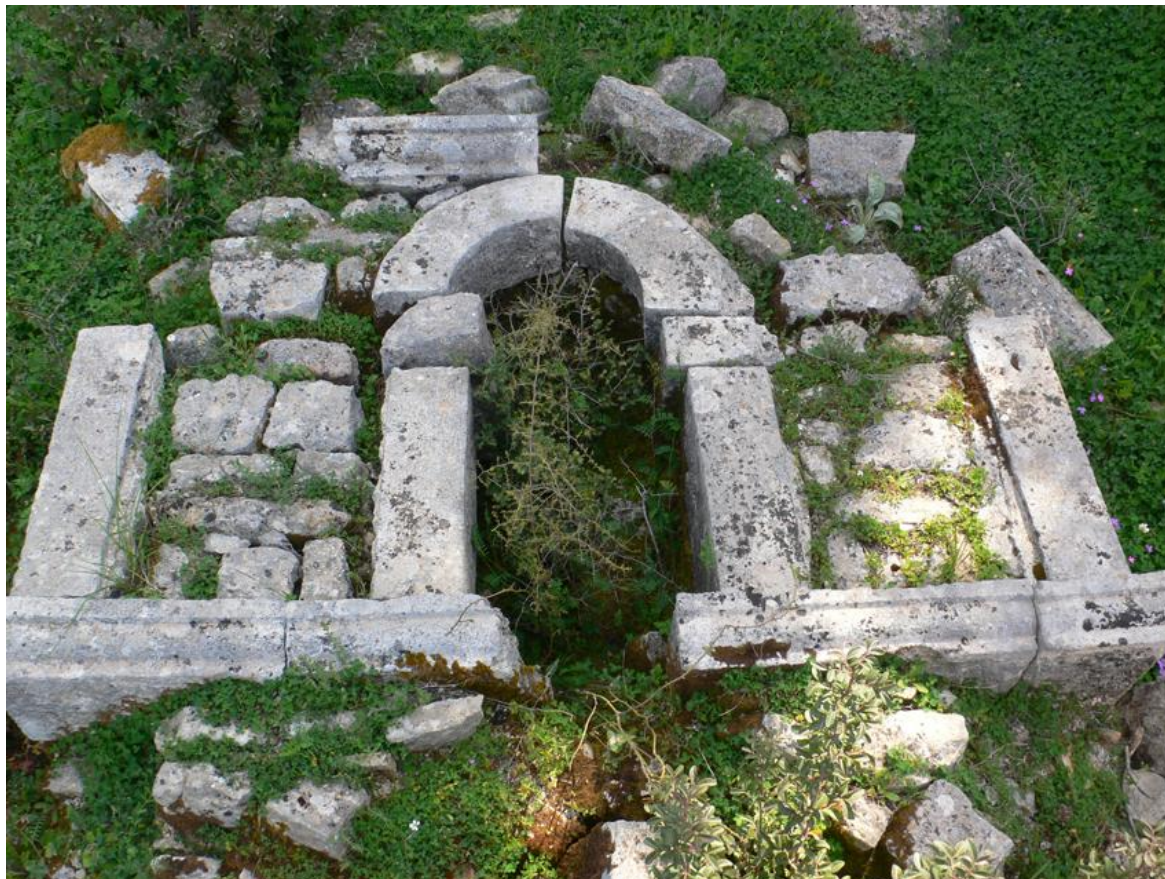
Εικόνα 193 - Άποψη του ίδιου τοίχου

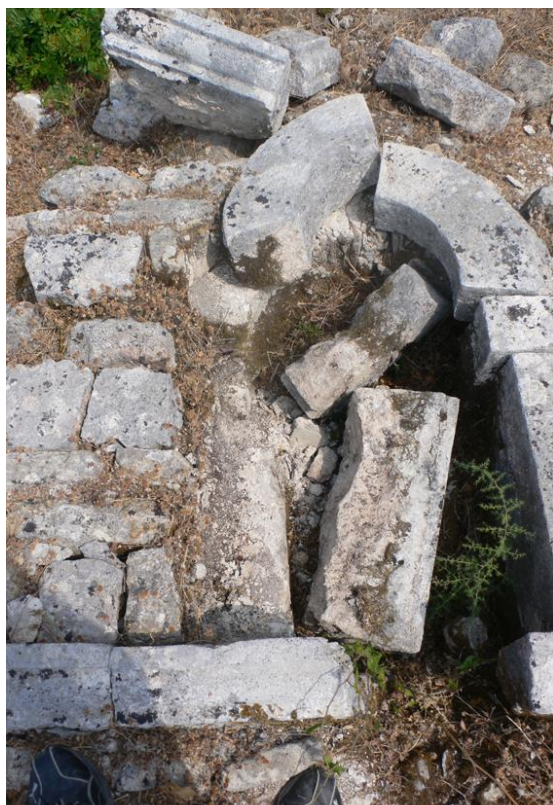
Εικόνα 192 - «Φούσκωμα» τοίχου και απόκλιση από την κατακόρυφο

Εικόνα 194 - Αποκόλληση εξωτερικού επιχρίσματος με αποκάλυψη της υποκείμενης λιθοδομής

Εικόνα 195 - Εικόνα του καμπαναριού κατά την πρώτη επίσκεψη (14-04-2013)

Εικόνα 197 - Εικόνα του πεσμένου καμπαναριού μερικούς μήνες μετά (16-08-2013), με εμφανώς μετακινημένους τους λαξευτούς λίθους

Εικόνα 196 - Παλαιότερη φωτογραφία του Καθολικού με πρόχειρη κάλυψη του ανοίγματος

Εικόνα 198 - Δυτική όψη Καθολικού

Εικόνα 199 - Βόρεια όψη Καθολικού

Εικόνα 200 - Προοπτική απεικόνιση τομής κτηρίου Β

Εικόνα 201 - Άποψη του συγκροτήματος από τον εξώστη των κελιών

Εικόνα 202 - Άποψη του εσωτερικού της Εκκλησίας

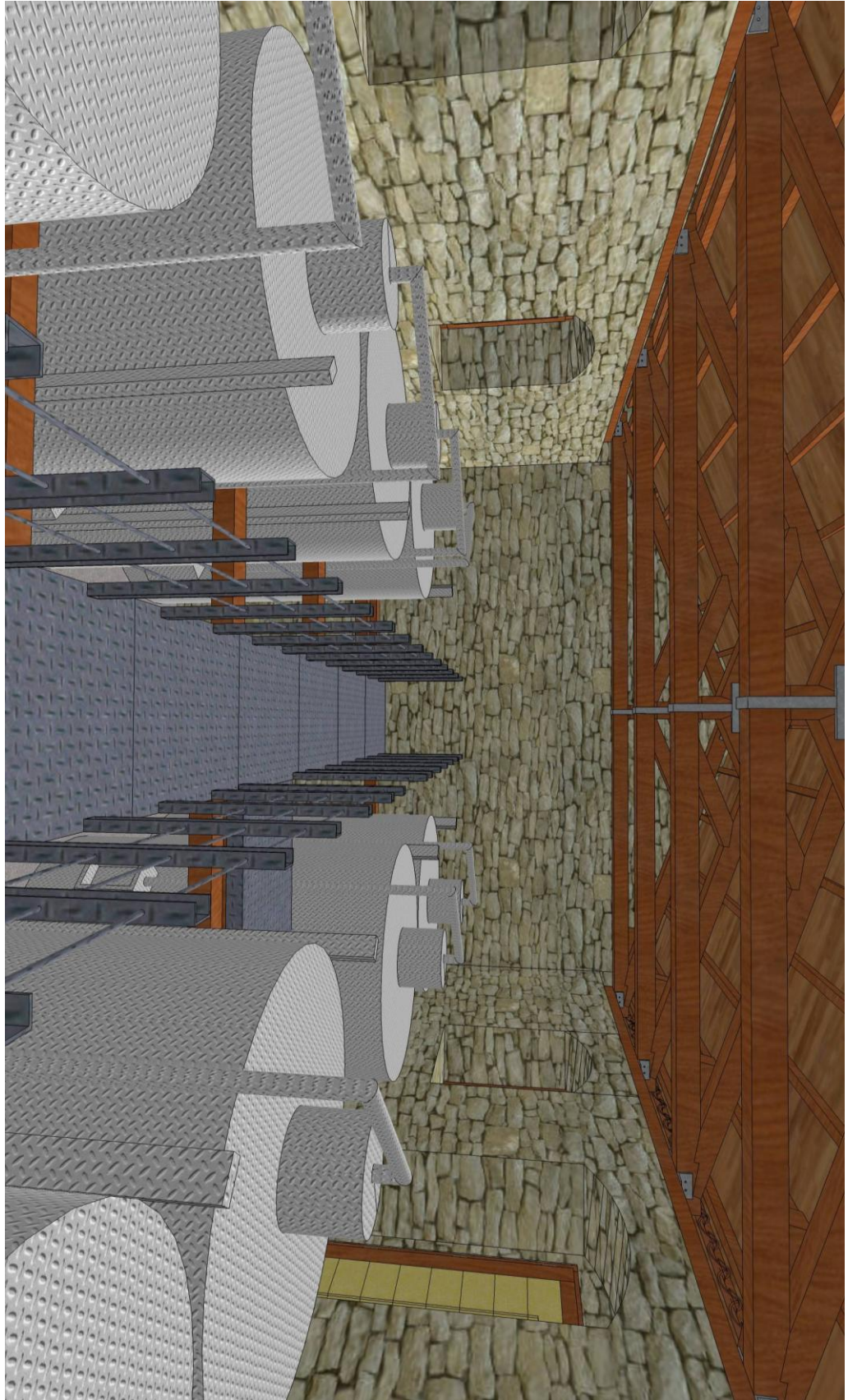
Εικόνα 203 - Άποψη του εσωτερικού του κτηρίου Α

Εικόνα 204 - Άποψη του εσωτερικού του οινοποιείου (1)

Εικόνα 205 - Άποψη του εσωτερικού του οινοποιείου (2)

Εικόνα 206 - Άποψη της υπερυψωμένης πλατφόρμας στο οινοποιείο

Κεφ.7 Κατάλογος εικόνων.

Εικ.1 Εσωτερική άποψη του μοναστηριού.

Εικ.2 Λευκάδα. Πηγή Google Earth.

Εικ.3 Χάρτης με τις πεδινές εκτάσεις, το κύριο οδικό δίκτυο και τους σημαντικότερους οικισμούς του νησιού.

Εικ.4 Σχεδιάγραμμα τάφου στους πρόποδες των Σκάρων, που ανήκει στην Μεσοελλαδική περίοδο. Πηγή :W. Dörpfeld, «Τα αποτελέσματα των ανασκαφών επί της Λευκάδος και Ιθάκης», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς, τόμος Β΄ -1972, Αθήνα 1973, σελ.206.

Εικ.5 Ελληνικός πύργος κοντά το χωριό Πόρος αποτελούμενος από κανονικούς τετράπλευρους λίθους και ύψους 7 μέτρων. «Η Λευκάδα του Wilhelm Dörpfeld 1891-1913», φωτογραφικό λεύκωμα από τις εκδόσεις Fagotto – Goethe Institut Athens, σελ 58.

Εικ.6 Τοπογραφική διαμόρφωση της Λευκάδας. Εκδόσεις Theodor Ackermann, Munchen, 1886. Εκ του αρχείου Τέλη Χαραμόγλη, ανατύπωση από το βιβλίο της Χαράς Παπαδάτου – Γιαννοπούλου, «Λευκάδα ερευνώντας», Αχαϊκές Εκδόσεις, Πάτρα 1999, σελ.28.

Εικ.7 Θέσεις πρωτευουσών κατά χρονολογική σειρά. Ανατύπωση εκ του βιβλίου της Χαράς Παπαδάτου – Γιαννοπούλου, «Λευκάδα ερευνώντας», Αχαϊκές Εκδόσεις, Πάτρα 1999, σελ.45.

Εικ.8 Γραφική αναπαράσταση της εικόνας του κάστρου κατά την πρώτη φάση οικοδόμησής του περί τα 1300. Πίνακας 2 εκ του λευκώματος «Το Κάστρο της Λευκάδας 1300-1977», Νίκος Βαγενάς, Δημόσια Βιβλιοθήκη Λευκάδος, εκδόσεις Fagotto.

Εικ.9 Γραφική αναπαράσταση της εικόνας του κάστρου πριν την Οθωμανική κατάκτηση. Πίνακας 5 εκ του λευκώματος «Το Κάστρο της Λευκάδας 1300-1977», Νίκος Βαγενάς, Δημόσια Βιβλιοθήκη Λευκάδος, εκδόσεις Fagotto.

Εικ.10 Το Ενετικό σύμβολο του φτερωτού λέοντα του Αγίου Μάρκου με τις επτά λόγχες, που υιοθετήθηκε ως σημαία της συνομοσπονδίας. Πηγή Ertanisos politeia1 : <http://www.corfuhistory.eu/?p=2404>.

Εικ.11 Μάθημα χειρισμού του πολυβόλου στη σχολή Ρεντίνας. Προσωπικό αρχείο Χρυσούλας Ταμιά – Τζεφρόνη.

Εικ.12 Γκραβούρα περιόδου 1859. Η Αγία Μαύρα κατεστραμμένη από σεισμό, διακρίνεται στο βάθος το υδραγωγείο. Εκ του αρχείου Τέλη Χαραμόγλη, ανατύπωση από το βιβλίο της Χαράς Παπαδάτου – Γιαννοπούλου, «Λευκάδα ερευνώντας», Αχαϊκές Εκδόσεις, Πάτρα 1999, σελ.42.

Εικ.13 Αμπελώνες στην ημιορεινή περιοχή της Λευκάδας.

Εικ.14 Πίνακας καλλιέργειας και οικιστικής ανάπτυξης από την ερευνητική εργασία της Μ. Φίλιππα Αποστόλου, "Η Αρχιτεκτονική φυσιογνωμία των οικισμών της Λευκάδος", Ε.Μ.Π., Πρόγραμμα ελεύθερης έρευνας, Αθήνα 1992, σελ.12.

Εικ.15 Λευκαδίτες στον δρόμο για τη μετανάστευση (1). Πηγή : Φωτογραφικό λεύκωμα Δήμου Σφακιωτών, «Κοπιάστε όπως μας ηύρατε...», Λαογραφικό μουσείο Λευκάδος, σελ.232.

Εικ.16 Λευκαδίτες στον δρόμο για τη μετανάστευση (2). Πηγή : Φωτογραφικό λεύκωμα Δήμου Σφακιωτών, «Κοπιάστε όπως μας ηύρατε...», Λαογραφικό μουσείο Λευκάδος, σελ.232.

Εικ.17 Αεροφωτογραφία βορείου τμήματος. Πηγή Γ.Υ.Σ.

Εικ.18 Ο χάρτης του Girolamo Delungis του 1757. Πηγή : Μαρία Λαμπρινού, «Χάρτης φυσικών πόρων και αρχαιοτήτων Λευκάδας και περιχώρων του έτους 1757», Ηπειρωτικά Χρονικά, τόμος 40, Ιωάννινα 2006. Σελ. 381.

Εικ.19 Λευκάδα, οι αλυκές. Φωτογραφικό καρτ – ποστάλ.

Εικ.20 Αντίγραφο σχεδίου που εκπόνησαν οι Άγγλοι με το ίδιο θέμα σε μεγαλύτερη κλίμακα. Οι αριθμοί που σημειώνονται στην λιμνοθάλασσα είναι τα αποτελέσματα των βυθομετρήσεων που πραγματοποιήθηκαν στην πορεία των πλοίων. Πίνακας 58 εκ του λευκώματος «Το Κάστρο της Λευκάδας 1300-1977», Νίκος Βαγενάς, Δημόσια Βιβλιοθήκη Λευκάδος, εκδόσεις Fagotto.

Εικ.21 Πληθυσμιακό ιστορικό διάγραμμα κατοίκων Λευκάδας και πόλης.

Εικ.22 Το κρασί έτοιμο να φορτωθεί στο καράβι. Πηγή : Φωτογραφικό λεύκωμα Δήμου Σφακιωτών, «Κοπιάστε όπως μας ηύρατε...», Λαογραφικό μουσείο Λευκάδος, σελ.98.

Εικ.23 Οι σεισμογενείς εστίες γύρω από τη Λευκάδα. Σχέδιο του Ι.Μ Μπορνόβας, Π. Γ. Ροντογιάννης, «Σεισμολόγιο Λευκάδος 1469-1971», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς, τόμος Η΄, Αθήνα 1995, σελ.152.

Εικ.24 Εγκλουβή, κοντά στα 1900. Τα μεμονωμένα κτίσματα που βρίσκονται στα όρια των γραμμικών ενοτήτων που συνήθως συγκροτούν οικογένειες. Μ. Φίλιππα Αποστόλου, "Η Αρχιτεκτονική φυσιογνωμία των οικισμών της Λευκάδος", Ε.Μ.Π., Πρόγραμμα ελεύθερης έρευνας, Αθήνα 1992, σελ.46.

Εικ.25 Νεώτερο λίθινο σπίτι στο χωριό Αλέξανδρος.

Εικ.26 Καλολαξευμένοι λίθοι ανοιγμάτων σε κατεστραμμένο κτήριο στους Σφακιώτες.

Εικ.27 Ξύλινη στέγη σε εγκαταλειμμένο σπίτι στο χωριό Αλέξανδρος.

Εικ.28 Πρόχειρο σκίτσο αποτύπωσης τσατμαδότοιχου σε κατώ στο Σπανοχώρι.

Εικ.29 Λεπτομέρεια του προηγούμενου τοίχου.

Εικ.30 Σπίτι στα Πλατύστομα (1970) με εξωτερική λίθινη σκάλα που τονίζεται με βόλτο και λίθινο στηθαίο. Πηγή : "Η αρχιτεκτονική της Λευκάδος", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τ.Α' , Αθήνα 1971.

Εικ.31 Θυρίδες με διπλής καμπυλότητας τόξα στον Άγιο Ιωάννη στο Ροδάκι, από τις εργασίες αποκατάστασης. Πηγή : Παναγιώτης Αργυρός, «Ι. Μονή Αγίου Ιωάννου στο Ροδάκι : Αρχιτεκτονική και επεμβάσεις. Η επόμενη μέρα των μνημείων», Πρακτικά Συνεδρίου - Τα Μοναστήρια της Λευκάδας, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδος, Αθήνα 2010, σελ. 68.

Εικ.32 Πλούσια διακοσμημένη πόρτα κατωγιού στο Σύβρο. Πηγή : "Η αρχιτεκτονική της Λευκάδος", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τ.Α' , Αθήνα 1971, σελ.224.

Εικ.33 Οι δύο τύποι που κατασκεύασαν οι Άγγλοι μετά τον σεισμό του 1825. Πίνακας 37 εκ του λευκώματος «Το Κάστρο της Λευκάδας 1300-1977», Νίκος Βαγενάς, Δημόσια Βιβλιοθήκη Λευκάδος, εκδόσεις Fagotto.

Εικ.34 Οικοδομική άδεια του 1825. Ιστορικό Αρχείο Λευκάδας. Ανατύπωση από το βιβλίο της Χαράς Παπαδάτου - Γιαννοπούλου, «Λευκάδα ερευνώντας», Αχαϊκές Εκδόσεις, Πάτρα 1999, σελ.68.

Εικ.35 Υπερστατικό σύστημα στήριξης των ορόφων. Π. Τουλιάτος, Δ. Γάντε, «Τοπική Ιστορική Αντισεισμική Δόμηση - το παράδειγμα της Λευκάδας», Ε.Μ.Π. Τμήμα Αρχιτεκτόνων - Τομέας Συνθέσεων Αρχιτεκτονικής Τεχνολογίας, Αθήνα 1995, Σχ.14.

Εικ.36 Ανάπτυγμα της διπλής στήριξης των ορόφων. Π. Τουλιάτος, Δ. Γάντε, «Τοπική Ιστορική Αντισεισμική Δόμηση - το παράδειγμα της Λευκάδας», Ε.Μ.Π. Τμήμα Αρχιτεκτόνων - Τομέας Συνθέσεων Αρχιτεκτονικής Τεχνολογίας, Αθήνα 1995, Σχ.13.

Εικ.37 Τυπικό παράδειγμα Λευκαδίτικης αρχιτεκτονικής. Π. Τουλιάτος, Δ. Γάντε, «Τοπική Ιστορική Αντισεισμική Δόμηση - το παράδειγμα της Λευκάδας», Ε.Μ.Π. Τμήμα Αρχιτεκτόνων - Τομέας Συνθέσεων Αρχιτεκτονικής Τεχνολογίας, Αθήνα 1995, Σχ.9.

Εικ.38 Άποψη από την πόλη της Λευκάδας. Χρωματισμένη κυματοειδής λαμαρίνα ως επένδυση σπιτιού. Φωτογραφικό λεύκωμα «Λευκάδα» από τις εκδόσεις Fagotto, σελ.109.

Εικ.39 Τοπογραφικό του πυρήνα πόλης της Λευκάδας με τους ναούς. Χάρτης από το βιβλίο της Χαράς Παπαδάτου - Γιαννοπούλου, «Λευκάδα ερευνώντας», Αχαϊκές Εκδόσεις, Πάτρα 1999, σελ.56.

Εικ.40 Δικέφαλοι αετοί σε δάπεδα εκκλησιών. "Η αρχιτεκτονική της Λευκάδος", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τ.Α' , Αθήνα 1971, σελ.252.

Εικ.41 Σύνθεση τέμπλου και Ουρανίας στον Άγιο Μηνά στη Χώρα. "Η αρχιτεκτονική της Λευκάδος", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τ.Α' , Αθήνα 1971, σελ.248.

Εικ.42 Το τέμπλο του Αγίου Νικολάου στην πόλη. Π. Ροντογιάννη, "Η Χριστιανική Τέχνη στη Λευκάδα", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τόμος Γ' - 1973, Αθήνα 1974. Πίνακας 62.

Εικ.43 Το τέμπλο της Αγίας Παρασκευής στην πόλη. Π. Ροντογιάννη, "Η Χριστιανική Τέχνη στη Λευκάδα", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τόμος Γ' - 1973, Αθήνα 1974. Πίνακας 64.

Εικ.44 Κάτοψη και τομή Εκκλησίας Αγίου Μηνά στην πόλη. Περιμετρικά φαίνονται και τα ξύλινα υποστυλώματα που εξωτερικά επενδύονται. "Η αρχιτεκτονική της Λευκάδος", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τ.Α' , Αθήνα 1971, σελ.253.

Εικ.45 Η δυτική όψη του ναού του Παντοκράτορα - 1980. Αρχείο Ιστορίας Αρχιτεκτονικής Ε.Μ.Π

Εικ.46 Δυτική και βόρεια όψη του ναού του Αγίου Μηνά - 1980. Αρχείο Ιστορίας Αρχιτεκτονικής Ε.Μ.Π

Εικ.47 Βόρεια Θύρα Αγίου Νικολάου - Λευκάδα, 1953. Στέφανος Μαλικόπουλος. Φωτογραφικό Αρχείο Μπενάκη. Κωδικός : S.λθ.32

Εικ.48 Θύρωμα στη βόρεια όψη του Αγίου Μηνά - 1980. Αρχείο Ιστορίας Αρχιτεκτονικής Ε.Μ.Π

Εικ.49 Το παλιό καμπαναριό της Μονής Φανερωμένης. Φωτ. Μ.Φίλιππα. Π. Ροντογιάννη, "Η Χριστιανική Τέχνη στη Λευκάδα", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τόμος Γ' - 1973, Αθήνα 1974. Πίνακας 16.

Εικ.50 Το καμπαναριό της Παναγίας στο Μαρανοχώρι. "Η αρχιτεκτονική της Λευκάδος", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τ.Α' , Αθήνα 1971, σελ.272.

Εικ.51 Το καμπαναριό του Αγίου Διονυσίου Λαζαράτων. Φωτ. Ν. Κατωπόδη. Π. Ροντογιάννη, "Η Χριστιανική Τέχνη στη Λευκάδα", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τόμος Γ' - 1973, Αθήνα 1974. Πίνακας 14.

Εικ.52 Το καμπαναριό του ναού του Αγίου Σπυριδωνος Λαζαράτων. Φωτ. Ν. Κατωπόδη. Π. Ροντογιάννη, "Η Χριστιανική Τέχνη στη Λευκάδα", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τόμος Γ' - 1973, Αθήνα 1974. Πίνακας 15.

Εικ.53 Χάρτης του νησιού με ειδική επισήμανση των μοναστηριών που δραστηριοποιήθηκαν.

Εικ.54 Το μοναστήρι της Φανερωμένης και στο βάθος η Γύρα και η λιμνοθάλασσα. «Η Λευκάδα του Wilhelm Dörpfeld 1891-1913», φωτογραφικό λεύκωμα από τις εκδόσεις Fagotto – Goethe Institut Athens, σελ 23.

Εικ.55 Κόκκινη Εκκλησία. Προσωρινές αντιστηρίξεις.

Εικ.56 Άγιος Γεώργιος στους Σκάρους. Ολική κατάρρευση.

Εικ.57 Εικόνα της κτηματικής περιουσίας στη Λευκάδα μετά τη λήξη της Οθωμανικής κατοχής. Οι πίνακες περιέχονται από το Reggistro dei benni catasticati che possedono li conventi dell' isola Lefcada 1701. Αρχ. Λευκάδας. Ανατύπωση με απαλειφή των σημειώσεων του δεύτερου πίνακα από : Π. Γ. Ροντογιάννης, Ιστορία της Νήσου Λευκάδος, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, τ. Α', Αθήνα 1980 (ανατύπωση 2005), σελ 429-430.

Εικ.58 Το πρώτο φύλλο του ΦΕΚ. Πηγή Εθνικό Τυπογραφείο.

Εικ.59 Η κάτοψη της μονής του Αγίου Ιωάννη στο Ροδάκι. Αποτύπωση Παναγιώτης Αργυρός. Πηγή : Παναγιώτης Αργυρός, «Ι. Μονή Αγίου Ιωάννου στο Ροδάκι : Αρχιτεκτονική και επεμβάσεις. Η επόμενη μέρα των μνημείων», Πρακτικά Συνεδρίου – Τα Μοναστήρια της Λευκάδας, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδος, Αθήνα 2010, σελ. 67.

Εικ.60 Η Πύλη της Κόκκινης Εκκλησίας.

Εικ.61 Η Πύλη (πριν τις εργασίες αποκατάστασης) της Ι. Μονής του Αγίου Ιωάννη Προδρόμου Καρυάς. Φωτ. Γ. Φαλκώνη. Πρακτικά Συνεδρίου – Τα Μοναστήρια της Λευκάδας, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδος, Αθήνα 2010.

Εικ.62 Κάτοψη της Μονής Ταξιάρχων Αιγιαλείας, Μεγάλης Παναγίας Σάμου, Οσίου Μελετίου Κιθαιρώνας, Οσίου Λουκά, Παντοκράτορος Αγίου Όρους και Ναυπλίου. Ψηφιακά επεξεργασμένη ανατύπωση από το βιβλίο : Κωνσταντίνος Σ. Παπαϊωάννου, «Τα Ελληνικά Μοναστήρια σαν αρχιτεκτονικές συνθέσεις», Διατριβή υποβληθείσα στην Ανωτάτη Σχολή Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π, ανατύπωση της πρώτης έκδοσης του 1977, Αθήνα 2007, σελ.44.

Εικ.63 Είσοδος της μονής, νότια, δυτική και βόρεια πτέρυγα – 1992. Κίμων Θέρμος, Πρακτικά Συνεδρίου – Τα Μοναστήρια της Λευκάδας, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδος, Αθήνα 2010, σελ.46.

Εικ.64 Η βαριά λίθινη σκάλα της πτέρυγας των κελιών στον Άγιο Γεώργιο στους Σκάρους.

Εικ.65 Ιστορική φωτογραφία του μοναστηριού της Κόκκινης Εκκλησίας στους Σκάρους – 1903. «Η Λευκάδα του Wilhelm Dörpfeld 1891-1913», φωτογραφικό λεύκωμα από τις εκδόσεις Fagotto – Goethe Institut Athens, σελ 76.

Εικ.66 Λευκάδα σε χάρτη του 1688. Πηγή : Αναστασία Β. Γαζή, «Ένα δάσος θυμάται», Εκδόσεις "Αιγιής", Πειραιάς 2011, σελ.80-81. Αρχική πηγή :Κατσιαρδής – Hering O, «Η Λευκάδα στη Βενετική χαρτογραφία (1686-1729)», στο Χαρτογραφίες της Ανατολικής Μεσογείου, Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών / ΕΙΕ, Τετράδια Εργασίας 25/26, Αθήνα 2004, σελ.93-133.

Εικ.67 Αεροφωτογραφία της περιοχής του μοναστηριού και του γειτονικού χωριού. Πηγή : Κτηματολόγιο.

Εικ.68 Το απόσπασμα του Ν. Πετρή στο περιοδικό "Παρνασσός" αναφερόμενο στο μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου Σκάρων. Πηγή : <http://nikiana.wordpress.com>

Εικ.69 Ο φημισμένος χάρτης του M.V Coronelli (1696). Πηγή : Χαραμόγλειος – Ειδική Λευκαδική Βιβλιοθήκη.

Εικ.70 Το Ησυχαστήριο των Άγιων Πατέρων στη Νικιάνα. Εξωτερική άποψη του βράχου.

Εικ.71 Γραφική αναπαράσταση του καμπαναριού.

Εικ.72 Το πεσμένο τμήμα του καμπαναριού – 2013.

Εικ.73 Παλαιότερη εικόνα του τέμπλου πριν την αφαίρεση των εικόνων και των θυρόφυλλων. Πηγή : Χρ. Σολδάτος, «Χριστιανική Ζωγραφική - Η Μεταβυζαντινή και Επτανησιακή τέχνη στις Εκκλησίες και τα Μοναστήρια της Λευκάδας (15ος - 20ος αιων)», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1999.

Εικ.74 Σημερινή εικόνα του τέμπλου.

- Εικ.75** Ο Άγγλος αρμοστής Henry George Ward (1797-1860). Πηγή : http://en.wikipedia.org/wiki/Henry_George_Ward
- Εικ.76** Απόσπασμα από τα βιβλία εσόδων-εξόδων της περιόδου με την σφραγίδα του Sebastian Morosini. Γ.Α.Κ Λευκάδας.
- Εικ.77** Αποδελτίωση των στοιχείων που προέκυψαν από την μελέτη των βιβλίων εσόδων-εξόδων της μονής και για την περίοδο 1782-1785. Τα μεγέθη που αφορούν το σιτάρι, το σμιγό, τα όσπρια μετριοούνται σε κάδους. Τα τυριά (μανούρι και πρέτζα), το βούτυρο και το λιναρι σε λίτρες, ενώ το κρασί και το λάδι σε βαρέλες.
- Εικ.78** Τυπική διάταξη σελίδας που περιγράφει τα ποικίλα έξοδα της μονής. Βιβλίο εσόδων – εξόδων 1784-1785. Γ.Α.Κ Λευκάδας.
- Εικ.79** Οι τοιχογραφίες στο Καθολικό, τμήμα από την ανάληψη. Φωτ. περί τα 1970-80. Διακρίνεται ολόκληρη η μορφή του Χριστού στο κέντρο της σύνθεσης και η κατακόρυφη ρηγμάτωση στην κόγχη του Ιερού. Π. Ροντογιάννη, "Η Χριστιανική Τέχνη στη Λευκάδα", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τόμος Γ' - 1973, Αθήνα 1974. Πίνακας 28.
- Εικ.80-81-82** βλ. περιγραφή κειμένου. Πηγή : Χρ. Σολδάτος, «Χριστιανική Ζωγραφική - Η Μεταβυζαντινή και Επτανησιακή τέχνη στις Εκκλησίες και τα Μοναστήρια της Λευκάδας (15ος - 20ος αιών)», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1999.
- Εικ.83** Το απόσπασμα του παραρτήματος που προσδιορίζει επακριβέστατα το προστατευόμενο όριο των 150 μ. από το Καθολικό της μονής. Πηγή Εθνικό Τυπογραφείο.
- Εικ.84-85** Από τις πρόσφατες εκδηλώσεις που πραγματοποιήθηκαν στον χώρο του μοναστηριού. Εσπερινός στον Άη Γιώργη 09-04-2010.
Πηγή : <http://nikiana.wordpress.com>
- Εικ.86** Γενική πανοραμική άποψη του συγκροτήματος των κελιών.
- Εικ.87** Σχέδιο υπό κλίμακα, τοπογραφικών μετρήσεων συγκροτήματος
- Εικ.88, 89 & 90** Σχέδια – σκαριφήματα εσωτερικών και εξωτερικών όψεων.
- Εικ.91** Προοπτικό σκίτσο υφιστάμενης κατάστασης.
- Εικ.92** Τοπογραφικό σχέδιο υφιστάμενης κατάστασης.
- Εικ.93** Κάτοψη κτηρίου Α.
- Εικ.94** Ανατολική όψη.
- Εικ.95** Λεπτομέρεια μειούμενου παλαιότερου ανοίγματος.
- Εικ.96** Οι εσωτερικοί λινόι.
- Εικ.97** Το εσωτερικό ενός λινού.
- Εικ.98** Κάτοψη ισογείου κτηρίου Β.
- Εικ.99** Ανατολική όψη κτηρίου.
- Εικ.100** Υπολείμματα επιχρίσματος στο εσωτερικό του κτηρίου.
- Εικ.101** Παράθυρο με ξύλινο πρέκι.
- Εικ.102** Τούβλινο ανακουφιστικό τόξο σε παράθυρο.
- Εικ.103** Τοπική αποκόλληση εξωτερικής παρειάς ανατολικής όψης.
- Εικ.104** Λεπτομέρεια αεροφωτογραφίας του 1960, προσανατολισμένη κατά τον άξονα Α-Δ. Πηγή Γ.Υ.Σ.
- Εικ.105** Κάτοψη συγκροτήματος κελιών.
- Εικ.106** Κάτοψη πρώτης υποενότητας.
- Εικ.107** Όψη πρώτης ενότητας συγκροτήματος.
- Εικ.108** Κάτοψη δεύτερης υποενότητας.
- Εικ.109** Εξωτερική όψη δεύτερης ενότητας συγκροτήματος.
- Εικ.110** Η λιθανάγλυφη επιγραφή πάνω από την είσοδο.
- Εικ.111** Ο δυτικός εγκάρσιος τοίχος μερικώς αποκολλημένος από τους μακρούς τοίχους.
- Εικ.112** Κάτοψη τρίτης υποενότητας συγκροτήματος.
- Εικ.113** Όψη τρίτης υποενότητας συγκροτήματος.
- Εικ.114** Λεπτομέρεια δομής στέγης – πατώματος. Τρισδιάστατη αναπαράσταση.
- Εικ.115** Κατάρρευση της εσωτερικής παρειάς της τοιχοποιίας.
- Εικ.116** Αλλαγή τοιχοποιίας λόγω της επισκευής.
- Εικ.117** Νεώτερο δομημένο ξύλινο πρέκι
- Εικ.118** Βόρεια Όψη Καθολικού
- Εικ.119** Κάτοψη Καθολικού.

- Εικ.120** Το κεντρικό θύρωμα του Καθολικού της Κόκκινης Εκκλησίας.
- Εικ.121** Το κεντρικό θύρωμα του Καθολικού του Αγίου Γεωργίου.
- Εικ.122** Ο εσωτερικός ανατολικός τοίχος. Με διαγράμμιση εντοπίζεται το μέγεθος του αρχικού ναού.
- Εικ.123** Το δάπεδο του ναού
- Εικ.124** Τρισδιάστατη απεικόνιση της στέγης.1. Οριζόντιο ξύλο «καρίνα», 2. Τεγίδες – «ρέλλες», 3. Κορφιάς ή «σάφρα», 4. Κεραμίδια βυζαντινού τύπου, 5. Σανίδωμα από αραιά τοποθετημένες ξύλινες τάβλες, 6. Το εναπομένον ξύλινο ταβάνι, 7. Ζευκτά τύπου «Α» και 8. Ζευκτά τύπου «Β».
- Εικ.125** Άποψη της στέγης του ναού.
- Εικ.126** Πρόχειρες ξύλινες αντιστηρίξεις στον νότιο τοίχο που σήμερα έχουν απομακρυνθεί.
- Εικ.127-128** Προοπτική αναπαράσταση μιας εξιδανικευμένης εικόνας του τέμπλου από άποψη γεωμετρίας. Σημείωση των λεπτομερειών της διπλανής σελίδας.
- Εικ.129** Ο χώρος όπισθεν του Καθολικού. Ανατολική όψη.
- Εικ.130** Το μοναστήρι του Ασωμάτου Αρχαγγέλου Μιχαήλ στη Βαυκερή. Πηγή : Χρ. Σολδάτος, «Χριστιανική Ζωγραφική - Η Μεταβυζαντινή και Επτανησιακή τέχνη στις Εκκλησίες και τα Μοναστήρια της Λευκάδας (15ος - 20ος αιων)», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1999.
- Εικ.131** Τμήμα της εξωτερικής δυτικής όψης του κτηρίου Β, με επισημασμένες τις πολεμοθυρίδες.
- Εικ.132** Τρισδιάστατη απεικόνιση πρώτης οικοδομικής φάσης.
- Εικ.133** Τρισδιάστατη απεικόνιση δεύτερης οικοδομικής φάσης.
- Εικ.134** Τρισδιάστατη απεικόνιση τρίτης οικοδομικής φάσης.
- Εικ.135** Τρισδιάστατη απεικόνιση τέταρτης οικοδομικής φάσης.
- Εικ.136** Τρισδιάστατη απεικόνιση πέμπτης οικοδομικής φάσης.
- Εικ.137** Τρισδιάστατη απεικόνιση σημερινής κατάστασης.
- Εικ.138** Κατασκευή τοξωτού ανοίγματος στην συνάντηση μακρύ και εγκάρσιου τοίχου.
- Εικ.139** Ο δυτικός εγκάρσιος τοίχος του συγκροτήματος των κελιών στέκει ακόμα όρθιος σε πρόβολο αποκολλημένος από τους διαμήκεις.
- Εικ.140** Χιουμοριστικό σκίτσο σχετικά με τον τρόπο κατάρρευσης του καμπαναριού.
- Εικ.141** Ανάπτυξη ριζικού συστήματος εντός της τοιχοποιίας.
- Εικ.142** Αποκόλληση εσωτερικού επιχρίσματος στο εσωτερικό του Καθολικού με αποκάλυψη της υποκείμενης λιθοδομής.
- Εικ.143** Εσωτερική άποψη του κτηρίου Α κατειλημμένο από την βλάστηση.
- Εικ.144** Τυπική τοιχοποιία συγκροτήματος.
- Εικ.145** Τα διπλά λίθινα τόξα του εξώστη.
- Εικ.146** Τεγίδες στο Καθολικό από φυσική ξυλεία.
- Εικ.147** Πρόχειρο σκαρίφημα με τις διαστάσεις του στρωτήρα της στέγης και ξύλινου πρεκιού ανοίγματος του κτηρίου Β.
- Εικ.148** Ο δυτικός εγκάρσιος τοίχος. Οι ξυλότρυπες του κορφιά, προσδιορίζουν τις διαστάσεις της στέγης.
- Εικ.149** Φραγμένο άνοιγμα στην ανατολική όψη του κτηρίου Α.
- Εικ.150** Εκδήλωση σκουριάς από τους σιδερένιους εξωτερικούς μεντεσέδες.
- Εικ.151** Η κτιστή λίθινη Τράπεζα και ο ξύλινος ενισχυτικός νάρθηκας.
- Εικ.152** Ανασηκωμένο πλακίδιο και αποκάλυψη της ανάπτυξης ριζικού συστήματος στο χωμάτινο υπόβαθρο.
- Εικ.153** Παλαιότερη προωθητική διαφήμιση Λευκαδίτικου κρασιού. Πηγή : <http://nikiana.wordpress.com>
- Εικ.154** Αμπελώνες. Πηγή : «Το βιβλίο του κρασιού», Βέκιος Γιώργος, Κούκης Διονύσης, Τσακίρης Αργύρης, εκδόσεις Ψυχάλου, σελ.84.
- Εικ.155** Τοπογραφικό της πρότασης.
- Εικ.156** Γενική κάτοψη πρότασης.
- Εικ.157** Γενική άποψη του νέου κτηρίου πλησίον του Α.
- Εικ.158** Γενική άποψη του νέου κτηρίου πλησίον του Β.
- Εικ.159** Γενική εικόνα των νέων κελιών και του Καθολικού.
- Εικ.160** Λίθος στηθαίου με ανάγλυφο στοιχείο έδρασης του ξύλινου υποστυλώματος.
- Εικ.161** Τα γενικά σχέδια των νέων κελιών.

Εικ.162 Τομή στο νέο μεταλλικό κτήριο και στο κτήριο Β.

Εικ.163 Τομή στο νέο μεταλλικό κτήριο και στο κτήριο Α.

Εικ.164 Άποψη νέων κελιών κοιτάζοντας πίσω από το Καθολικό.

Φωτογραφική Τεκμηρίωση - Παράρτημα

Εικ.165 Το λιβάδι της Καρυάς φωτογραφημένο από το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου.

Εικ.166 Τρόκοιο. Πηγή : Φωτογραφικό λεύκωμα Δήμου Σφακιωτών, «Κοπιάστε όπως μας ήυρατε...», Λαογραφικό μουσείο Λευκάδος, σελ.93.

Εικ.167 Αντίγραφο χαρακτηριστικού από τον Buondelmonti, ο οποίος είχε επισκεφθεί την Λευκάδα το διάστημα 1414-1420 και σχεδίασε το νησί κατά τον περίπλου. Πίνακας 44 εκ του λευκώματος «Το Κάστρο της Λευκάδας 1300-1977», Νίκος Βαγενάς, Δημόσια Βιβλιοθήκη Λευκάδος, εκδόσεις Fagotto.

Εικ.168 Η λιθανάγλυφη επιγραφή στην είσοδο της Μονής Οδηγήτριας. Αρχείο Ιστορίας Αρχιτεκτονικής Ε.Μ.Π.

Εικ.169 Το μοναστήρι του Αγίου Ιωάννη στο Ροδάκι με θεμέλια αρχαίου ναού. «Η Λευκάδα του Wilhelm Dörpfeld 1891-1913», φωτογραφικό λεύκωμα από τις εκδόσεις Fagotto – Goethe Institut Athens, σελ 66.

Εικ.170 Το Καθολικό της Μονής Οδηγήτριας.

Εικ.171 Σχέδιο θυρώματος Αγίου Νικολάου. Πηγή : "Η αρχιτεκτονική της Λευκάδος", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τ.Α', Αθήνα 1971, σελ.261.

Εικ.172 Άγιος Ιωάννης Πρόδρομος Καρυάς – είσοδος.

Εικ.173 Η στήλη των κεκοιμημένων. Πηγή : Χρ. Σολδάτος, «Χριστιανική Ζωγραφική - Η Μεταβυζαντινή και Επτανησιακή τέχνη στις Εκκλησίες και τα Μοναστήρια της Λευκάδας (15ος - 20ος αιών)», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1999.

Εικ.174 Λεπτομέρεια της προηγούμενης εικόνας. Χρ. Σολδάτος, ο.π

Εικ.175 Το τέμπλο του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου Καρυάς, πανομοιότυπο με εκείνο των Σκάρων. Χρ. Σολδάτος, ο.π

Εικ.176 Η είσοδος της μονής.

Εικ.177 Η αυθεντική εικόνα του Αγίου Γεωργίου. Χρ. Σολδάτος, ο.π

Εικ.178 Ξύλινη κατασκευή που κάλυπτε πριν μερικά χρόνια την νεώτερη Πρόθεση. Π. Ροντογιάννη, "Η Χριστιανική Τέχνη στη Λευκάδα", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τόμος Γ' - 1973, Αθήνα 1974. Πίνακας 27.

Εικ.179 Βόρεια όψη κτηρίου Α.

Εικ.180 Παλαιότερη φωτογραφία του κτηρίου Β.

Εικ.181 Οι περαστοί πεπλατυσμένοι λίθοι που συγκρατούν με επιτυχία την τοιχοποιία.

Εικ.182 Αποκάλυψη της εσωτερικής στην τοιχοποιία ξυλοδεσιάς λόγω της τοπικής κατάρρευσης.

Εικ.183 Διαμόρφωση πρεκίου ανοίγματος και συμπληρωματικής θυρίδας με ισχυρό ξύλινο στοιχείο.

Εικ.184 Εσωτερική άποψη πολεμοθυρίδας.

Εικ.185 Βόρεια όψη κτηρίου Β.

Εικ.186 Εσωτερική εικόνα κτηρίου Β.

Εικ.187 Θύρα εισόδου στον όροφο.

Εικ.188 Λεπτομέρεια εισόδου στο δυτικό τμήμα του συγκροτήματος των κελιών.

Εικ.189 Άποψη του λίθινου εξώστη με την πατούρα στήριξης των δοκών.

Εικ.190 Εσωτερική άποψη του κατεστραμμένου τοίχου.

Εικ.191 Αποκόλληση της εσωτερική παρειάς του τοίχου.

Εικ.192 «Φούσκωμα» τοίχου και απόκλιση από την κατακόρυφο.

Εικ.193 Άποψη του ιδίου τοίχου (εικ.191).

Εικ.194 Αποκόλληση εξωτερικού επιχρίσματος με αποκάλυψη της υποκείμενης λιθοδομής.

Εικ.195 Εικόνα του καμπαναριού κατά την πρώτη επίσκεψη (14-04-2013).

Εικ.196 Παλαιότερη φωτογραφία του Καθολικού με πρόχειρη κάλυψη του ανοίγματος.

Εικ.197 Εικόνα του πεσμένου καμπαναριού μερικούς μήνες μετά(16-08-2013), με εμφανώς μετακινημένους τους λαξευτούς λίθους.

Εικ.198 Δυτική όψη Καθολικού.

Εικ.199 Βόρεια όψη Καθολικού.

Εικ.200 Προοπτική απεικόνιση τομής κτηρίου Β.

Εικ.201 Άποψη του εσωτερικού της Εκκλησίας.

Εικ.202 Άποψη του συγκροτήματος από τον εξώστη των κελιών.

Εικ.203 Άποψη του εσωτερικού του κτηρίου Α.

Εικ.204 Άποψη του εσωτερικού του οινοποιείου (1)

Εικ.205 Άποψη του εσωτερικού του οινοποιείου (2)

Εικ.206 Άποψη της υπερυψωμένης πλατφόρμας στο οινοποιείο.

Κεφ.8 Σεισμολόγιο.

Σεισμός του 1468
16 Μαΐου 1612
2 Οκτωβρίου 1613
18 Ιουνίου 1625
22 Ιουνίου ή Ιουλίου 1630
11 Νοεμβρίου 1704
12 Νοεμβρίου 1704
25 Μαΐου 1722
9 Φεβρουαρίου 1723
11 Φεβρουαρίου 1723
9 Φεβρουαρίου 1743
10 Φεβρουαρίου 1743
9 Απριλίου 1762
11 Ιουλίου 1767
22 Σεπτεμβρίου 1767
1 Οκτωβρίου 1769
18 Οκτωβρίου 1769
9 Μαρτίου 1783
12 Μαρτίου 1783
23 Μαρτίου 1783
28 Μαΐου 1783
7 Ιουνίου 1783
27 Ιανουαρίου 1804
Σεισμός του 1815
13 Ιανουαρίου 1820
31 Ιανουαρίου 1820
21 Φεβρουαρίου 1820
17 Μαρτίου 1820
7 Ιανουαρίου 1825
19 Ιανουαρίου 1825
Σεισμός του 1836
4 Φεβρουαρίου 1867
11 -21 Αυγούστου 1867
14 Αυγούστου 1868
16- 28 Δεκεμβρίου 1869
14 Δεκεμβρίου 1885
10 Μαΐου 1904
24 Μαΐου 1904
27 Νοεμβρίου 1914
7 Αυγούστου 1915
10 Μαΐου 1921
13 Μαρτίου 1938
20 Σεπτεμβρίου 1939
22 Απριλίου 1948
30 Ιουνίου 1948
9-12 Αυγούστου 1953
12 Μαΐου 1957
19 Απριλίου 1971
14 Αυγούστου 2003

Κεφ.9 Χρονολόγιο.

- 7^{ος} αι. π.Χ_Ίδρυση Αρχαίας Λευκάδας στην αποικία των Κορινθίων
650 π.Χ_διάνοιξη διαύλου από τους Κορινθίους
13^{ος} αιών_Τμήμα του Δεσποτάτου της Ηπείρου
1300_Φραγκοκρατία, κατασκευή κάστρου Λευκάδας
1357_επανάσταση των κατοίκων κατά των Ανδεγαυών – Γρατιανός Τζώρτζης
1362_απόδοση της Λευκάδας στην Ιταλική οικογένεια των Τόκκων
1479_Τουρκική κατοχή
1500_ίδρυση μοναστηρίου κατά Ν.Πετρή, Σπύρο Σούνδια (χρονολογείται από το 1514)
1611_ίδρυση μοναστηρίου κατά Κ.Μαχαίρα, Νεόφυτος Σέρβος
1621-24_αρχική τοιχογράφηση ναού (;) κατά Ροντογιάννη.
1644_πανώλη
1662_το γειτονικό δάσος (1300στρ) περνάει από τον Αχμέτ Αγά (δωρεά) στην κυριότητα του μοναστηρίου
1671_πείνα στην Λευκάδα
1673_πανώλη
1682_πανώλη
1684_λήξη Τούρκικης κατοχής αρχή Ενετικής κατοχής (μαζί με τα Επτάνησα)
1684_μεταφορά της πόλης από τη θέση του Κάστρου στη σημερινή της θέση
1688_κατασκευή αλυκών Αλεξάνδρου ή Αγίου Γεωργίου
1696_η Μονή αναφέρεται σε χάρτη του κοσμογράφου Βιτσέντο Μαρία Κορονέλι
1701_ευεργετική φορολογική διάταξη για τα μοναστήρια
1704_καταστροφικός σεισμός, ισοπεδώνεται η κόκκινη Εκκλησία
1709_επέκταση ναού μοναστηρίου, επέκταση του μοναστηρίου με νέες δωρεές και αφιερώσεις ακινήτων, Ηγούμενος Θεοφάνης Κολουβάς, αύξησε τα κελιά μοναχών, επέκταση ναού προς βορρά και δύση. –απώλεια κυριότητας του γειτονικού δάσους των Σκάρων προς το Ενετικό Δημόσιο
1715-18_Ενετο-Οθωμανικός πόλεμος Οι Οθωμανοί ανακαταλαμβάνουν την Λευκάδα
1724_(αργότερα από αυτή την ημερομηνία) κατασκευή του τέμπλου
1726_το δάσος των Σκάρων φαίνεται να έχει περιέλθει οριστικά στο Ενετικό Δημόσιο
1727_ακμή μοναστηρίου, με 700 αιγοπρόβατα, 30 κτήνη, 8 μετόχια και 708 στρέμματα καλλιεργήσιμης έκτασης
1738_η Μονή κατείχε 340 πρόβατα, 450 γίδια, 27 αγελάδες, 18 βόδια, 5 άλογα, 4 μουλάρια και 2 γαιδάρους.
1743_μεγάλος σεισμός
1743_η πανώλη μαστίζει το νησί, οι θάνατοι φτάνουν τους 1800 (1/6 του πληθυσμού).
1757_χάρτης του Girolamo Delungis σχετικά με τους φυσικούς πόρους και τις αρχαιότητες του νησιού
1760_22 καλόγεροι κατοικούν στο μοναστήρι
1760_75 μοναχοί διαμένουν συνολικά στα μοναστήρια του νησιού (εξαιρείται η Μον Φανερωμένης και ο Αγ .Γεώργιος στο Μαραντοχώρι.)
1780_απογραφή Μοροζίνι, ο συνολικός αριθμός αυξάνεται στους 157.
1783_11 καλόγεροι κατοικούν στο μοναστήρι
1797_λήξη Ενετικής κατοχής, αρχή Γαλλικής κατοχής μαζί με τα Επτάνησα
1798_λήξη Γαλλικής κατοχής, αρχή Ρωσοτουρκικής κατοχής – συγκυριαρχία
1800_λήξη συγκυριαρχίας, παραχωρήθηκε αυτονομία και ανεξαρτησία στα Επτάνησα ίδρυση «Επτάνησος Πολιτεία» στην προστασία της Ρωσίας και την φιλή κυριαρχία Τουρκίας
1803_η Μονή Αγίου Γεωργίου συγκαταλέγεται στα ευπορότερα μοναστήρια
1804_υποδοχή μοναχών από άλλες μονές που έκλεισαν μετά τη δήμευση της περιουσίας τους (δήμευση τεσσάρων Μονών προς συντήρηση του σχολείου)
1806_έναρξη ρωσο-τουρκικού πολέμου
1807_συνέλευση των αρματολών στου «Μαγεμένου» με τον Καποδίστρια
1807-Η Γαλλία καταλαμβάνει τα νησιά, τα οποία επιστρέφουν στην κυριαρχία των Βρετανών με τη συνθήκη της Βιέννης.
1811_ενυπόγραφο θυρόφυλλο τέμπλου (βόρεια θύρα) Άγιος Κυριάκος (από Ανδρέα Μπέντζο)

1815_συνθήκη της Βιέννης, τα Επτάνησα επιστρέφουν στη Μ. Βρετανία
1817_η Αγγλική διοίκηση γνωστοποιεί κανονισμό για τη λειτουργία των μονών
1817_ο Ηγούμενος της Μονής ζητά να χρησιμοποιήσει το δάσος, δοθέντος του δικαιώματος κυριότητας
1819_εξέγερση στη Λευκάδα κατά των Άγγλων
1825_καταστροφικός σεισμός στη Λευκάδα
1827_ πλέον στο μοναστήρι ανήκουν 130 αιγοπρόβατα, 354 στρέμματα καλλιεργήσιμης έκτασης και δύο κτήνη
1829_τέσσερις μοναχοί και δύο υπηρέτες, έξι μετόχια ανήκουν στο Μοναστήρι
1849_επίσκεψη Άγγλου αρμοστή Henry George Ward στο μοναστήρι
1863_περιηγητής D.T Ansted, δύο μοναχοί
1864_τα Επτάνησα ενώνονται με την Ελλάδα
1869_καταστροφικός σεισμός
1884_αρχεία Πετρή στον Παρνασσό, πέντε μοναχοί, δύο δόκιμοι και τρεις υπηρέτες, ένας δασοφύλακας
1924_διάλυση της Μονής
1925_απαλλοτριώσεις κτημάτων Μονής
1930_εγκαταλείπονται τα τελευταία κελιά
1939-45_Β' παγκόσμιος πόλεμος
1946-49_εμφύλιος πόλεμος
1947_μεγάλος σεισμός
1953_μεγάλος σεισμός
1965_πεθαίνει ο τελευταίος καλογερόπαπας (:)
2003_καταστροφικός σεισμός στη Λευκάδα
2007_Υπαίθρια έκθεση φωτογραφίας για τα παλιά Μοναστήρια της Λευκάδας
2010_Τελείται εσπερινός στον αύλειο χώρο της Μονής παρουσία Μητροπολίτη Λευκάδος και Ιθάκης Θεόφιλου

Κεφ.10 Παράρτημα κειμένου.

Στο παρακάτω παράρτημα παραθέτονται αποσπάσματα και πρόσθετες πληροφορίες που δεν ακολουθούσαν την συνοχή του βασικού κειμένου ως πρόσθετη τεκμηρίωση, επί της βασικής βιβλιογραφίας.

Π1 : Ο ιστορικός Πετρισόπουλος αναφέρεται στη σημασία της περιοχής κατά τη Φραγκοκρατία, ενώ σε έγγραφα των ενετικών αρχών του νησιού αναφέρονται εκτιμήσεις για τη δυνατότητα ελλιμενισμού που προσφέρει ο όρμος του Βλυχού, όπως και για την χωρητικότητα του σε γαλέρες. Γι' αυτό και είχε χρησιμοποιηθεί από τον ενετικό στόλο περιστασιακά.

(Ροζαλία Χριστοδουλοπούλου, Μάρω Φίλιππα Αποστόλου, " Η δομή του αγροτικού χώρου στη περιοχή του μοναστηριού της Κόκκινης εκκλησίας στη Λευκάδα")

Π2 : Ο Γερμανός αρχαιολόγος προσπάθησε να αποδείξει ότι στην περιοχή αυτή ήταν εγκατεστημένη η Ομηρική πόλη Ιθάκη, εμφορούμενος από τοπογραφικά και φυσικά χαρακτηριστικά της περιοχής που έδειχναν να ταιριάζουν με τις αντίστοιχες ομηρικές αναφορές. Σύμφωνα με τις πεποιθήσεις του η πόλη έπρεπε να αναζητηθεί στον κάμπο του Νυδρίου, χωρίς ωστόσο να βρεθούν ίχνη ανακτόρων και λοιπών εγκαταστάσεων κατά τις ανασκαφές. Παρ' όλα αυτά, ο μεγάλος αριθμός ανασκαφικών τομών έφερε στο φως πλήθος ευρημάτων, όπως τείχους αντιστήριξης δρόμων και χειμάρρων, ίχνη κατοικιών και ιερών και τάφους μεμονωμένων ή και συνόλων.

Π3 : *«Έτσι μεν είπε αυτές δε αμέσως πάλι ερώτησεν η ψυχή μου (:Διατί το άγαλμα της Λευκαδίας Αρτέμιδος έχει εις την κεφαλήν ένα γουδί ; Η Μούσα απήντησε :) Το ξόανον της εν Λευκάδι Αρτέμιδος έχει στην κεφαλή ένα γουδί δια την εξής αιτίαν` (μερικοί) Ηπειρώτες (ληστές κατά τη νύχτα) κάμνοντες επιδρομές λεηλατούσαν τη Λευκάδα. Όταν δε ήλθαν και εις τον ναόν της Αρτέμιδος βρήκαν τη θεά στεφανωμένη με χρυσό στεφάνι. Αφού εχλεύασαν και ειρωνεύτηκαν επήραν το στεφάνι αυτό και ετοποθέτησαν επάνω στη θεά το γουδί, όπου είχαν τρίψει σκόρδα (είχαν φτιάξει σκορδαλιά) και έφαγαν. Όταν δε οι Λευκάδιοι την επόμενην ημέρα έμαθαν (το γεγονός), κατασκεύασαν άλλο στεφάνι και το ετοποθέτησαν εις την κεφαλήν της θεάς αντί του γουδιού. Επειδή όμως το στεφάνι αυτό έπεσε, το εκάρφωσαν πάνω στο ξόανο. Πάλιν δε, μετά τρείς ημέρες, αφού ετοποθετήθηκε (το στεφάνι) και δεν παρέμενε...(εδώ μας εγκαταλείπει η διήγηση).*

(Αριστοξένου Δ. Σκιαδά, «Αρτεμις Λευκαδία», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς 1971, τόμος Α, σελ [11-19].)

Π4 : Ο Αριστοτέλης Βαλαωρίτης γράφει : *«Αλλά το μεγαλύτερον, το θαυμαστότερον, το ελληνικώτερον κατόρθωμα του αειμνήστου Καποδιστρίου υπήρξε η εν Λευκάδι συγκέντρωση όλων των ενδοξωτέρων Καπετανάτων της Ρούμελης προς υπεράσπισην της κινδυνευούσης Λευκάδος, και ο αδερφικός σύνδεσμος, οστις προέκυψεν εκ της συγκεντρώσεως ταύτης μεταξύ των*

σημαντικωτέρων οπλαρχηγών της δουλωμένης Ελλάδας. Οι Κλέφται μεταμορφώθηκαν εις Κλεφτουριάν, δηλαδή απέβαλον την ιδέα της ατομικής και κευχωμένης κατά των εχθρών αντιδράσεως και συνησπίσθησαν και συνετάχθησαν υπό την αρχηγία του Κατζαντώνη εις στρατόν εθνικόν, εν και μόνον έχοντα σύνθημα, 'ασπονδον κατά των τυράννων της πατρίδος πόλεμον, ένα και μόνο σκοπό επιδιώκοντα, την απελευθέρωσιν της βασανιζιμένης μητρός των.[]

Επί κεφαλής της τραπέζης εκάθισεν ο Καποδίστριας, εγερθείς δε πριν η αποχωρισθώσιν οι συνδαιτημόνες, πρόέπιεν υπέρ της ανεξαρτησίας της ελληνικής φυλής. Επί τη προπόσει ταύτη οι γενναίοι της ελληνικής τιμής πρόμαχοι σύραντες εκ των κολεών τα ξίφη ώμοσαν ν' αποθάνωσι μαχόμενοι υπέρ Πίστεως και Πατρίδος.»

(Αριστοτέλης Βαλαωρίτης «Μία κατά τον Β' προ Χριστού αιώνα εθνική εν Λευκάδι συνέλευσις», περ. Εστία, τ. 4, τχ.98, Αθήνα 1877, σελ. 725-730.)

Π5 : Το 1818 και με αφορμή την κατασκευή του λιμένος Αλεξάνδρου εγκρίθηκε από την Γερουσία κονδύλι κατασκευής που θα επιβάρυνε με διμερή τρόπο (μικρή φορολογία των οινοκαλλιεργητών και ελαιοκαλλιεργητών του νησιού αλλά και αναγκαστική εισφορά των κατοίκων της πόλης) τους κατοίκους του νησιού. Οι αντιδρώντες την εξουσία, ξεσήκωσαν τους χωρικούς ώστε να μην καταβάλλουν τον νέο φόρο στο κρασί και το λάδι. Στις 14-09-1819 οι εισπράκτορες εδιώχθησαν από τον οικισμό των Σφακιωτών, 10 περίπου χλμ από την πόλη της Λευκάδος, και θα τους φόνευαν ένα δεν τους έσωζε ο Επίσκοπος της Μονής Επισκοπής Σφακιωτών (Λάζαρης). Η τάξη αποκαταστάθηκε με την παρουσία στρατιωτικής μονάδας. Την επόμενη οι χωρικοί οπλισμένοι κατέρχονται στην πόλη και φτάνουν στην πύλη της πόλεως, στον Άγιο Μηνά, με πρόθεση να καταστρέψουν τις οικίες των αρχόντων. Η κυβέρνηση ζητά την αποστολή στρατού και πολεμοφοδίων από την Κέρκυρα ενώ στήνονται πολυβόλα στην είσοδο. Οι χωρικοί επιτίθενται, σκοτώνουν τους στρατιώτες και εισέρχονται στην πόλη όπου ημερεύουν από τους κατοίκους - φίλους και συγγενείς. Οι Άγγλοι αποσύρονται στο φρούριο της Αγίας Μαύρας και την επόμενη αντεπιτίθενται και περικυκλώνουν τους στασιαστές, οι οποίοι μάχονται μέχρις εξάντλησης των πολεμοφοδίων, οπότε και αποχωρούν. Ο στρατηγός Στίβενς, προελαύνει και βομβαρδίζει τους Σφακιώτες, ακολουθεί παράδοση των όπλων, λήξη της εξέγερσης και καταδίκη σε θάνατο δια απαγχονισμού των υπαίτιων, μέσω Στρατοδικείου.

Η Λαϊκή Μούσα διατηρεί το παρακάτω άσμα για την εξέγερση των χωρικών στην Λευκάδος.

*«Τρία πουλάκια κάθονται στην ράχη του Διοχάρη
Το ένα είναι ο Χαλικιάς, και το άλλο ο Πανάδας
Το τρίτο το καλλίτερο ο Νικολός Βελέντζας
Παραπονιώνταν και έλεγαν – Βάστα χωριό και χώρα –
-Τι να βαστάξω βρε παιδιά κι άχαρα παλληκάρια;*

*Δεν είναι ένας, δεν είναι δύο, είναι μεγάλο ασκέρι
Τρεις μέρες κάνουν πόλεμο, δεν έχουν άλλα βόλια
Διακόσιους εσκοτώσανε και κάψανε και σπίτια»*

(πηγή : Κ. Μαχαιρά, «Λευκάς και Λευκάδιοι - Επί Αγγλικής Προστασίας (1810-1864)»,
Εταιρεία προς Ενίσχυσιν των Επτανησιακών Μελετών, Κέρκυρα 1940, σελ. 50-61.)

Π6 : Το 1463 ο Λεονάρδος ο Γ΄ Τόκκος, είχε συμφωνήσει γάμο με τη Μέλισσα (ή Μελίτσα σε άλλες πηγές), κόρη του Μιχαήλ Λαζάρου Βούκοβιτς (βασιλέα Σερβίας) και της Ελένης (κόρης του Θωμά Παλαιολόγου, Δεσπότη Πελοποννήσου). Ο γάμος πραγματοποιήθηκε στη Λευκάδα και η Ελένη συνόδευσε την κόρη της εκεί. Ένα χρόνο μετά η Μέλισσα απεβίωσε, και η απαρηγόρητη μητέρα παρέμεινε στη Λευκάδα όπου οικοδόμησε στην περιφέρεια του χωριού Απόλπαινα, γυναικείο μοναστήρι εξ'ονόματι της Υπεραγίας Θεοτόκου Οδηγήτριας και στο οποίο κλείστηκε και η ίδια με το νέο όνομα Υπομονή. Η Ελένη Παλαιολογίνα Βούκοβιτς - Υπομονή παρέμεινε εκεί μέχρι και τον θάνατό της (07-11-1474).

(Κωνσταντίνος Γ. Μαχαιράς, Ναοί και Μοναί Λευκάδος, Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών, Αθήνα 1957, σελ. 284-285.)

Από κώδικα της Βατικανής βιβλιοθήκης πληροφορούμαστε επίσης για την ύπαρξη της Μονής Οδηγήτριας Λευκάδος (;) στα 1025 περίπου με ηγούμενο κάποιον Λεόντιο. Είναι πολύ πιθανό να αναφέρεται στην ίδια που επισκευάστηκε και ανακαινίστηκε κοντά στα 1449. «*Το παρόν βιβλίο εγγράφη εις το μέρος της Λευκάδος εις το νησί του Ρυκουδίου εις έτη από Χού γεννήσεως ΟΚΕ (1025) υπό χειρός κυρ Λεοντίου του ηγουμένου της Θ/κου του αυτού νησιού ονομαζόμενης Οδηγήτριας. Και το εύρηκα καγώ νικόλαος ιερεύς ο Ζαμπ'ρης παλαιόν και ηλιωμένω εις χείρας του παπά κυρ αποστόλι του πασουμάκι, κακά εριμένω μέσα εις το αχειριόνα ρειπισμένο από φύλο εις φύλο και το εσυμάζοψα και το έφθασα, ος καθώς ευρίσκεται έως την ώρα»*

(Πατήρ Γεράσιμος Ζαμπέλης, «Ο Μοναχισμός στην Λευκάδα, παρεμβάσεις στην γεωγραφία του χώρου», Πρακτικά Συνεδρίου "Τα Μοναστήρια της Λευκάδος"- Αύγουστος 2007, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκαδίων, Αθήνα 2010, σελ. 92.)

Π7 : Αναδημοσίευση από το μεταφρασμένο κείμενο :

Γ.69_Αίτηση των Μοναστηριών για απαλλαγή από τους επαχθείς φόρους.

23-07-1716

Εξοχώτατε φιλεύσπλαχνε σουλτάνε μας, πολλά τα έτη σου. Εμείς οι δούλοι σου μοναχοί των μοναστηριών που βρίσκονται στο νησί της Λευκάδας (Nefkada) καταβάλλουμε τακτικά, ως οφείλουμε, τον ιερονομικό κεφαλικό φόρο και τα τέλη των ραγιάδων. Καθώς είμαστε φτωχοί και ενδεείς, αδυνατούμε να υπομένουμε επιβολή επιπλέον επαχθών φόρων. Επειδή ορισμένοι αξιωματούχοι μας επιβάλλουν, τυραννώντας μας πολύ, επαχθείς φόρους, ζητάμε με έξοχο φερμάνι σας να προστάξετε να μη μας καταπιέζουν ζητώντας επαχθείς φόρους επιπλέον του ιερού κεφαλικού φόρου και των τελών των ραγιάδων. Ας διατάξει ο εξοχώτατος σουλτάνος μας.

Οι ταπεινοί μοναχοί του εν λόγω νησιού.

Γ.69_Απάντηση

Σύμβολο του ιερού νόμου, καδή της Αγίας Μαύρας – ας αυξηθεί η αρετή του – και καύχημα των ομοβαθμίων, βοϊβόδα της Αγίας Μαύρας – ας αυξηθεί η δύναμή του : Όταν πρέπει να επιβληθούν εθιμικοί και επαχθείς φόροι, να μην επιτρέπετε κατά κανένα τρόπο να καταπιέζουν με την επιβολή επαχθών φόρων την τάξη των μοναχών, εφόσον αυτοί έχουν καταβάλλει για τα μοναστήρια τους τις ιερονομικές δεκάτες και τον ιερονομικό κεφαλικό φόρο. Να πράττετε σύμφωνα με αυτή την διαταγή. Ιδού η διαταγή. Στις 3 Σαμπάν του έτους 1128 (1716).

(Αρχική πηγή : Γενικά Αρχεία του Κράτους, Αρχεία Νομού Λευκάδας, οθωμανικά έγγραφα προερχόμενα από την Κόκκινη Εκκλησία, αρ. 60. Μεταγραφή-μετάφραση-σχολιασμός : Ηλίας Κολοβός – Μαρίνος Σαρηγιάννης).

Π8 : Το μοναστήρι ιδρύθηκε το 1611 από δυο ιερομόναχους, τον Ιωσάφατ Φρεμεντίτη και τον Παφνούτιο Ρούμπη στη θέση αυτή κι αφιερώθηκε στο όνομα του Αγίου Γεωργίου, και πρόσφεραν σ' αυτό τις περιουσίες τους. Δίπλα στον πρώτο αυτό ναΐσκο έκτισαν και τα κελιά τους. Αργότερα προστέθηκε και τρίτος μοναχός, ο Νεόφυτος Σέρβος, που μόνασε εκεί περισσότερο από τους άλλους δύο. Στην **Πρόθεση** μνημονεύεται πρώτος κι είναι αυτός που πέτυχε από τους Οθωμανούς την αφιέρωση των περιουσιών και των τριών στην ακίνητη περιουσία της μονής.

(Χριστιανική ζωγραφική – Η μεταβυζαντινή και επανησιακή τέχνη στις εκκλησίες και τα μοναστήρια της Λευκάδας (15ος – 20ος αι.)»)

Π9 : Ο Ν. Πετρής ήταν συνεργάτης του περιοδικού και δημοσίευσε δυο άρθρα σ' αυτό σχετικά με τα μοναστήρια της Λευκάδας. Το πρώτο άρθρο έφερε τον τίτλο "ΒΡΑΧΕΙΑ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΔΕΣΤΕΡΩΝ ΕΝ ΛΕΥΚΑΔΙ ΜΟΝΩΝ". Εκεί γίνεται μνεία στα εξής μοναστήρια: α) Περί της Μονής του αγίου Ιωάννου β) **Περί της Μονής του αγίου Γεωργίου** και γ) Περί της Μονής της Φανερωμένης. Φέρει την ημερομηνία: Εν Λευκάδι τη 6 Απριλίου 1884 και υπογράφεται: Ν. Πετρής, γυμνασιάρχης. Το άρθρο περιλαμβάνεται στον 8ο τόμο, αρ. 4 (1884), σελ. 310 – 315, του περιοδικού. Στο δεύτερο άρθρο του Πετρή που τιτλοφορείται "ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΚΥΡΙΩΔΕΣΤΕΡΩΝ ΕΝ ΛΕΥΚΑΔΙ ΜΟΝΩΝ" περιγράφονται η Μονή των Ασωμάτων, το Μετόχιον αγίου Ιωάννου εις το Ροδάκι περιφέρειας Βουρνικά και το Μετόχιον αγίου Κηρύκου εις χωρίον Αθάνι. Φέρει την ημερομηνία: Εν Λευκάδι Ιουλίω λήγοντι, 1885. Περιλαμβάνεται στον 9ο Τόμο, Αρ. 7 (1885), σελ. 520 – 523 του περιοδικού.

Διαβάζοντας το άρθρο βλέπουμε ότι το μοναστήρι ιδρύθηκε "εις την βυζαντιακήν περίοδον". Υπάρχουν βέβαια κατά τον Πετρή και γραπτές μαρτυρίες "συμφωνητικά ελληνιστί, ων το μεν πρώτον χρονολογείται από του

1514 και περιέχει αφιερώσεις και βεβαιώσεις κτημάτων κληροδοτούμενων τη μονή". Φαίνεται λοιπόν καθαρά ότι το μοναστήρι πρέπει να έχει ιδρυθεί τουλάχιστον πριν από το 1500.

Ο Πετρής σκόπευε να επανέλθει με άλλο σημείωμά του σχετικά με το μοναστήρι του Αη Γιώργη "οπότεν αναγνώμεν τον **κώδικα** και πάντα τα **οικεία έγγραφα της μονής**, φυλασσόμενα εν τη οικία του Ευπατρίδου κ. Επαμ. Κόνδαρη, πρώην αρεοπαγίτου" γράφει. Υπάρχει σημείωση στο τέλος της σελίδας 313 του σχετικού άρθρου του στο περιοδικό "Παρνασσός". Δεν το έκανε όμως χωρίς να ξέρουμε το λόγο.

Δεν ξέρουμε επίσης γιατί φυλάσσονταν τότε ο κώδικας του μοναστηριού και κάποια άλλα σημαντικά έγγραφα του στην οικία του Επαμ. Κόνδαρη, πρώην αρεοπαγίτου, τη στιγμή που το προσωπικό της μονής την περίοδο εκείνη, δηλαδή τό έτος 1884, "συναποτελείται εκ πέντε μοναχών, δύο δοκίμων και τριών υπηρετών".

Μένει επίσης εκεί και ένας δασοφύλακας στρατιώτης που πρέπει να φύλαγε το δάσος των Σκάρων. Αν είναι έτσι, τότε τα πιο παλιά έγγραφα του μοναστηριού ενδεχόμενα να μην έχουν γίνει βορά των ποντικιών και της υγρασίας, αλλά να έχουν σωθεί και κάπου να βρίσκονται, ενδεχόμενα μαζί με το αρχείο του Κόνδαρη. Ας ελπίσουμε να είναι έτσι.

(άρθρο και αναδημοσίευση από αρχείο- nikiana.wordpress.com)

Π10 : Το έγγραφο της παραχώρησης αναφέρει :

«Λόγως της δηλώσεως αυτής, της γενομένης το 1662 είναι ότι εις την περιφέρειαν του χωριού Αλεξάνδρου και εις θέσιν λεγομένην εις Σκάρους, εγώ ο Αχμέτ Αγάς από 40 ή 50 ετών είμαι κύριος και κάτοχος ακαλλιέργητου δάσους, συνοριζομένου μετά των τοποθεσιών Βλαχοπηγάδι, Ασφαλαχτοί, Πελάτη, Κομάνι, Αρχαίον πηγάδι, Μεγάλο Λαγκάδι και Παληοβουνό. Επειδή δικαιούμαι να το παραχωρήσω, οι Μοναχοί της Μονής του Αγίου Γεωργίου εις Σκάρους, επί το σκοπώ όπως αποκτήσουν τούτο, μοι προσέφεραν οκτώ Ρεάλια. Όθεν, εγώ τοις το παρεχώρησα μετά της υποχρεώσεως όπως ετησίως καταβάλλουν εις το Δημόσιο Ταμείον την συνήθη δεκάτην, οπότε ουδείς θέλει τους παραβλάψει εις την κυριότητά των.» Μπάρτολος Βρίτης – Διερμηνεύς

(Κωνσταντίνος Γ. Μαχαιράς, Ναοί και Μοναί Λευκάδος, Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών, Αθήνα 1957, σελ. 295-296).

Π11 :

«Επισκεφθέντες το χωριό Αλέξανδρος αντιληφθήκαμε την ελευθερία με την οποία οι κάτοικοι τόσο αυτού του χωριού όσο και των γειτονικών κόβουν ξύλα προς καύση ή οικοδόμηση από το δημόσιο δάσος των Σκάρων της περιφέρειας του άνω χωριού επί σημαντική ζημιά επί του Δημοσίου. Επειδή επιβάλλεται η διατήρηση του εν λόγω δάσους τα δέντρα του οποίου πρέπει να χρησιμοποιούνται μόνο για τις ανάγκες του Δημοσίου, δια της προκηρύξεως αυτής κάνουμε γνωστό ότι στο εξής οι κάτοικοι του χωριού Αλέξανδρος και των γειτονικών χωριών οιασδήποτε τάξεως και αν είναι, δεν πρέπει να τολμούν να κόβουν ξύλα από το Δημόσιο δάσος των Σκάρων είτε σε μικρή είτε σε μεγάλη

ποσότητα χωρίς ειδικής έγγραφης άδειας της Αρχής ταύτης επί ποινή επιβληθησομένη περί τα 200 δουκάτα εις το Δημόσιο Ταμείο, όπως επίσης εξορία, φυλακίσεως, κατέργου και άλλων. Σε αυτές τις ποινές θα υπόκειται και αυτός που καίει έστω το ελάχιστο τμήμα του δάσους. Διατάσσομε τους πρωεστώτας και κοντοσταύλους του χωριού Αλέξανδρος να επαγρυπνούν ώστε να μη βλάπτουν το δάσος και να καταγγείλουν σ' αυτήν την αρχή κάθε ξύλευση χωρίς άδεια όπως και κάθε ζημιά από εμπρησμό για να επιληφθεί αμέσως η δικαιοσύνη επί ποινή 25 δουκάτων που θα καταβληθούν στο Δημόσιο Ταμείο όπως και άλλες ποινές που θα επιβληθούν σύμφωνα με την αρεσκείαν αυτής της αρχής.

Η παρούσα προκήρυξη δημοσιεύεται στο πιο πάνω χωριό για την αυστηρή τήρησή της.

Στο χωριό Αλέξανδρος - 2 Μαΐου 1726- Αυγουστίνος δα Ρίβα - Ανώτερος Προνοητής.

(Το κείμενο είναι αναδημοσίευση του αντίστοιχου που αναφέρεται στο **Αναστασία Β. Γαζή**, «Ένα δάσος θυμάται», Εκδόσεις "Αιγής", Πειραιάς 2011, σελ. 52. Και αποτελεί μετάφραση του Ιταλικού πρωτοτύπου από τα Γ.Α.Κ Λευκάδος πρωτοδημοσιευμένο στο **Κωνσταντίνος Μαχαιράς**, Ναοί και Μοναί Λευκάδος, Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών, Αθήνα 1957, σελ. 297.)

Π12 :

Άγιος Βησσαρίωνας στη συνοικία «Αγία Κάρα» Λευκάδος :

Αναφέρεται ότι ο Ιερομόναχος Ηλείου Ματθαίος Δουσκιώτης, επισκέφτηκε την Λευκάδα τον Αύγουστο του 1743, κατά την περίοδο της πανώλης, και περιέφερε το θαυματουργό κρανίο του Αγ. Βησσαρίωνος στις μολυσμένες περιοχές για την καταπολέμηση του κακού. Το 1744, έπειτα και από την εξαφάνιση της αρρώστιας από το νησί, ανεγέρθηκε στην πόλη ο ναΐσκος αυτός όπου λέγεται ότι φιλοξένησε για λίγο το θαυματουργό λείψανο. Οπότε και η περιοχή ονομάστηκε «Αγία Κάρα». Ο ναΐσκος παραχωρήθηκε αργότερα και για δύο περίπου αιώνες, ως Μετόχι, στο Μοναστήρι του Αγίου Γεωργίου. Κατά τη διάρκεια αυτή θα λειτουργήσει και ως σχολείο. Ο σημερινός Ναός εγκαινιάστηκε από τον Μητροπολίτη Λευκάδος και Ιθάκης Νικηφόρο (Δεδούση) στις 15 Σεπτεμβρίου του 1985. Υπάγεται στη μέριμνα της Ιεράς Μητροπόλεως Λευκάδος και Ιθάκης και πανηγυρίζει στις 15 Σεπτεμβρίου κάθε έτους.

Το Ασκητήριο των Αγίων Πατέρων :

Το Ασκητήριο των Αγίων Πατέρων βρίσκεται σε μια βραχώδη έκταση, 5 χιλιόμετρα πάνω από τη Νικιάνα προς τον Αλέξανδρο, μέσα σε μια σπηλιά κοντά στην περιοχή των Σκάρων και αποτελεί ένα από τα παλαιότερα χριστιανικά μνημεία του νησιού.

Κατά την παράδοση, το μονύδριο αυτό ίδρυσαν τρεις από τους 318 Θεοφόρους Πατέρες της Α' Οικουμενικής Συνόδου (Νίκαια Βιθυνίας, 325 μ.Χ.), στην οποία συμμετείχε και ο επίσκοπος Λευκάδος Αγάθαρχος, ως εκπρόσωπος της Εκκλησίας της Παλαιάς Ηλείου. Στην επιστροφή του στη Λευκάδα, τον ακολούθησαν πέντε από τους Θεοφόρους Πατέρες. Οι δύο από τους Πατέρες ασκήτευαν στο σημερινό μοναστήρι της Φανερωμένης, ενώ οι τρεις διάλεξαν

αυτή τη σπηλιά, όπου έμειναν για το υπόλοιπο της ζωής τους, με νηστεία, αγρυπνία και προσευχή. Θάφτηκαν μέσα στο σπήλαιο εκεί που σήμερα είναι ο μικρός ναός. Η Αγία Τράπεζα είναι πάνω από τον τάφο του ενός από τους Πατέρες. Ο δεύτερος είχε ταφεί στο σημείο όπου σήμερα καίει μεγάλο καντήλι. Από τον τάφο του τρίτου από τους Πατέρες αναβλύζει συνεχώς αγίασμα, του οποίου η στάθμη δεν ελαττώνεται χειμώνα – καλοκαίρι, ανεξάρτητα από τις καιρικές συνθήκες και τον αριθμό των προσκυνητών που θα αντλήσουν απ' αυτό.

Δυστυχώς δε γνωρίζουμε τα ονόματα των Αγίων Πατέρων. Η αγιότητά τους όμως φανερώνεται με τα θαύματά τους, σε όσους με πίστη τους επικαλούνται. Στο ησυχαστήριο ανήκει η «σφραγίδα των Αγίων Πατέρων», μολύβδινη, κυκλική, με χαραγμένες τις τρεις μορφές των Αγίων. Τους τελευταίους αιώνες το μοναστήρι λειτουργούσε ως μετόχι της Ι. Μονής Αγ. Γεωργίου στους Σκάρους. Εγκαταβιούσαν εκεί μοναχές ως το 1978, όταν και η τελευταία μοναχή Μαρία «αναπαύθηκε εκ των κόπων της». Είναι όλες θαμμένες στο προαύλιο της Μονής.

(πηγή : <http://www.imli.gr>)

Π13 : *Θυμάμαι πιτσιρικάς υπολλείματα της βιβλιοθήκης σκορπισμένα στο πάτωμα του ανωγιού του κτίσματος που βρισκόταν το ηγουμενείο. Μου είχαν προξενήσει τότε εντύπωση η καλλιγραφία των διαφόρων εγγράφων, που τα καταστούσαν όμως και απαγορευτικά στο να μπορέσω να τα διαβάσω τα περισσότερα, καθώς και οι επίσημες σφραγίδες από βουλοκέρι σε φακέλους – έγγραφα αλληλογραφίας.*

(προφορική μαρτυρία - nikiana.wordpress.com)

Π14 : *Το καμπαριό εξάλλου έχει πέσει εδώ και πολύ καιρό – από πιτσιρικάς το θυμάμαι που είχε μπατάρει. Δεν πρέπει να ήταν και καλή κατασκευή ευθύς εξαρχής. Σε άλλα πράγματα έδιναν τότε προτεραιότητα στα μοναστήρια, όχι τόσο στα καμπαριά. Αυτό συνέβαινε συνήθως στις ενοριακές εκκλησίες. Άσε που η καμπάνα είχε κι αυτή «κλουβιάνει» με τον καιρό.*

(προφορική μαρτυρία - <http://www.kolivas.de/archives/29648>)

Π15 : *Συγχαρητήρια σε οσους συνέβαλαν στο άνοιγμα του μοναστηριού Αι Γιώργη στα Κολουβάτα, στο πολιτιστικό σύλλογο Οι Σκάρου, σε σένα Φίλιππα, αλλά και ενα μεγάλο ευχαριστώ στο Δεσπότη κ.κ. Θεόφιλο Πάντα ΑΞΙΟΣ ΔΕΣΠΟΤΑ. Πως όμως να χτυπήσει η καμπάνα Φίλιππα που οι επιτήδειοι τα χρόνια εκείνα δεν άφησαν τίποτε, υπήρξα μάρτυρας εκείνης της εποχής, θυμάμαι τη συχωρεμένη μάνα μου να λέει ότι του έκλεψαν ακόμη και το άλογο. Ρίξε μια μάτια στα ακίνητα της Νικιάνας και θα καταλάβεις.*

(προφορική μαρτυρία - <http://www.kolivas.de/archives/29648>)

Π16 : Ακολουθεί απόδοση του αυθεντικού κειμένου της Εφημερίδας.

«Ο κύριος Ουάρδ στη Λευκάδα»

Ο Αρμοστής φθάσας αρ της νήσου μας, ενώ η Νομοθετική συνέλευση ευρίσκετο εν τω μέσω των εργασιών της, διεκοίνωσε ότι αναβάλλει αυτών, μη δεχών να ψηφίσει ή να ακυρώσει νόμον τίνα αποβλέποντας τα Ιονικά πράγματα πριν η λάβει πλητοφορίας περί αυτών. Προ του σκοπόν τούτον όπερ ότι θέλει περιέλθει της νήσου.

Το πρωί της Πέμπτης 9/21 ιστάμενον έφθασεν στο νησί μας, ήδωμεν λοιπόν αν εν της ενταύθα διαμονής του δυνάμεθα να εξάγομεν ποιόν του_ (μη αναγνώσιμο). Περί ται 10 π.μ της αυτής ημέρας απέβη εις την πόλη μας, διήλθε την αγορά μας και επισκέφθηκε τας αλυκάς – ύπαγεν εις το παλάτι του τοποτηρητή, ελεύθη και προ ται 4 μ.μ ομού με τους συνοδεύοντας αυτών και με τον τοποτηρητή, ύπαγε εις την Μονή της Φανερωμένης, επέστρεψε προ τας Εσπέρας και διεύθυνση προς το Φρούριον. Το επόμενο πρωί πάλιν επήγε εις τη Μονή του Αγίου Γεωργίου στους Σκάρους, όπου ως ηκούσαμεν εθαύμασε την ωραία θέατου τόπου εκείνου, επέστρεψε εις την πόλην προ μεσημβρίαν, προ της 1 και μισή. Έδοσεν_ (μη αναγνώσιμο) ώραν με τον ύπαρχον και τοποτηρητόν – απήλθεν έως την_ (μη αναγνώσιμο) ώρα το φρούριον, ελεύθη και πλέον δεν εφάνη εις την πόληνμ αλλά προ το μερονύκτιον ή την αυγή αναχώρησον.... (συνεχίζει στο δεύτερο κεφάλαιο)

Π17 : Ο Άγγλος γεωλόγος και περιηγητής David Thomas Ansted γεννήθηκε στο Λονδίνο το 1814 και πέθανε στο Μέλτον (Woodbridge, Suffolk) το 1880. Σπούδασε στο πανεπιστήμιο Καίμπριτζ και στα 1840 έγινε καθηγητής της Γεωλογίας στο κολλέγιο Κινγκ του Λονδίνου. Το 1845 ανέλαβε καθηγητής της στρατιωτικής σχολής του Addiscombe και αργότερα δίδαξε στο κολλέγιο Putney του Λονδίνου. Ο Ansted δημοσίευσε εκτός από διάφορα επιστημονικά έργα και αρκετά ταξιδιωτικά από τις διάφορες περιηγήσεις του. Το 1863 ταξίδεψε στα Ιόνια Νησιά. Πέρασε και από τη Λευκάδα. Τις εντυπώσεις του από το ταξίδι αυτό δημοσίευσε στο βιβλίο του με τίτλο «The Ionian Islands in the year 1863».

Π18 : ελεύθερη μετάφραση από τα αγγλικά κειμένου του Ansted

Στα περισσότερα βουνά των Ιονίων Νήσων βρίσκεται ένας θρησκευτικός οίκος - μοναστήρι, άλλοτε στην κορυφή ή στο πλησιέστερο πρακτικά σημεία. Μερικά είναι μεγάλα και κατοικούνται σε τακτική βάση, ενώ άλλα κατοικούνται συγκεκριμένες χρονικές περιόδους όπου μια γιορτή του Αγίου είναι πιθανόν να προσελκύσει μεγάλους αριθμούς επισκεπτών. Ελάχιστα αποτελούν την μόνιμη κατοικία ενός ή δύο μοναχών ή καλογριών, και άλλα είναι απλά ερημητήρια. Λίγα είναι εκείνα που διατηρήθηκαν μέχρι πρότινος κατά το παλιό στυλ, και με παρόμοιο τρόπο με τα αντίστοιχα στις Ρωμαιοκαθολικές χώρες, διαδίδονται σκανδαλώδεις ιστορίες σχετικά με τα τεκταινόμενα γειτονικών μοναστηρίων με παρακείμενες γυναικείες μονές.

Κανένα τέτοιο στοιχείο δεν έχει στιγματίσει την φήμη του μοναστηρίου του Αγίου Γεωργίου στους Σκάρους. Το κτίριο είναι τεράστιο, και υπάρχουν επαρκή καταλύματα για τους φιλοξενούμενους. Επί της παρούσης υπάρχουν μόνο δύο μοναχοί, σεβάσμιοι έξυπνοι γέροι, που γνωρίζουν και ενδιαφέρονται (τοιουτοτρόπως) ελάχιστα για τα τεκταινόμενα στον έξω κόσμο (ελεύθερη απόδοση). Το οίκημα τους είναι βολικό, ασφαλές και υγιεινό. Διαθέτουν όλα τις βασικές ανέσεις και είναι πρόθυμοι και ικανοί να προσφέρουν κατάλυμα σε ξένους σε περίπτωση ανάγκης.

Η τοποθέτηση του Μοναστηρίου σε ορεινή περιοχή είναι επιβεβλημένη από την ανάγκη υπεράσπισης του κατά ληστών αλλά και λύκων. Είναι τοιχισμένο και διαθέτει **διπλές πύλες** (?). Υπάρχει μια **μικρή αυλή** κατά τη είσοδο. Στη μια πλευρά βρίσκεται ο ναός, μεγάλος αναλογικά με τον πληθυσμό, και γύρω από τις δύο πλευρές βρίσκονται τα καταλύματα / κατοικίες. Είναι ιδιαίτερα απλά και με την ελάχιστη δυνατή επίπλωση. Απέναντι από τον ναό (είναι προφανές ότι με τον όρο *chapel* εννοεί το καθολικό) είναι η τράπεζα ή ο χώρος σίτισης, ο οποίος χρησιμεύει και σαν επιπλέον κατάλυμα σε περίπτωση ανάγκης. Κοντά σε αυτό βρίσκονται οι ξενώνες, και τα κελιά ή δωμάτια των μοναχών. Αυτά είναι μικρά και συχνά αποτελούνται από απλούς γυμνούς τοίχους με στέγη, μία τρύπα / οπή στον τοίχο για τον αερισμό και ηλιασμό τους και την αντίστοιχη θύρα εισόδου τους. Το πάτωμα είναι καλυμμένο με χώμα, που όμως σε θερμά περιβάλλοντα δεν προκαλεί ιδιαίτερο πρόβλημα και καθώς οι Έλληνες ντύνονται με χοντρά ρούχα, μπορούν και αντιμετωπίζουν το περιοδικό κρύο της περιοχής.

Ανέφερα ότι μόνο δύο μοναχοί κατοικούν σε μόνιμη βάση το μοναστήρι των Σκάρων, οι οποίοι είναι ευχάριστοι, φιλόξενοι και δείχνουν ειλικρινείς. Η υποδοχή μου ήταν θερμή, με υπερβολικό ανταλλαγή χειραψιών, ενώ έπειτα οδηγήθηκα στον ναό όπου μου υπεδείχθησαν όλες οι διαφορετικές εικόνες. Στη συνέχεια οδηγήθηκα στην τράπεζα (τραπεζαρία) όπου έκατσα σε κάποιο είδος καναπέ. Οι δύο μοναχοί κάθισαν απέναντι μου, ενώ ένας / μια συνοδός προετοίμαζε καφέ. Προηγούμενως μου προσφέρθηκε μια καράφα με λίγη ρακί. Δοκίμασα λίγο, έπειτα την ανακάτεψα με νερό και την βρήκα πολύ δροσιστική / αναζωογονητική (*refreshing*). Σύντομα ο καφές ήταν έτοιμος και μου προσφέρθηκε μαζί με μισή ντουζίνα κομματιών ψωμιού που είχαν ξηρανθεί εντελώς στον αέρα ή στον ήλιο ώστε να είναι τελείως σκληρά και τραγανά και σχεδόν μουχλιασμένα (παξιμάδια ;). Αυτή η μορφή ξηρού ψωμιού είναι ένα είδος μπισκότου. Ο καφές ήταν εξαιρετικός. Στη συνέχεια ζήτησα να δώ ένα συγκεκριμένο χειρόγραφο των Ευαγγελίων, για το οποίο είχα ακούσει και το οποίο μου παρεδόθη μαζί με άλλο ένα που ήταν στην κατοχή των ιερέων. Και τα δύο ήταν γραμμένα σε αξιοθαύμαστη μορφή και διατηρημένα σε εξαιρετική κατάσταση, αλλά δεν ήταν παλαιά. Τέτοια μοναδικά τεκμήρια (*curiosities*) που ίσως κάποτε να υπήρχαν στα Ελληνικά Μοναστήρια, έχουν από καιρό εκλείψει στα Ιόνια Νησιά και πραγματικά, εκτός από το όρος Άθως και σε ελάχιστα άλλα μέρη, είναι λίγα αυτά που μπορεί κανείς να διδαχθεί σε τέτοιες βιβλιοθήκες, τόσο μακριά από την Ευρώπη.

Οι μοναχοί είναι απλοί, ευγενικοί και ευχάριστοι άνθρωποι. Πιστεύουν στις μορφές της θρησκείας τους και πραγματικά ακολουθούν τις νηστείες, χωρίς αμφιβολία αποσκοπώντας στην ταπείνωση της σάρκας, μα τέτοια ακραία παραδείγματα είναι ελάχιστα σε αριθμό και δείχνουν συνεχώς να μειώνονται.

Είναι αδύνατον να απομακρυνθείς αρκετά προς οποιαδήποτε κατεύθυνση χωρίς να αντικρίσεις κάποιο κτήριο αφιερωμένο σε εκκλησιαστικούς σκοπούς, αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις τα κτήρια αυτά χρησιμοποιούνται μόνο μια φορά το χρόνο, στην περίπτωση μιας γιορτής του Αγίου στον οποίο είναι αφιερωμένα.

Προτού αναχωρήσω από το Μοναστήρι των Σκάρων, μου ζητήθηκε το όνομά μου, το οποίο έγραψα με ελληνικούς χαρακτήρες. Καθώς χρειάστηκε προηγουμένως να διαβάσω έναν ή δύο στίχους του Ευαγγελίου σε ένα από τα χειρόγραφα, παρατήρησα ότι εθεωρείτο αξιοθαύμαστο το γεγονός ότι μπορούσα να γράφω και να διαβάζω στην Ελληνική διάλεκτο, ενώ δεν μπορούσα αντίστοιχα ούτε να μιλήσω ούτε να κατανοήσω τα Ρωμαίικα. Τόσο ολοκληρωτική είναι αυτή η αντίθεση της συνήθους κατάστασης σε αυτή τη χώρα, όπου όλοι φυσικά μιλάνε, και τόσοι λίγοι μπορούν να διαβάζουν και να γράφουν, που αποτελεί πραγματικά ένα φαινόμενο.

Αφού χαιρέτησα τους φίλους μου μοναχούς, επέστρεψα πίσω στην πόλη, από ένα πιο απόκρημνο δρόμο από αυτόν που είχα έρθει. Καθ' οδόν σταμάτησα να κοιτάξω σε ένα πολύ εντυπωσιακό και γραφικό τμήμα των λόφων που είχε υποχωρήσει και ξεκολλήσει από την πλαγιά με ένα μοναδικό τρόπο. Το αποκαλυμμένο μέρος αυτού καθώς προεξείχε του εδάφους πρέπει να ήταν τουλάχιστον πενήντα πόδια στο πλάτος και είκοσι στο πάχος του. ...περιγράφει το ησυχαστήριο των Άγιων Πατέρων στη συνέχεια.

David Thomas Ansted (1814-1880)«The Ionian Islands in the year 1863»)

Π19 : Ο Μητροπολίτης Λευκάδας και Ιθάκης κ.κ. Θεόφιλος -όπως και ο ιερέας της ενορίας ακολούθως- αναφέρθηκαν στις προσπάθειες που καταβάλλεται από την Μητρόπολη για να γίνει κατ' αρχάς μια μελέτη με σκοπό να ενταχθεί αργότερα το μοναστήρι σε κάποιο πρόγραμμα ανασύλωσης. Σε ότι αφορά τουλάχιστον το καθολικό του μοναστηριού που αν αφεθεί στη σημερινή του εγκατάλειψη θα πέσει με τον καιρό. Υπάρχουν αυτή τη στιγμή γύρω στις 3.000 ευρώ διαθέσιμα χρήματα στην μητρόπολη για τη μελέτη, που όμως δεν επαρκούν - απ' ό,τι ακούσαμε απαιτούνται για το σκοπό αυτό 18.000 ευρώ. Έτσι καλέστηκαν οι παριστάμενοι, αλλά και όλοι όσοι μπορούν να βοηθήσουν, να ενισχύσουν με την προσωπική τους συνεισφορά την προσπάθεια αυτή που γίνεται, ώστε να μαζευτούν τα απαραίτητα για την μελέτη χρήματα. (Εσπερινός στον χώρο της Μονής)

Κεφ.11 Βιβλιογραφία.

Παναγιώτης Αργυρός, «Ι. Μονή Αγίου Ιωάννου στο Ροδάκι : Αρχιτεκτονική και επεμβάσεις. Η επόμενη μέρα των μνημείων», Πρακτικά Συνεδρίου – Τα Μοναστήρια της Λευκάδας, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδος, Αθήνα 2010.

Νίκος Βαγενάς, «Το Κάστρο της Αγίας Μαύρας, 133-1977», Fagotto, Αθήνα 2001.

Αριστοτέλης Βαλαωρίτης, «Μία κατά τον Β΄ προ Χριστού αιώνα εθνική εν Λευκάδι συνέλευσης», περ. "Εστία", τ. 4, τεύχος 98, Αθήνα 1877, σελ [725-730].

Αναστασία Β. Γαζή, «Ένα δάσος θυμάται», Εκδόσεις "Αιγής", Πειραιάς 2011.

Πατήρ Γεράσιμος Ζαμπέλης, «Ο Μοναχισμός στη Λευκάδα. Παρεμβάσεις στην "Γεωγραφία" του χώρου», Πρακτικά Συνεδρίου – Τα Μοναστήρια της Λευκάδας, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδος, Αθήνα 2010.

Πατήρ Γεράσιμος Ζαμπέλης, «Ιερά Μονή Αγίου Γεωργίου (Σ)Κάρων», Τα μοναστήρια της Λευκάδος - Ιστορία της Εκκλησίας της Λευκάδος, Τόμος Ε΄, Ανέκδοτο προσωπικό αρχείο Πατήρ Γεράσιμος Ζαμπέλης.

Κίμων Θέρμος, «Η Ι. Μονή του Αγίου Ιωάννου του Προδρόμου στο Λιβάδι της Καρυάς. Η διερεύνηση ενός παραγωγικού και πολιτισμικού συστήματος. Η παρακμή, οι προοπτικές, οι μετασχηματισμοί», Πρακτικά Συνεδρίου – Τα Μοναστήρια της Λευκάδας, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδος, Αθήνα 2010.

Θ. Καλαφάτης, «Λευκάδα 1864-1994», "Επτά Ημέρες" εφ. Καθημερινή, 03-07-1994, σελ [10-11].

Γιώργος Καραμπελιάς, "Συνωστισμένες στο Ζάλογγο", Αθήνα 2011.

Φραγκίσκα Κεφαλλωνίτου, «Η Ι. Μονή Φανερωμένης Λευκάδας από το Χθές στο Σήμερα», Πρακτικά Συνεδρίου – Τα Μοναστήρια της Λευκάδας, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδος, Αθήνα 2010.

Δημοσθένης Α. Κουνιάκη, «Ο Καποδίστριας και η συγκέντρωση αρματολών του Μαγεμένου στη Λευκάδα τον Ιούλιο του 1807», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς 1971, τόμος Α, Αθήνα 1972.

W. Dörpfeld, «Η πορεία των ανασκαφών και ερευνών επί της Λευκάδος», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς, τόμος Β΄ -1972, Αθήνα 1973.

Μαρία Λαμπρινού, «Χάρτης φυσικών πόρων και αρχαιοτήτων Λευκάδας και περιχώρων του έτους 1757», Ηπειρωτικά Χρονικά, τόμος 40, Ιωάννινα 2006.

Μαρία Λαμπρινού, «Αμαξική - Ένα Μεσαιωνικό Προάστιο γίνεται πρωτεύουσα της Λευκάδας», ΣΤ΄ Διεθνές Πανιώνιο Συνέδριο – Ζάκυνθος 23-27 Σεπτεμβρίου 1997, Πρακτικά, Τόμος Τρίτος, Αθήνα 2002.

Μαρία Λαμπρινού, «Τρία Ενετικά Μνημεία στον πορθμό της Λευκάδας : Φρούριο Αγίας Μαύρας, Ναός Αγίου Γεωργίου, Ενετικές Αλυκές», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς 2004-2006, τόμος Ι, Αθήνα 2006.

Μαρία Λαμπρινού, «Ι. Μονή Αγίας Μαύρας στη Λευκάδα, Ιστορικές πληροφορίες και σχέδια», Πρακτικά Συνεδρίου – Τα Μοναστήρια της Λευκάδας, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδος, Αθήνα 2010.

Δ. Μαλακάσης, "Τα παλιά σπίτια της Λευκάδος", Fagotto – Θρόισμα, επανέκδοση από την Επετηρίδα της Εταιρείας Λευκαδικών Μελετών, τόμος ΣΤ΄ - 1982, Αθήνα 2000.

Κωνσταντίνος Μαχαιράς, «Η Λευκάς επί Ενετοκρατίας (1684-1797)», Αθήναι 1951 (ανατύπωση: Αθήνα, Πορεία 2008).

Ευαγγέλου Π. Λέκκου, «Τα Ελληνικά Μοναστήρια», ένθετο αφιέρωμα εφ. "Ελεύθερος Τύπος", εκδ. "Ιχνηλάτης", Αθήνα 1995.

Κωνσταντίνος Γ. Μαχαιράς, «Ναοί και Μοναί Λευκάδος», Βιβλιοθήκη Ιστορικών Μελετών, Αθήνα 1957.

Κ. Μαχαιρά, «Λευκάς και Λευκάδιοι - Επί Αγγλικής Προστασίας (1810-1864)», Εταιρεία προς Ενίσχυσιν των Επτανησιακών Μελετών, Κέρκυρα 1940.

Ν. Γ. Μοσχονά, "Κοινωνικές δομές στα Ιόνια νησιά στη Μεταβυζαντινή περίοδο", Κέντρο Μελετών

Ιονίου : Κοινωνία-Περιβάλλον-Πολιτισμός, Πρακτικά Συμποσίου 1984, Αθήνα 15-17 Οκτωβρίου, Αθήνα 1984.

Αναστάσιος Ορλάνδος, " Εις την Λευκάδα 1969", Έργο Αρχαιολογικής Εταιρείας [1969], σελ [207].

Αναστάσιος Κ. Ορλάνδος, "Μοναστηριακή Αρχιτεκτονική", Βιβλιοθήκη της Αρχ. Εταιρείας, αριθμ.64, ανατύπωση 2ης έκδοσης, Αθήνα 1999.

Χαρά Παπαδάτου – Γιαννοπούλου, «Λευκάδα ερευνώντας», Αχαϊκές Εκδόσεις, Πάτρα 1999.

Κωνσταντίνος Σ. Παπαϊωάννου, «Τα Ελληνικά Μοναστήρια σαν αρχιτεκτονικές συνθέσεις», Διατριβή υποβληθείσα στην Ανωτάτη Σχολή Αρχιτεκτόνων του Ε.Μ.Π, ανατύπωση της πρώτης έκδοσης του 1977, Αθήνα 2007.

Εμμ. Πρωτοβάλλη, Ιγνάτιος Μητροπολίτης Ουγγροβλαχίας, Αθήνα 1959 (χαρτοφυλάκειο Λευκάδας).

Π. Γ. Ροντογιάννης, «Λευκάδα : Η ιστορία του νησιού», "Επτά Ημέρες" εφ. Καθημερινή, 03-07-1994.

Π. Γ. Ροντογιάννης, Ιστορία της Νήσου Λευκάδος, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, τ. Α', Αθήνα 1980 (ανατύπωση 2005)

Π. Γ. Ροντογιάννης, Ιστορία της Νήσου Λευκάδος, Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, τ. Β', Αθήνα 1982 (ανατύπωση 2006)

Π. Γ. Ροντογιάννης, «Ο πληθυσμός της Λευκάδος από το απώτερο παρελθόν ως το 1991 μ.Χ.», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς, τόμος Η', Αθήνα 1995.

Π. Γ. Ροντογιάννης, «Σεισμολόγιο Λευκάδος (1469-1971)», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς, τόμος Η', Αθήνα 1995

Π. Γ. Ροντογιάννης, "Η Χριστιανική Τέχνη στη Λευκάδα", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τόμος Γ' - 1973, Αθήνα 1974.

Χρ. Σολδάτος, «Χριστιανική Ζωγραφική - Η Μεταβυζαντινή και Επτανησιακή τέχνη στις Εκκλησίες και τα Μοναστήρια της Λευκάδας (15ος - 20ος αιών)», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1999.

Αριστοξένου Δ. Σκιαδά, «Άρτεμις Λευκαδία», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς 1971, τόμος Α, Αθήνα 1972.

W. Van Seidlitz, «Γεωλογική Έρευνα της Φύσεως της Νήσου Λευκάδος», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς, τόμος Β' -1972, Αθήνα 1973.

Π. Τουλιάτος, Δ. Γάντε, «Τοπική Ιστορική Αντισεισμική Δόμηση - το παράδειγμα της Λευκάδας», Ε.Μ.Π. Τμήμα Αρχιτεκτόνων - Τομέας Συνθέσεων Αρχιτεκτονικής Τεχνολογίας, Αθήνα 1995.

Μάρω Αποστόλου Φίλιππα, «Μοναστήρια της Λευκάδας, Παρελθόν, Παρόν και Μέλλον», Πρακτικά Συνεδρίου – Τα Μοναστήρια της Λευκάδας, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδος, Αθήνα 2010.

Μ. Φίλιππα Αποστόλου, "Η Αρχιτεκτονική φυσιογνωμία των οικισμών της Λευκάδος", Ε.Μ.Π., Πρόγραμμα ελεύθερης έρευνας, Αθήνα 1992.

Ροζαλία Χριστοδουλοπούλου, Μάρω Φίλιππα Αποστόλου, "Η δομή του αγροτικού χώρου στη περιοχή του μοναστηριού της Κόκκινης εκκλησίας στη Λευκάδα", Περιοδικό "Αρχαιολογία",

Ιανουάριος - Μάρτιος 1998, τεύχος 66.

Κυριακούλας Αργύρου, Σπυριδώνος Λευροκοίλου, Μαριγούς Φίλιππα, "Η αρχιτεκτονική της Λευκάδος", Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς τ.Α' , Αθήνα 1971, σελ [175-276]

Manuel Fiedler, «Η Αρχαία Λευκάδα και τα σπίτια της», Περιοδικό "Αρχαιολογία", Ιούλιος - Σεπτέμβριος 2009, τεύχος 112, σελ [38-46].

Άγγελος Χόρτης, «Η φορολογία της Δεκάτης στη Λευκάδα επί Ενετοκρατίας», Πρακτικά Δ΄ Συνεδρίου Επτανησιακού Πολιτισμού – Από την Τοπική Ιστορία στη συνολική : Το παράδειγμα της Λευκάδας (15^{ος}- 19^{ος} αιων.), Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Αθήνα 1996.

Άγγελος Χόρτης, «Τα Μοναστήρια της Λευκάδας : Ο ρόλος τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή του νησιού κατά την εποχή της Βενετοκρατίας και τις αρχές του 19^{ου} αιώνα», Πρακτικά Συνεδρίου – Τα Μοναστήρια της Λευκάδας, Πνευματικό Κέντρο Δήμου Λευκάδος, Αθήνα 2010.

Ernst Van Hille, «Ιστορία της Λευκάδας – Λευκάδος κατά την αρχαιότητα», Εταιρεία Λευκαδικών Μελετών, Επετηρίς, τόμος Β΄ -1972, Αθήνα 1973.

Ερευνητικό Ε.Μ.Π., Αποτίμηση και Σύνταξη συστάσεων για τις επεμβάσεις στα κτίρια του ιστορικού οικισμού στην Λευκάδα,

(ερευνητική ομάδα : Ε. Βιντζηλαίου, Π. Τουλιάτος, Κ. Ρεπάπης, Χ. Αδάμη, Α. Ζαγκότσης, Ε. Λεονάρδος, Β. Παλιεράκη), Αθήνα Μάρτιος 2004

Ινστιτούτο Μεσογειακών Σπουδών Ι.Τ.Ε., Οθωμανικές Πηγές για τη νεώτερη ιστορία της Λευκάδας,

(Η. Κολοβός, Μ. Σαρηγιάννης, Σπύρος Ι. Ασδραχάς), Πανεπιστημιακές εκδόσεις Κρήτης, Ηράκλειο 2013.

Κεφ.12 Κατάλογος σχεδίων.

Πινακίδες θυρών και παραθύρων :

- Θ-01_Μεταλλικό πλαίσιο δίδυμων ανοιγμάτων κτηρίου Α.
- Θ-02_Μεταλλική πόρτα (βοηθητική) κτηρίου Α.
- Θ-03_Κύρια ταμπλαδωτή πόρτα εισόδου των κτηρίων.
- Θ-04_Μεταλλική θύρα εισόδου στο μοναστήρι.
- Θ-05_Ξύλινο δίφυλλο παράθυρο με εξωτερικά σκούρα (1).
- Θ-06_Ξύλινο μονόφυλλο παράθυρο.
- Θ-07_Ξύλινη θύρα κατωγιού κτηρίου Β.
- Θ-08_ Ξύλινο δίφυλλο παράθυρο με εξωτερικά ταμπλαδωτά σκούρα εσωτερικής αναδίπλωσης.
- Θ-09_Ξύλινη θύρα ισογείου κτηρίου Γ (1).
- Θ-10_Ξύλινη θύρα ισογείου κτηρίου Γ (2).
- Θ-11_Ξύλινη θύρα ισογείου κτηρίου Γ (3).
- Θ-12_Ξύλινο δίφυλλο παράθυρο με εξωτερικά σκούρα (2).
- Θ-13_Ξύλινη διπλή θύρα εισόδου Καθολικού.
- Θ-14_Ξύλινο παράθυρο Καθολικού.

Πινακίδες νέων στεγών :

- ΣΤ-01_Πινακίδα μορφής και κατάστασης τεγίδων στέγης Καθολικού.
- ΣΤ-02_Τρισδιάστατη απεικόνιση στέγης κτηρίου Α.
- ΣΤ-03_Τρισδιάστατη απεικόνιση στέγης κτηρίου Β.
- ΣΤ-04_Τρισδιάστατη απεικόνιση στέγης κτηρίου Γ-1 (Τράπεζα).
- ΣΤ-05_Τρισδιάστατη απεικόνιση στέγης κτηρίου Γ-2.
- ΣΤ-06_Τρισδιάστατη απεικόνιση στέγης Καθολικού.

Πινακίδες σχεδίων αποτύπωσης – υφιστάμενης κατάστασης :

- A-01_Τοπογραφικό σχέδιο αποτύπωσης σε κλίμακα 1-200.
- A-02_Σύνολο σχεδίων αποτύπωσης κτηρίου Α σε κλίμακα 1-50.
- A-03_Σύνολο σχεδίων αποτύπωσης κτηρίου Β σε κλίμακα 1-50.
- A-04_Κάτοψη στάθμης ισογείου και ορόφου του συγκροτήματος κελιών σε κλίμακα 1-50.
- A-05_Εσωτερική όψη συγκροτήματος κελιών σε κλίμακα 1-50.
- A-06_Τομές κατά τον διαμήκη άξονα του συγκροτήματος κελιών σε κλίμακα 1-50.
- A-07_Εγκάρσιες τομές και όψη εξωτερικού περιβόλου του συγκροτήματος κελιών σε κλίμακα 1-50.
- A-08_Σύνολο σχεδίων αποτύπωσης Καθολικού σε κλίμακα 1-50.

Πινακίδες σχεδίων πρότασης επανάχρησης :

- Π-01_Τοπογραφικό σχέδιο πρότασης σε κλίμακα 1-200.
- Π-02_Σύνολο σχεδίων πρότασης κτηρίου Α σε κλίμακα 1-50.
- Π-03_Σύνολο σχεδίων πρότασης κτηρίου Β σε κλίμακα 1-50.
- Π-04_Κάτοψη στάθμης ισογείου και ορόφου του συγκροτήματος του

οινοποιείου σε κλίμακα 1-50.

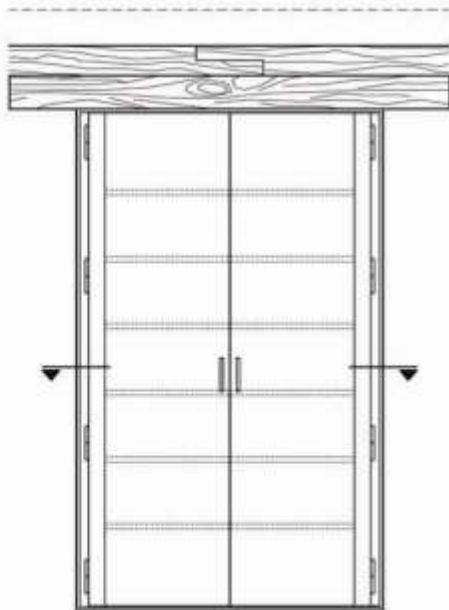
Π-05_Εσωτερική όψη πρότασης του οινοποιείου σε κλίμακα 1-50.

Π-06_Σύνολο τομών πρότασης του συγκροτήματος του οινοποιείου, σε κλίμακα 1-50.

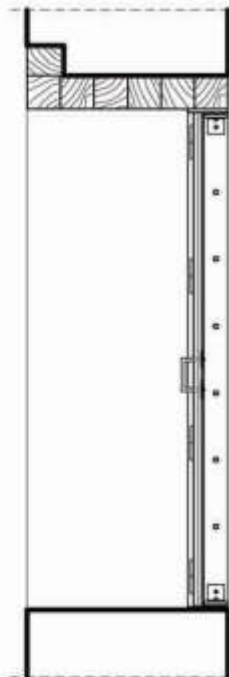
Π-07_Σύνολο σχεδίων πρότασης Καθολικού σε κλίμακα 1-50.

Π-08_Κατασκευαστική λεπτομέρεια τομής κτηρίου Β σε κλίμακα 1-10.

Π-09_Κατασκευαστική λεπτομέρεια τομής Καθολικού σε κλίμακα 1-10.

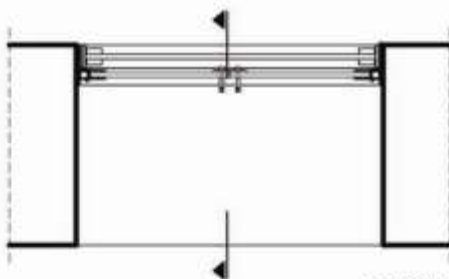
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΤΟΜΗ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Κατασκευή πλαισιωτού μεταλλικού φορέα με λάμες πάχους 12 mm στερεωμένος στον λίθινο τοίχο και δεύτερου εσωτερικού με συγκολλημένες μεταλλικές ράβδους. Οι γωνιές του δεύτερου φορέα στερεώνονται με μεταλλικές γωνιές ισοσκελείς 50X4. Στο πίσω μέρος του εσωτερικού φορέα στηρίζεται διπλό τζάμι (2 X 1 εκ πάχος) στηριζόμενο σε πλάγιους εσωτερικούς τετράγωνους κοιλοδοκούς 25X25X2 mm.

ΚΑΤΩΨΗ

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ"
Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ**

ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ

ΑΡ.ΠΙΝ.

Θ.01

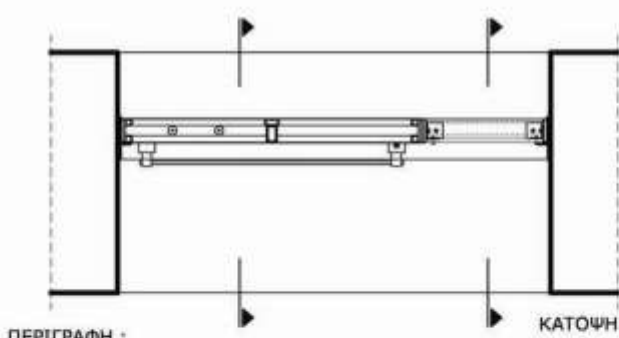
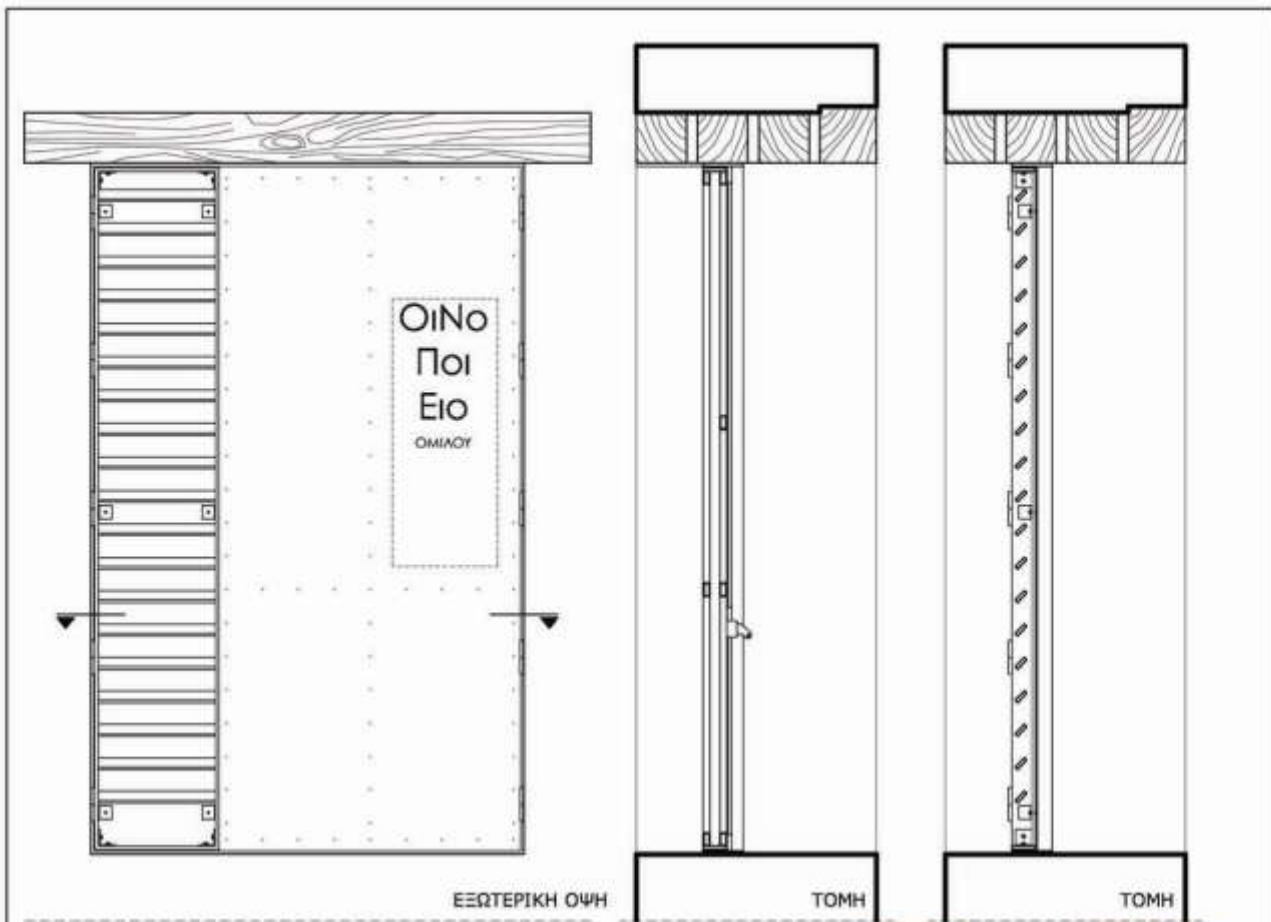
ΑΚ. ΕΤΟΣ
2011-12

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π
ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π

ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ :
Π-Α1, Π-Α2

**ΚΛΙΜΑΚΑ
1-20**

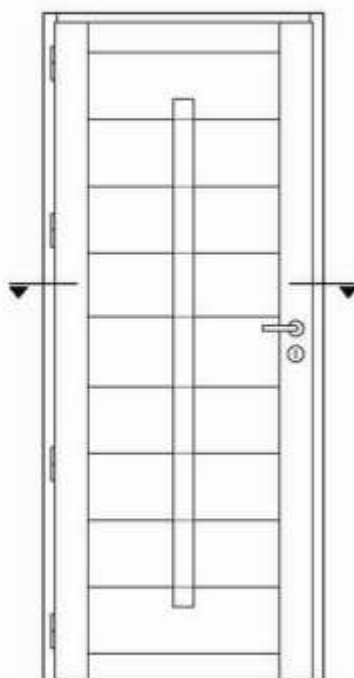

Κατασκευή πόρτας σε δύο μέρη που στερεώνονται σε μεταλλικό πλαίσιο με φαρδιές λάμες στο πάχος του τείχους. Το μεγαλύτερο τμήμα κατασκευάζεται με εσωτερικό μεταλλικό σκελετό από κοιλοδοκούς προφίλ στο μέσο του πλαισίου 40Χ20Χ2 mm και 50Χ30Χ3 mm ενώ οι αντίστοιχες στα πλάγια προφίλ 20Χ2 αντίστοιχα. Εξωτερικά ντύνεται με διάτρητη λαμαρίνα πριτανωμένη στον υποκείμενο σκελετό. Οι ισοσκελείς μεταλλικές γωνιές στο μικρότερο τμήμα έχουν διατομή 40Χ2,5 mm και στο πίσω μέρος του στηρίζεται μονό τζόμι 1 εκ. Κατά το ύψος του διατάσσονται υπό γωνία μεταλλικές λάμες πλάτους 5 εκ.

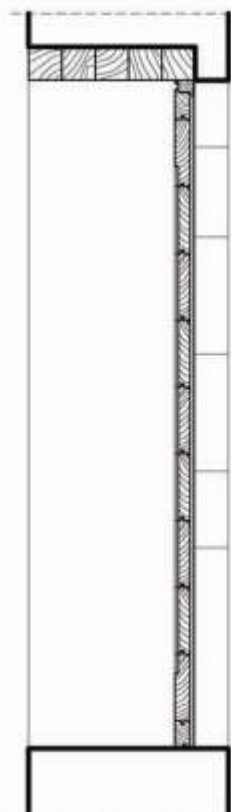
	ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ" Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ : ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ	
		ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ	ΑΡ.ΠΙΝ.
ΑΚ. ΕΤΟΣ 2011-12	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π	ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ : Θ-Α2	ΚΛΙΜΑΚΑ 1-20

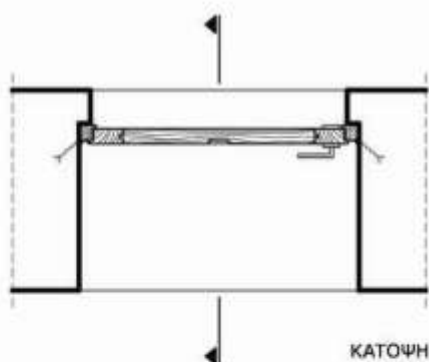
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΤΟΜΗ

ΚΑΤΟΨΗ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Θύρα εξωτερική περαστή ταμπλαδιωτή με επάλληλα στοιχεία (τραβέρες 200X46 mm με εγκοπή για την απορροή των τρεχούμενων νερών) συνδεδεμένα τόσο μεταξύ τους (με ημιχαρακτή σύνδεση) όσο και με τα περιμετρικά κατακόρυφα στοιχεία πλαισίου (μολί - 90X46mm). Περιμετρική κάσα 46X46 mm και αρμοκάλυπτρο.

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ"
Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ**

ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ

ΑΡ.ΠΙΝ.

Θ.03

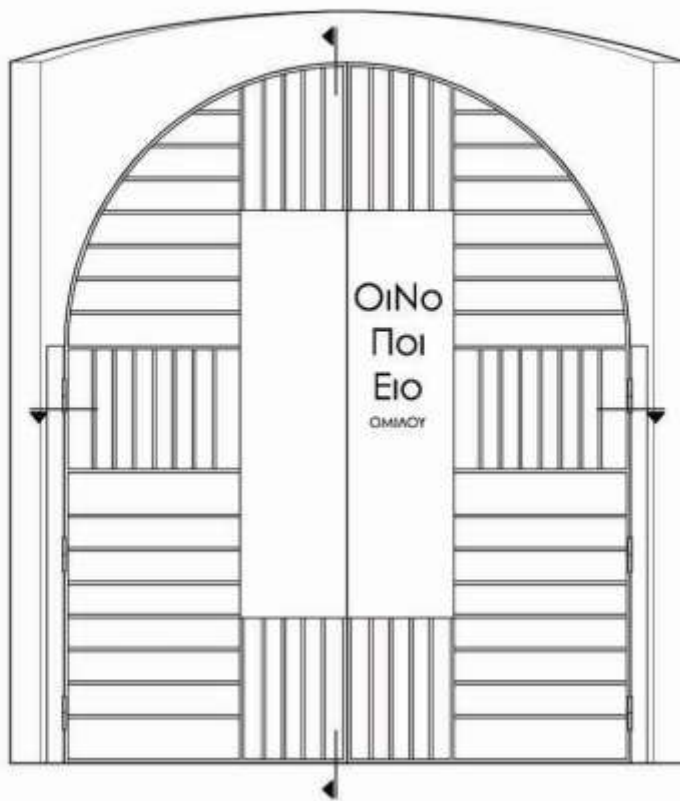
ΑΚ. ΕΤΟΣ
2011-12

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

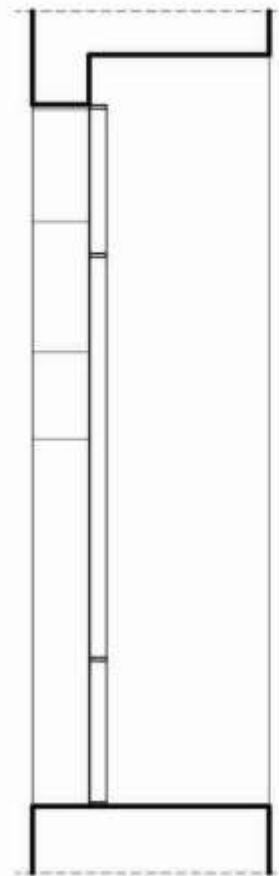
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π
ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π

ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ :
Θ-Α1, Θ-Β2, Θ-Β3, Θ-Β4
Θ-Γ07, Θ-Γ08

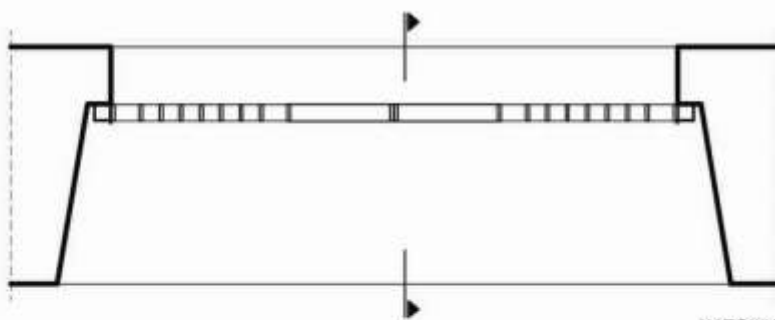
**ΚΛΙΜΑΚΑ
1-20**

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΤΟΜΗ

ΚΑΤΟΨΗ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Απλή μεταλλική θύρα εισόδου με προφίλ κοιλοδοκού 50Χ50Χ3 και κάθετα και οριζόντια διατεταγμένες και συγκολλημένες μεταλλικές λάμες πάχους 1 εκ.
Τμηματική επικάλυψη με διάτρητη ανοξείδωτη λαμαρίνα.

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ"
Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ**

ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ

ΑΡ.ΠΙΝ.

Θ.04

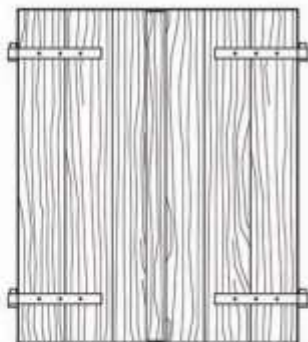
ΑΚ. ΕΤΟΣ
2011-12

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

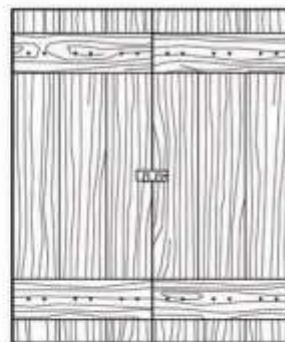
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π
ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π

ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ :
Θ-Α3

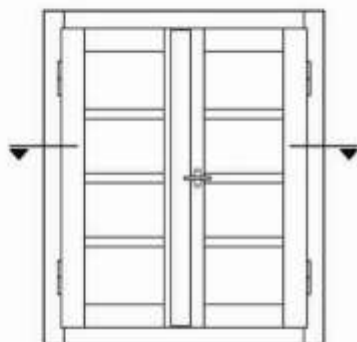
**ΚΛΙΜΑΚΑ
1-20**

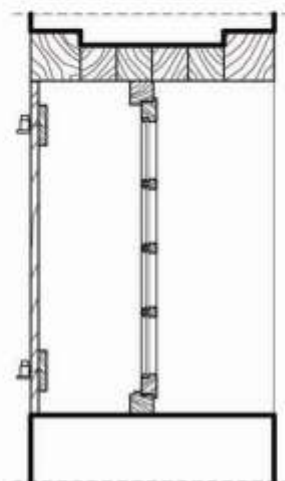
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ

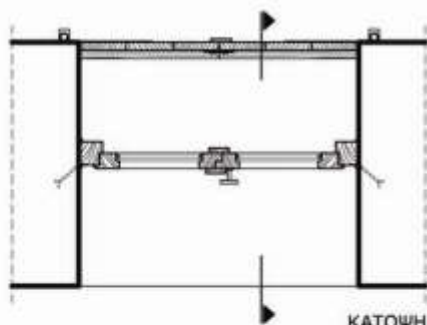
ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ ΕΞΟΦΥΛΛΟΥ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΤΟΜΗ

ΚΑΤΟΨΗ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Ξύλινο παράθυρο με σκούρα από ξύλινες τάβλες και εσωτερικό υαλοστάσιο. Οι εξωτερικές τάβλες (14 εκ και πάχος 24 mm) καρφώνονται σε οριζόντιες τάβλες (12 εκ και πάχος 24 mm) της εσωτερικής παρειάς. Η περιστροφή γίνεται με εξωτερικούς μεντεσέδες κατά την παραδοσιακή τεχνική. Εσωτερικά διαμορφώνεται απλό υαλοστάσιο με κάσα και τραβέρρες διατομής 70X70 mm και καίτι διατομής 46X30 mm.

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ"
Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ**

ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ

ΑΡ.ΠΙΝ.

Θ.05

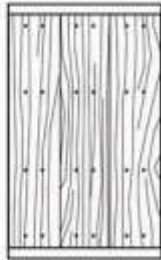
ΑΚ. ΕΤΟΣ
2011-12

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

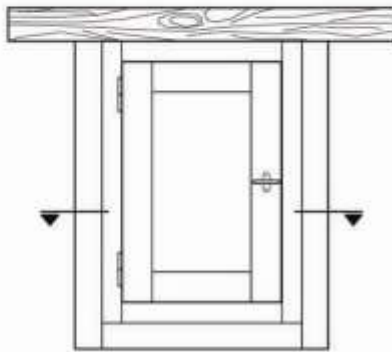
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π
ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π

ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ :
Π-Α3, Π-Γ07

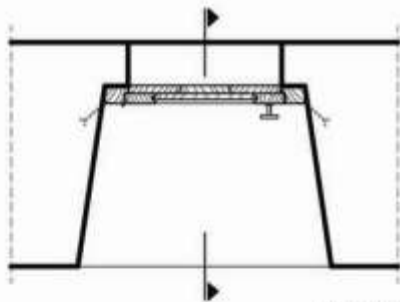
**ΚΛΙΜΑΚΑ
1-20**

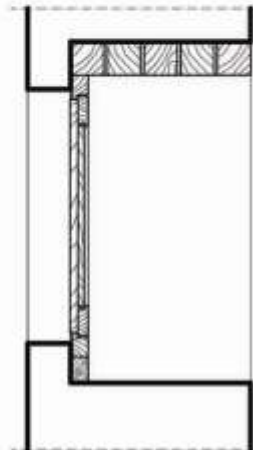
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΚΑΤΟΨΗ

ΤΟΜΗ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Ξύλινο παράθυρο με σκούρα από ξύλινες τάβλες χωρίς εσωτερικό υαλοστάσιο. Οι εξωτερικές τάβλες (διατομής 24X1,5 εκ) λειτουργούν ως επένδυση και καρφώνονται με εμφανείς διακοσμητικούς ήλους στο εσωτερικό καινό ταμπλαδωτό φύλλο και στις τραβέρσες του (πίνακας). Η περιστροφή εδώ γίνεται στο πάχος της τοιχοποιίας με ένα φύλλο. Το πλαίσιο (κάσα) κατασκευάζεται με ξύλο διατομής 70X50 mm.

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ"
Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ**

ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ

ΑΡ.ΠΙΝ.

0.06

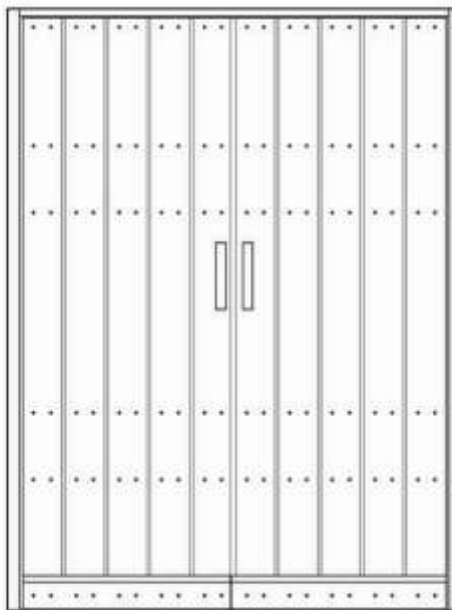
ΑΚ. ΕΤΟΣ
2011-12

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π
ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π

ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ :
Π-Β1, Π-Γ02, Π-Γ03, Π-Γ04,
Π-Γ05, Π-Γ06, Π-Γ07, Π-Γ11,
Π-Γ12, Π-Γ13, Π-Γ14,

**ΚΛΙΜΑΚΑ
1-20**

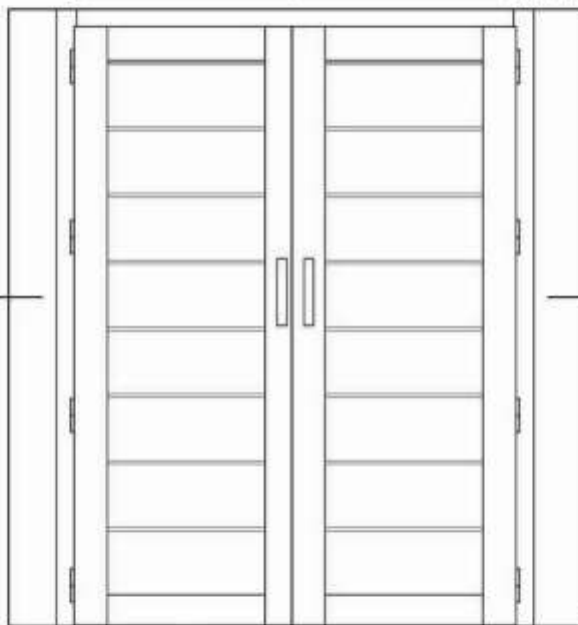

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

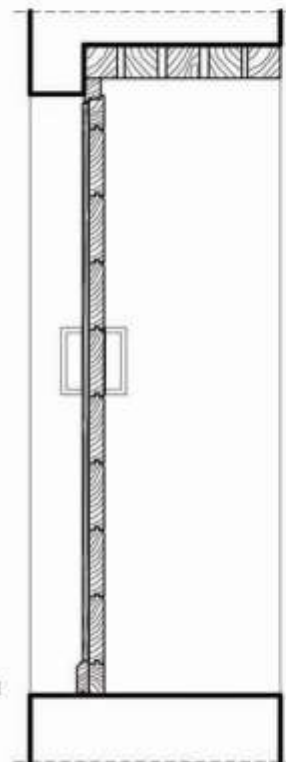
Ξύλινη θύρα περαστή καρφωτή. Εξωτερικά έχουμε την ραμποταρισμένη επένδυση που καρφώνεται επάνω στις τραβέρες που συνδέονται με ημιχαρακτή σύνδεση τόσο μεταξύ τους όσο και με την κάσα. Το κάρφωμα γίνεται με εμφανείς διακοσμητικούς ήλους. Οι επάλληλες τραβέρες φέρουν διακοσμητική σκοτία. Εξωτερικά και στο χαμηλό επίπεδο τοποθετείται ξύλινος νεραχύτης καρφωμένος στην κατώτερη τραβέρα.

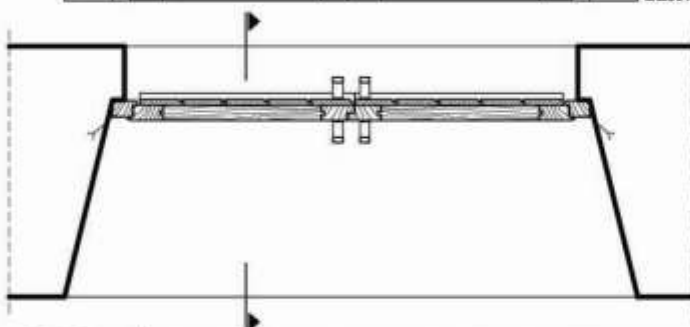
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΤΟΜΗ

ΚΑΤΟΨΗ

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ"
Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ**

ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ

ΑΡ.ΠΙΝ.

Θ.07

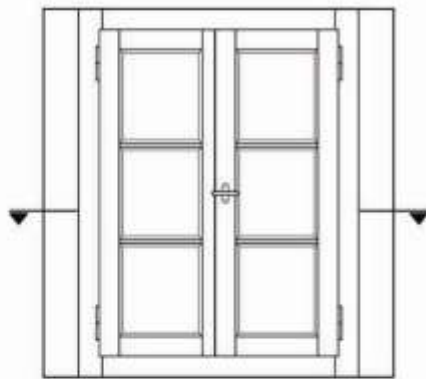
ΑΚ. ΕΤΟΣ
2011-12

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

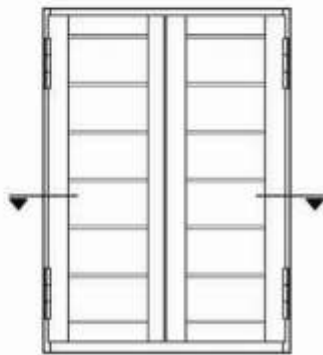
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΡΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π
ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π

ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ :
Θ-Β1

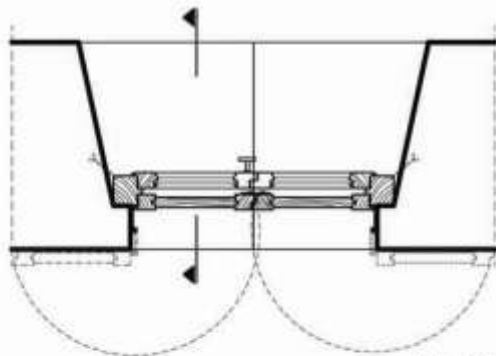
**ΚΛΙΜΑΚΑ
1-20**

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

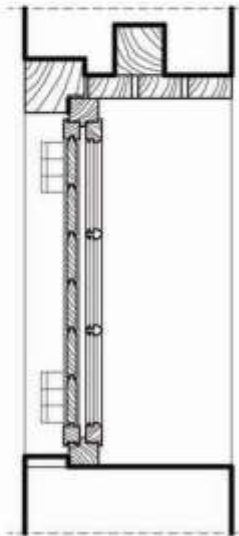
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΚΑΤΩΨΗ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Ξύλινο παράθυρο με ταμπαδωτά σκούρα και εσωτερικό υαλοστάσιο. Τα δύο στοιχεία έχουν ενιαία κάσα διατομής 85X90 mm. Τα εξωτερικά σκούρα ανοίγουν από μέσα με μάσκαυλα και η περιστροφική κίνηση καταλήγει εξωτερικά χωρίς τη βοήθεια εξωτερικών μεντεσέδων ενισχύοντας την προστασία από τη βροχή όταν αυτό είναι κλειστό. Απλό εσωτερικό υαλοστάσιο με τραβέρες διατομής 70X46 mm και καίτα διατομής 30X46 mm.

ΤΟΜΗ

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ"
Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ**

ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ

ΑΡ.ΠΙΝ.

Θ.08

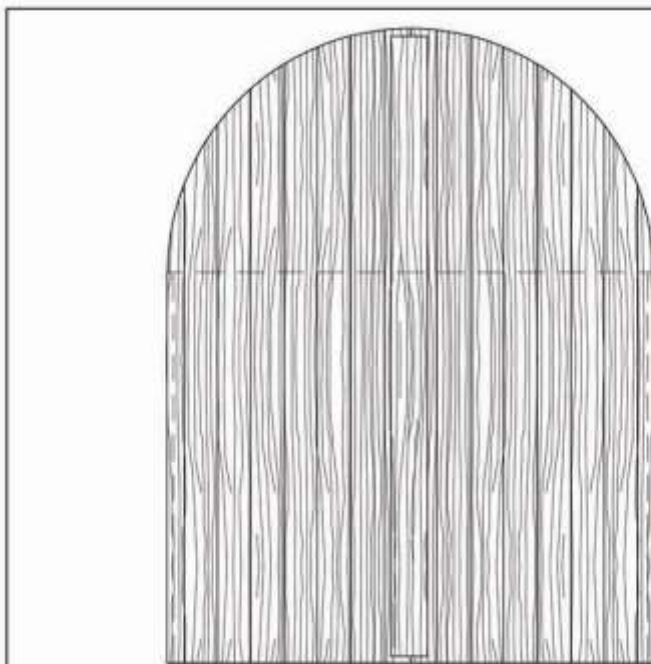
ΑΚ. ΕΤΟΣ
2011-12

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π
ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π

ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ :
Π-Β2, Π-Β3, Π-Β4, Π-Β5,
Π-Β6, Π-Β7, Π-Β8, Π-Β9

**ΚΛΙΜΑΚΑ
1-20**

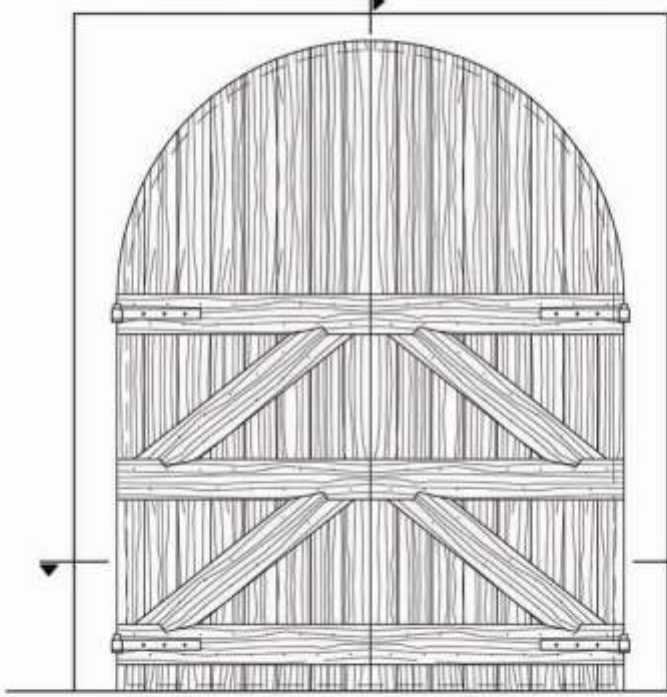

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

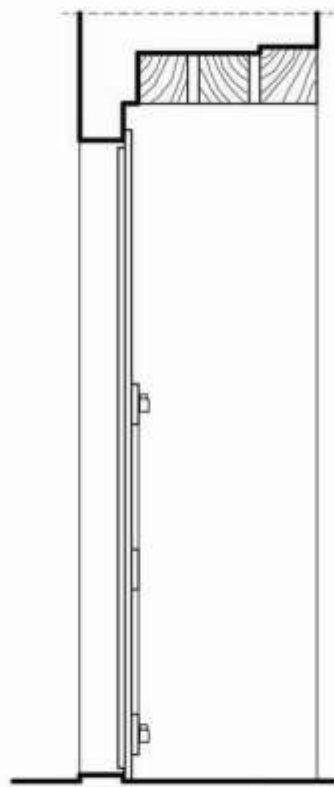
Απλή ξύλινη πόρτα που μιμείται την αρχική ως είσοδο κατωιού. Κατακόρυφες ξύλινες σανίδες καρφωμένες σε εσωτερικές οριζόντιες (12 εκ) που ακαμπτοποιούνται με αντίστοιχες διαγώνιες σανίδες (οριζόντιες και διαγώνιες τραβέρρες για αποφυγή του κινδύνου παραγωνιάσματος) με ημιχαρακτή απόληξη.

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΤΟΜΗ

ΚΑΤΟΨΗ

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ"
Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ**

ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ

ΑΡ.ΠΙΝ.

Θ.09

ΑΚ. ΕΤΟΣ
2011-12

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

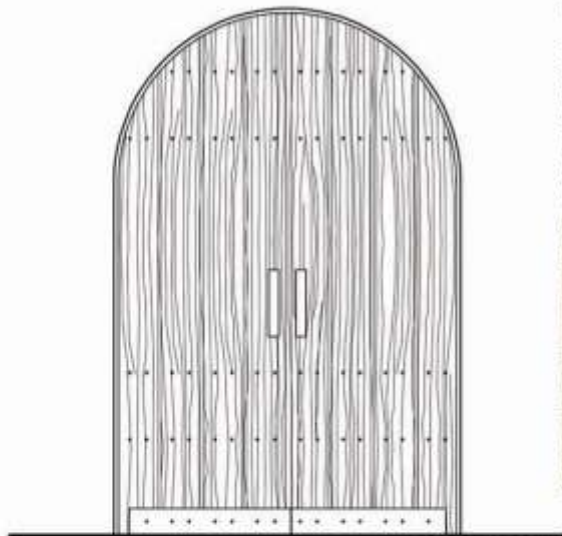
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΡΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π
ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π

ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ :
Θ-Γ01

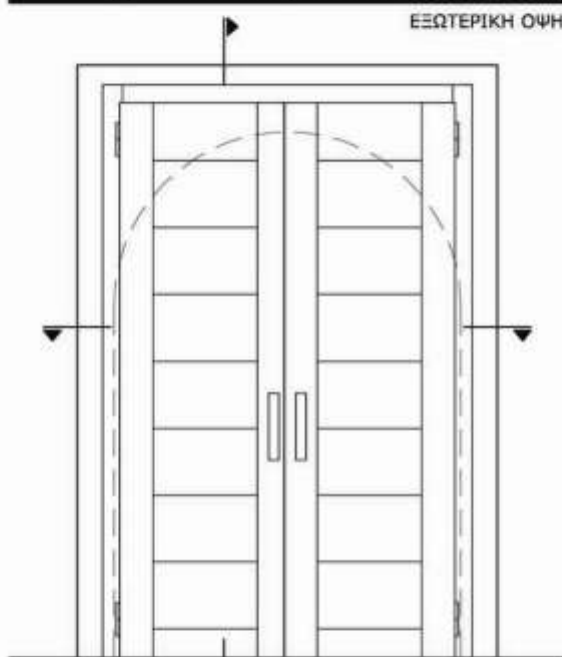
**ΚΛΙΜΑΚΑ
1-20**

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

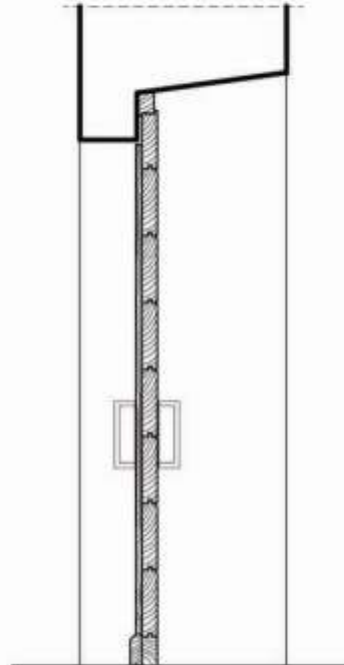
Ξύλινη θύρα περαστή καρφωτή. Εξωτερικά έχουμε την ραμπαταρισμένη επένδυση που καρφώνεται επάνω στις τραβέρρες που συνδέονται με ημιχαρακτή σύνδεση τόσο μεταξύ τους όσο και με την κάσα. Το κάρφωμα γίνεται με εμφανείς διακοσμητικούς ήλους. Οι επάλληλες τραβέρρες φέρουν διακοσμητική σκοτία. Εξωτερικά και στο χαμηλό επίπεδο τοποθετείται ξύλινος νεροχύτης καρφωμένος στην κατώτερη τραβέρρα.

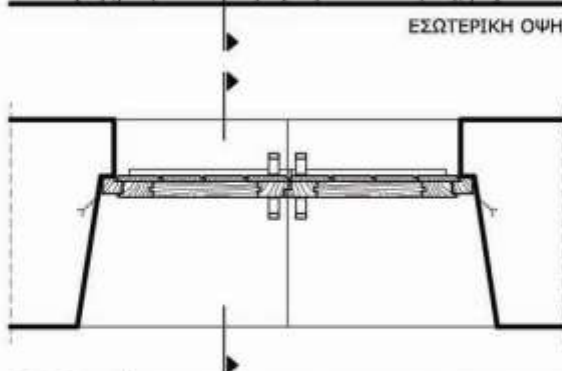
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΤΟΜΗ

ΚΑΤΩΨΗ

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ"
Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ**

ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ

ΑΡ.ΠΙΝ.

Θ.10

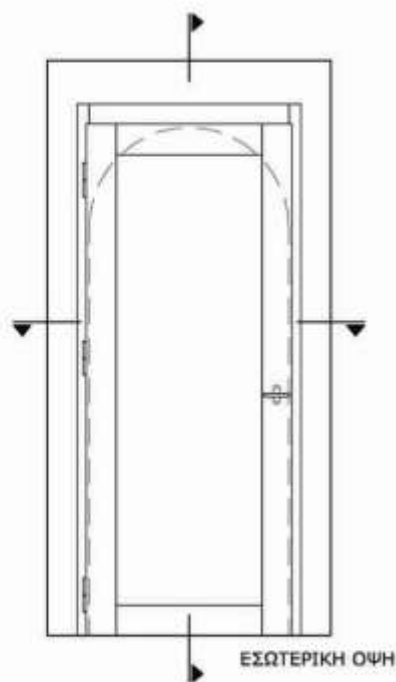
ΑΚ. ΕΤΟΣ
2011-12

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

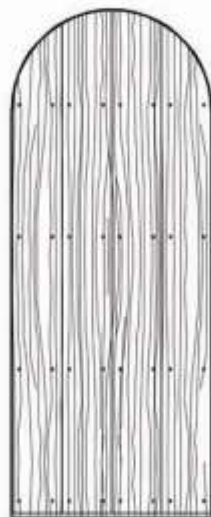
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π
ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π

ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ :
Θ-Γ03

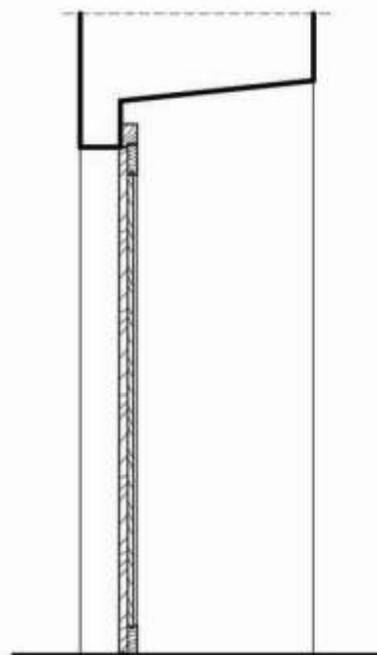
**ΚΛΙΜΑΚΑ
1-20**

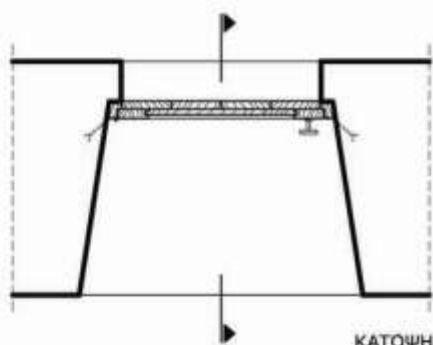
ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΤΟΜΗ

ΚΑΤΟΨΗ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Ξύλινη θύρα περαστή καρφωτή. Εξωτερικά έχουμε τις ξύλινες κατακόρυφες σανίδες που καρφώνονται επάνω στις τραβέρρες και στο ίδιο το περαστό φύλλο. Το κάρφωμα γίνεται με εμφανείς διακοσμητικούς ήλους.

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ"
Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ**

ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ

ΑΡ.ΠΙΝ.

Θ.11

ΑΚ. ΕΤΟΣ
2011-12

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

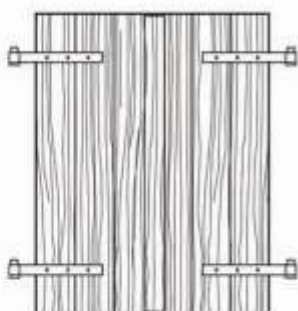
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΡΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π
ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π

ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ :
Θ-Γ02, Θ-Γ04, Θ-Γ05

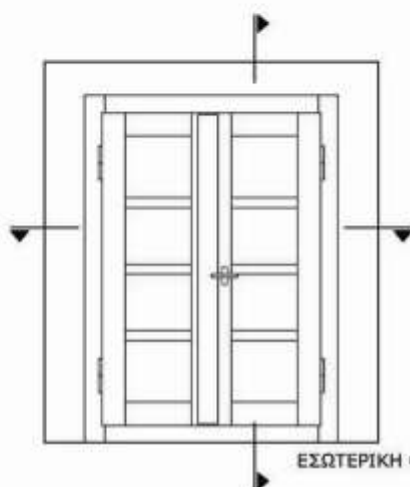
**ΚΛΙΜΑΚΑ
1-20**

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Ξύλινο παράθυρο με ξύλινες σανίδες ως σκούρα και εσωτερικό υαλοστάσιο. Τα δύο στοιχεία δεν έχουν ενιαία κάσα διατομής. Τα σκούρα τοποθετούνται εξωτερικά κατά τα παραδοσιακά πρότυπα και η περιστροφή γίνεται με νέους εξωτερικούς μεντεσέδες ("μάσκουλα") ή με τους υφιστάμενους όποτε αυτό είναι δυνατόν. Οι εξωτερικές τάβλες καρφώνονται στις εσωτερικές τραβέρες. Εσωτερικά τοποθετείται το υαλοστάσιο με κάσα διατομής 70X70 mm και τραβέρες διατομής 70X46 mm. Τα καίπα είναι αντίστοιχα διατομής 30X46 mm.

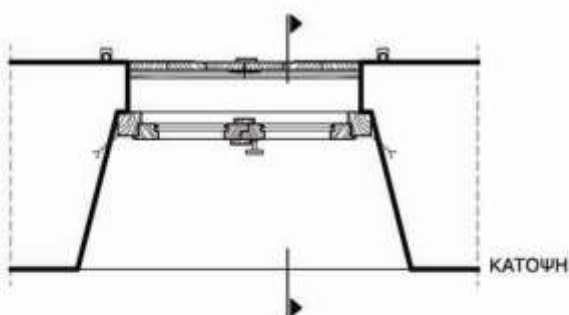
ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΤΟΜΗ

ΚΑΤΟΨΗ

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ"
Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ**

ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ

ΑΡ.ΠΙΝ.

Θ.12

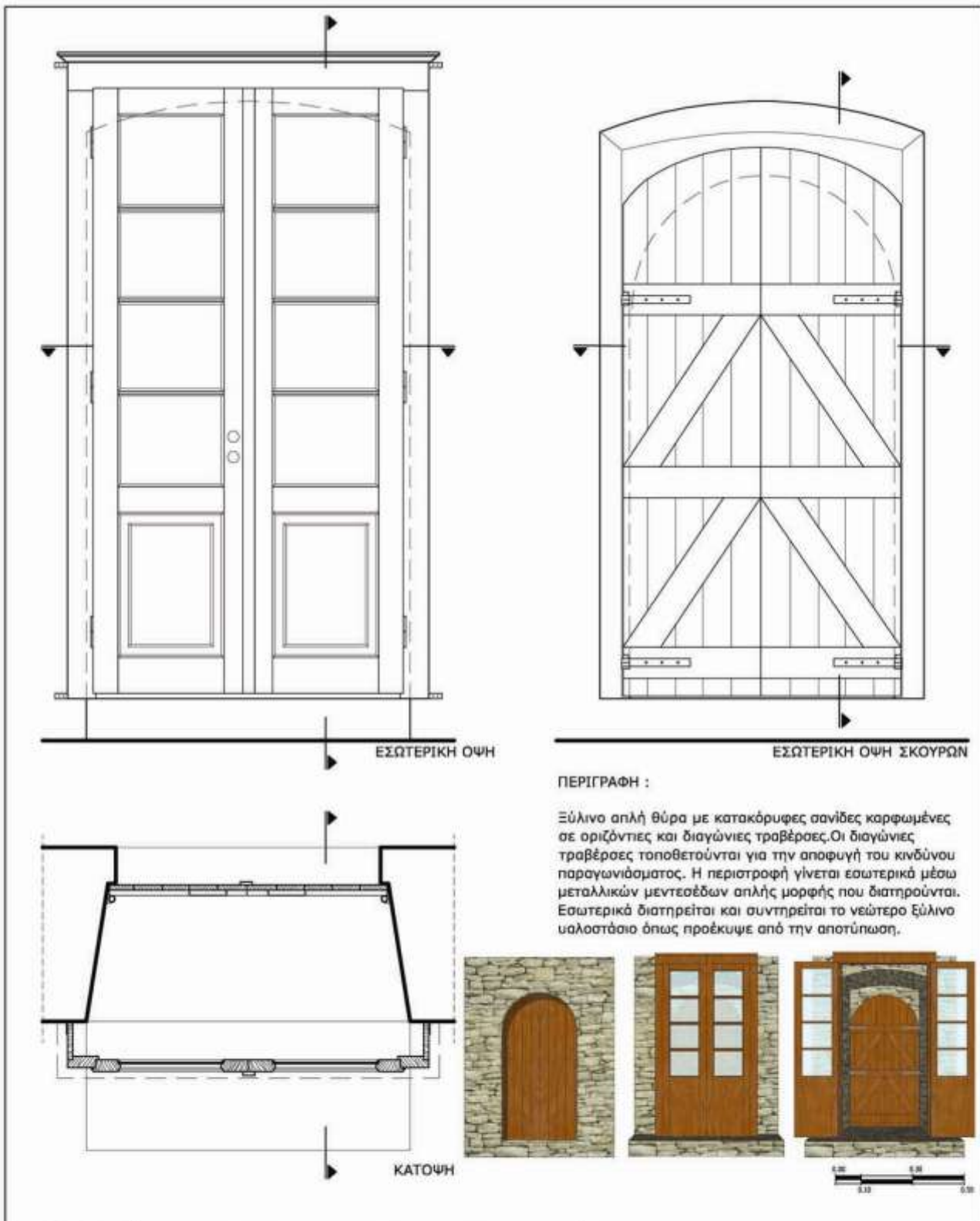
ΑΚ. ΕΤΟΣ
2011-12

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

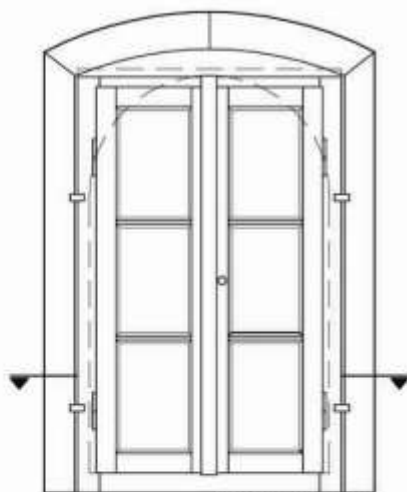
ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π
ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π

ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ :
Π-Γ08, Π-Γ09, Π-Γ10, Π-Γ15,
Π-Γ16, Π-Γ17

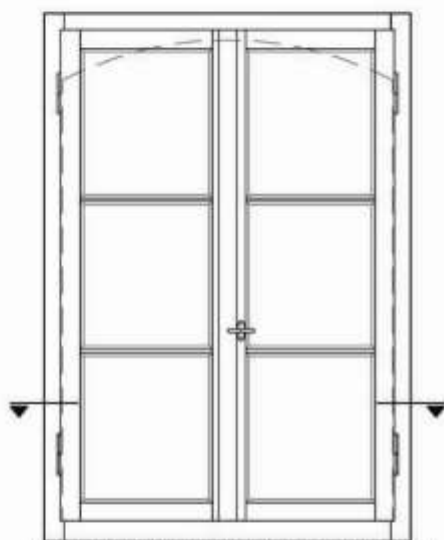
**ΚΛΙΜΑΚΑ
1-20**

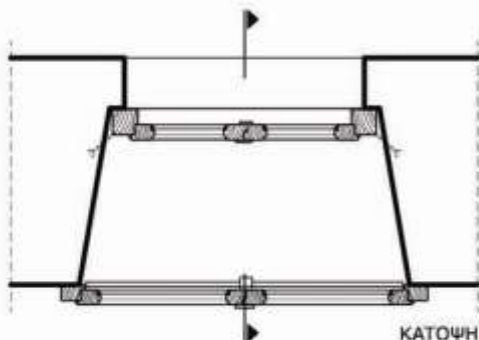
	ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ" Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ : ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ	
		ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ	ΑΡ.ΠΙΝ.
ΑΚ. ΕΤΟΣ 2011-12	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π	ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ : Θ-Δ01, Θ-Δ02, Θ-Δ03	ΚΛΙΜΑΚΑ 1-20

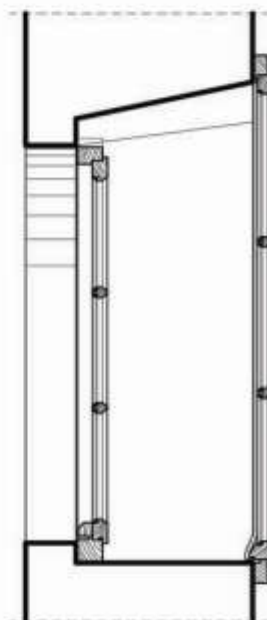
ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ

ΕΣΩΤΕΡΙΚΗ ΟΨΗ ΝΕΩΤΕΡΟΥ ΥΑΛΟΣΤΑΣΙΟΥ

ΚΑΤΩΨΗ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Ξύλινο παράθυρο εκκλησίας με διπλό υαλοστάσιο. Το παλιότερο με κάσα διατομής 75X75 mm, τραβέσα διατομής 70X46 mm και καψή διατομής 45X30 mm με εξωτερικούς πηχίσκους. Αφαιρείται και αντικαθίσταται με νέο στο οποίο προστίθεται και νεροχύτης στην κάτω τραβέσα. Το νεώτερο εσωτερικό ξύλινο υαλοστάσιο αφαιρείται.

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ

Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ"
Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ
ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ
ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π
ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ :

**ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ
ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ**

ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΚΟΥΦΩΜΑΤΩΝ

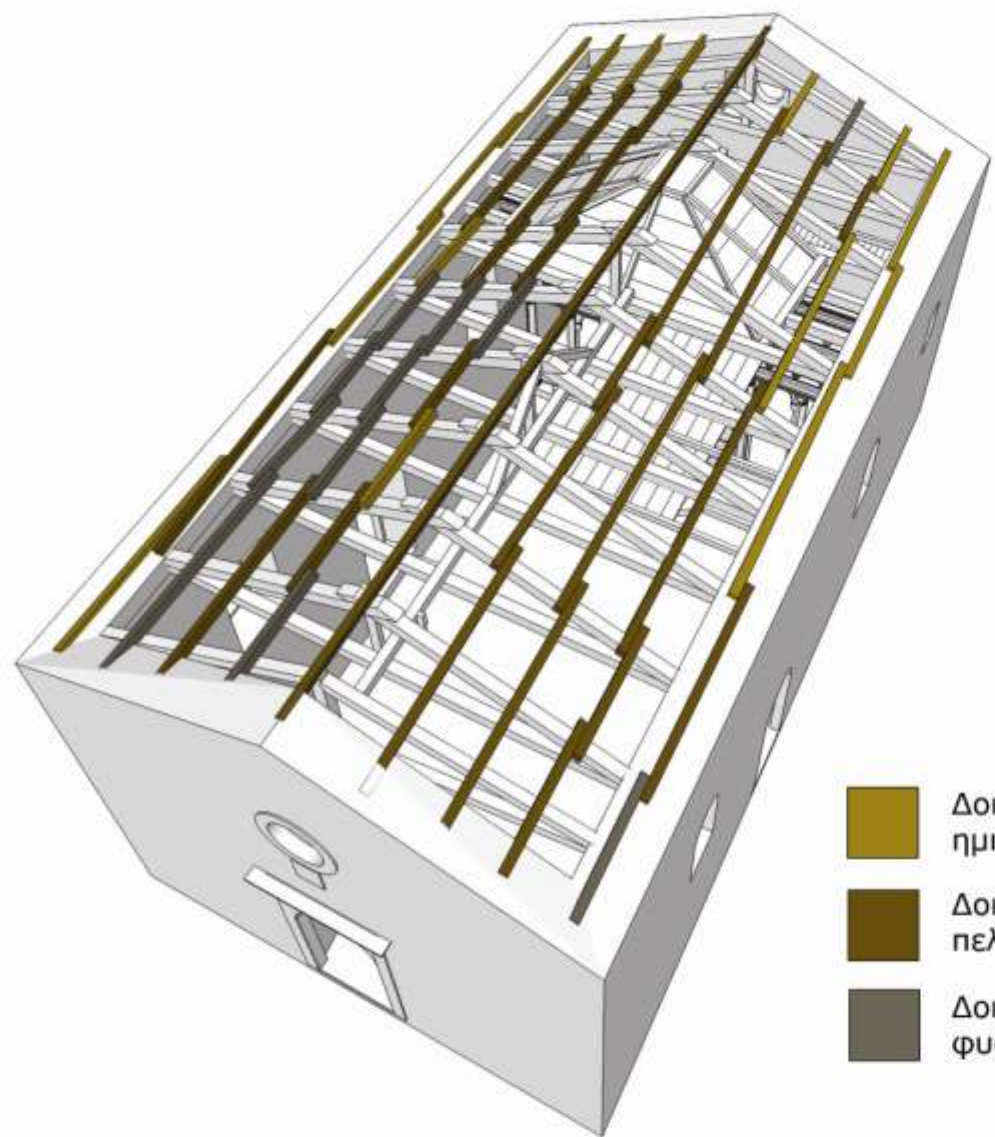
ΑΡ.ΠΙΝ.

Θ.14

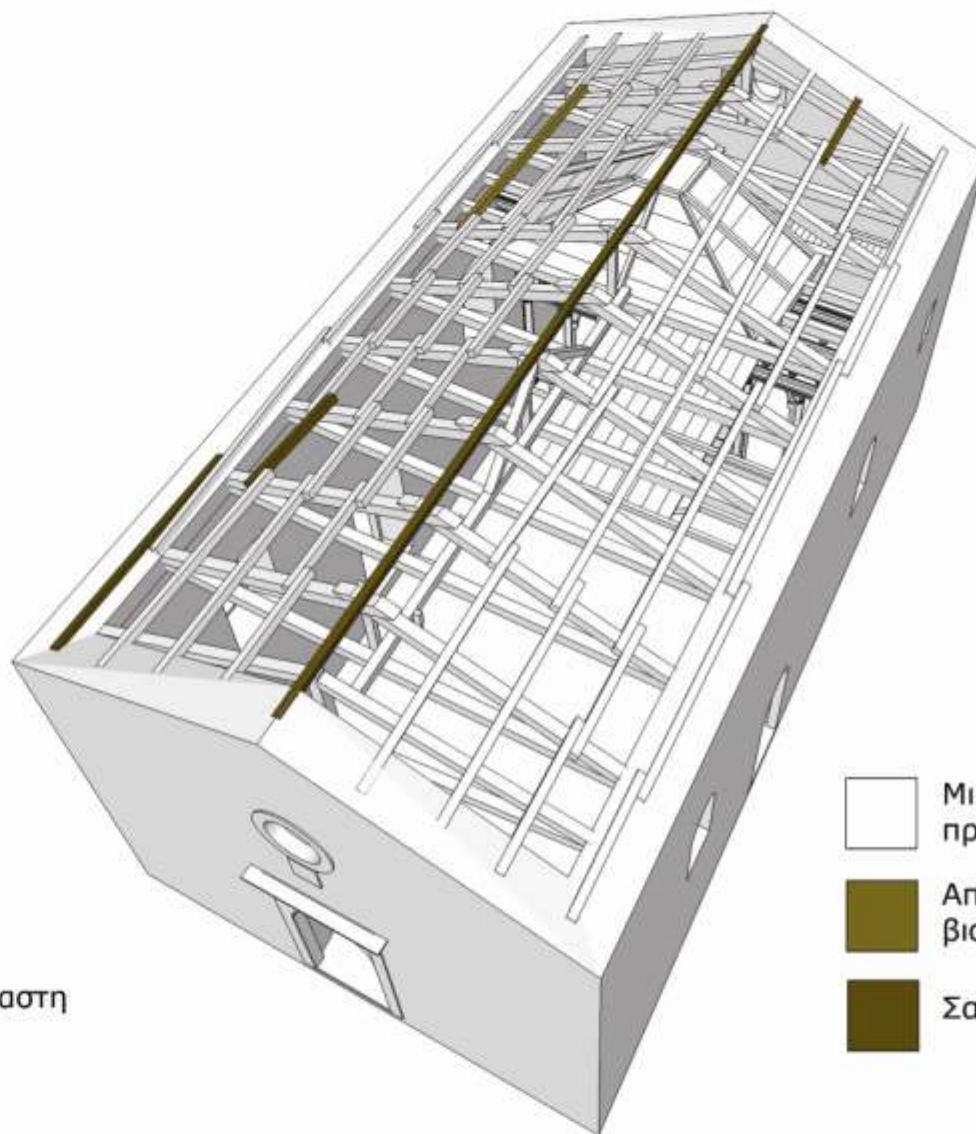
ΑΚ. ΕΤΟΣ
2011-12

ΚΟΥΦΩΜΑΤΑ :
Π-Δ02, Π-Δ03, Π-Δ07, Π-Δ08

**ΚΛΙΜΑΚΑ
1-20**

- Δοκός από ημιπελεκητή ξυλεία
- Δοκός από καλά πελεκημένη ξυλεία
- Δοκός από ανεπεξέργαστη φυσική ξυλεία

- Μικρά έως καθόλου προβλήματα
- Αποσαθρωμένο από βιολογική φθορά ξύλο
- Σαπισμένο ξύλο

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ" Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ : ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ	
	ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΣΤΕΓΩΝ	ΑΡ.ΠΙΝ. ΣΤ.01
ΑΚ. ΕΤΟΣ 2011-12	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΡΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π	
	Διάγραμμα κατάστασης τεγίδων Καθολικού.	

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Στην πρώτη πινακίδα εμφανίζεται διαγραμματικά το έδος της ξυλείας που έχει χρησιμοποιηθεί στις τεγίδες. Είναι εμφανής η χρήση αρκετών ξύλινων στοιχείων από φυσική ανεπεξέργαστη ξυλεία, ενώ οι μεγαλύτερες σε μήκος δοκίδες προέρχονται από πελεκημένη ξυλεία, προϊόν πιθανότατα της προ εικοσαετούς αποκατάστασης στέγης. Στη δεύτερη πινακίδα φαίνεται η σχετικά μέτρια προς καλή κατάσταση αυτών των στοιχείων, με ελάχιστα να βρίσκονται σε πραγματικά κακή κατάσταση λόγω παλαιώσης και βιολογικής προσβολής.

Εσωτερική άποψη της στέγης

Λεπτομέρεια δοκοθηκών

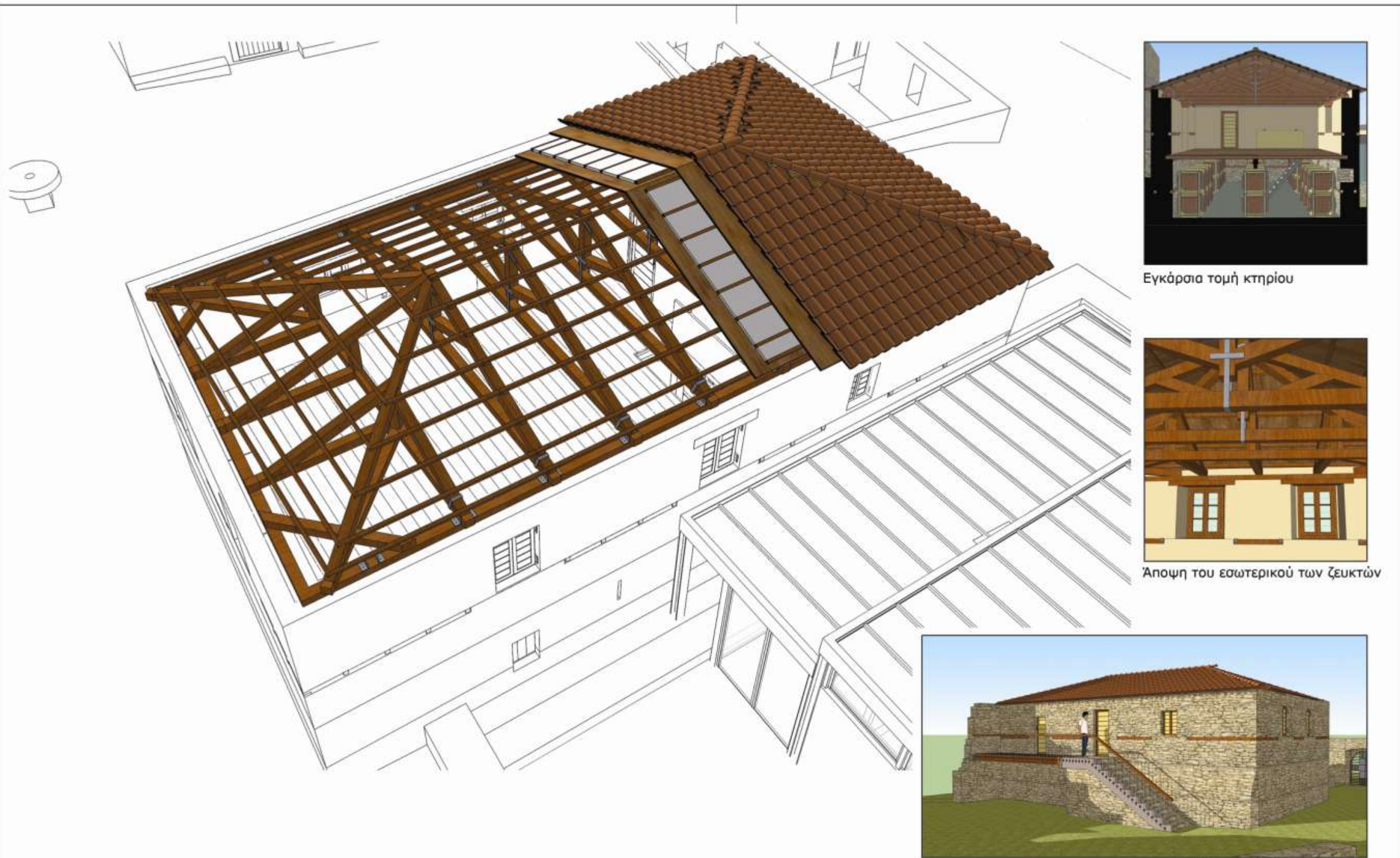

Άποψη του κτηρίου από την αυλή

	ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ" Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ : ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ	
		ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΣΤΕΓΩΝ	ΑΡ.ΠΙΝ. ΣΤ.02
ΑΚ. ΕΤΟΣ 2011-12	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΡΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π	Τρισδιάστατη απεικόνιση νέας στέγης κτηρίου Α	ΚΤΗΡΙΟ Α

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Στο κτήριο «Α», το οποίο θα λειτουργήσει ως εκθεσιακός χώρος και για το οποίο δεν γνωρίζουμε την μορφή, το είδος της στέγης, η και κατά πόσο είχε στρωτήρα, θα κατασκευαστεί μια νέα στέγη, κλίσεως 20° αντιστηριζόμενης μορφής από ψαλίδια, διατεταγμένων ανα περίπου 1,40 μ, που θα συναποτελούν ζεύγη δοκών επικολητής ξυλείας διατομής 300X60 mm με παρεμβαλλόμενα μεταξύ τους φύλλα κόντρα πλακέ και εδραζόμενων σε δοκοθήκες κατά μήκος των μακρών πλευρών. Η θέση συνάντησης των ψαλιδιών διαμορφώνεται με κοχλιοφόρους ήλους (μπουλόνια). Στη συνέχεια εφαρμόζεται διπλό σανίδωμα με ξύλινες τάβλες πλάτους 10 εκ, καθρονάκια 50X50 mm τοποθετημένα ανά 50 εκ και δεύτερο σανίδωμα με φύλλα κόντρα πλακέ. Στον χώρο ανάμεσα στα καθρονάκια τοποθετείται θερμομόνωση. Πάνω στο κόντρα πλακέ, τοποθετείται ασφαλή μεμβράνη, συνδετικό κονίαμα και τελική επικάλυψη με χειροποίητα βυζαντινά κεραμίδια.

Εγκάρσια τομή κτηρίου

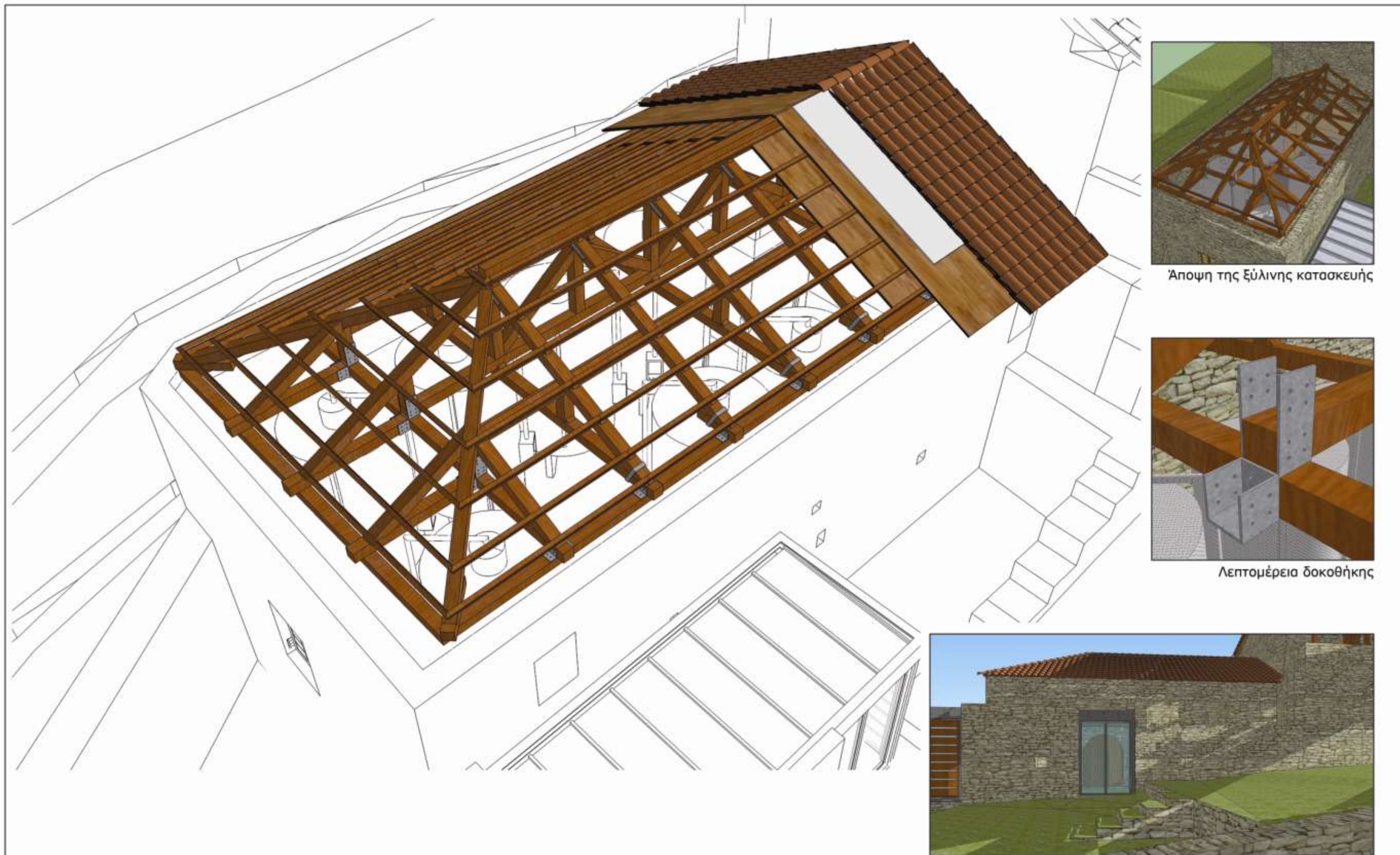
Άποψη του εσωτερικού των ζευκτών

Εξωτερική άποψη κτηρίου

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ" Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ : ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ	
	ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΣΤΕΓΩΝ	ΑΡ.ΠΙΝ. ΣΤ.03
ΑΚ. ΕΤΟΣ 2011-12	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π	Τρισδιάστατη απεικόνιση νέας στέγης κτηρίου Β
		ΚΤΗΡΙΟ Β

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Στο κτήριο «Β» κατασκευάζεται τετράρριχτη ξύλινη στέγη, κλίσης 20ο, από σύνθετη ξυλεία διατομής 140X140 mm με ζευκτά διατεταγμένα ανά 1,30 μ. που δένονται σε περιμετρικό στρωτήρα. Τα ζευκτά συμπληρώνονται με τεγίδες διατομής 50X70 mm που στη συνέχεια φέρουν διπλό σανίδωμα με ξύλινες τάβλες πλάτους 10 εκ, καθρονάκια 50X50 mm τοποθετημένα ανά 50 εκ και δεύτερο σανίδωμα με φύλλα κόντρα πλακέ. Στον χώρο ανάμεσα στα καθρονάκια τοποθετείται θερμομόνωση. Πάνω στο κόντρα πλακέ, τοποθετείται ασφαλτική μεμβράνη, συνδετικό κονίαμα και τελική επικάλυψη με χειροποίητα βυζαντινά κεραμίδια.

Άποψη της ξύλινης κατασκευής

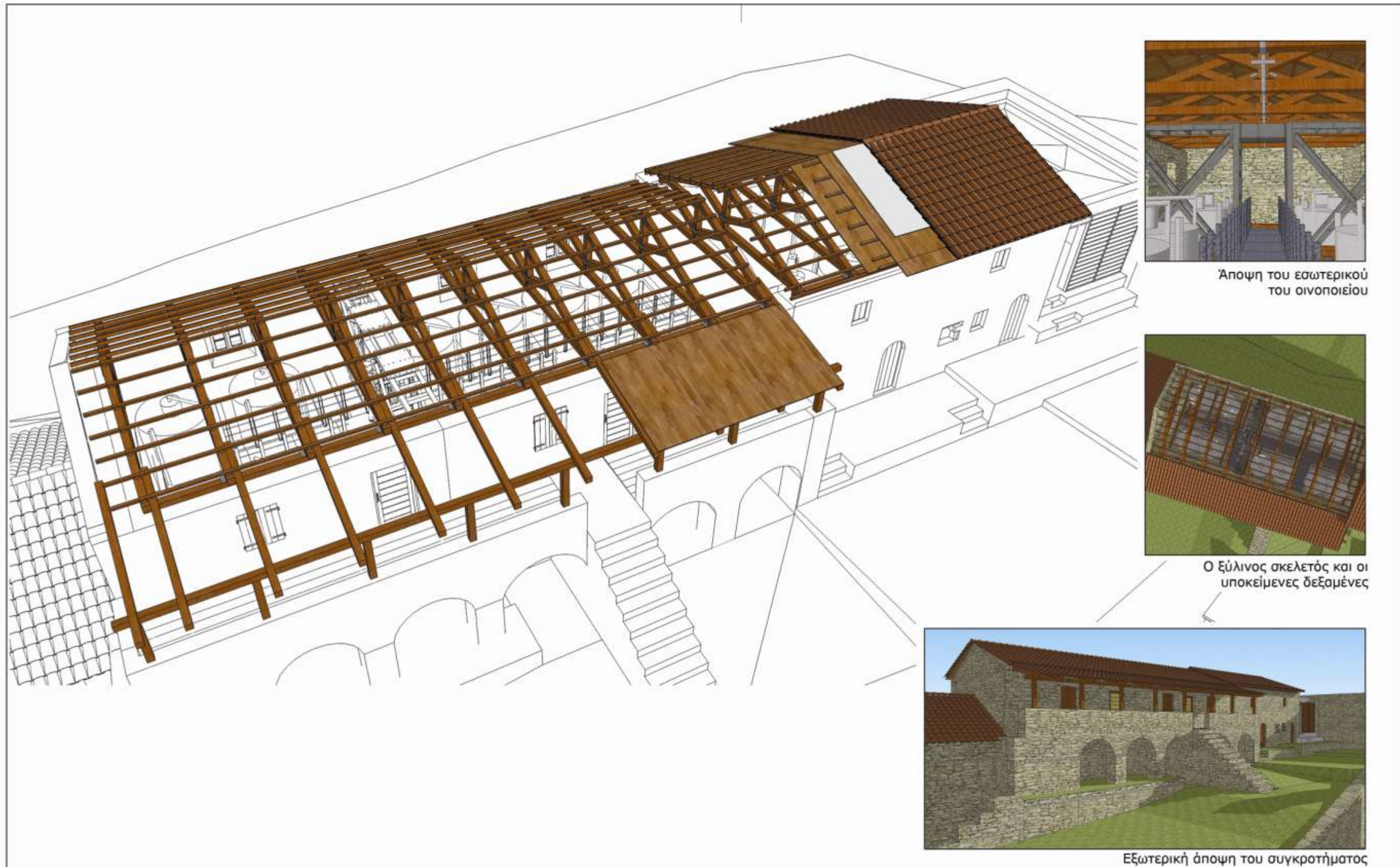
Λεπτομέρεια δοκοθήκης

Εξωτερική άποψη του κτηρίου

	ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ" Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ : ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ		
		ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΣΤΕΓΩΝ	ΑΡ.ΠΙΝ.	ΣΤ.04
ΑΚ. ΕΤΟΣ 2011-12	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π	Τρισδιάστατη απεικόνιση νέας στέγης κτηρίου Γ-1	ΚΤΗΡΙΟ Γ-1	

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Στο κτήριο της τράπεζας, κατασκευάζεται τρίρριχη καθιστή στέγη κλίσεως 20ο από διατομής 140X140 mm με τα αντιστηριζόμενα ψαλίδια διατεταγμένα ανά 1,30 μ. που δένονται σε περιμετρικό στρωτήρα. Τα τελευταία, δένονται ανά δύο με ελκυστήρα ενώ όλα φέρουν μπαμπά που πατάει σε οριζόντιο ξύλο που διατρέχει κατά τον άξονα τη στέγη. Στο μέσο των κεκλιμένων δοκών τρέχουν οριζόντιες δοκοί τα λεγόμενα μπράτσα που τοποθετούνται στο αρχικό τους ύψος βάσει των τεκμηρίων της αποτύπωσης. Στη συνέχεια τοποθετείται και εδώ δεύτερο σανίδωμα με φύλλα κόντρα πλακέ. Στον χώρο ανάμεσα στα καθρονάκια τοποθετείται θερμομόνωση. Πάνω στο κόντρα πλακέ, τοποθετείται ασφαλτική μεμβράνη, συνδετικό κονίαμα και τελική επικάλυψη με χειροποίητα βυζαντινά κεραμίδια.

Άποψη του εσωτερικού του οινοποιεῖο

Ο ξύλινος σκελετός και οι υποκείμενες δεξαμένες

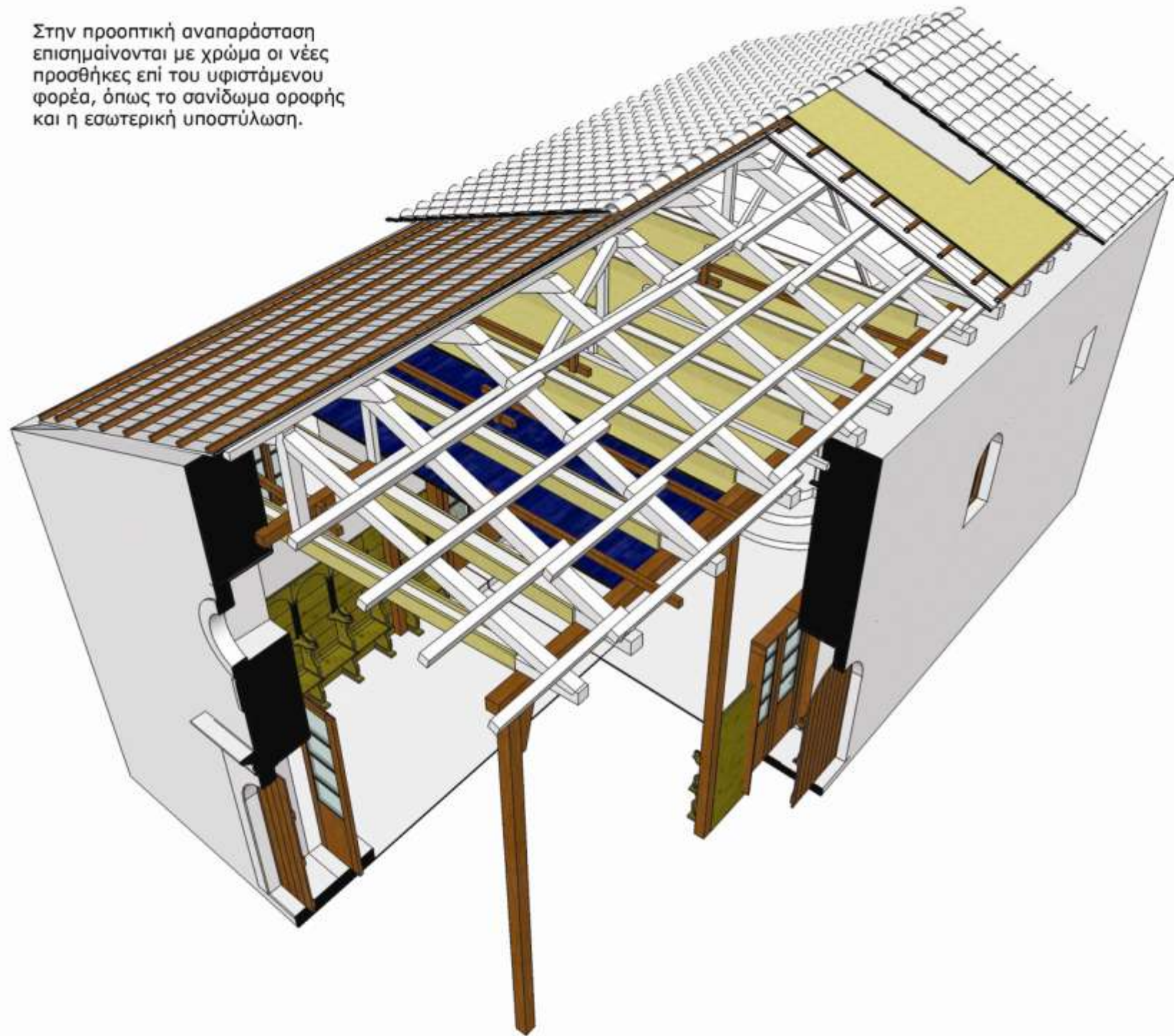
Εξωτερική άποψη του συγκροτήματος

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ" Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ : ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ	
	ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΣΤΕΓΩΝ	ΑΡ.ΠΙΝ. ΣΤ.05
ΑΚ. ΕΤΟΣ 2011-12	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΡΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π	Τριοδιάστατη απεικόνιση νέας στέγης κτηρίου Γ-2
		ΚΤΗΡΙΟ Γ-2

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Στο υπόλοιπο συγκρότημα των κελιών, εφαρμόζεται δίρριχτη ξύλινη στέγη, κλίσης 20°, από σύνθετη ξυλεία διατομής 140X140 mm με ζευκτά διατεταγμένα ανά 1,46 μ. που δένονται σε περιμετρικό στρωτήρα. Τα ζευκτά συμπληρώνονται με τεγίδες διατομής 50X70 mm που στη συνέχεια φέρουν διπλό σανίδωμα με ξύλινες τάβλες πλάτους 10 εκ, καδρονάκια 50X50 mm τοποθετημένα ανά 50 εκ και δεύτερο σανίδωμα με φύλλα κόντρα πλακέ. Στον χώρο ανάμεσα στα καδρονάκια τοποθετείται θερμομόνωση. Πάνω στο κόντρα πλακέ, τοποθετείται ασφαλτική μεμβράνη, συνδετικό κονίαμα και τελική επικάλυψη με χειροποίητα βυζαντινά κεραμίδια.

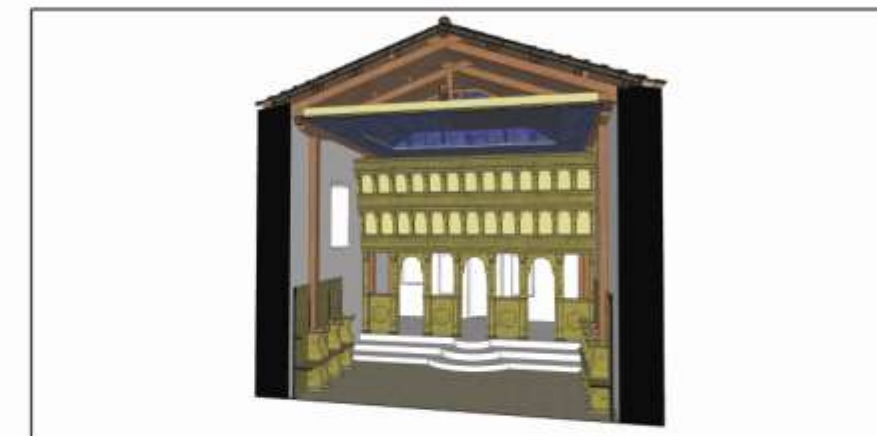
Στην προοπτική αναπαράσταση επισημαίνονται με χρώμα οι νέες προσθήκες επί του υφιστάμενου φορέα, όπως το σανίδωμα οροφής και η εσωτερική υποστήλωση.

Τομή κατά τον διαμήκη άξονα (1)

Τομή κατά τον διαμήκη άξονα (2)

Εγκάρσια τομή

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ :

Η στέγη του καθολικού είναι η μόνη που σώζεται μέχρι σήμερα και αποτελείται από παράλληλα διατεταγμένα ζευκτά από ξύλο κυπαρισσιού και διατομής ξύλινων στοιχείων (ελκυστήρας, ψαλίδια) περί τα 15 εκ, από ημιελεκτηή ξυλεία. Επάνω σε αυτήν κερφώνονται τεγίδες (από φυσική ημιελεκτηή, πελεκητή ή και ακατέργαστη ξυλεία) και σανίδωμα από ξύλινες τάβλες, ενώ η τελική επικάλυψη γίνεται με κεραμίδια και κόνιασμα στήριξης. Στο πλαίσιο της πρότασης, η στέγη της εκκλησίας, καθαρίζεται και συντηρείται με εξυγίανση αλόκληρου του ξύλινου σκελετού, επιδιόρθωση, διατήρηση του υπάρχοντος ξύλινου φέροντος οργανισμού και ενίσχυση της διαφραγματικότητας της. Πραγματοποιείται τοπική εφαρμογή παρασιτοκτόνων, επάλειψη με βερνίκι προστασίας και ενίσχυση και αποκατάσταση των φθαρμένων ξύλινων συνδέσεων με μεταλλικά ελάσματα, ενώ όπου χρειαστεί γίνεται μεμονωμένη αντικατάσταση στοιχείων (τεγίδες). Οι ελκυστήρες των ζευκτών, τέλος, θα πλαισιωθούν με δίδυμα στοιχεία από κόντρα πλακέ πάχους 30 mm που θα στερεωθούν με μπουλόνια προκειμένου να εξασφαλίσουν την απαιτούμενη αλφαδιά για το κάρφωμα του διπλού σανιδώματος οροφής

ΕΘΝΙΚΟ ΜΕΤΣΟΒΙΟ ΠΟΛΥΤΕΧΝΕΙΟ Δ.Π.Μ.Σ : "ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΜΝΗΜΕΙΩΝ" Α' ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ ΣΥΝΤΗΡΗΣΗ ΚΑΙ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΙΣΤΟΡΙΚΩΝ ΚΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΟΛΩΝ	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ : ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΗ ΕΠΑΝΑΧΡΗΣΗΣ ΜΟΝΗΣ ΑΓ. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΣΚΑΡΩΝ ΛΕΥΚΑΔΑΣ	
	ΠΙΝΑΚΙΔΑ ΣΤΕΓΩΝ	ΑΡ.ΠΙΝ. ΣΤ.06
ΑΚ. ΕΤΟΣ 2011-12	ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΣ: ΤΖΕΦΡΩΝΗΣ ΣΠΥΡΙΔΩΝ, ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π ΕΠ. ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ : ΚΙΖΗΣ. Ι, ΚΑΘ. ΣΧΟΛΗΣ ΑΡΧ. ΜΗΧ. Ε.Μ.Π	Τρισδιάστατη απεικόνιση στέγης κτηρίου Δ (Καθολικό)
		ΚΤΗΡΙΟ Δ